

Arja Hemminki

Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä

Suomalainen eropuhe pohjalaisten
kirjoituksissa ja naistenlehdissä

Arja Hemminki

Kertomuksia avioerosta ja
parisuhteen päättymisestä

Suomalainen eropuhe pohjalaisten
kirjoituksissa ja naistenlehdissä

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Blomstedt-salissa
marraskuun 27. päivänä 2010 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2010

Kertomuksia avioerosta ja
parisuhteen päättymisestä

Suomalainen eropuhe pohjalaisten
kirjoituksissa ja naistenlehdissä

Arja Hemminki

Kertomuksia avioerosta ja
parisuhteen päättymisestä

Suomalainen eropuhe pohjalaisten
kirjoituksissa ja naistenlehdissä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2010

Editors

Jussi Kotkavirta

Department of Social Sciences and Philosophy, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Sini Rainivaara

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover picture by Tuuli Tuikka

ISBN 978-951-39-4048-5 (nid.), 978-951-39-5156-6 (PDF)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2010, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2010

ABSTRACT

Hemminki, Arja
Narratives on Divorce and Ending of a Relationship
Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2010, 158 p.
(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research,
ISSN 0075-4625; 399)
ISBN 978-951-39-4048-5 (nid.), 978-951-39-5156-6 (PDF)
Diss.

The present work consists of a narrative study of stories of divorce and the ending of a relationship. The subject material of this study is a sampling of 15 stories of divorce written by people from Ostrobothnia, Finland and 18 articles published in the Finnish women's magazine *Me Naiset*. Social constructionism, defined loosely, forms the underpinning of this work. This is a qualitative research, and the method of analysis is material-based content analysis. The main question was to clarify what types of narratives are told about divorce and ending of a relationship in general. In the narrative analysis, specific attention has been paid to the differences between public and private discussion on the subject and the locality, i.e. the environment where this discussion takes place. The secondary question was to clarify the things that were named in the narratives to be the reasons of ending of a relationship, and furthermore, how the community had supported the individual after the divorce or the separation. Additionally, the tone of the narratives is analyzed to find out whether they represent the divorce as a crisis or as a possibility to personal growth. As the research material – the Ostrobothnian narratives and the articles of the magazine – differ in many ways, they cannot be directly compared. The Ostrobothnian narratives combine a wider range of material because of their generation-related point of view. The narratives of the magazines lack this generational dimension, thus resulting in a more limited representation. Central conclusions of the research are as follows: the causes of divorce were willingly related in the narratives. The most common causes mentioned in the Ostrobothnian narratives were infidelity of the spouse, alcoholism, mental health issues or growing apart. According to the Ostrobothnian narratives the community had usually been very supportive towards the divorced. In the magazine articles the causes of divorce mentioned included mostly infidelity and growing apart. Furthermore, in the magazines narratives the divorced emphasized the importance of staying in their own communities and localities for the children's sake. In both research material sets, divorce was referred to as a crisis or as a turning point, but also often as a new opportunity. The divorce was described as an opportunity for personal growth and as a possibility to change an unsatisfying life situation. The tragedy of divorce was emphasized more in the Ostrobothnian narratives and the generalized stories about divorce in the magazines. Content-wise, the private divorce narratives were clearly different from the public narratives. The generational perspective revealed differences in the narratives. Ostrobothnian narratives written by the representatives of older generations emphasized the feeling of shame about breaking up the family after a divorce.

Keywords: relationship, divorce, community, narrative, social constructionism

Author Arja Hemminki
Seinäjoki UAS
PL 158
60101 Seinäjoki, Finland
arja.hemminki@seamk.fi

Supervisor Professor Ilkka Alanen
Department of Social Sciences and Philosophy
University of Jyväskylä

Reviewers Professor Vilma Hänninen

Department of Social Sciences
University of Eastern Finland

Lecturer Ritva Nätkin

Department of Social Research
University of Tampere

Opponent Lecturer Ritva Nätkin

Department of Social Research
University of Tampere

KIITOKSET

Kuusi vuotta kestänyt väitöskirjatyö on ollut minulle useimmiten piristävä henkireikä opettajan työstäni Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikössä. Välillä väitöskirjatyö on myös tuntunut raskaalta ja edennyt hitaasti. Tehtyäni lisensiaattityön yhteiskuntapolitiikasta vuonna 1999 päätin, etten enää kirjoita riviäkään tieteellistä tekstiä, mutta tässä sitä nyt (onneksi) ollaan.

Väitöskirjatyöni ei olisi koskaan valmistunut ilman päteviä ja asiantuntevia ohjaajia. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksella työtäni ovat ohjanneet professorit Martti Siisiäinen ja Kaj Ilmonen. Alusta asti Martti Siisiäinen uskoi työni edistymiseen, mikä oli ensiarvoisen tärkeää. Myöhemmässä vaiheessa kuvioihin astunut työni ohjaaja, professori Ilkka Alanen on erityisesti kannustanut minua työssäni ja rakentavalla kritiikillä auttanut minua eteenpäin tutkimukseni vaikeissa vaiheissa. Myös perhetutkimuksen professori Kimmo Jokinen on ohjannut työtäni rakentavalla ja kannustavalla otteella. Ilkka Alanen ja Kimmo Jokinen ovat antaneet työni valmistumisen kannalta ratkaisevan tärkeyttä ohjausta.

Esitarkastajien, Ritva Nätkinin ja Vilma Hännisen oivaltavat ja kriittiset kommentit auttoivat minua väitöskirjatyöni viimeistelyvaiheessa, kun omat voimani alkoivat olla vähissä. Vilma Hänniseltä sain hyviä neuvoja monien pienten yksityiskohtien muokkaamiseen ja esimerkiksi kirjoittajien henkilöllisyyden suojaamiseen. Ritva Nätkin puolestaan antoi työn kokonaisuuden kannalta tärkeitä ohjeita liittyen käsitteiden määrittelyyn ja tutkimusaineistoni rajoituksiin.

Erityisesti väitöskirjatyöni valmistumiseen on ohjaajieni ja esitarkastajien lisäksi vaikuttanut pitkäaikainen esimieheni ja tukijani YTT Leena Niemi. Ilman Leenan tukea ja kannustusta tuskin olisin aloittanut jatko-opintojani. 1990-luvun alussa Jyväskylän yhteiskuntapolitiikan laitoksen järjestämä jatkokoulutusohjelma mahdollisti lisensiaatin opintojen suorittamisen työn ohella ja antoi kipinän väitöskirjatyöhön. Leena Niemi on kaikissa vaiheissa tukenut jatko-opintojani, ja väitöskirjatyön viimeistelyvaiheessa lukenut käsikirjoitukseni useita kertoja. Häneltä olen saanut kullannarvoisia kommentteja, joiden avulla työni on mennyt eteenpäin. Käsikirjoitustani ovat työni viimeistelyvaiheessa kommentoineet myös kollegani YTT Minna Kivipelto ja ystäväni YTM Tarja Vierula.

Vertaistukea tutkimusprosessin aikana olen saanut seminaariryhmäni lisäksi kollegoiltani YTT Päivi Rinteeltä, YTT Timo Toikolta ja KTT Sirkka-Liisa Palomäeltä. Vaikka tutkijayhteisömme SeAMK:n Sosiaali- ja terveysalan yksikössä on pieni, ovat kollegat aina suhtautuneet tutkimustyöhöni myönteisesti ja aidon kiinnostuneesti. Esimiestäni Asta Heikkilää haluan kiittää palkattomien vapaajaksojen myöntämisestä työni loppuun saattamiseksi. Seinäjoen ammattikorkeakoulua kiitän yhden kuukauden palkallisesta tutkimusvapaasta. Etelä-

Pohjanmaan kulttuurirahastoa kiitän viiden tuhannen euron tutkimusapurahasta ja Anja Mäntylän säätiötä kolmen tuhannen euron stipendistä.

Äitini Maiju Hemminki on moneen otteeseen tarkastanut väitöskirjatyöni kieliasun. Päivi Vähäsalo ja Irina Vartia ovat auttaneet minua työni ulkoasun muokkauksessa. Sydämellinen kiitos teille kaikille.

Kaikkein suurimman tuen olen saanut puolisoiltani Erkki Kurikalta, joka jo alkuvaiheessa lupasi ostaa tohtorinhatun, mikäli väitös tulee valmiiksi. Välillä Erkkikin on ihmetellyt prosessin hitautta, minä kun yleensä olen käännteissäni nopea. Tyttäreni, Irina Vartia ja Tanja Ritvanen ovat tukeneet minua alusta asti työssäni ja he myös ovat prosessin aikana tuoneet elämäni tarpeellista vaihtelua. Vanhempani Maiju ja Heikki Hemminki ovat, kuten aina ennenkin kannustaneet minua ja uskoneet työhöni alusta asti. Kiitän lämpimästi kaikkia teitä, jotka olette tukeneet ja kannustaneet minua. Muutama vuosi lisensiaatintyöni valmistumisen jälkeen halusin jatkaa opintojani, ja monestakin syystä valitsin pääaineeksi sosiologian. Sosiologia oli ollut pääaineeni maisterin opinnoissani ja koin, että tutkimukseni aihe sopi paremmin sosiologiaan kuin sosiaalityöhön tai yhteiskuntapolitiikkaan. Ympyrä tavallaan sulkeutui, kun sain palata omalle tutulle Jyväskylän yliopiston sosiologian laitokselle vuosikymmenten jälkeen. Alusta asti koin itseni tervetulleeksi sosiologian tutkijaseminaarissa. Myös paluu perhesosiologiseen tutkimusaiheeseen tuntui luontevalta valinnalta. Olinhan aikoinaan tehnyt pro gradu -tutkielmani perhesosiologiasta, aiheenani perheen roolit ja työnjako ja päätöksenteko perheessä.

Lopuksi haluan kiittää vielä lukuisia hyviä ystäviä kaikesta tuesta ja kannustuksesta. Riitta Kuisma Jyväskylässä on majoittanut minua usein seminaarimatkoillani, ja Riitan kanssa olemme käyneet hyviä keskusteluja työstäni. Lea Salin eroryhmän ohjaajaparini on seurannut työtäni kiinnostuneena ja kannustavana. Kiitän myös kaikkia muita ystäviä ja sukulaisia, jotka olette pitäneet huolta siitä, että elämässäni on ollut paljon muitakin hyviä asioita kuin väitöskirjan tekeminen. Laajan ystäväverkoston lisäksi pohjalaissavolainen sukuni on tiivis ja lämmin yhteisö, jonka lämpö ja huolenpito kantaa vaikeissakin paikoissa.

Erityismaininnan saavat kirjallisuuspiirin naiset, aiemmin mainittujen Minnan, Lean ja Taijun (Tarja Vierulan) lisäksi Ilona, Sari, Pirkko ja Tiina. Rattoisat hetkemme kirjojen ja hyvän ruuan ja viinin parissa ovat piristäneet arkeani jo vuosien ajan, ja teidän ansiostanne olen lukenut paljon muutakin kuin tieteellistä kirjallisuutta.

KUVIOT

KUVIO 1	Tutkimusongelmat jaoteltuna pääongelmaan ja alaongelmiin.....	34
KUVIO 2	Tutkimusasetelma	35
KUVIO 3	Sisäinen tarina ja siihen liittyvät tekijät.....	56
KUVIO 4	Avioerokertomus tragediana, joka johti itse valittuun yksin elämiseen (5/15)	65
KUVIO 5	Avioerokertomus tragediana, joka johti katkeruuteen ja ei-valittuun yksin elämiseen (5/15)	67
KUVIO 6	Avioerokertomus käännekohtana, joka johti uuteen, onnelliseen parisuhteeseen (5/15)	69
KUVIO 7	Erokertomus käännekohtana, joka johti itse valittuun yksin elämiseen.....	106

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Avioerosta kirjoittaneiden ilmoittama ikä ensimmäisellä kirjoituskerralla.....	36
TAULUKKO 2	Avioerosta kirjoittaneiden ilmoittama ammatti ensimmäisellä kirjoituskerralla.....	38
TAULUKKO 3	Pohjalaisten erokertomukset ja Me Naiset -lehden erokertomukset tutkimusaineistoina	43
TAULUKKO 4	Naistenlehtien parisuhdekertomuksille tyypillisiä piirteitä	46
TAULUKKO 5	Pohjalaisten erokertomukset luokiteltuina tarinatyypeihin Roosin sukupolviuokittelun mukaisesti.....	87
TAULUKKO 6	Me Naiset -lehden lehtiartikkelit jaoteltuna lehtiartikkelien sisällön mukaan	102
TAULUKKO 7	Me Naiset -lehdessä haastateltujen julkisuuden henkilöiden ammattijakauma	102
TAULUKKO 8	Tutkimuksen keskeiset johtopäätökset	137

SISÄLLYS

ABSTRACT

KIITOKSET

KUVIOT JA TAULUKOT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	11
2	PARISUHTEEN JA PERHEEN MUUTOKSET SUOMESSA VIIME VUOSIKYMMENINÄ	15
2.1	Avioero ja parisuhde tutkimuksen kohteen.....	16
2.2	Perheen määritelmiä ja erilaisia perheitä	20
2.3	Muuttuva yhteisö, sosiaalinen verkosto ja sosiaalinen pääoma	24
2.4	Elämänhallinta.....	28
2.5	Yhteenvetoa	30
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
3.1	Tutkimuksen teoreettisesta tausta-ajattelusta.....	31
3.2	Tutkimusongelmat.....	33
3.3	Tutkimusaineistot	35
3.3.1	Avioeron kokeneiden pohjalaisten kertomukset tutkimusaineistona.....	35
3.3.2	Pohjanmaa avioerostaan kirjoittaneiden asuinalueena	39
3.3.3	Me Naiset -lehden parisuhteen päättymistä käsittelevät lehtiartikkelit tutkimusaineistona.....	41
3.3.4	Naistenlehti-artikkelit tutkimuskohteena.....	43
3.4	Yhteenvetoa	46
4	TUTKIMUSMENETELMÄT	48
4.1	Tarinat tutkimuskohteena, narratiivinen tutkimusote	52
4.2	Aineistolähtöinen sisällön erittely	57
4.3	Tutkimuksen luotettavuus, yleistettävyyys ja eettisyys.....	59
4.4	Yhteenvetoa	63
5	POHJALAISTEN KIRJOITTAJIEN EROKERTOMUKSIA KOSKEVAT TULOKSET	64
5.1	Eronneiden kertomukset tarina -tyyppinä	64
5.1.1	Eronneiden erokertomukset	71
5.1.1.1	Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolven erokertomukset.....	71
5.1.1.2	Suuren murroksen sukupolven erokertomukset	75
5.1.1.3	Lähiöiden ja koulutuksen sukupolven erokertomukset.....	79

5.1.1.4	Rock-sukupolven erokertomukset	83
5.1.1.5	Yhteenvetoa eri sukupolvien erokertomusten tarkastelusta	86
5.2	Parisuhteen päättymisen syyt eronneiden kertomuksissa	89
5.3	Yhteisön tuki parisuhteen päättymisen jälkeen eronneiden kertomuksissa	93
5.4	Parisuhteen päättymisen kriisinä ja uutena mahdollisuutena eronneiden kertomuksissa	98
6	ME NAISSET -LEHDEN EROTARINOITA KOSKEVAT TULOKSET	101
6.1	Me Naiset -lehden artikkelit tarinatyyppinä	103
6.1.1	Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältävät lehtiartikkelit	103
6.1.2	Julkisuuden henkilöiden eroja käsittelevät lehtiartikkelit	104
6.2	Parisuhteen päättymisen syyt Me Naiset -lehden erokertomuksissa	109
6.2.1	Julkisuuden henkilöiden eroista kertovissa lehtiartikkeleissa esille tulleet eron syyt	109
6.2.2	Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältäneissä lehtiartikkeleissa esille tulleet eron syyt	111
6.3	Yhteisön tuki Me Naiset -lehden erokertomuksissa	112
6.3.1	Julkisuuden henkilöiden haastatteluista sisältäneissä lehtiartikkeleissa esille tullut yhteisön tuki	112
6.3.2	Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältäneissä lehtiartikkeleissa esille tullut yhteisön tuki	115
6.4	Parisuhteen päättymisen kriisinä ja uutena mahdollisuutena Me Naiset lehden -erokertomuksissa	117
6.4.1	Julkisuuden henkilöiden haastatteluissa esille tullut näkökulma erosta kriisinä ja mahdollisuutena	117
6.4.2	Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältävissä lehtiartikkeleissa esille tullut näkökulma erosta kriisinä ja mahdollisuutena	120
7	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	123
7.1	Johtopäätöksiä ja pohdintaa parisuhteen päättymisen syistä	123
7.2	Johtopäätöksiä ja pohdintaa yhteisön tuesta parisuhteen päättymisen jälkeen	125
7.3	Johtopäätöksiä ja pohdintaa erokertomuksista kriisinä ja mahdollisuutena	128
7.4	Johtopäätöksiä ja pohdintaa erokertomuksista kokonaisuutena	129
8	LOPUKSI	138
	SUMMARY	141
	LÄHTEET	143
	LIITTEET	154

1 JOHDANTO

”Sinähän oot sitten aivan kakarana mennyt naimisiin, oli mies sanonut ja ottanut viltin ja pannut sen Armin harteille. Armi oli katsonut sängyn jalkopäähän. Miehen housut olivat olleet siellä yhdessä mytyssä.

Niin oonkin, oli Armi sanonut. Ja sitten hän oli kertonut miehelle koko elämänsä. Ja kuinka hän keskenmenon jälkeen oli päättänyt, ettei enää miehiin päin katsokaan. Ja kuinka hän oli lähtenyt tenavineen Pohjanmaalta, kun eronnutta naista pidettiin pienellä paikkakunnalla jonain lumppuna. Ja minkälaista hänellä oli ollut yksin tenavien kanssa. Ja minkälainen mustasukkainen hullu Olavi oli ollut ja oli. Kuinka se ei antanut vielääkään hänelle rauhaa. Ja minkälainen risti anoppi oli.” (Autio 1992, 509.)

Varmaankin kuuluisin pohjalainen avioerotarina on kerrottu Orvokki Aution romaanitrilogiassa ”Pesärikko”. Ylistarolainen Armi eroaa 1960-luvulla mustasukkaisesta ja mielisairauteen vajoavasta Olavista. Armi muuttaa Tampereelle, menee töihin ja yrittää kasvattaa lapsensa yksinhuoltajana. Lapset tapaavat mielisairasta isäänsä joitain kertoja vuodessa, ja Armi pelkää ja vihaa Olavia vielä kauan eronsa jälkeen. Anoppi järjestelee poikansa perheen asioita alusta asti ja hän kertoo Armille suurena salaisuutena Olavin joutuneen mielisairaalaan. ”Tästä ei sitten puhuta”, on anopin vakiolause. Lapsilla tulee ongelmia Tampereella, he pinnaavat koulusta ja joutuvat huonoon seuraan. Armilla itsellään on vaikeuksia uusissa ihmissuhteissa; hän tuntee itsensä likaiseksi antaututtuaan sukupuolisuhteeseen ravintolassa tapaamansa miehen kanssa. Armi kokee juurettomuutta ja koettu avioliitto vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen.

Aivan näin ankeaksi en uskonut tyyppillistä avioerotarinaa Pohjanmaalla, kun aloitin vuonna 2004 väitöskirjatutkimuksen tekemisen, vaikka asun Ylistarossa ja olen kuullut, että Armin tarina pohjautuu paikkakunnalla tapahtuneisiin tositahtumiin. Kiinnostuin avioerosta sosiologisena tutkimuskohteena koettuani itse avioeron. Ohjatessani Fisherin kehittämää eroseminaaria kuulin monenlaisia tarinoita avioerosta. Tarinoissa oli paljon samaa, mutta kaikki tarinat olivat kuitenkin jossain mielessä ainutlaatuisia. Sosiologian tutkijaseminaarissa monet osallistujat esittelivät yhteisön ja sosiaalisen pääoman käsitteisiin liittyviä tutkimuksia ja minua alkoi kiinnostaa, mikä merkitys on yhteisön tuel-

la eron jälkeen. Päätymisen sosiologiseen näkökulmaan aiheena avioero ja parisuhteen päättyminen ei silti ollut aivan itsestään selvä ratkaisu. Perhesosiologinen tutkimusaihe kuitenkin kiinnosti minua, ja vaikka aiheeni ei ole sosiologisesti tarkasteltuna aivan tyyppillinen, on se mielestäni ajankohtainen ja tärkeä tutkimusaihe. Olisin voinut toki tutkia aiheitani myös yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä, mutta minua kiinnosti enemmän sosiologinen näkökulma.

Tutkimukseni pääasiallisena tarkoituksena oli selvittää, millaisia kertomuksia parisuhteen ja avioliiton päätymisestä ja eron jälkeisestä elämästä kerrottiin. Julkisen ja yksityisen erokertomuksen piirteet kiinnostivat minua, ja se, miten kirjoittajien kulttuurinen ympäristö näkyi kertomusten sisällössä. Halusin tutkia myös sitä, miten yhteisön tuki näyttäytyi eronneiden kertomuksissa. Lisäksi kiinnostuin selvittämään, millaisia asioita eron syiksi kerrottiin ja miten parisuhteen päättymistä kuvattiin kriisinä ja käännekohtana, sekä mahdollisuutena inhimilliseen kasvuun.

Avioerot ovat Suomessakin lisääntyneet huomattavasti viime vuosikymmeninä. Vuosittain tapahtuu hiukan yli 13 000 avioeroa (Tilastokeskus 2007, Tilasto: Eeroon päättyvien suomalaisten avioliittojen kesto). Nykyään lähes puolet aviopareista eroaa jossain vaiheessa ja avioliittojen kesto on myös lyhentynyt huomattavasti. Eroavien liitot kestävät nykyisin keskimäärin 11 vuotta (Tilastokeskus 2007, Tilasto: Eeroon päättyvien suomalaisten avioliittojen kesto). Naistenlehtiä ja muita viihdelehtiä lukiessa ei voi olla huomaamatta, miten lehtien lööpit ja kannet ovat täynnä eroutisia. Avioerosta ja ylipäättään parisuhteen päättymisestä kirjoitetaan paljon ja lehtien pikaisen selaamisen perusteella tulee sellainen tunne, että avioero on helppo ja yksinkertainen juttu. "Erosimme ystävänä", julkkikset tilittävät ja kertovat, miten on jo löytynyt uusi rakkaus.

Kokemukseni ja kuulemieni kertomusten perusteella kuitenkin tiedän, että ei avioero yleensä ole helppo juttu. Husson (2003, 295-296) mukaan siinä, missä häärituaalein juhlistu vaimouteen siirtyminen on kulttuuriseen käsikirjoitukseen ja eroottis-romanttiseen tarinaan liittyvä itsestänselvyys, eroaminen on monille yksinäinen ja haastava kokemus, johon ei välttämättä liity yhteisöllistä tukea. Usein se on jopa traaginen tapahtuma, ja puolisoiden ja lasten lisäksi siitä kärsivät eronneiden lähipiiri, sukulaiset, ystävät ja työtoverit. Vaikka perhetutkimuksen, kasvatustieteen ja sosiaalityön alueella Suomessakin parisuhteen eroja on tutkittu melko paljon viime vuosina, narratiivista näkökulmaa ja yhteisön tuen merkitystä avioerossa ei ole yleensä otettu keskeisiksi tarkastelun kohteiksi. Myöskään mediatekstejä ei ole Suomessa juuri tutkittu parisuhteen päättymisen näkökulmasta. Tutkimalla narraatioita, kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä, uskoin löytäväni kollektiivisia kulttuurisia merkityksiä, jotka auttavat ymmärtämään ja selittämään yhteiskunnan ja kulttuurin muutosta parisuhteiden muutoksen kautta.

Tutkimukseni edustaa sosiologisessa tutkimuksessa melko yleistä kulttuurintutkimuksen näkökulmaa. Kulttuuri käsitteenä liitetään mihin tahansa aikaansaannokseen tai käytösmuotoon (Hannerz 1993). Julkisuudessa puhutaan näennäisen erittelevästi muun muassa maaseutu- ja perinnekulttuurista, poliittisesta kulttuurista, televisio- ja tietokonekulttuurista ja ruoka- ja julmakulttuu-

rista sekä ala- ja osakulttuureista (Knuuttila 1994, 15). Kulttuuriteoreettisissa keskusteluissa yleisen globaalisuuden ja erityisen, varioivan paikallisuuden keskinäissuhteet ovat ydinaluetta. Kaikki kulttuurimuodot arkisimmista elämäntähtäyksistä merkittävimpiä pidettyihin hengenelämän saavutuksiin yhdistävät ja erottavat samanaikaisesti yksilöitä, ryhmiä ja aikakausia. (Knuuttila 1994, 25.) Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna kertomukset avioerosta ja parisuhteen päättymisestä kertovat jotain olennaista suomalaisesta kulttuurista, sen normeista, arvoista ja käsityksistä.

Tutkimukseni eri vaiheissa nousi esille kysymys feministisestä näkökulmasta tutkittaessa avioeroa ja parisuhteen päättymistä koskevia kirjoituksia. Avioeron tutkimus osana perhetutkimusta on pääasiallisesti naistutkijoiden kenttää, eikä mikään tutkimus voi olla täysin sukupuolineutraalia. Tässä tutkimuksessa naistutkimuksen näkökulma ei kuitenkaan nouse korostuneesti esille, ja sen vuoksi olen myös jättänyt mainitsematta lähdemerkintöjen yhteydessä yleensä tutkijan etunimen.

Minulla oli tarkoituksena alun perin tehdä artikkeliväitöskirja, ja artikkelien parissa puursinkin jonkin aikaa. Sitten huomasin, ettei tiivistävä, artikkeleihin vaadittava ilmaisu ole ominta lajiani, ja päädyin monografiaan. Tästä(kin) seikasta johtuu tutkimusaineistojeni erilaisuus, hajanaisuus ja pienimuotoisuus.

Aivan aluksi vuonna 2005 keräsin sanomalehdessä olleella tutkimuspyynnöllä eronneiden pohjalaisten kertomuksia erostaan. Vuonna 2006 pyysin osaa minulle erokertomuksensa kirjoittaneista kirjoittamaan vielä toisen kerran. Alkuperäinen ideani oli tarkastella pohjalaisten erokertomusten rinnalla myös 1960-luvulla kirjoitettuja naistenlehtiartikkeleita uudempien naistenlehtiartikkeleiden rinnalla. Tämä ratkaisu ei kuitenkaan toiminut, koska tutustuttuani 1960-luvun naistenlehtiin totesin, ettei niissä kirjoitettu juuri mitään suomalaisesta avioerosta. Tyydyin valitsemaan tutkimusaineistokseni 2000-luvulla ilmestyneitä naistenlehtiartikkeleita. Aineiston pienuuden takia päädyin ottamaan tutkimuksen kohteeksi vielä lisää naistenlehtiartikkeleita 2000-luvulla ilmestyneistä lehdistä.

Tutkimusaineistoa on siis kerätty monissa vaiheissa, mikä onkin tyyppillistä laadulliselle tutkimukselle. Olen kolmella erilaisella tutkimusaineistolla (pohjalaisten erokertomukset, naistenlehden esimerkkitarinat ja naistenlehden julkisuuden henkilöiden haastattelut) pyrkinyt kuvaamaan ja analysoimaan kertomuksia suomalaisesta avioerosta ja parisuhteen päättymisestä erilaisissa konteksteissa. Mediassa esitetyt julkiset erokertomukset poikkeavat sekä esitystavaltaan että sisällöltään pohjalaisten minulle kirjoittamista yksityisistä erokertomuksista. Myös naistenlehden esimerkkitarinat, joissa kuvataan tavallisten ihmisten eroja muodostavat selkeästi erilaisen tutkimusaineiston.

Tutkimukseni erilaiset tutkimusaineistot eivät ole suoraan verrannollisia keskenään, koska naistenlehtiaineisto kuvaa tuoreita, 2000-luvulla tapahtuneita eroja ja pohjalaisten kertomuksissa kuvataan eri vuosikymmeninä tapahtuneita eroja. Lisäksi pohjalaiset kirjoittajat edustavat useita eri sukupolvia. Tutkimuspyyntöni pohjalaisille kirjoittajille myös suuntasi heidän kerrontaansa vahvasti.

Mielestäni pohjalaisten kertomukset muodostavat tutkimukseni tärkeimmän aineiston, jonka peilauspintana ovat Me Naiset -lehden erokertomukset.

Julkinen eropuhe vaikuttaa meihin kaikkiin, se luo malleja erokerrontaan ja myös heijastaa kulttuurissamme hyväksytyjä ja arvostettuja asioita. Yksityinen eropuhe puolestaan paljastaa yksilön kokemuksia aidommin, ilman tarvetta salata tai kaunistella asioita.

Tutkimukseni alussa, luvussa kaksi, kuvaan lyhyesti avioeroa ja parisuhteen ja perheen muutoksia Suomessa viime vuosikymmeninä. Määrittelen myös yhteisöä ja sosiaalista verkostoa ja yhteisöllisyyttä sekä sosiaalista pääomaa. Lisäksi avaan elämänhallinnan käsitettä. Luvussa kolme kuvaan tutkimuksen teoreettista tausta-ajattelua ja määrittelen tarkemmin tutkimusongelmat ja tutkimusaineistot. Luvussa neljä kerron käyttämästäni tutkimusmenetelmästä ja pohdin tutkimukseni luotettavuutta, yleistettävyyttä ja eettisyyttä. Luvussa viisi tarkastelen pohjalaisten kirjoittamia erotarinoita kokonaisuuksina. Pysin löytämään erilaisia tarinatyyppisiä, erokertomuksia ja kuvaan ja analysoin sen jälkeen tarkemmin kahdeksan pohjalaisten kirjoittamaa erokertomusta, jotka olen jaotellut J.P. Roosin (1988) sukupolvijaottelun mukaisesti. Tutkin, millaisia selviytymistapoja ja elämäntilanteita ihmiset kertovat heillä olleen eron jälkeen ja millainen elämäntilanne eronneilla oli kirjoitusten perusteella kirjoittamishetkellä. Sen jälkeen kuvaan eron syitä ja yhteisön tukea eron jälkeen pohjalaisten kertomana. Kuvaan ja pohdin myös pohjalaista eroa kriisinä ja uutena mahdollisuutena. Seuraavaksi luvussa kuusi analysoin naistenlehtien erokertomuksia tarinatyyppinä, minkä jälkeen etsin niistäkin kerrontaa erojen syitä, kuvauksia yhteisön tuesta ja kuvauksia erosta kriisinä ja mahdollisuutena. Luvussa seitsemän esitän johtopäätöksiä ja pohdintoja tutkimustuloksista. Lopuksi luvussa kahdeksan pohdin vielä tutkimustuloksia sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita ja tutkimusprosessiani.

2 PARISUHTEEN, PERHEEN JA YHTEISÖN SEKÄ SOSIAALISEN VERKOSTON MUUTOKSET VIIME VUOSIKYMMENINÄ

Tarkastelen tässä luvussa avioeroa ja parisuhteen päättymistä viime vuosikymmeninä lähinnä suomalaisen yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden pohjalta. Avioeroja ja parisuhteen päättymistä ei ole Suomessa juuri tutkittu narratiivisesta näkökulmasta, analysoimalla kertomuksia eroista. Myöskään yhteisön tuen merkitystä ei ole suomalaisessa avioerotutkimuksessa yleensä nostettu esille. Sen sijaan tutkimukseni keskeiset teemat, erojen syyt ja eron kokeminen kriisinä ja kasvun paikkana ovat olleet joidenkin tutkimusten aiheina.

Avioeroa on Suomessa alettu tutkia vasta 1970-luvulla, lukuun ottamatta joitakin yksittäisiä tutkimuksia. Hokkasen mukaan (2005, 9) eroa arjen kokemuksena on toistaiseksi tutkittu vähän. 1970- ja 1980-luvun avioerotutkimus painottui lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeviin melko suppeisiin selviytyksiin (esimerkiksi Rämä 1971, Munter 1978 ja Kukko 1985). Avioeroa käsittelevät yhteiskuntatieteelliset tutkimukset yleistyivät Suomessa 1990-luvulla, jolloin kiinnostuttiin erityisesti lapsistaan erillään asuvien vanhempien kokemuksista. (Esimerkiksi Nousiainen 1996, Piironen 1999 ja Kivipelto 1991.) Monet näistä pienimuotoisista kartoituksista ovat pro gradu -töitä ja niiden tutkimusaineisto on varsin suppea. Johanna Karjalainen ja Heli Palosaari (2001) sekä Kirsi Nousiainen (2004) tutkivat etävanhemmuutta 2000-luvun alussa. Nousiaisen (2004) tutkimuksen keskeinen tulos on, että lapsistaan erillään asuvat äidit pitivät erittäin paljon yhteyttä muualla asuviin lapsiin ja olivat siten voimakkaasti läsnä lasten arjessa myös eron jälkeen. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa kiinnostuttiin myös uusperheiden kokemuksista (esimerkiksi Niska 1999 ja Pärssinen 1999). 2000-luvulla tutkittiin edelleen eron jälkeistä vanhemmuutta (Hokkanen 2005) ja vuoroasumista (Linnavuori 2007).

Linnavuoren (2007) tutkimuksen lisäksi vuosikymmenen lopulla ilmestyi useita väitöskirjoja, jotka käsittelivät tai sivusivat avioeroa. Leena Autonen-Vaaranieniemi (2009) tarkasteli sosiaalityön väitöstutkimuksessaan eronneen miehen koteja ja kotikäytäntöjä. Hän totesi, että eronneita miehiä koskeva tutkimus on useimmiten liitetty sosiaalisiin ongelmiin. Autonen-Vaaranieniemi haastatteli

eronneita miehiä ja totesi, että vaikka avioeroluvut ovat kasvaneet viime vuosi-
na, se ei välttämättä merkitse perhesuhteiden merkityksen vähenemistä (Auto-
nen-Vaaraniemi 2009, 292-293). Eronneet miehet järjestivät asumisensa ja kotin-
sa ottaen huomioon lastensa tarpeet. Useimmiten he halusivat asua lähellä lap-
siaan ja tavata heitä mahdollisimman usein ja isyys oli erosta huolimatta heille
erittäin tärkeä asia. (Autonen-Vaaraniemi 2009, 268-269.)

Vuoroasumista koskevassa Linnavuoren väitöstudkimuksessa (2007) tode-
taan lasten kannalta vuoroasuminen useimmiten toimivaksi ratkaisuksi, mikä
tyyydyttää etenkinisiä, jotka näin saavat mahdollisuuden olla läsnä lastensa ar-
jessa eron jälkeen. Vuosituhannen vaiheessa tutkijoita kiinnosti etenkin lasten ja
nuorten selviytyminen vanhempien avioerosta (esimerkiksi Jokinen 1997, Ran-
tanen 1999 ja Tervahauta 2004). Suomalainen avioerotutkimus on kohdentunut
siis paljon lasten lapsiperheiden ongelmiin ja eron jälkeiseen vanhem-
muuteen. Muun muassa Castrén (2009a) (2009b), on tutkinut eron jälkeistä van-
hemmuutta, perhekäsityksiä ja uusperheiden sosiaalisia verkostoja.

2000-luvulla avioeroa on tutkittu Suomessa myös muiden tieteenalojen
piirissä. Teologian tieteenalalta ilmestyi vuonna 2009 Jouko Kiisken väitöskirja,
joka käsittelee lama-ajan parisuhteita. Kiisken tutkimuksen mukaan suurin osa
1990-luvun laman aikana seurakunnan perheasiainkeskuksen asiakkaina olleista
pariskunnista päätyi eroon. Vaikeuksia peiteltiin ja salailtiin viimeiseen asti, ja
ulkopuolisen avun hakemiselle oli korkea kynnyks. Myös taloudelliset ongelmat
näyttivät olleen taustatekijöinä eroissa, ja perinteisten eron syiden (alkoholis-
min, väkivallan, masennuksen, puhumattomuuden ja ahdistuneisuuden) rin-
nalla mainittiin seksielämän loppuminen eron syyksi.

Avioeron syitä Suomessa on tutkinut myös kasvatustieteilijä Kaarina
Määttä (2002). Hänen tutkimuksessaan näyttävät avioeron syinä useimmiten
olevan uskottomuus, mielenterveysongelmat tai alkoholismi (Määttä 2002, 21).
Tilastotieteilijä Marika Jalovaaran väitöskirjassa (2007) tutkittiin niin ikään ero-
jen syitä Suomessa. Jalovaaran tutkimuksen ”Aviopuolisoiden sosioekonomi-
nen asema ja avioero” keskeinen tulos oli, että hyväosaiset, korkeasti koulutetut
ja varakkaat suomalaiset eroavat muita harvemmin.

Avioerojen yleisyyden vuoksi Yhdysvalloissa avioerotutkimusta on ollut
laajasti olemassa jo ennen 1970-lukua. Sielläkin yhteiskuntatieteellinen eroa kä-
sittelevä tutkimus on viime vuosikymmeninä painottunut eroperheiden lapsiin
ja uusperheisiin (esimerkiksi Crosbie-Burnett 1989, Furstenberg & Cherkin 1991,
sekä Richards 1999).

2.1 Avioero ja parisuhde tutkimuksen kohteena

Avioeroja on ollut kautta aikojen kaikissa tunnetuissa yhteiskunnissa. Avioliit-
toon on kuulunut kaikkialla aviopuolisoiden välinen sukupuoliyhteys ja lasten
hoito ja kasvatus. Avioliiton ja perheen muodot ovat vaihdelleet ja eri kulttuu-
reissa avioliiton pysyvyys on määritelty eri tavoin. Euroopassa vallitseva avio-

liittomuoto on ollut yksiavioisuus, mutta lähes aina jossain päin maailmaa on esiintynyt myös ryhmä- ja moniavioliittoja. Westermarckin mukaan (1932, 243-271) löytyi muutamia luonnonkansoja, joiden piirissä ei ollut avioeroja. Luonnonkansoilla on ollut yleistä, ettei avioliittoa ole solmittu eliniäksi. Joidenkin kansojen piirissä avioero on jopa saattanut olla yleinen tapa.

Perheen hajoamisesta on keskusteltu ainakin sadan vuoden ajan. Tälle keskustelulle on ollut leimallista pitää perhettä moraalisenä yhteisönä, yhteiskunnan selkärankana, jonka hajoaminen heijastaa koko yhteiskunnan hajoamista. Enää perhe ei tarjoa pohjaa pysyville solidaarisille ihmissuhteille, vaan se on hajonnut vähemmän sitoviksi erillisuhteiksi ja osittain korvautunut sosiaalisilla verkostoilla. (Marin 1994, 21.) Nais-, mies-, isyys- ja lapsuustutkimus on vaikuttanut perhekäsityksiin. Koska elinikä on pidentynyt, on nykyisin elossa yhä useampia sukupolvia eli ihminen elää ja toimii samanaikaisesti aikuisen lapsen, vanhemman, ja isovanhemman roolissa. (Marin 1994, 21.) Naistutkimus on osaltaan nostanut esille ruumiillisuuteen ja perheen vallankäyttöön liittyviä teemoja, esimerkiksi perheväkivallan ja seksuaalisen alistamisen (Marin 1994, 21). Miestutkimus puolestaan on nostanut esiin viime aikoina uudenlaisen isyyden, vanhemmuuden merkityksen isyydelle ja isyyden tarkastelun biologisena, sosiaalisena ja psykologisena ilmiönä (esimerkiksi Huttunen 1994; Hoikkala, 1998). Lapsuustutkimus puolestaan on nostanut esille esimerkiksi varhaisen kiintymyssuhteen merkityksen, lapsikeskeisen kasvatuksen ja yksinhuoltajuuden teemoja (Pulkkinen 1994, 26-45). Vaihtoehtoiset elämäntavat ovat yleistyneet länsimaisissa yhteiskunnissa, ja ihmiset hyväksyvät yksilöllistyneemmät ja liberaalimmat elämäntyyliä kuin ennen. Lapsettomuus vapaaehtoisena valintana ja avioliiton ulkopuolinen äitiys ovat hyväksytyjä ratkaisuja toisin kuin ennen. Entiset perheen tehtävät, kuten tuotantoon osallistuminen, uskonnollinen kasvatus, lasten kouluttaminen ja vanhusten ja sairaiden hoito on eriytetty perheestä pääosin yhteiskunnan funktioiksi. (Gerris 1994, 147-148.)

Pitkällä aikajänteellä avioerot Suomessa ovat lisääntyneet merkittävästi. Vielä 1970-luvulla nähtiin ydinperheen purkautumisen vaikuttavan voimakkaasti sosiaaliseen elämään, esimerkiksi naapurisuhteisiin ja työpaikan suhteisiin. Monet yhteiskunnalliset roolit määräytyivät sen mukaan, millainen asema henkilöllä oli ydinperheessä (esimerkiksi Allardt & Littunen 1975, 228-229). 1970-luvulla alkanut voimakas sosiaalipalvelujen kehitys osaltaan mahdollisti naisten itsenäistymisen ja pärjäämisen eronneena yksinhuoltajana. Palveluelinkeinojen lisääntymisen myötä naisille löytyi runsaasti työpaikkoja kodin ulkopuolelta. Muiden muassa Nätkin (2003, 31) kuvaa 1960- ja 1970-lukuja aikana, jolloin Suomessa tapahtui keskeinen modernisaatioharppaus. Sukupuolimoraalin ja perhe-elämän uudelleentulkinta oli ajankohtaista. Ihanteena ei enää ollut välttämättä ehjä perhe kuten aiemmin. Myös huoltajuuksilainsäädäntö muuttui siten, että prosesseina ja käsitteinä parisuhde ja vanhemmuus erosivat toisistaan. (Nätkin 2003, 20.) Silti avioerot olivat tuolloin etenkin maaseudulla harvinaisia.

1980-luvulla Suomessa astui voimaan noin 10 000 avioeroa vuodessa (Määttä 2002, 36). Vuoden 1988 jälkeen uuden avioerolainsäädännön myötä avioerojen määrä on vakiintunut hieman yli 13 000 avioeroon vuodessa (Tilas-

tokeskus 2007, Tilasto: Eron päättyvien suomalaisten avioliittojen kesto). Viime vuosina avioerojen määrä oli laskusuunnassa, kunnes vuonna 2008 avioerojen määrä jälleen lisääntyi. Vuonna 2008 kirjattiin tilastokeskuksen mukaan noin 250 avioeroa enemmän kuin edellisellä vuonna (Tilastokeskus 2009, Tilasto: Avioliitot ja avioerot 2000-2008). Avioerohakemuksia tuomioistuimille tehdään keskimäärin 18 500 vuosittain, eli noin 4600 hakemusta raukeaa tai ne perutaan (Pukkala 2007, 16). Suomi ja muut Pohjoismaat johtavat Euroopan avioerotilastoja, ja vaikka avioerojen määrä on pysynyt Suomessa lähes samansuuruisena jo vuosia, erotaan nykyään nopeammin kuin ennen. Esimerkiksi 1965 solmituista avioliitoista oli eron päättynyt vuoden 2005 loppuun mennessä 28 prosenttia, mutta vuonna 1975 vihityistä pareista vuoden 2005 loppuun mennessä oli eronnut jo 35 prosenttia. Nykyään suurin riski erota on noin viidennen avioliittovuoden aikana ja keskimäärin eronneiden liitot ovat kestäneet 11 vuotta. Vallitseva perhemuoto on edelleen kahden vanhemman perhe, mutta vain kuusi kymmenestä vauvasta syntyy enää naimisissa oleville vanhemmille. Avioliittoja on entistä enemmän, ja avioliitot näyttävät hajoavan kaksi kertaa useammin kuin avioliitot. Uusperheiden määrä ei sen sijaan ole noussut merkittävästi 1990-luvulta, jolloin niitä oli 44 400. Vuonna 2005 uusperheitä oli tilastoitu Suomessa 52 200 perhettä. (Pukkala 2007, 16.) Uuden isä- tai äiti puolen kanssa asuu nykyään joka kymmenes lapsi. Myös nykyisten isovanhempien kohdalla erot ovat yleisiä ja esimerkiksi joka neljännen lapsen äidinpuoleiset isovanhemmat asuvat eri osoitteissa. (Tilastokeskus 2007, Tilasto: Lapsuus Suomessa vuosikirja.)

Väestötieteilijä Marika Jalovaaran (2007) mukaan avioeron riskitekijöitä näyttävät olevan esimerkiksi eläminen pääkaupunkiseudulla, jommankumman puolison työttömyys, huono taloudellinen tilanne ja vuokra-asunnossa asuminen. Myös vaimon korkeampi ikä tai miehen selvästi korkeampi ikä lisäävät eroamisriskiä, samoin vaimon korkeammat tulot. Sen sijaan yhteiset lapset ehkäisevät tai ainakin siirtävät eroa tämän tutkimuksen mukaan. Perinteisesti Suomessa on avioeron yleisimpinä syinä pidetty uskottomuutta, alkoholismia ja mielenterveysongelmia, ainakin jos eron syytä kysytään eronneilta itseltään. Myös persoonien yhteensopimattomuus, kommunikaation puute ja nuorena solmittu avioliitto lisäävät tutkimusten mukaan eroriskiä. (Määttä 2002, 21.) Vuoden 1997 perhebarometrin mukaan selkeimmin hyväksytyt ja useimmiten nimetyt syyt avioerolle liittyivät parisuhteen dynamiikkaan. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi fyysinen ja psyykinen väkivalta, alkoholi-ongelmat, uskottomuus ja erilleen kasvaminen. Seuraavaksi hyväksytyin syyryhmä olivat yksilön näkökulmaan perustuvat henkilökohtaiset syyt, jotka liittyivät lasten hyvinvointiin, psyykkisiin ongelmiin ja mustasukkaisuuteen. Ei-henkilökohtaiset syyt, kuten esimerkiksi oma työura tai ympäristön painostus, olivat vähiten hyväksytyjä syitä. (Reuna 1997, 39-42.)

Nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassa erojen lisääntyminen on väistämätöntä. Yhteisöjen säännöt ja normit ovat löystyneet, eikä esimerkiksi hengellinen vakaumus enää tavallisesti kiellä eroamista. Silti eronneilla itsellään näyttäisi tutkimusten mukaan olevan tarve löytää erolleen sellainen syy tai selitys,

jonka myöskin ympäröivä yhteisö hyväksyy. Eroamista ”muuten vain” ei pidea edelleenkaan hyväksyttävänä, ainakin jos pariskunnalla on lapsia, joiden oletetaan aina tavalla tai toisella kärsivän vanhempien erosta.

Viime vuosikymmeninä yhteiskuntatieteissä on jälleen kiinnostuttu perheestä ja parisuhteesta. Postmodernit teoreetikot ovat nostaneet esille parisuhteiden häilyvyyden ja vaihdettavuuden, jos ne eivät palvele yksilön tarpeita. Giddens (1991, 88) näkee, että läheisiin suhteisiin liittyvien muutosten ymmärtäminen on tarpeellista siksi, että voitaisiin käsittää muita modernisaatiokehitykseen liittyviä muutoksia. Parisuhdetta myös pohditaan enemmän kuin ennen, ja jos sitä pidetään epäonnistuneena, se päätetään riippumatta lasten mielipiteistä (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 4-7). Giddens (1991, 88) puhuu puhtaasta suhteesta (pure relationship). Parisuhteet muodostuvat hänen mukaansa vain itsensä vuoksi, ja ne kestävät vain niin kauan kuin ne tuottavat tunneperäistä tyydytystä. Läpivirtaava rakkaus (confluent love) tarkoittaa Giddensin mielestä aktiivista, satunnaista rakkauden tunnetta, jota eivät kahlitse perinteet eivätkä yleiset moraal säännöt, vaan suhteen normit neuvotellaan osapuolten kesken. Olennaista on hyvä suhde, joka on vaihdettavissa toiseen, kun se ei enää tyydytä suhteen osapuolia. Puhdas suhde toimii emotionaalisen tasavertisuuden periaatteella, ja jotta se olisi mahdollinen, on suhteen osapuolien kyettävä refleктоimaan omaa elämäänsä. Tärkeää on myös, että he kehittävät itseään ja suhde mahdollistaa henkilökohtaisen kasvun. Puhtaaseen suhteeseen liittyy jatkuva neuvottelu ja suhteen reflektointi (Giddens 1991, 88-89). Giddensin näkemystä puhtaista suhteista on kritisoitu voimakkaasti. Husso (2003, 162) näkee tällaisen suhteen mallin varsin idealistisena, koska oikeissa parisuhteissa neuvottelut suhteen tilasta eivät useinkaan onnistu ja suhteissa myös pysytään pitkään, vaikka rakkaus olisi loppunut ja suhde olisi muuttunut sietämättömäksi.

Marita Husson (2003, 162) mukaan tällaisessa Giddensin kuvaamassa suhteessa sitoutuminen suhteeseen nousee entistä keskeisemmäksi kysymykseksi. Suhdetta ylläpitävä tunne ja sen vaaliminen on keskeistä, jotta parisuhteesta tulisi pitkäaikainen. Parisuhteeseen myös ladataan paljon odotuksia ja puoliset voivat mieltää parisuhteen pakopaikaksi kaoottisessa maailmassa (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 173). Baumanin (2002, 195-197) mielestä nykyhetken sitoumukset ovat tavallaan tulevien mahdollisuuksien tiellä, minkä vuoksi sitoumusten on hyvä olla löyhiä vahinkojen minimoimiseksi. Suhdetta ylläpidetään vain niin kauan kuin se tuottaa välitöntä tyydytystä, eikä pidetä järkevänä tehdä töitä suhteen pelastamiseksi. Postmodernissa yhteiskunnassa Baumanin (1996, 186) mukaan mikään ei enää ole täysin korvaamatonta, mikä tekee kaiken helpoksi tilanteessa, jossa kumppani vaihtuu; tragedia ei muutu kestämättömäksi eikä koettele yksilöä liikaa. Parisuhde, jota on vaalittu, saattaa päättyä yhtäkkiä ja suhteen hajoamista pidetään merkkinä tyytymättömyydestä, ja tulkitaan, että suhde oli vain yksi lenkki kumppanien ketjussa. Suhteeseen ei sitouduta elinikäisesti, vaan muuhunkin elämään liittyvä liikkuvuus ja juurettomuus tulevat esille myös parisuhteissa. (Bauman 1996, 184-185, 200.) Avioliitoinstituutio ei enää takaa parisuhteen jatkuvuutta, vaan suhde voi siis loppua milloin tahansa toisen osapuolen näin halutessa. Koska suhteen osapuolien on

jatkuvasti tuotettava toisilleen vakuuksia suhteen jatkuvuudesta, tulee rakastumisen tunteesta suhteen tärkein koetinkivi (Husso 2003, 162).¹

Useiden suomalaisten tutkimusten perusteella parisuhteen pysyvyyden puolesta tehdään kuitenkin vielä töitä, ja useimmat eronneet kokevat myös tehneensä kaikkensa välttääkseen eron (Jallinoja 1998, 63-66). Koska rakastumisen tunne ei kannatele parisuhdetta loputtomiin, puoliso on kohdattava persoonana (Jallinoja 2000, 69-73). Parisuhteen arkeen astuvat usein ”kolmannet”, kuten ylenpalttinen työnteko tai liiallinen alkoholinkäyttö, ja ennemmin tai myöhemmin suhde latistuu ja arkipäiväistyy (Jallinoja 2000, 208). Forsbergin (2003, 9) mielestä läheissuhteisiin liittyvät uudet elämäntäytännöt muovaavat yhteiskunnallista todellisuutta uudella tavalla. Perhe-elämään ja ihmissuhteisiin kohdistuviin muutoksiin saatetaan suhtautua tulkitsemalla ne merkiksi moraalista rappiosta tai perhettä uhkaavasta tuhosta. Toisaalta on näkyvissä myös sellainen suuntaus, ettei parisuhdetta ja perhe-elämää koskevia muutoksia enää tulkita merkiksi perheen tuhosta tai rappiosta. On nähty, että hoiva, huolenpito ja läheisyys sekä resurssien jako sitovat edelleen ihmisiä yhteen perheen muutoksista huolimatta. (Forsberg 2003, 9.)

Eroperheiden lapsia haastatellut Ulla Riutta (2004) toteaa, että pelkkä lasten olemassaolo ja taloudelliset intressit eivät pidä enää avioliittoa koossa. Avioliitolta odotetaan ennen kaikkea tunne-elämän tyydytystä ja odotukset saattavat olla ylimitoitettuja. Romanttisen rakkauden kaipuu on suuri, ja uutta kumppania lähdetään etsimään, kun romantiikka suhteesta loppuu. (Riutta 2004.) Tavoitteena siis saattaa olla arkisen avioliiton päättymisen jälkeen uusi, puhdas suhde, jossa haetaan arjen vastapainoksi romantiikkaa ja läheisyyttä, joka vanhasta suhteesta on kaikonnut. Silti uudessakin suhteessa arki tulee useimmiten vastaan jonkin ajan kuluttua, ja uusperhekuviot eivät olekaan aina niin sujuvia kuin voisi kuvitella.

2.2 Perheen määritelmiä ja erilaisia perheitä

Vaikka perheen määrittelyt ovat liikkuvia ja muuttuvia, perusytimenä perheen määrittelyille pysyy hoivan, resurssien, vastuuden ja velvollisuuksien jakaminen. Muodollisten siteiden sijaan nykyään on keskeistä läheisten ihmissuhteiden merkitys. Useat perheen muutosta koskevat tutkimukset osoittavat, että uusien perhemuotojen ja perhesuhteita koskevien uusien sääntöjen esiintulo ei merkitse sitä, että hoivaa koskevista arvoista perheessä ei enää välitettäisi (esimerkiksi Silva & Smart 1999, 7).

¹ Tutkimuspäiväkirja kesäkuu 2005. Oma suhtautumiseni Baumanin ynnä muiden nykysosiologien näkemyksiin ihmissuhteiden löyhyydestä ja vaihdettavuudesta on hiukan ristiriitainen. Arkikokemukseni mukaan useimmat nuoret menevät nykyäänkin naimisiin toivoen liiton kestävän lopun ikää. Toisaalta niin nuoret kuin vanhemmatkin ihmiset saattavat parisuhteen aloitettuaan muuttaa kovinkin pikaisesti yhteen, ja jo lyhyen ajan päästä todeta ettei suhde toimi. Nämä lyhyet suhteet näyttävät ulospäin helpoilta lopettaa, mutta asianosaisten kokemus voi silti olla traaginen.

Tilastollisesti perhekäsitteen määrittelylle on keskeistä asunto. Perheen muodostavat henkilöt, jotka asuvat samassa taloudessa ja joilla on jokin virallinen tai todennäköinen perhesuhde keskenään. Toisena perhesuhteen perustana tilastoissa on avioliitto tai avoliitto. (Kurkela & Sauli 1998, 35.) Jallinojan (2000, 190-196) mukaan perheen määrittely on tullut vaikeammaksi, koska äidin ja isän parisuhde kariutuu yhä useammin, ja äidit ja isät muodostavat uusia parisuhteita. Useimmiten eron jälkeen isä muuttaa pois, ja äiti ja lapset jatkavat yhdessä perheenä. Etenkin jos mies hylkää perheensä ja aiheuttaa avioerokatastrofin, hän tulee helposti heitetyksi perheen ulkopuolelle. Jos taas näin ei käy, mies voidaan lukea edelleen perheeseen kuuluvaksi. Usein etenkin lapset pitävät poismuuttanutta isää (tai äitiä) edelleen perheenjäsenenä, vaikka hän ei asuisikaan heidän luonaan. Näin ollen samaankin perheeseen kuuluvilla voi olla erilaisia käsityksiä siitä, ketä perheeseen kuuluu. (Jallinoja 2000, 190-196.)

Jallinoja (2006, 147-149) näkee vuosituhannen vaihteessa Suomessa tapahtuneen familistisen käänteen. Perhe-elämää alettiin arvostaa entistä enemmän ja tuotiin esille vanhempien kasvatusvastuuta ja ristiriitaa lisääntyneiden työpaineiden ja perheen välillä. Lasten ja vanhempien yhteistä aikaa korostettiin jälleen 1990-luvun individualistisen ja yksilön oikeuksia korostaneen suuntauksen jälkeen. Mediassa vanhemmat, kasvattajat ja tutkijat ottivat voimakkaasti kantaa perhearvojen puolesta. Jallinojan (2006, 156, 162-163) mukaan työn ja perheen yhteensovittaminen nähdään entistäkin ongelmallisempänä. Keskustelu nuorten ja lasten pahoinvoinnista on ollut 2000-luvulla yleistä, ja ratkaisuksi tarjotaan usein uutta yhteisöllisyyttä, periaatteella ”koko kylä kasvattaa”. Järventie näkee suomalaisten lapsiperheiden olleen kovilla 1990-luvulta lähtien. Lasten merkitys tulevana kuluttajina on korostunut ja lapsuuteen liitetään aikuisuuteen kuuluvia tuotteita, tavaroita ja samastumismalleja. (Järventie 2002, 168-169.) Perheen kokema avioero saattaa olla lapselle kriisin paikka. Eroon liittyy usein paikkakunnan ja koulun vaihto, kaveripiirin muuttuminen ja vanhempien taloudelliset paineet. Eron jälkeen toinen vanhemmista saattaa joutua tekemään entistä enemmän töitä pärjätäkseen taloudellisesti, tai hän muuttaa kauas, toisinaan jopa ulkomaille. Psykkistä erokriisiä läpikäydessä vanhemmat eivät aina jaksa tukea lasta muuttuneessa tilanteessa riittävästi, vaan oma energia saattaa mennä arjen pyörittämiseen ja uuden ihmissuhteen etsimiseen.²

1990-luvun lopulla alettiin puhua ”riskiperheistä”, joissa oli rikollisuutta päihkeitä ja väkivaltaa. Toisaalta käytettiin termiä niin sanottu ”hyvä perhe” kuvaamaan keskiluokkaista, varakasta perhettä, jonka ongelmat eivät välttämättä näkyneet niin selvästi ulospäin (Jallinoja 2006, 164.) Uusperheiden ja ero-perheiden kuulumisesta riskiperheiden ryhmään tutkijat ja kasvattajat näyttivät olevan montaa mieltä. Monien mielestä lasten kasvatus uusperheessä saattoi onnistua hyvinkin, koska useimmat vanhemmista huolehtivat hyvin lapsis-

² Tutkimuspäiväkirja syyskuu 2009. Eron jälkeinen aika oli psyykkisesti raskasta ainakin parin vuoden ajan. Taloudellinen kurjuus, kipu lasten asumisesta isänsä luona ja heidän liukuminen kaveripiiriinsä murrosikäisinä aiheuttivat minulle syyllisyyttä. Toki yritin olla hyvä äiti. Meillä oli mieheni kanssa yhteishuolto, mutta lapset asuivat pääsääntöisesti isänsä luona. Tämä mahdollisti lapsille koulun ja kaveripiirin säilymisen.

taan. Toisaalta mediassa otettiin käyttöön nimitys ”uusiperhe”, joka kuvasi perhettä, joka on epäselvä yhteisö vastuun- ja vallanjaoltaan. Uusiperheessä lapset ja nuoret jäävät helposti ilman tukea. (Jallinoja 2006, 162-163). Suomessa sosiaaliviranomaiset ovat näihin päiviin asti suhtautuneet negatiivisesti kahden kodin malliin, joka kuitenkin monilla eronneilla näyttää toimivan hyvin. Vuoroasumista tutkinut Hannariikka Linnavuori (2007) toteaa väitöskirjassaan, että ensimmäinen reaktio vuoroasumiseen on yleensä kielteinen ja ihmettelevä. Silti vuoroasumista on Suomessakin jo joka kymmenennessä eroperheessä. Lapset asuvat vuorotellen kummankin vanhemman luona, ja tutkimuksen mukaan lapset pitävät useimmiten kahden kodin mallia hyvänä. Lapset näkevät vuoroasumisen mahdollisuutena kahteen kotiin lemmikkieläimiseen ja uusiin kavereihin ja tavaroihin. Mitä lähempänä vanhemmat asuvat toisiaan, sitä helpompi tilanne lasten mielestä on. (Linnavuori 2007.)

Eron jälkeen tyypillinen asumisjärjestely on, että lapset jäävät asumaan äitinsä luo ja isästä tulee etävanhempi, jota tavataan lähinnä viikonloppuisin. Josain vaiheessa moni eronnut avioituu uudelleen ja syntyy uusperheitä. Isä- ja äitipuolen ja mahdollisesti hänen entisestä liitostaan syntyneiden lasten on löydettävä paikkansa uusperheessä, ja toisaalta uusperheen lapsilla on myös erossa elävän vanhemman mahdollinen uusi perhe, johon heidän on tavalla tai toisella sopeuduttava. (Sutinen 2005, 35.) Uusi tilanne vaatii kaikilta osapuolilta paljon sopeutumista, ja uusperheen elämään ja aikatauluihin vaikuttavat voimakkaasti lasten mahdolliset tapaamiset muualla asuvien biologisten vanhempien kanssa (Crosbie-Burnett 1989). Castrénin (2009a, 116) tutkimuksen mukaan suuri osa suomalaisista uusperheessä elävistä vanhemmista kokee myös kumppaninsa lapset perheeseensä kuuluviksi. Kysyttäessä haastateltavilta eronneilta henkilöiltä heidän perheeseensä kuuluvia henkilöitä, mainitaan useimmiten muualla asuvat lapset, mutta toisinaan myös omat vanhemmat ja sisarukset perheineen. Castrénin (2009a, 117) mielestä uudelleen avioituminen ja uusperheen muodostaminen näyttäytyvät pyrkimyksenä palauttaa perhe. Tämä käy ilmi odotuksista ja toiveista, joita uuteen puolisoon kohdistetaan. Uusperheen vanhemman roolin epäselvyys on yksi vakiintuneista teemoista isä- ja äitipuolia käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa. Uusvanhemman roolin epävarmuus on yksi suomalaisista uusperhevanhemmista tehtyjen tutkimusten keskeinen tulos (Sutinen 2005).

Tällaisesta ”uusiperhekuviosta” Vappu Taipale (2004) toteaa, että kun perheet hajoavat, syntyy niin sanottuja helminauhaperheitä, jolloin uusi avio- liitto muodostaa taas uuden helmen ketjuun. Miehet tavallaan vierailevat naisten ja lasten perheissä. Lapset kulkevat aikuisten mukana erilaisissa perhekuvi- oissa, joissa ihmissuhteet vaihtuvat. Työelämän kiivas tahti vie vanhempien voimat ja yhä useammat perheet asuvat kaupungissa kaukana suvusta. Sosiaa- linen turvaverkko saattaa olla hyvinkin pieni ja haavoittuva muutostilanteissa. Perheet ovat monesti todella yksin ongelmiseen. (Taipale 2004, 404.) Ritala- Koskisen (2001) tutkimuksessa tulee esille, että uusperheen lapsella on useim- miten läheisimmät suhteet yhdessä asuvaan biologiseen vanhempaan, joka on useimmiten äiti. Myös äidin suvun kanssa ollaan eniten tekemisissä. Muualla

asuvan biologisen vanhemman sukuun lapsista kolmasosalla ei ole ollut juuri lainkaan yhteydenpitoa. Vanhempansa uuden kumppanin kautta tullessiin uus-sukulaisiin lähes puolella lapsista ei ole ollut minkäänlaista yhteyttä. (Ritala-Koskinen 2001, 164-165.) Eron jälkeen lapsi saattaa menettää yhteyden etävanhemman sukuun, mutta yhteydet lähivuoltajan sukuun saattavat tiivistyä entisestään. On surullista jos lapsen yhteydenpito etävanhemman sukuun katkeaa eron jälkeen, eivätkä niin sanotut uussukulaiset ota lasta uuden suvun piiriin. Castrén (2009a) tutki väitöskirjassaan eronneiden sosiaalisia verkostoja ja uudenlaisia sukulaisuussuhteita. Hänen keskeinen johtopäätöksensä on, että huolimatta eroista avioliittoihin ja perheisiin liitetään edelleen vahva odotus jatkuvuudesta, pysyvyydestä ja ainutkertaisuudesta.³

Lapsiperheissä eron kokevat aina myös lapset omalla tavallaan ja ero koskettaa myös lähimpiä sukulaisia ja ystäviä (Pukkala 2007, 33). Perheneuvoja Kirsti Ijäs (teoksessa Riutta 2004) niin ikään näkee vanhempien eron aina aiheuttavan lapsille stressiä, vaikka ero olisi ollut kohtuullisen riidaton. Riitaisa ero jättää traumoja ja itsetunto-ongelmia lapselle. Erityisesti lapsen murrosiässä tapahtunut vanhempien ero saattaa olla lapselle traumaattinen. Erosta sopeutumisessa lasta tai nuorta helpottaa aikuisten muodostama turvaverkko, esimerkiksi isovanhemmat ja muut sukulaiset, jotka tukevat lasta. (Riutta 2004, 154-155.) Amerikkalaisten uusperhettä koskevien tutkimusten perusteella näyttää siltä, että verrattuna ydinperheiden lapsiin uusperheiden lapsilla on hiukan suurempi riski kohdata ongelmia. Silti useimmat uusperheen lapset pärjäävät koulussa hyvin, eikä heillä ole emotionaalisia ongelmia tai käytöshäiriöitä. Suti-sen mukaan amerikkalaiset tutkimustulokset eivät ole yhdenmukaisia, ja uusperheen tai yksinhuoltajaperheen lasten käyttäytymisessä ei tutkimusten perusteella tule esiin kovin suuria eroja verrattuna ydinperheessä kasvaviin lapsiin. (Sutinen 2005, 41.) Myös Richards (1999, 262) toteaa, että useimpien amerikkalaisten tutkimusten mukaan eroperheiden lapsilla esiintyy vain pieniä eroja verrattuna ydinperheessä kasvaneisiin lapsiin.

Castrénin (2009a, 125) mukaan solmiessaan uuden liiton eronneet puoliset tavoittelevat tunneyhteisöä, joka vastaa tarpeisiin ja tunteisiin, joihin perheen idea laajasti liitetään. Näitä ovat jatkuvuus, lohtu, sitoutuminen ja pitkäkestoisuus. Uuden liiton solmiminen voidaan nähdä yrityksenä palauttaa perhe luomalla uudestaan yksi perheen ydinsidoksista.

Viime vuosikymmeninä isyys on tutkijoiden mukaan vahvistunut ja monia isä voidaan luonnehtia hoivaaviksi ja puolison kanssa tasa-arvoisesti koti-
töitä ja lastenhoitoa toteuttaviksi isiksi (muun muassa Vuori 2004, 30). Nykyajan isyys on moninaista, vaikka suuria ihmisjoukkoja tarkasteltaessa isyydessä,

³ Tutkimuspäiväkirja heinäkuu 2009. Onneksi tyttärillämme säilyivät läheiset välit molempien vanhempien sukuun. Omat vanhempani tukivat niin psyykkisesti kuin rahallisestikin. Myös isänsä sukuun tytöt pitivät yhteyttä ja itsekini kohtasin miehen sukulaiset ajoittain sukujuhlissa. Minkäänlaista tuomitsemista tai paheksuntaa ei suvun taholta ainakaan avoimesti tullut esille. Koska lapsemme asuivat pääsääntöisesti isänsä luona, isä myös otti hienosti vastuuta lasten arjesta ja suhde isään säilyi läheisenä. Itse pidin lähes päivittäin puhelimitse yhteyttä tyttäriini ja muutaman vuoden kuluttua erosta muutin kaupungin keskustaan, jolloin tyttäret alkoivat viettää yhä enemmän aikaa luonani.

miehissä ja kotitöiden jaossa ei olekaan tapahtunut dramaattista muutosta (Huttunen 1999, 177). Tilastojen valossa avioeron jälkeinen vanhemmuus on edelleen sukupuolittunutta. Yli neljä viidesosaa lapsista asuu eron jälkeen äitinsä kanssa ja alle kolmivuotiaista jopa 90 prosenttia (Kaartovaara & Sauli 2000, 69-70). Tilanteissa, joissa lapset asuvat pääsääntöisesti eron jälkeen isän luona, vanhemmilla on lähes aina yhteishuoltajuus ja äidit osallistuvat lastensa elämään aktiivisesti (Nousiainen 2004, 98). 2000-luvulla on eron jälkeisten yhteishuollosta tehtyjen sopimusten määrä lisääntynyt niin, että vuonna 2003 lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tehdyistä sopimuksista 91 prosenttia oli sopimuksia yhteishuollosta. Kahdeksassa prosentissa sopimuksista lapsen huolto uskottiin yksin äidille ja vain yhdessä prosentissa sopimuksista isälle. (Säkkinen & Forss 2004.)

Avioeron jälkeisessä vanhemmuudessa hämmästyttää se, että isä lähivanhempana on edelleen erittäin harvinainen. Äiti on edelleen ensisijaisesti lasten lähivanhempi, jollei hänellä ole vaikeita ongelmia omassa elämässään.

2.3 Muuttuva yhteisö, sosiaalinen verkosto ja sosiaalinen pääoma

Parisuhteen ja perheen lisäksi yhteisö on edelleen yksilölle tärkeä voimavara etenkin elämänmuutoksissa ja kriiseissä. Sosiologisessa tutkimuksessa yhteisö on perinteisesti määritelty kolmen ulottuvuuden mukaisesti: alueellisena yksikkönä, sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä tai yhteenkuuluvuuden, tunteiden ja muiden symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkönä (Lehtonen 1990, 17). Yhteisön muodostavat yksilöt, jotka ovat keskenään säännöllisesti tekemisissä ja merkityksellisiä toisilleen. Modernin yhteiskunnan muuttuessa yhä moniarvoisemmaksi ja epäyhtenäisemmäksi, myös yhteisöt muuttuvat ja Maffesolin (1991, 286) mukaan yksilöt edelleen haluavat kuulua yhteisöön, hakien niistä läheisyyttä. Yksilöt hakeutuvat toistensa seuraan vetovoiman, osallistumisen ja hengenheimolaisuuden nimissä. Ihmiset etsivät nykyään yhteisöistä kaltaisiaan. Maffesoli (2002, 124) käyttää laajennetuista perheistä, esimerkiksi maahanmuuttaja-, monisukupolvi- ja uusperheistä käsitettä ”heimo-perheet”. Ilmiö viittaa uusiin perhemuotoihin ja tavallaan suurperheiden uudelleen syntymiseen.

Lehtosen (1990) mukaan yhteisöä voidaan tarkastella useista näkökulmista ja sen vuoksi yhteisöllä on käsitteenä monia merkityksiä. Käsite on epämääräinen ja sitä käytetään yleisesti ja epätarkasti ryhmämuodostelmien yleisnimityksenä. Yhteisöiksi on käsitetty ihmiskunta, kristikunta, kansakunta tai esimerkiksi erilaiset ihmisryhmät, jotka määräytyvät rodun tai kielen mukaan. Yhteisöiksi on käsitetty myös erikokoisia pienryhmiä, joiden vuorovaikutusmuodot vaihtelevat välittömistä fyysisistä suhteista jonkin aatteen yhdistämään kuvitteelliseen tai todelliseen ihmisjoukkoon. (Lehtonen 1990, 14-15.)

Nykypäivän yhteisökäsite viittaa Lehtosen (1990, 15-17) mielestä suppeampaan kokonaisuuteen kuin aiemmin. Sosiologisen yhteisötutkimuksen alueellisuutta korostava suuntaus rajaa yhteisöksi esimerkiksi kylän, kaupungin tai sen osan, yhdyskunnan tai muun alueellisesti rajatun tutkimuskohteen. Vuorovaikutusta korostava sosiologisen tutkimuksen suuntaus puolestaan tutkii ryhmämuodostelmia ja niissä ilmenevää vuorovaikutusta.

Sosiaalisen verkoston käsite on hyvin lähellä yhteisön käsitettä. Sosiologit erottavat yleensä toisistaan määrittelyissään epävirallisen (epämuodollisen) sosiaalisen verkoston (informal social network) ja virallisen (muodollisen) sosiaalisen verkoston (formal social network). Epävirallinen eli epämuodollinen verkosto perustuu vapaaehtoiisiin suhteisiin, jotka on itse valittu, ja joita ovat esimerkiksi suhteet ystäviin vapaa-ajalla. Virallinen, toisin sanoen muodollinen verkosto, sen sijaan perustuu esimerkiksi työpaikan ihmissuhteisiin, tai jäsenyyteen puolueessa tai ammattiyhdistyksessä. (Hansson 2001, 27.) Muodollisessa ja virallisessa verkostossa suhteet perustuvat enemmänkin asemaan organisaatiossa kuin henkilökohtaisiin intresseihin (Marin 1993, 73). Mitchellin (1969, 40) mukaan sosiaalinen verkosto on sellaisten vuorovaikutussuhteiden verkosto, joka perustuu esimerkiksi hyödykkeiden ja informaation vaihtoon ja yhteisiin intresseihin. Sosiaalinen verkosto on sosiaalinen yksikkö, joka on asianomaiselle tärkeä ja merkityksellinen. Se tarkoittaa niitä vuorovaikutussuhteita, joiden kautta yksilö ylläpitää sosiaalista identiteettiään (Marsella & Snyder 1981). Sosiaalisen verkoston jäsenet ovat säännöllisesti tekemisissä keskenään, ja verkoston jäsenet antavat tukea toisilleen (Seikkula 1996, 16-17). Eskelinen (1990, 25) näkee sosiaalisen verkoston tuttavien, kavereiden ja ystävien kesken tapahtuvan sosiaalisten kontaktien ja sosiaalisen kanssakäymisen kokonaisuutena, joka vakiintuessaan muodostuu eräänlaiseksi epäviralliseksi ja epämuodolliseksi organisaatioksi. Marin (2003, 72-75) puhuu sosiaalisesta verkosta, jonka muodostavat monenlaiset auttamisen ja palvelun muodot. Tämä tuki-verkko suojaa ihmistä ongelmatilanteissa ja se sisältää erilaisia vuorovaikutukseen ja vastavuoroisuuteen perustuvia sosiaalisia suhteita. Tässä tutkimuksessa käytän sosiaalisen verkoston käsitettä Marinin (2003) ja Hanssonin (2001) määritelmien mukaisesti. Tarkasteluni kohteena on epävirallinen ja epämuodollinen sosiaalinen verkosto. Toisin sanoen sosiaalisen verkoston muodostavat tukea antavat, ongelmatilanteissa yksilöä suojaavat läheiset ihmissuhteet. Nämä ihmissuhteet ovat epävirallisia ja perustuvat vapaaehtoisuuteen.

Sosiaalisia verkostoja voidaan tarkastella koko verkoston näkökulmasta tai ”ego-sentrisesti”, yksittäisen ihmisen näkökulmasta. Kokonaisia sosiaalisia verkostoja tutkittaessa tarkastellaan tietyn ihmisryhmän välisiä siteitä ja suhteita esimerkiksi tietyssä työpaikassa, naapurustossa, tai harrastusryhmässä. ”Ego-sentrisessä”, yksilökohtaisen verkoston tarkastelussa, puolestaan tarkastelun kohteena on yksittäisen yksilön verkosto, hänen suhteensa muihin yksilöihin, hänen asemansa omassa verkostossaan ja hänen henkilökohtaiset suhteensa muihin ihmisiin. (Hansson 2001, 27-28.) Eri ihmisten verkostot ovat hyvinkin erilaisia ja erikokoisia ja samankin yksilön verkosto yleensä muuttuu ajan kuluessa. Avioero ja parisuhteen päättymisen on usein tällainen muutoskohta, jossa sosi-

aalinen verkosto muuttuu hyvinkin rajusti. Useimmiten yksilön verkostoon kuuluu työtovereita, elossa olevia sukulaisia, naapureita, harrastusryhmäläisiä, sekä tuttuja ihmisiä aiemmilta työpaikoilta ja opiskelupaikoilta (Hansson 2001, 29).

Hanssonin mukaan verkoston kokoon ja koostumukseen vaikuttavat voimakkaasti yksilön koulutustaso, kulttuuritausta ja uskonto. Myös etnisellä taustalla ja kommunikaatiokyvyillä sekä ajankäytöllä ja energisyydellä on vaikutusta sosiaalisen verkoston kokoon ja laatuun. Yksilön verkostoa tutkittaessa on syytä kiinnittää huomiota verkoston koon ja laadun lisäksi sen muihin ominaispiirteisiin, kuten sukupuolijakaumaan ja siihen, miten suurelta osin verkosto perustuu sukulaissuhteisiin. Huomiota on kiinnitettävä myös verkoston rakenteellisiin piirteisiin, esimerkiksi verkoston jäsenten välisten siteiden pituuteen ja syvyyteen ja tiheyteen, eli kuinka usein verkoston jäseniin ollaan yhteydessä. (Hansson 2001, 29.) Granovetter (1982, 132) puhuu voimakkaista ja heikoista siteistä (strong and weak ties). Siteen voimakkuus riippuu siitä, paljonko aikaa suhteen ylläpitämiseen käytetään, mikä on suhteen emotionaalinen intensiteetti ja intiimiyden aste, ja millaisia palveluksia yksilöiden välillä tehdään. Voimakkaat siteet ”linkittävät” yksilöt yleensä samaan sosiaaliseen yhteisöön, yhteyteen samankaltaisten kanssa. Sen sijaan heikot siteet ”linkittävät” yksilön moniin eri verkostoihin. Tämän vuoksi useat heikot siteet yksilön verkostossa saattavat olla yksilölle hyödyllisempiä kuin pieni määrä vahvoja siteitä. Wellmanin (1990, 198) mukaan esimerkiksi tiedonkulkua edesauttavat yksilön siteet moniin, erilaisiin ihmisryhmiin. Hänen mukaansa siteet myös ovat usein epäsymmetrisiä, toisin sanoen yksilö pitää sidettään toiseen vahvana, vaikka verkoston toinen osapuoli näkee siteen heikkona.⁴

Päädyin tutkimuksessani käyttämään useimmiten yhteisön käsitettä, koska koen sen olevan arkikielessä tunnetumpi käsite kuin sosiaalinen verkosto ja siten pohjalaisille kirjoittajille helpompi ymmärtää tutkimuspyyntöni yhteydessä (LIITE 1). Arkikielessä yhteisö myös mielestäni mielletään useimmiten verkostoa laajemmaksi kokonaisuudeksi. Nykyään myös puhutaan paljon yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä, joten käsite on useimmille tuttu myös mediasta. Silti tarkastelen tutkimustuloksiani jossain määrin myös sosiaalisten verkostojen ja heikkojen ja vahvojen siteiden näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa määrittelen yhteisön sosiaalisen vuorovaikutuksen yksiköksi, joka pitää sisällään yhteenkuuluvuuden tunteita, ja jonka muodostavat yksilöt joiden kanssa yksilö on säännöllisesti tekemisissä, joilta hän saa tukea ja joihin hän voi luottaa.

Viime vuosikymmeninä on puhuttu myös yhteisöjen kuihtumisesta ja yhteisöllisyyden vähenemisestä. 1980-luvulla alkanut keskustelu postmodernista yhteiskunnasta korosti yksilöllisyyttä, sitoutumattomuutta ja juurettomuutta.

⁴ Tutkimuspäiväkirja kesäkuu 2006. Oma sosiaalinen verkostoni muuttui erittäin paljon eron jälkeen. Piirsin oman verkostokarttani vuosina 1996 ja 2000, ja kolmen vuoden aikana oli tullut suuria muutoksia sosiaaliseen verkostooni. Aivan aluksi eron jälkeen olin yksinäinen, ja vanhempieni lisäksi läheisimpiä ihmisiäni olivat luonnollisesti tyttäreni. Hankin jopa koiranpennun yksinäisyyttä lievittämään. Minulla oli vuonna 1996 muutama läheinen naisystävä, joiden seurassa vietin paljon aikaa. Vuonna 2000, viisi vuotta eron jälkeen olin juuri alkanut seurustella vakavasti, ja sosiaalinen elämäni oli erittäin vilkasta. Myös uuden kumppanin myötä verkostooni tuli uusia ihmisiä, hänen sukulaisiaan ja ystäviään.

Baumanin (2001) mielestä yhteisö saattaa tarjota vain näennäistä turvaa yksilölle nyky-yhteiskunnassa. Baumanin (1996, 38) mukaan postmodernina aikana haetaan vastauksia ongelmiin yhteisöistä, kuten aiemmin haettiin kansalaisvaltioiden oikeustoimista. Fyysisten yhteisöjen tilalle ja rinnalle ovat astuneet mielikuvayhteisöt (imagined communities), jotka ovat hauraita ja haavoittuvia ja niitä pitää elossa ainoastaan usko niiden olemassaoloon. Silti on edelleen tarpeellista kuulua yhteisöön, vaikka nyky-yhteisöt eivät ole pysyviä ja niiden siteet ovat heikkoja. Kuten aiemmin mainitsin, 2000-luvun alussa monet yhteiskuntatieteilijät ovat kirjoittaneet uusyhteisöllisyydestä, yhteisöjen merkityksen kasvusta ja yhteisöjen elvyttämisestä.

Esimerkiksi Jallinoja (2006, 264) näkee, että yhteisöllisyydestä on alettu jälleen etsiä ratkaisuja sosiaalisiin ongelmiin. Hyypä (2002, 50) on tutkinut Pohjanmaalla asuvien ruotsinkielisten yhteisöllisyyttä ja todennut, että tiiviin yhteisöllisyyden ansiosta tällä väestönosalla on muita vähemmän alkoholiongelmia, taloudellisia paineita ja perheen sisäisiä ristiriitoja. Ruotsinkielinen rannikolla asuva väestönosa on myös muita terveempää ja tyytyväisempää elämäänsä. Tiivis yhteisö on tukea antava ja sen jäsenet ovat paljon tekemisissä toistensa kanssa. Myös kulttuuriharrastuksiin osallistuminen yhteisön sisällä on vilkasta. Tällainen yhteisö sisältää myös paljon sosiaalista pääomaa. Yhteisöllisyyden määrittelen Hyypän (2002) tavoin aktiiviseksi yhteistoiminnaksi ja kanssakäymiseksi itselleen läheisten ihmisten kanssa.

Sosiaalisesta pääomasta on olemassa lukuisia määritelmiä, joista Putnamin ja Hyypän määritelmät ovat melko samankaltaisia. Putnam (2000, 19-25) näkee sosiaalisen pääoman yhteisön ominaisuutena, joka muodostuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, kun se on toistuvaa ja jatkuvaa. Putnam näkee yhteisöinä perheen ja ystävien lisäksi esimerkiksi harrastusryhmät. Hyypän (2002, 50) näkemyksen mukaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa laajasti määriteltynä yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin juurtuneita normeja ja sosiaalisia suhteita, jotka antavat ihmiselle mahdollisuuden koordinoita toimintaansa haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Hyypän mielestä sosiaalinen pääoma on myös tärkeä hyvinvoinnin mittari. Elämänlaadussa ja terveydessä sosiaalisella pääomalla on ratkaiseva merkitys (Hyypä 2004, 380). Ruotsinkielisen rannikon asukkaat, joilla on runsaasti sosiaalista pääomaa ja tiiviit sosiaaliset verkostot, elävät muuta väestöä pitempään. Lisäksi he harrastavat aktiivisesti yhdessä muiden kanssa. (Hyypä 2002, 113-136.)⁵

Wellman (1999) näkee yksilön aseman sosiaalisessa verkostossa ja yksilön verkoston suhteiden luonteen muodostavan sosiaalista pääomaa, joka antaa resursseja yksilön toimintaan ja hyvinvointiin. Wellman käyttää käsitettä verkostopääoma (network capital). Jokisen (2005, 19) mukaan sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan sosiaalisia verkostoja, niissä noudatettavia normeja ja verkostossa

⁵ Tutkimuspäiväkirja elokuu 2006. Olen saanut viettää lapsuuteni ja nuoruuteni kahden täysin erilaisen suvun maailmassa. Vietimme kesät äitini savolaisen suvun parissa. Savossa olimme aina tervetulleita enoni ruokapöytään ja koska mummola sijaitsi enon perheen naapurissa, asuimme kesäajan samassa pihapiirissä. Koska asuimme Etelä-Pohjanmaalla, lapsuudenperheeni oli tiiviisti yhteydessä pohjalaiseen sukuuni. Tämä Kauhavalta lähtöisin oleva suku on erittäin tiivis yhteisö.

toimivien keskinäistä luottamusta. Elämä modernissa maailmassa on helpompaa ihmisille, joilla on sosiaalista pääomaa ja jotka luottavat toisiin ihmisiin. Myös Ilmonen (2002, 151-155) on sosiaalista pääomaa tarkasteltaessa nostanut esiin luottamuksen käsitteen. Hänen mukaansa ihmiset, jotka ovat tottuneet luottamaan toisiin ihmisiin ja ovat paljon tekemisissä toisten kanssa, suhtautuvat sosiaaliseen ympäristöönsä ja myös tulevaisuuteensa yleensä myönteisesti.

Tässä tutkimuksessa määrittelen sosiaalisen pääoman Putnamin ja Hyypän tavoin yhteisön ominaisuudeksi. Näen sosiaalisen pääoman Hyypän tavoin tärkeänä hyvinvoinnin mittarina. Eronneiden kertomuksissa ja naistenlehtien erokertomuksissa oletan yhteisön tuella ja sosiaalisella pääomalla olevan suuren merkityksen siihen, miten erokriisi on koettu ja miten elämästä on eron jälkeen selvitty. Tiivis ja läheinen suhde toisiin ihmisiin ja lähiyhteisöön todennäköisesti lisää eronneen hyvinvointia ja tulevaisuudenuskoa. Pohjanmaalla asuvien iäkkäiden kirjoittajien yhteisöt ovat olleet perinteisiä maaseutuyhteisöjä ainakin 1970-luvulle saakka. Tönnies (1922) on kuvannut perinteistä, arvopohjaltaan vakaata maaseutuyhteisön kaltaista ideaalityyppiä termillä *Gemeinschaft*. Sen vastakohta *Gesellschaft*-ideaalityyppi ilmenee enemmän kaupungin kaltaisessa yhteisössä, jossa perinteisillä arvoilla ei ole niin suurta merkitystä.

Baumanin (1996, 59-60) tulkinnan mukaan esimodernit, pienimuotoiset yhteisöt olivat niihin kuuluville maailmankaikkeus, johon elämismailma kokonaisuudessaan kuului. Tiiviillä sosiaalisuudella tarkoitettiin tönnies-tyylistä tuttavallisuutta, henkistä resonanssia ja puolueetonta yhteistyötä sekä ystävyyttä. Tällainen yhteisö puolusti tiivistä sosiaalisuuttaan suhtautumalla ennakkoluuloisesti muukalaisiin, jotka se luokitteli nopeasti ystäviksi tai vihollisiksi. Esimodernien yhteisöjen tilalle ovat tulleet vaihtuvat, muuttuvat ja löyhät verkostot, jotka eivät enää edellytä fyysistä läheisyyttä, vaan niitä ylläpidetään esimerkiksi internetissä. Yhteisöillä ei postmodernin ajattelun mukaan ole enää yhteistä identiteettiä, vaan niitä leimaavat moninaisuus ja suuret erot niihin kuuluvien yksilöiden välillä (Hautamäki 2005).

2.4 Elämänhallinta

Elämänhallinta on eräs tutkimukseni kannalta keskeinen käsite, ja esittelen tässä luvussa sen sisältöä lyhyesti. Avioero ja parisuhteen päättyminen ovat usein elämänhallintaa ravistelevia käännekohtia ja kriisejä, joiden seurauksena elämänkulku muuttuu.

Parisuhteen päättymistä käännekohtana ja siirtymänä voidaan tarkastella elämänkulun ja elämänhallinnan näkökulmasta. Elämänkulku ymmärretään erilaisten elämän solmu- ja käännekohtien sekä siirtymävaiheiden kautta eteneväksi persoonalliseksi prosessiksi. Tässä prosessissa yksilö ohjaa tekemillään valinnoilla tietoisesti tai tiedostamattaan elämänkulkunsa suuntaa. Elämänhallinnan käsitettä J.P. Roos (1985) on määritellyt elämänkulkua tai elämänuraa ohjaavaksi tekijäksi. Elämänhallinnan tasapainosta riippuu elämänkulun enna-

koitavuus ja elämänhallinnan tasosta riippuu se, millaisia valintoja ja päätöksiä yksilö kykenee tekemään. Siihenastiset elämänkulun tapahtumat myös vaikuttavat kunkin hetkiseen elämänhallinnan tasoon. Roos puhuu ulkoisesta ja sisäisestä elämänhallinnasta, joka voi olla hyvää tai huonoa. Roosin (1985) mukaan huonossa elämän ulkoisessa hallinnassa voi olla kysymys tapahtumien kulusta ilman, että henkilöllä itsellään on niihin minkäänlaista otetta. Ulkopuoliset voimat tavallaan ohjailevat ihmistä. Hyvä ulkoinen elämänhallinta puolestaan tarkoittaa Roosin mukaan sitä, että asiat ovat niin hyvin ihmisen hallinnassa, ettei mitään odottamatonta pääse tapahtumaan. Tällöin ihminen on pystynyt ohjaamaan omaa elämäänsä niin, etteivät hänestä riippumattomat tekijät siihen juuri ole vaikuttaneet. Äärimmillään hyvä ulkoinen elämänhallinta tarkoittaa sitä, että ihmisen asettamat tavoitteet toteutuvat ja elämä myös näyttää ulkopuolisten silmissä hallitulta.

Hyvää sisäistä elämänhallintaa puolestaan kuvaa se, että riippumatta elämässä tapahtuvista asioista, ihminen kykenee sopeutumaan ja sisällyttämään elämäänsä dramaattisiakin tapahtumia. Sisäistä elämänhallintaa voi oppia vastoinkäymisten kautta. Huonoa sisäistä elämänhallintaa kuvaa tilanne, jossa ihminen alistuu ja antautuu vastoinkäymisten edessä, eikä tavallaan opi kriiseistä ja vaikeuksista, joita hänen kohdalleen tulee. (Roos 1985.) Parisuhteen päättyminen on suuri haaste elämänhallinnalle ja muokkaa vahvasti elämänkulkua.

Elämänhallinnan käsitteen rinnalla on 1990-luvulla suomalaisessa sosiologiassa nostettu esiin elämänpolitiikan käsite. Määrittelen sitä tässä hiukan, vaikka en tutkimuksessani analysoikaan eronneiden kertomuksia elämänpolitiikan käsitteen avulla. Suomalaisista sosiologeista ovat elämänpolitiikan käsitettä määritelleet esimerkiksi Roos ja Hoikkala. Roos (1996) tarkoittaa elämänpolitiikan käsitteellä yksilön toimintatapoja eri elämänalueilla, eli työssä, perheessä sekä sukupolvien ja sukupuolten kulttuurissa. Roosin näkemyksen mukaan elämänpolitiikka muotoutuu valintojen ja toiminnan kautta. Yksilöllistyminen ja refleksiivisyys ovat välttämättömyksiä nykymaailmassa, kun traditionaaliset siteet murtuvat ja menettävät ohjauksellisen merkityksensä. Liikkuvuutta ja epävarmuutta tuottava nykytodellisuus yksilöllistää elämäämme ja edellyttää valintoja. Kukaan ei pakota enää tekemään ratkaisuja perinteisellä tavalla, mutta kaikkien on tehtävä valintoja, halusivat tai eivät (Hoikkala 2000).

Giddens (1991, 214-215) määrittelee käsitettä elämänpolitiikka (life politics) elämää koskevien päätösten, elämäntyylin ja itsensä toteuttamisen politiikaksi. Samoilla linjoilla on suomalainen Leena Niemi (2004, 16) joka näkee, että yksilöllistyminen tekee ihmisten elämänprojekteista aidosti ihmisten itsensä kontrolloitavia. Riskejä ja epävarmuutta esiintyy, mutta yhteiskuntaluokan, suvun, sukupuolen, naapurin, iän tai uskonnon asettamat vaatimukset eivät enää määrää toimintaamme ulkoisina pakkoina, vaan jokaisen on itse arvioitava edellä mainittujen tahojen vaatimukset. Niemen (2004, 21) mukaan normaalielämä muodostuu valinnoista ja turvan ja hyvinvoinnin julkisivun takana on myös syrjäytymisen ja murtumisen mahdollisuus. Yhteiskunnan rakenteiden nopeat muutokset ja ennakoimaton epävarmuus tuovat yksilön elämään entistä

enemmän yksilöllisen aktiivisuuden paineita. Näin ollen myös epäonnistumiset henkilökohtaistuvat, ja yhteiskunnalliset kriisit yksilöllistyvät.

Avioero ja parisuhteen päättymisen koetaan vielä nykyäänkin joskus henkilökohtaisena epäonnistumisena, mutta toisaalta myös aktiivisena valintana, ainakin jos yksilö on itse halunnut parisuhteen päättyvän. Mikäli parisuhteen päättymisen on ollut aktiivinen valinta, ja eroa ja siihen johtaneita syitä on käsitelty syvällisesti ja niistä oppien, voisi myös ajatella että läpikäyty ero todennäköisesti osoittaa vahvaa sisäistä elämänhallintaa. Toisaalta vaikka ero ei olisi ollut aktiivinen valinta, voi eron osoittaa vahvaa sisäistä elämänhallintaa oppimalla kokemuksesta ja kääntämällä erokokemuksen voimavaraksi. Eroa voi seurata myös elämänhallinnan menetys, ja Niemen mainitsema syrjäytymisen ja murtumisen mahdollisuus.

2.5 Yhteenvetoa

Tässä luvussa olen tarkastellut viime aikojen suomalaista avioerotutkimusta osana perhetutkimusta. Suomalainen avioeroja koskeva tutkimus on painottunut lähinnä huoltajuusongelmiin, uusperheiden ongelmiin ja avioeron syiden selvittämiseen. Sosiologisen näkökulman rinnalla avioerotutkimuksessa ovat nousseet esille kasvatustieteen, teologian ja psykologian näkökulmat. Suomalaisessa erotutkimuksessa on ollut voimakkaana suuntauksena avioeron juridisen puolen tarkastelu. Myös väestötieteen näkökulmasta eroja on tarkastellut esimerkiksi Marika Jalovaara (2007) väitöskirjassaan.

Sosiologisessa ja sosiaalipoliittisessa avioerotutkimuksessa on viime vuosikymmeninä korostunut postmoderni ajattelu. Suomalaiset perhetutkijat ovat saaneet virikkeitä saksalaisilta ja brittiläisiltä postmodernia näkemystä edustavilta sosiologeilta, kuten Beckiltä, Beck-Gernsheimiltä, Giddensiltä sekä Baumanilta. 1990- ja 2000-luvulla postmodernin ajattelun rinnalla suomalaisessa perhetutkimuksessa on alettu yhä enemmän puhua familistisesta käänteestä, joka korostaa perheen yhteisöllisyyttä individualistisen suuntauksen jälkeen. Osa suomalaisista tutkijoista on suhtautunut varauksellisesti postmoderniin ajatteluun, ja he ovat korostaneet ihmisten tarvetta nähdä perhe ja parisuhde edelleen suhteellisen pysyvänä ja muuttuvassa maailmassa turvaa tuottavana asiana.

Yhteisöllisyyden merkityksen korostaminen on noussut esille erityisesti 2000-luvun suomalaisessa sosiologisessa keskustelussa. Perinteisiä yhteisöjä korvaavat löyhät verkostot, kuten vertaisryhmät ja nettiyhteisöt eivät edellytä fyysistä läheisyyttä, mutta ovat yhä merkityksellisempiä perinteisten yhteisöjen rinnalla.

Tutkimuksessani peilaan erotarinoita postmodernien teoreetikoiden ajatuksiin, vaikka suhtaudunkin niihin kriittisesti. Tämän luvun lopussa olen määritellyt tutkimukseni kannalta tärkeitä käsitteitä, kuten yhteisöä, sosiaalista verkostoa ja elämänhallintaa. Nämä käsitteet ovat keskeisiä käsitteitä tutkimukseni kannalta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen teoreettisesta tausta-ajattelusta

Tutkimukseni edustaa sosiologisen tutkimuksen piirissä 1980-luvulta saakka yhtenä suuntauksena esiintynyttä elämäntavan muutoksen tutkimusperinnettä. Elämäntavan tutkimus puolestaan edustaa kulttuurintutkimusta, joka on yksi keskeisiä sosiologisen tutkimuksen osa-alueita (Alasuutari 1994, 32). Kulttuurintutkimus voidaan määritellä modernin yhteiskunnan erilaisten ilmiöiden tutkimiseksi sellaisesta näkökulmasta, jossa kulttuurin käsitteelle annetaan itsenäinen asema suhteessa esimerkiksi taloudellisiin lakeihin. Alasuutari tulkitsee, että kulttuurintutkimus on lähellä sosiaalisen konstruktionismin käsitettä, jolla viitataan esimerkiksi sellaisiin tutkimus traditioihin kuten fenomenologiseen sosiologiaan, symboliseen interaktionismiin ja kognitiiviseen antropologiaan. Kaikkia edellä mainittuja traditioita yhdistää ajatus siitä, että todellisuus on rakennettu sosiaalisesti ja kielellisesti, ja kaikki käsitteemme ovat sopimuksia tai ehdotuksia, joilla me jäsenämme maailmaa. (Alasuutari 1994, 32-33.)

Puhutaan myös kielellisestä käänteestä, kun kuvataan vaihetta, joilloin kulttuurintutkimus näkökulmana teki läpimurron yhteiskuntatieteissä. Alasuutarin mukaan kulttuurintutkimus tarkoittaa sellaista teoreettista viitekehystä, joka ottaa huomioon merkityksen käsitteen ja yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyyden. (Alasuutari 1994, 33.) Käsite kulttuurintutkimus on vakiintunut suomalaisen sosiologiseen keskusteluun Birminghamin koulukunnasta. Siellä kulttuurin käsitteellä tarkoitettiin kollektiivista subjektiviteettiä, eli jonkin yhteisön tai yhteiskuntaluokan omaksumaa elämäntapaa, maailman hahmottamisen ja mielekkääksi kokemisen tapaa. Birminghamin koulukunnan juuret ovat taiteen ja kirjallisuuden tutkimuksessa, mutta jo 1950-luvulla esimerkiksi Richard Hoggart alkoi tarkastella kirjallisuuden tutkijan otteella myös käyttöviihdettä ja arkielämää. Tutkijat totesivat, että vaikka populaarimusiikki tai viikkolehdet eivät ole taidetta, ne ovat luonteeltaan kulttuuriesineitä. Kaikki kulttuurin tuotteet heijastelevat yhteiskuntaa ja arkielämää, ja kulttuurin käsite

voidaan mieltää laajasti, niin että se kulttuurin tuotteiden lisäksi pitää sisällään laajemmin ajatellen arkielämän, jota ihmiset elävät. (Alasuutari 1994, 33-34.)

Sosiologinen kulttuurintutkimus on temaattisesti laaja tutkimusalue, jonka piiriin voidaan lukea monia teoreettisia traditioita. Alasuutarin (1994) mukaan kaikkea kulttuurintutkimukseksi nimettyä sosiologista tutkimusta yhdistävänä piirteenä voidaan pitää todellisuuden merkitysvälitteisyyden korostamista (Alasuutari 1994, 47-48).

Marja Järvelän (1994) mukaan elämäntavan käsitteestä tuli 1980-luvulla suomalaisen sosiologian muotikäsité, jonka avulla tulkittiin sosiaalisen elämän rakenteita ja arkielämän ”rakennemuutoksia”. Suomalaisten asumisongelmat, alkoholi-ongelmat ja ihmissuhdeongelmat pyrittiin selittämään elämäntavan muutoksella. Elämäntavan tutkimuksessa keskeistä tutkimusaineistoa olivat ihmisten kuvaukset arjen toiminnoista, kertomukset ja arviot sosiaalisista suhteista ja niiden muutoksista, sekä omakohtaiset selostukset elämänvaiheista. Elämäntavan tutkija teki sosiaalista elämää ja sen muutoksia koskevia johtopäätöksiä perusteellisen haastattelun tai elämäkertatiedon avulla. Empiirinen elämäntavan tutkimus oli yksi niistä impulsseista, jotka johtivat 1980-luvun Suomessa kulttuurintutkimuksen nousuun sosiologisen tutkimuksen piirissä. (Järvelä 1994, 74-76.)

Elämäntapatutkimuksen piirissä 1940-1980 -luvuilla oli Suomessa vallalla peridisointi, joka tarkoittaa elämäntavan muutoksen tutkimista yhteiskunnallisen työnjaon muutoksen näkökulmasta. Tunnistamme eri ajanjaksoihin liittyviä sukupolvia, joilla on erityisiä kulttuurisia ja sosiaalisia erityispiirteitä. Sosiaaliset sukupolvet ovat ihmisjoukkoja ja yksilöitä, jotka rakentavat omaa sosiaalista maailmaansa ja vaikuttavat historiallisen aikakauden muodostumiseen ja tapamme tunnistaa tietty sukupolvi. Tietyn sukupolven kokemus liittyy esimerkiksi perhepiiriin, työhön ja toimeentuloon sekä paikkoihin, joissa ihmiset ovat asuneet. (Järvelä 1994, 77-78.)

Suomessa peridisointia ja sukupolvi-tarkastelua on tutkimuksissaan hyödyntänyt esimerkiksi J.P. Roos (1988), jonka sukupolvi-jaottelua itekin käytän tutkimuksessani analysoidessani erokertomuksia ja eronneiden elämäntapaa. Järvelän (1994, 85) mukaan elämäntavan tutkimuksessa pyritään usein yhdistämään elämäkerrallisten ja historiallisten murrosten tarkastelu lähiympäristölliseen yhteyteen. Tällöin sosiologian ongelmanasetteluna korostuu yksilön ja yhteisön välinen sidos. Elämäntavan tutkimuksissa tuli voimakkaasti esille 1950-1980 -lukujen välisenä aikana yksilön ja paikallisyhteisön välisen sidoksen heikentyminen, ja yksilön autonomisuuden lisääntyminen suhteessa lähiyhteisöön. Toisaalta tuon aikaisissa suomalaisissa elämäntavan tutkimuksissa myös havaittiin merkkejä uusien sosiaalisten voimavarojen synnystä ja sosiaalisten sidosten pysyvyydestä yhteiskunnan muutospaineista huolimatta.

Tässä tutkimuksessa kertomuksia avioeroista ja parisuhteiden päättymisistä on tutkittu kulttuurintutkimuksen näkökulmasta, keskittyen erokertomusten sisältöihin siinä mielessä, että ne heijastavat laajempaa kulttuurista ajattelumallia, kollektiivista ymmärrystä eroista ja niiden merkityksestä. Yhteiskunnan kulttuurinen muutos muovaa joskin hitaasti yhteiskunnan normatiivisia

rakenteita. Näin ollen yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten parisuhteen päättymisiä koskeva ymmärrys muuttuu yhteiskunnan ja arvojen ja normien muuttuessa.

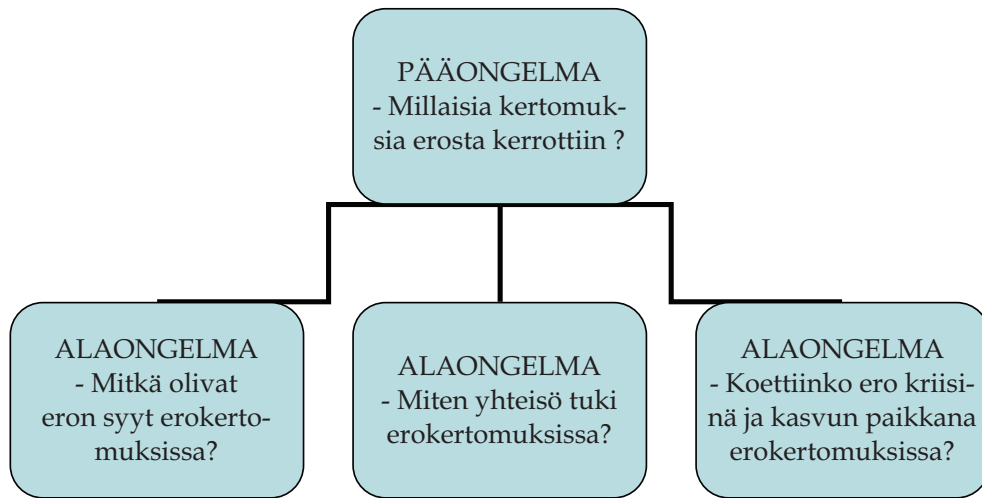
3.2 Tutkimusongelmat

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia kertomuksia kerrotaan parisuhteen ja avioliiton päättymisestä ja eron jälkeisestä elämästä. Koska minua kiinnostivat sekä julkiset, että yksityiset erokertomukset, muodostavat tutkimusaineistoni avioeron kokeneiden kirjoittamat kertomukset Pohjanmaalla ja parisuhteen päättymistä käsittelevistä kirjoitukset naistenlehdessä. Naistenlehtikirjoituksista valitsin tutkimusaineistoksi julkisuuden henkilöiden haastatteluja ja tavallisten ihmisten kirjoittamia esimerkkitarinoita. Erityisesti halusin selvittää, miten yhteisön suhtautuminen ja tuki näkyivät eron kokeneiden kirjoittajien kertomuksissa. Myös avioerojen syyt ja kirjoittajien tarve selittää eron syitä kirjoituksissa nousivat mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi. Halusin myös tutkia sitä, miten eroa kriisinä ja inhimillisen kasvun paikkana kuvattiin kirjoittajien kertomuksissa ja naistenlehdissä. Vaikka etsin tutkimusaineistosta tavanomaisia erotarinoita, ja luokittelin erotarinoita tarinatyyppeihin, minua kiinnostivat myös poikkeukselliset ja valtaväylästä eroavat erotarinat.

Avioerostaan kirjoittaneiden yksityiset tarinat ovat kaikki ainutlaatuisia ja yksilöllisiä ja niissä kuuluu kirjoittajien oma ääni. Mediassa, naistenlehdissä esitetyt erotarinat puolestaan kertovat julkisuuden henkilöiden ja tavallisten ihmisten erokokemuksista. Lisäksi ne sisältävät neuvoja ja ohjeita, kuinka selvitä parisuhteen päättymisestä. Ne myös kertovat paljon siitä, millaisia erotarinoita lukijat suomalaisessa kulttuurissa haluavat lukea ja miten parisuhteen päättymistä mediassa käsitellään. Julkiset erokertomukset ovat kulttuurintuotteita, ja koska ne ovat julkisia, niissä on kiinnostavaa myös se, mitä jätetään kertomatta. Käytän tutkimuksessani käsitteitä kertomus ja tarina, jotka tässä tutkimuksessa näen samansisältöisinä käsitteinä. Koska tarina-käsite helposti assosioituu fiktiiviseen ja sepitettyyn tarinaan, käytän useimmiten käsitettä kertomus, vaikka puhunkin tarinallisesta tutkimusotteesta.

Tutkimukseni on laadullinen, enkä esitä varsinaisia etukäteisolettamuksia tai hypoteeseja. Jonkinlaisena esiolettamuksena voi kyllä pitää oletustani siitä, että erokertomukset sisältävät kerrontaa yhteisön tuen merkityksestä eronneille. Tutkimukseni ei ole myöskään täysin aineistolähtöinen siinä mielessä, että etsin erokertomuksista tietyn tyyppisiä tarinamalleja eli oletan löytäväni sieltä erilaisia kertomustyyppisiä, jotka ovat tyyppillisiä kulttuurillemme kerronnalle.

Seuraavassa kuviossa on kuvattu tutkimusongelmat pelkistetyssä muodossa:

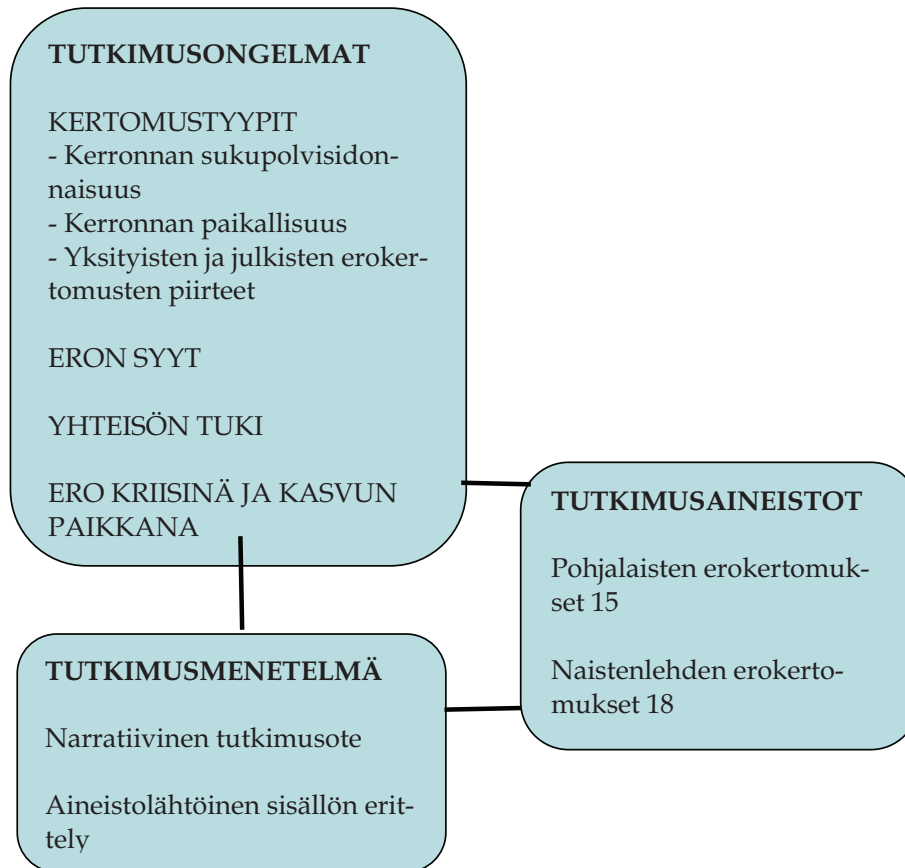

KUVIO 1 Tutkimusongelmat jaoteltuna pääongelmaan ja alaongelmiin

Kuviossa tutkimusongelmat on kiteytetty yhdeksi pääongelmaksi ja kolmeksi alaongelmaksi. Keskeinen kiinnostuksen kohteeni on erokertomusten sisältö eli se, miten ja mitä erosta ja parisuhteen päättymisestä kerrotaan. Tähän tutkimuskysymykseen liittyvät kysymykset elämänhallinnasta ja parisuhteen päättymisestä elämänkulun murroskohtana. Eron syyt nousivat tutkimusongelmaksi aineiston pohjalta. Jokaisessa pohjalaisen kirjoittamassa erokertomuksessa käytiin läpi eron syitä, ja haettiin selityksiä sille, miksi oli erottu. Eron syyt eivät sen sijaan korostuneet niin selvästi naistenlehtien erokertomuksissa. Yhteisön antama tuki myös tuli esille hyvin selvästi etenkin pohjalaisten kirjoittajien kertomuksissa, koska olin nimenomaan pyytänyt kirjoittajia kertomaan yhteisön tuesta. Naistenlehdissä sen sijaan yhteisön tukea eron jälkeen käsiteltiin harvemmin. Sekä yksityisissä että julkisissa erokertomuksissa minua kiinnosti kerrota erosta kriisinä tai käännekohtana sekä inhimillisen kasvun paikkana. Tarkastellessani eroa kasvun paikkana, pyrin löytämään kuvausta henkisestä ja inhimillisestä kasvusta, jolla tarkoitan muutosta ihmisen arvoissa, asenteissa ja ajatusmaailmassa. Tällaista muutosta ihminen kokee usein kriisin jälkeen, kun aiemmat toimintatavat osoittautuvat toimimattomiksi ja ihmisen on löydettävä uusia selviytymiskeinoja ja elämäntapoja kriisin tai suuren elämänmuutoksen jälkeen. Elämänhallinnan näkökulmasta ero asettaa haasteita, koska suuri elämänmuutos koettelee yksilön selviytymiskykyä ja voimavaroja.

Haluan selvittää, miten erilaisissa kulttuurisissa ympäristöissä tuotetut erokertomukset poikkeavat toisistaan. Tutkimuksessani tarkastelin eroja myös sukupolven näkökulmasta. Olettamukseni mukaan erokokemukseen vaikuttaa kulttuurisen ympäristön lisäksi myös sukupolvi. Lisäksi minua kiinnostavat julkisen ja yksityisen eropuheen eroavuudet, vaikka tutkimusaineistoja ei voinut suoranaisesti verrata toisiinsa.

Seuraavan kuvion avulla kuvaan tutkimusasetelmaani yksinkertaistettuna:

KUVIO 2 Tutkimusasetelma

3.3 Tutkimusaineistot

3.3.1 Avioeron kokeneiden pohjalaisten kertomukset tutkimusaineistona

Tutkimusaineistoni pohjalaisten kirjoittamat kertomukset avioerosta sain Ilkka-lehdessä olleen ilmoituksen avulla (LIITE 1). Ilkka-lehti on Etelä-Pohjanmaan alueella ilmestyvä laajalevikkoinen maakuntalehti. Lehti on sitoutumaton, vaikka se edelleenkin edustaa paljolti keskustalaisia, maaseudulle tyypillisiä perinteisiä arvoja. Valitsin Ilkka-lehden sen vuoksi, että sitä lukee suuri osa eteläpohjalaisista.

Kirjoituspyynnössäni pyysin eronneita kertomaan, miten he ovat kokeneet avioeronsa. Toivoin, että kirjoittajat kertoisivat ainakin yhteisön suhtautumisesta avioeroon. Kysyin, keneltä kirjoittajat olivat saaneet apua ja tukea avioeroti-

lanteessa ja eron jälkeen. Kysyin lisäksi joitakin taustatietoja, kuten kirjoittajan sukupuolta, syntymävuotta ja eron tapahtuma-aikaa ja -paikkaa. Kysyin myös nykyistä perhetilannetta. En kehottanut kirjoittajia kertomaan varsinaisesti avioeron syistä, mutta koska ne nousivat kaikissa kirjoituksissa voimakkaasti esille, otin ne tarkastelun kohteeksi tutkimuksessani.

Rajasin tämän aineiston selkeästi avioeroa koskevaksi. Halusin tehdä sen siksi, että jos olisin pyytänyt kertomaan myös avoliiton päättymisestä tai seurustelun loppumisesta, olisin todennäköisesti saanut kertomuksia myös kovin lyhyistä suhteista. Halusin tutkimuksessani keskittyä tarkastelemaan nimenomaan sitoutuneita, pitkäkestoisia suhteita, jollaisia avioliitot yleensä ovat. Oletin myös, että Pohjanmaalla valtaosa pitkistä suhteista on ainakin menneinä vuosikymmeninä ollut avioliittoja, etenkin siinä tapauksessa, jos perheeseen on syntynyt lapsia.

Sain kuukauden kuluessa tammi-helmikuussa 2005 15 kirjoitusta avioerosta. Aineiston laajuus oli 45 sivua koneella kirjoitettua tekstiä. Viisi kirjoittajaa ilmoitti yhteystietonsa ja muutama kirjoittaja ilmoitti olevansa käytettävissä, jos haluan haastatella heitä. Kesällä 2006 postitinkin viidelle yhteystietonsa ilmoittaneelle uuden kirjoituspyynnön (LIITE 2), jossa pyysin heitä lyhyesti kertomaan vielä lisää avioerostaan ja nykyisestä elämäntilanteestaan. Kaikki viisi eronnutta kirjoittivat minulle toisen kerran. Näitä kirjoituksia aineistossani on viisi sivua, joten yhteensä pohjalaisten eronneiden kirjoituksista koostuvaa tutkimusaineistoa oli 50 sivua.

Talvella 2005 kootussa aineistossa kirjoitukset olivat pituudeltaan yhdestä kuuteen sivua. Kesällä 2006 kirjoitetut tekstit olivat kaikki noin yhden sivun mittaisia. Kirjoituksista yksitoista (11) oli naisten ja neljä (4) miesten kirjoittamia. Suurin osa kirjoituksista lähetettiin kirjepostina minulle, mutta sain myös kolme kirjoitusta sähköpostina.

Kirjoitushetkellä kirjoittajat asuivat yhtä lukuun ottamatta suomenkieliselä Pohjanmaalla. Yksi kirjoittaja asui ruotsinkielisellä Pohjanmaalla. Niin ikään avioero oli useimmiten tapahtunut suomenkieliselä Pohjanmaalla (13/15). Yksi kirjoittaja oli muuttanut takaisin kotiseudulleen Pohjanmaalle erottuaan ulkomailla ja yksi oli asunut eron tapahtuessa Itä-Suomessa. Ensimmäisellä kirjoituskerralla oli kahdella kirjoittajista kulunut avioerosta jo noin 35 vuotta, neljällä noin 20-25 vuotta, kolmella kirjoittajalla kymmenestä viiteen vuoteen. Kuudella kirjoittajalla avioero oli astunut voimaan alle viisi vuotta ennen kirjoitushetkeä, ja heistä kolmella avioerosta oli alle vuosi aikaa.

TAULUKKO 1 Avioerosta kirjoittaneiden ilmoittama ikä ensimmäisellä kirjoituskerralla

Avioerosta kirjoittaneiden pohjalaisten ikä	
Yli 70 vuotta	3
61 - 70 vuotta	3
51 - 60 vuotta	2
41 - 50 vuotta	5
30 - 40 vuotta	2
YHTEENSÄ	15

Kirjoittajien keski-ikä oli varsin korkea. Vanhin kirjoittaja oli kirjoittaessaan erostaan 75-vuotias mies ja nuorin kirjoittaja oli 30-vuotias nainen. Tässä yhteydessä voisi kiinnittää huomiota sukupolvitarkasteluun, jota hyödynnän tutkimuksessani. J.P. Roos (1988, 26-29) on tehnyt seuraavanlaisen sukupolvi-jaottelun: 1) pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi, 2) suuren murroksen sukupolvi, 3) lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi ja 4) rock-sukupolvi. Roosin jaottelussa ensimmäinen, 1910-1930 -luvulla syntynyt sukupolvi on kokenut kaksijakoisen elämän. Elämä ennen sotaa oli puutetta, huolia, traagisia menetyksiä ja pettymyksiä esimerkiksi koulunkäynnissä. Ensimmäisen sukupolven luokkaerot olivat suuria, ja vasta sodan jälkeinen nousukausi tasoitti näitä luokkaeroja. Työtä riitti kaikille ja yhteiskunnallinen kehitys lisäsi tasa-arvoisuutta. (Roos 1988, 26-29.)

Toinen sukupolvi, eli suuren murroksen sukupolvi, 1940-luvulla syntyneet, kokivat elämänsä turvallisempina alusta asti. Heidän ikäpolvelleen on tyypillistä kertomus sosiaalisesta noususta työläis- tai maanviljelijäperheestä koulutuksen kautta toimihenkilöksi. Tälle sukupolvelle oli tyypillistä muutto maalta kaupunkeihin. Roosin mukaan heidän elämänpolkunsä oli keskimäärin tasaisempi kuin aiemman sukupolven, eikä se sisältänyt niin paljon traagisia tapahtumia ja voimakkaita elämyksiä. (Roos 1988, 26-29.)

Kolmas Roosin määrittelemä sukupolvi, lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi syntyi 1950 ja 1960-luvulla. Noin puolet tästä ikäluokasta suoritti ylioppilastutkinnon. Tämä sukupolvi kasvoi populaarikulttuurin maailmassa, jota leimasi eläminen taajamissa.

Neljännän sukupolven, niin sanotun rock-sukupolven, edustajat puolestaan ovat syntyneet 1970-luvulla, ja eläneet koko ikänsä median ja populaarikulttuurin parissa. (Roos 1988, 26-29.)

Roosin jaottelun mukaan tutkimusaineistoni kirjoittajat jakaantuivat seuraavasti:

- 1) Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi 4 kirjoittajaa (1930-luvulla syntyneet).
- 2) Suuren murroksen sukupolvi 2 kirjoittajaa (1940-luvulla syntyneet).
- 3) Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi 7 kirjoittajaa (1950- ja 1960-luvulla syntyneet).
- 4) Rock -sukupolvi 2 kirjoittajaa (1970-luvulla syntyneet).

Perustelen Roosin sukupolvi-jaottelun käyttämistä tutkimuksessani sillä, että kirjoitetut erokertomukset kertoivat eroista, jotka olivat tapahtuneet eri vuosikymmeninä. Sukupolvi-ajattelu auttaa jäsentämään ja ymmärtämään eri-ikäisten, eri aikoina eläneiden kirjoittajien kokemuksia syvällisemmin. Kirjoituksissa myös mielestäni tuli esiin Roosin sukupolvi-ajattelun mukaisia seikkoja. Sukupolvi ja avioeron ajankohta myös näytti vaikuttavan siihen, miten erosta kerrottiin.

Merkillepantava seikka oli se, että kirjoittajista kuusi (6/15), eli yli kolmasosa oli syntynyt ennen 1950-lukua ja edusti siis Roosin luokittelun mukaan kahta ensimmäistä sukupolvea. He olivat syntyneet Suomeen, joka oli selkeästi maaseutuyhteiskunta.

Suurin osa kirjoittajista (7/15) oli syntynyt 1950 tai 1960 -luvulla ja he edustivat siis lähiöiden ja koulutuksen sukupolvea. Tämän sukupolven edustajat olivat selvästi koulutetumpia ja heitä voisi luonnehtia kirjoitushetkellä keski-ikäisiksi. Myös heidän eronsa oli useimmiten tapahtunut keski-ikässä. Keski-ikää pidetään nyky-yhteiskunnassa vaiheena, jolloin elämä usein kriisiytyy, jollain tapaa (Marin 2001, 226). Keski-ikä on nuoruuden ja vanhuuden välinen ikäkaus, ja keski-ään kriisistä puhuttaessa tarkoitetaan useimmiten tunne-elämän kriisiä, johon kuuluu vanhenemisen väistämättömyyden toteaminen ja oman elämän kriittinen arviointi. (Marin 2001, 227.)

Nuoret, 1970-luvulla syntyneet kirjoittajat (2/15 kirjoittajaa) olivat molemmat eronneet melko lyhyen avioliiton jälkeen. He olivat molemmat naisia ja heillä oli oma ammatti ja työpaikka, mikä varmasti teki eroamisen ja yksinhuoltajana selviämisen helpommaksi kuin aiemmille sukupolville. Roosin (1988, 29) luokittelussa rock-sukupolvea luonnehditaan median ja populaarikulttuurin parissa kasvaneeksi, hyvinvointivaltioon syntyneeksi sukupolveksi. Tälle sukupolvelle on ominaista tietynlainen kaksijakoisuus. Heidän lapsuutensa ja nuoruutensa on toisaalta ollut hyvinkin turvallista, mutta toisaalta heidän elämänsä on varjostanut 1990-luvun lama-aika ja pätkätyöt. Työelämän kiivas tahti ja yhteiskunnan koventuminen olivat tosiasioita Suomessa 1990- ja 2000-luvulla, kun useimmat 1970-luvulla syntyneet perustivat perheen ja astuivat työelämään. Suomalaisessa yhteiskunnassa yleistynyt perheiden hajoaminen ja uusperheiden muodostuminen on todennäköisesti myös vaikuttanut paljon tähän nuorimpaan sukupolveen. Heistä monien omat vanhemmat ovat eronneet, minkä voisi ajatella vaikuttaneen myös heidän eroamiskynnykseensä ja suhtautumiseen avioeroon.

Seuraavassa taulukossa näkyy kirjoittajien ammattijakauma:

TAULUKKO 2 Avioerosta kirjoittaneiden ilmoittama ammatti ensimmäisellä kirjoituskerralla

Maanviljelijä	3
Emäntä	2
Alempi toimihenkilö	5
Ylempi toimihenkilö	1
Yrittäjä	1
Eläkeläinen	3
YHTEENSÄ	15

Kolmasosa kirjoittaneista (5/15) toimi alempana toimihenkilönä, esimerkiksi toimistotyössä tai hoitoalalla. Edelleen viisi kirjoittajaa ilmoitti työskennelleensä tai työskentelevänsä maatalouden piirissä, joskin heistä kolme kertoi nykyisin olevansa jo eläkkeellä. Kolme kirjoittajaa ilmoitti olevansa eläkeläisiä. Kirjoitushetkellä kirjoittajista kuusi oli eläkkeellä. Yhteensä kuusi henkilöä oli siis ansainnut elantonsa työikäisenä maataloudesta. Kirjoittajien avioero oli tapahtunut yhdellä kirjoittajalla jo 1960-luvulla, yhdellä 1970-luvulla ja neljällä 1980-

luvulla. Kolme kirjoittajista oli eronnut 1990-luvulla. Kuuden kirjoittajan ero oli tapahtunut vasta 2000-luvulla.⁶

3.3.2 Pohjanmaa avioerostaan kirjoittaneiden asuinalueena

Vaikka katsonkin erokertomusten edustavan suomalaisessa kulttuurissa tuotettuja erokertomuksia, on syytä hiukan kuvaila Pohjanmaata ja nimenomaan Etelä-Pohjanmaata alueena, jossa kertomuksensa kirjoittaneet asuivat. Kirjoittajien elinympäristön kuvaaminen auttaa ymmärtämään millaisesta alueesta on kysymys esimerkiksi verrattaessa aluetta tilastojen valossa muuhun Suomeen. Etelä-pohjanmaalla ei myöskään ole suuria asutuskeskuksia, minkä vuoksi tutkimusaineistoni erokertomukset on kaikki pikkukaupungeissa ja maalla asuneiden kertomuksia erostaan.

Kun puhutaan Pohjanmaasta alueena, tarkoitetaan laajasti määriteltynä maamme läntistä rannikkoseutua Vaasasta aina Ouluun asti. Suppeammin määriteltynä Pohjanmaa käsittää entisen Vaasan läänin alueen. Tässä tutkimuksessa määrittelen Pohjanmaaksi entisen Vaasan läänin alueen, johon nykyisen maakuntajaon perusteella kuuluvat Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnat. Alue on kiinnostava nimenomaan avioeron näkökulmasta, koska avioerot ovat Pohjanmaan alueella muuta maata harvinaisempia. Koko Suomessa tapahtui vuonna 2004 13 234 avioeroa ja niistä Pohjanmaalla 297 avioeroa. Etelä-Pohjanmaan 29 kunnasta eroja tapahtui 2004 eniten Seinäjoella ja vähiten Soinissa. Esimerkiksi Seinäjoella avioeroja tapahtui tuona vuonna 19 laskettuna alueella asuvaa tuhatta avioliitossa olevaa naista kohti, ja Soinissa kaksi eroa tuhatta avioliitossa olevaa naista kohti. Isoimmissa Pohjanmaan kunnissa tapahtui eniten avioeroja. (Tilastokeskus 2005, Tilasto: avioerot Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaan kunnissa vuonna 2004.)

Niin ikään lastensuojelutoimenpiteitä Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnissa esiintyi muuta maata vähemmän. Koko maassa kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria on vähän yli yksi prosentti, kun vastaava luku on Etelä-Pohjanmaalla 0,6 prosenttia ja Pohjanmaalla 0,4 prosenttia (Stakes 2004, Tilasto: Sijoitetut alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret vuonna 2004). Jorma Sipilä (1982) totesikin 1980-luvulla, että Pohjanmaan kiinteät yhteisöt eivät tahdo, tarvitse tai salli viranomaisten puuttumista yhteisönsä jäsenten asioihin. Vaikka sairastavuus on Pohjanmaalla nykyään lähes samalla tasolla kuin Suomessa keskimäärin, on alkoholinkäyttö edelleen muuta maata vähäisempää. Myös itsemurhaluvut ovat alhaisempia kuin Suomessa keskimäärin (Tilastokeskus 2005, Etelä-Pohjanmaan väestö vuonna 2004).

Harri Jokirannan (2003, 33) mukaan Suomessa väestön sosiaalinen ja koettu hyvinvointi eroaa merkittävästi, kun verrataan keskenään itäistä ja läntistä Suomea. Korkeamman sosiaalisen ja itse koetun hyvinvoinnin tasot löytyvät län-

⁶ Pohdin sitä, miten valikoitunutta minulle kirjoittanut kirjoittajajoukko oli. Suurimaksi osaksi käsikirjoitettuja kertomuksia lukiessani minusta tuntui, että suurin osa kirjoittajista tarttui harvoin kynään, eikä ollut luultavasti koskaan aiemmin osallistunut yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Avioero näytti olleen heidän elämässään sellainen kokemus, josta he halusivat kirjoittaa vielä pitkänkin ajan jälkeen.

tisestä Suomesta ja erityisesti Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnista. Sen sijaan matalimman hyvinvoinnin tasoa edustavat Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan maakunnat. Myös Sakari Kainulainen ym. (2001, 85-90) sekä Rytönen ym. (1998, 57-76) ovat tutkimuksissaan päätyneet samantyyppisiin tuloksiin verrattaessa koko maan väestöä psykososiaalisten ongelmien esiintymisen ja maantieteellisen alueen suhteen. Miesten hyvinvointia tutkineen Jokirannan (2003, 34) mukaan sekä sosiaalisen että terveydellisen hyvinvoinnin tasoltaan paremmat kunnat sijaitsevat valtaosin läntisessä Suomessa. Etelä-Pohjanmaan maakunnalle on kuitenkin tyypillistä, että maakunnan kunnat ovat sosiaaliselta hyvinvoinniltaan valtaosin positiivisemmalla puolella maan muihin kuntiin verrattuna, kun taas terveydelliseltä hyvinvoinniltaan Etelä-Pohjanmaan kunnat jakaantuvat muun maan keskiarvon suhteen. Tarkasteltaessa nimenomaan miesten hyvinvointia, näyttäisi siltä, että miesten terveydellinen hyvinvointi heikkenee selkeästi siirryttäessä syrjäisemmälle maaseudulle kaupunkien ja taajamien läheisyydestä. (Jokiranta 2003. 39.)

Pohjanmaan rannikon ruotsinkielinen väestö poikkeaa selvästi muun maan väestöstä. Väestö on ruotsinkielisellä Pohjanmaalla muuta maata keskimäärin terveempää. He ovat hyvinvoivempia ja heillä on vähemmän alkoholi- ja mielenterveysongelmia verrattuna myös suomenkielisen Pohjanmaan väestöön (Hyypä 2002, 120.) Pohjanmaan ruotsinkielisen väestön yhteisöt ovat toimivia ja jäseniään tukevia ja ruotsinkieliselle väestölle ovat ominaisia runsaat kulttuuriharrastukset. Hyypä näkee selvän yhteyden yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin, terveyden sekä eliniän pituuden välillä (Hyypä 2004, 18).

Historiallisesti Pohjanmaa on omaleimainen maakunta. 1800-luvun lopulla voimakas herännäisyys sekä nuorisoseura-aate ja raittiusliike loivat vahvaa yhteisöllisyyden henkeä. Myös talkoohenkeä on aina löytynyt, ja 1990-luvulla uudelleen virinnyt kylätalojen ja nuorisoseurojen kunnostus on lisännyt yhteisöllisyyttä.

Pohjalaisuutta ei erityisesti korostettu eronneiden pohjalaisten kertomuksissa. Ainoastaan yhdessä kirjoituksessa viitattiin heimoeroihin entisen puolison kanssa: "Hän oli savolainen ja minä eteläpohjalainen, eikä hän hyväksynyt olleenkaan joko pohjalaisia tai sitten mun sukua." Useimmat kirjoittajat kirjoittivat kirjakielillä, käyttäen enemmän tai vähemmän puhekielen ilmauksia. Vain yksi kirjoittaja kirjoitti selkeästi Etelä-Pohjanmaan murteella ja perusteli sitä näin: "Tottapa sä ymmärrät pohjanmaan murretta, oon oikein yrittäny murretta kirjoittaa kun kerran luulen sitä osaavani." Sen sijaan pohjalaisuuteen perinteisesti liitetyt luonteenpiirteet, sisu, periksiantamattomuus ja rehellisyys tulivat monissa kirjoituksissa esille. Kirjoittajat korostivat sisukkuuttaan, rehellisyyttään ja määrätietoisuuttaan esimerkiksi eronsa jälkeen, ja rehellisyydestä kieli myös se, että monet kirjoittajat kertoivat nimensä, osoitteensa ja muita henkilötietojaan erittäin avoimesti.

3.3.3 Me Naiset -lehden parisuhteen päättymistä käsittelevät lehtiartikkelit tutkimusaineistona

Naistenlehtien parisuhteen päättymistä käsittelevät lehtiartikkelit tutkimusaineistossani olivat enimmäkseen julkisuuden henkilöiden tilityksiä avioerosta tai avoliiton päättymisestä tai sitten toimittajien kirjoittamia lehtiartikkeleita aiheena parisuhteen päättymisen. Tällaiset lehtiartikkelit sisälsivät usein neuvoja ja ohjeita parisuhdeongelmissa kamppaileville tai eronneille. Lisäksi niissä oli usein yksi tai useampi ”esimerkkitarina”, kertomus anonyymien kertojan omista erokokemuksista toimittajan kirjaamana. Mieleeni heräsi epäily, ovatko nämä kertomukset oikeiden ihmisten kertomia, vai toimittajan sepittämiä. Tarkistin asian ottamalla yhteyttä Me Naiset-lehden päätoimittajaan, joka vakuutti anonyymien esimerkkitarinoiden olevan oikeiden ihmisten kertomuksia.

Kiinnostuin naistenlehtien erotarinoista luettuani 1960-luvun Me Naiset -lehtiä, joissa avioeroa ei juuri mainittu. Sen sijaan vuoden 2004 Me Naiset -lehdet lööppejä ja kansitekstejä myöten olivat pullollaan erouutisia. Me Naiset -lehti ilmestyy kerran viikossa, joten vuodessa ilmestyy noin 52 numeroa. Esimerkiksi juhannuksen ja joulun aikaan saattaa ilmestyä kaksoisnumero. Valitsin tutkimusaineistokseni vuoden 2004 Me Naiset -lehdistä satunnaisotannalla yhdeksän eroa käsittelevää artikkelia luettuani ensin läpi koko lehden kyseisen vuosikerran. Lopullinen valinta tapahtui niin, että luin lehtiä satunnaisessa järjestyksessä niin kauan, että olin löytänyt yhdeksän eroaiheista lehtiartikkelia. (LIITE 4).

Alkuperäisen suunnitelmani mukaisesti halusin tehdä vertailua 1960-luvun ja nykypäivän erokirjoittelun välillä ja niinpä valitsin aluksi myös 1960-luvun Me Naiset -lehdistä yhdeksän avioeroa tai parisuhteen päättymistä käsittelevää tai edes sivuvaava kirjoitusta (LIITE 3). Valitsin erotarinat kuudestatoista satunnaisotannalla poimimastani vuoden 1964-1965 irtonumerosta. En kuitenkaan lopulta ottanut näitä vuosien 1964-1965 lehtiartikkeleita mukaan lopulliseen tutkimusaineistooni, koska niissä kirjoitettiin lähinnä ulkomaalaisten julkisuuden henkilöiden eroista ja tutkimuskohteenani oli nimenomaan suomalainen avioero tai parisuhteen päättymisen. Tutkimusasetelma ei siis ole sillä tavalla tasapainoinen, että voisin suoranaisesti verrata pohjalaisten erokertomuksia naistenlehtien erokertomuksiin. Pohjalaisten erokertomuksien kirjoittajat edustavat eri sukupolvia ja heidän eronsa ovat tapahtuneet eri vuosikymmeninä. Naistenlehtien erokertomuksissa kerrotaan nuorten ja keski-ikäisten, 2000-luvulla eronneiden kertomuksia.

Päädyn ottamaan naistenlehtiaineistoon mukaan vuoden 2004 lehtiartikkelien lisäksi vielä yhdeksän vuoden 2007 lehtiartikkelia, jotka käsittelevät avioeroa tai parisuhteen päättymistä. (LIITE 5). Tästäkin vuosikerrasta lopullinen lehtiartikkelien valinta tapahtui niin, että luin satunnaisessa järjestyksessä lehtiä niin kauan että, olin löytänyt yhdeksän eroa käsittelevää lehtiartikkelia.

Minulla oli käytössäni kaikki Me Naiset -lehden vuosien 2004 ja 2007 irtonumerot. Olen lukenut nämä vuosikerrat lähes kannesta kanteen läpi, ja sen perusteella voi karkeasti arvioida, että eroaiheinen lehtiartikkeli esiintyi keskimäärin joka toisessa tai joka kolmannessa Me Naiset -lehden numerossa vuosi-

en 2004 ja 2007 vuosikerroissa. Parisuhteen päätyminen aiheena oli paljon esillä, ja erojen lisäksi lehdissä kirjoitettiin runsaasti uusperheistä, parisuhteen ongelmista ja sinkkujen vaikeuksista löytää kumppani. Lopullisen tutkimusaineistoni muodostivat siis yhdeksän vuoden 2004 lehtiartikkelia ja yhdeksän vuoden 2007 lehtiartikkelia. Lukija voi syystäkin kysyä, miksi valitsin tutkimusaineistoon kahden eri vuoden lehtiartikkeleita. Kuten jo totesin, oletin aluksi vuoden 2004 lehtiartikkelien riittävän tutkimukseni naistenlehtiaineistoksi. Keskusteltuani työni ohjaajan kanssa aineistostani, huomasimme sen olevan liian pieni. Koska halusin lisääaineiston olevan mahdollisimman tuoretta, päädyin valitsemaan mukaan vuoden 2007 eroaiheisia lehtiartikkeleita. Tutkimusaineistoni pienuutta voidaan silti kritisoida, mutta lukukokemukseni pohjalta sain sen käsityksen, että luettuani Me Naiset -lehteä sekä tilaajana että tutkijana yli kuuden vuoden ajan, minulle on muodostunut sellainen käsitys, että viime vuosina Me Naiset -lehden erokertomuksissa toistuivat selkeästi tietyt kertomustyyppit ja juonimallit vuodesta toiseen, oli sitten kyseessä julkisuuden henkilön haastattelu tai anonyymi mallitarina. Pienen tutkimusaineiston etuna oli mahdollisuus perehtyä aineistoon todella perusteellisesti.

Lopullinen naistenlehtiaineistoni muodostui 25 tekstisivusta vuoden 2004 lehtiartikkeleita ja 18 tekstisivusta vuoden 2007 lehtiartikkeleita eli yhteensä 43 tekstisivusta. Näihin lehtiartikkeleihin sisältyi yleensä suurikokoisia värikuvia. Kuvasivuja en luonnollisesti laskenut tekstisivuiksi. Muutamiaan aroaiheiseen lehtiartikkeliin liittyvä kuva oli myös kyseisen lehden kannessa. Alun perin valitessani tutkimukseen sopivaa naistenlehteä luin eroaiheisia kirjoituksia myös muista naistenlehdistä. Me Naiset -lehden valintaa puolsi kuitenkin se, että kyseinen lehti ilmestyi jo 1960-luvulla eli sillä on pitkät perinteet. Nykypäivänä Me Naiset -lehti on Suomen laajalevikkisimpiä naistenlehtiä ja avioeroaiheiset artikkelit ovat siinä yleisiä. Lehden linja on mielestäni nuorekas ja moderni, vaikka lehti on suunnattu kaikenikäisille naisille. Muita Suomessa sosiologisessa tutkimuksessa aineistona käytettyjä lehtiä ovat Eeva, Anna ja Kotiliesi (esimerkiksi Ritala-Koskinen 1993; Jallinoja 1997).

Koska vuoden 2004 ja vuoden 2007 lehdissä kirjoitettiin paljon myös avoliiton purkautumisesta, otin mukaan tutkimusaineistooni myös avoliittojen päättymistä käsittelevät artikkelit. Lehtiartikkelissa ei useinkaan edes eritelty, kirjoitettiinko parisuhteesta kirjoitettaessa avoliitosta vai avioliitosta. Sitoutunut, pitkäkestoinen suhde saattoi olla yhtä hyvin avio- tai avioliitto, joskin se useimmiten näytti olevan avioliitto silloin, kun pariskunnalla oli lapsia. Myös Jallinoja (1997, 144) toteaa, että 1970-luvulta lähtien avoliitto on naistenlehdissä kuvattu avioliitolle hyväksyttynä vaihtoehtona. Määrittelen tässä tutkimuksessa avoliiton avioliiton omaiseksi suhteeksi, jossa puoliset ovat sitoutuneet suhteeseen ja asuvat samassa taloudessa.

Analysoidessani pohjalaisten kirjoittamia yksityisiä erokertomuksia käytin hyväkseni Roosin (1988) sukupolvijaottelua. Me Naiset -lehden erokertomuksia analysoidessani en voinut hyödyntää Roosin sukupolvijaottelua samalla tavalla kuin pohjalaisten erokertomuksia analysoidessa, koska haastatellut julkisuuden henkilöt olivat kaikki 1950-1970 -luvulla syntyneitä.

Seuraavassa taulukossa olen eritellyt pohjalaisten erokertomusten ja Me Naiset -lehden erokertomusten keskeiset piirteet tutkimusaineistoina:

TAULUKKO 3 Pohjalaisten erokertomukset ja Me Naiset -lehden erokertomukset tutkimusaineistoina

	Pohjalaisten erokertomukset	Me Naiset -lehden erokertomukset
Eron tapahtuma-aika	1960-2000 luku	2000-luku
Eron tapahtumapaikka	Pohjanmaa	Pääkaupunkiseutu useimmiten
Kertojan sukupolvi	1930-1970-luvuilla syntyneet	1950-1970-luvuilla syntyneet
Julkinen/yksityinen kertomus	Yksityinen erokertomus	Julkinen tai yksityinen kertomus (anonyymit esimerkiksi kitarinat)
Lukumäärä	15 kirjoitusta	18 lehtiartikkeliä

3.3.4 Naistenlehti-artikkelit tutkimuskohteena

Naistenlehtiä on sosiologisena tutkimusaineistona usein vähätelty ja pidetty toisarvoisena tutkimuskohteena niiden viihteellisyyden vuoksi. Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta naistenlehdet kuitenkin ovat tutkimusaineistona samanarvoisia kuin muutkin kulttuurintuotteet. Alasuutari (1994, 45) puhuu korkean ja matalan kulttuurin välisen rajan vetämisestä. Korkeakulttuuria arvostetaan yleisesti ja niin sanottua massakulttuuria usein halveksitaan. Viihdekulttuuria edustavat kulttuurintuotteet ovat kuitenkin kulttuuriesineitä siinä missä Shakespearen näytelmätkin (Alasuutari 1994, 34).

Naistenlehdet ovat osa jokapäiväistä naisten kulttuuria. Niitä luetaan todella paljon, ja lukijakunta koostuu kaiken ikäisistä ja lähes kaikilla aloilla työskentelevistä naisista. Feministit ovat toisinaan arvostelleet naistenlehtiä stereotyyppisen naiskuvan ylläpitämisestä, mutta kansainvälisessä vertailussa suomalaiset naistenlehdet on todettu jopa tasa-arvoa edistäviksi. (Jallinoja 1997.)

Jallinoja toteaa, että lehdet voidaan jakaa laatu- ja viihdelehtiin. Helsingin sanomat edustaa laatulehteä, jossa kirjoittelu on asiapitoista ja äänensä saavat kuuluville usein tutkijat ja asiantuntijat. Populaarit lehdet, viihdelehdet puolestaan keskittyvät nimensä mukaisesti viihdyttämään. Suomalaiset naistenlehdet edustavat viihdelehtiä, vaikka niiden sisältö osin on asiapitoista. (Jallinoja 2006, 27.) Ritala-Koskisen (1993) mukaan naistenlehdet eivät myöskään nauti samalaista yhteiskunnallista arvostusta kuin esimerkiksi sanomalehdet.

Naistenlehdillä on pitkä perinne. Niissä heijastuvat voimakkaasti aikansa arvot ja asenteet ja ajassa liikkuvat uudet ilmiöt. Ensimmäinen naistenlehti, Ladies Mercury, perustettiin Englannissa jo vuonna 1693. Sen keskeisenä sisältönä olivat ihmissuhdepalstat, joissa pohdittiin muun muassa rakkaushuolia. Viimeisen sadan vuoden ajan naistenlehtien keskeisiä teemoja ovat olleet kotiin ja parisuhteeseen liittyvät asiat, joita on usein esitetty valistavassa ja myös romanttisessa hengessä. (Jallinoja 1997, 40.) Suomessa ensimmäiset naistenlehdet olivat naisasiajärjestöjen julkaisemia. Suomen naisyhdistyksen lehti Koti ja yh-

teiskunta, perustettiin vuonna 1889 ja Naisasialiitto Unionin "Nutid, Tidskrift för sociala frågor och hemmets intressen" -lehti perustettiin vuonna 1895. Vuonna 1922 perustettua Kotiliettä on pidetty ensimmäisenä nykyaikaisena naistenlehtenä Suomessa. Eeva -lehti perustettiin vuonna 1933 ja Hopeapeili -lehti vuonna 1936. (Jallinoja 1997, 41-42.) Me Naiset -lehti perustettiin vuonna 1952, ja se edustaa selkeästi modernia naistenlehteä, joka kodinhoidollisten asioiden sijaan keskittyy enemmän ihmissuhdeasioihin.

Henkilöiden asema korostuu mediassa yhä enemmän, sillä asioista ja tapahtumista kerrotaan entistä useammin keskittymällä ihmisen henkilökohtaisiin kokemuksiin (Hoikkala 1989, 86-88). Nykymediassa on paljon uutisia parisuhdedraamoista, joissa kerrotaan omalla nimellä henkilöiden rakastumisista, salarakkaista ja uusista rakkauksista, pettämisestä, hylkäämisestä ja eroista (Jallinoja 2006, 31). Omakohtaisuus on naistenlehtien tarinoissa keskeistä, ja tarinat tarjoavat samastumismallin lukijalle, vaikka tarinoissa usein on päähenkilönä julkisuuden henkilö. Etenkin viihde-elämän julkkikset kiinnostavat Koskisen (2000, 207) mukaan lukijoita. Lehtien juorupalstoja kansoittavat vuodesta toisen näyttelijät, laulajat ja television tähdet. Jallinojan (1997, 51) mielestä esiintyvien taiteilijoiden asema julkisuudessa on merkittävä, koska esiintyvä taiteilija tulkitsee yleisölle voimakkaita tunteita, ja yleisöä myös kiinnostaa hänen persoonansa ja yksityiselämänsä. Näyttelijöistä ja muusikoista halutaan lukea, ja he itse myös hyötyvät julkisuudesta. Taiteilijoiden lisäksi urheilijat ja poliitikot ovat alkaneet yhä enemmän kiinnostaa lukijoita.

Vaikka julkisten haastattelussa usein kerrotaan heidän yksityisasiotaan, on lehtihaastattelujen pääteemana useimmiten julkkiksen työ. Julkkikset myös itse myöntävät, että julkisuudesta on hyötyä heidän työlleen. (Jallinoja 1997, 70.) Lukijat samastuvat julkkiksiin, ja saattavat tuntea niin sanottua kohtalon yhteyttä. Myös julkisten heikkouksista ja inhimillisistä piirteistä kertominen paljastaa lukijoille julkisten olevan "tavallisia kuolevaisia". (Jallinoja 1997, 74-76.) Jo 1955 vuonna suomalaisissa naistenlehdissä saatettiin mainita avioerosta, mutta haastattelujen varsinaiseksi aiheeksi avioero tuli vasta vuonna 1970. Vielä 1970-luvulla julkkikset kertoivat silti avioerostaan vain harvoin naistenlehdessä, kun taas 1990-luvun naistenlehdissä avioero oli jo keskeinen aihe. (Jallinoja 1997, 145.)

Viihdelehtien tarinat ovat populistisia. Fiske (1996, 103-133) toteaa, että populaarikulttuurin kielelle on ominaista liioittelu, dramatisointi ja provokaatioiden suosiminen. Toistot, sarjallisuus ja kliseet ovat myös tyypillisiä populaarikulttuurin tuotteille. Esitysten, esimerkiksi lehtiartikkelien on Fisksen (1996, 49-68) mielestä myös jollain tavoin liityttävä ihmisten arkielämään. Populaarikulttuurin ensisijainen tehtävä on tuottaa sen kuluttajille mielihyvää, ja populaarikulttuurin tuotteet antavat niin ikään ihmisille mahdollisuuden muuttaa vallitsevia käsityksiä.

Hoikkalan (1993, 73) mukaan mediahaastatteluja voidaan tarkastella kunkin ajankohdan kulttuurin dokumentteina, joissa on tiiviisti esillä elämänarvoihin liittyvät odotukset, normitukset ja ihanteet yhtä hyvin kuin pelot ja uhkatkin. Media vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin. Faircloughin (1997) mukaan mediatekstit eivät ai-

noastaan heijasta todellisuutta, vaan ne luovat todellisuudesta omia muunnelmiaan. Mediatekstien ja kulttuurin välinen suhde on dialektinen. Tekstit muotoutuvat sosiokulttuurisesti, mutta samalla ne myös muotoilevat yhteiskuntaa ja kulttuuria uudistavalla tai luovalla tavalla. Mediapuheen tutkimus on merkittävä osa käynnissä olevien sosiaalisten ja kulttuuristen muutosprosessien tutkimista. (Fairclough 1997, 50-73, 136.)

Sari Näre (1999, 282) toteaa, että naistenlehdet edustavat tunnetaloutta ja miestenlehdet viettitaloutta. Toimittajien voidaan nähdä välittävän lehdissä sukupuolia ja tunnetaloutta koskevia uusia tulkintoja. Varsinkin tyttöjen ja naisten kuluttamassa viihteessä jännitys rakentuu yleensä ihmissuhde- ja perhekonfliktien varaan eli tunnetalouden ristiriidoille. Sen sijaan miesten suosimassa seikkailuvihteessä tarkastelun kohteena ovat useimmiten talouden jännitteet. Näre (1995, 161) on tutkinut sukupuolikulttuureja käyttäen yhtenä tutkimusaineistonaan naistenlehtiä. Näreen mukaan nykyiset suomalaiset naistenlehdet keskustelevat naisten itsenäistymisestä ja sukupuolten välisestä työnjaosta hyvinkin feministiseen sävyyn.

Media tarjoaa roolimalleja ja mallitarinoita ja on poliitikkojen ja talouden ohella merkittävä vaikuttaja. Alapuron ((2003, 86) mukaan verrattuna esimerkiksi USA:n mediaan suomalainen media pyrkii asiallisuuteen ja neutraaliuteen lukuun ottamatta joitain iltapäivälehtien ylilyöntejä. Elämme jatkuvan mediavirran keskellä ja fakta ja fiktio saattavat Alapuron mukaan mennä sekaisin lukijan päässä.

Amerikassa naistenlehtiä ovat tutkineet esimerkiksi Keller (1994) ja Ballester ym. (1991). Keller tuo naistenlehdet esille ennen kaikkea moraalisina oppaina. Naistenlehdet antavat neuvoja muun muassa ruuanlaitossa ja puutarhahoidossa. Ne myös auttavat naisia käyttäytymään hyväksytyjen arvojen mukaisesti oikeuttamalla naiselle erilaisia rooleja. Naistenlehdet tavallaan määrittävät sitä, mitä kulttuurissa on olla nainen tiettyinä aikoina. Miehet kuvataan naistenlehdissä tavoiteltavina, mutta myös uhkaavina tai ikävinä. Isän roolissa miestä ei kuvata enää perinteisenä elättäjänä, vaan ”uutena isänä”, joka jakaa kotityöt ja lastenhoidon. (Ballester ym. 1991, 45, 137; Keller 1994, 162.)

Parisuhdetta kuvaavat lehtiartikkelit ovat suomalaisissakin naistenlehdissä erittäin yleisiä. Myös avioero on noussut tutkimustenkin mukaan keskeiseksi aiheeksi naistenlehdissä. Esimerkiksi Jallinojan tutkimuksessa kävi ilmi, että parisuhdetta koskevista naistenlehtiartikkeleista valtaosa käsitteli avioeroa ja uudelleen avioitumista (Jallinoja 1997, 21). Myös naistenlehtiä tutkinut Ritala-Koskinen (1993) on sitä mieltä, että naistenlehtiä myydään julkkisten eroilla, avioliitoilla ja uusilla rakkauksilla, mutta myös yleisemmin perhesuhteiden muutoksilla ja ongelmilla.

Seuraavassa laatimassani taulukossa kuvailen suomalaisten naistenlehtiartikkelien tyypillisiä piirteitä, kun artikkeleissa käsitellään parisuhdetta tai sen päättymistä:

TAULUKKO 4 Naistenlehtien parisuhdekertomuksille tyypillisiä piirteitä

Kuka kertoo?	Kertojana julkisuuden henkilö, HAASTATTELU	Kertojana tavallinen lukija, ESIMERKKITARINA
Mitä kerrotaan?	Kertomukset parisuhdedraamoista, ihmissuhde- ja perhekonflikteista, kertomukset julkisuuden henkilön työstä	Kertomukset parisuhdedraamoista, ihmissuhde- ja perhekonflikteista
Miten kerrotaan?	Tyypillistä liioittelu, dramatisointi ja provokaatiot, toistot, sarjallisuus ja kliseet	Tyypillistä liioittelu, dramatisointi ja provokaatiot, toistot, sarjallisuus ja kliseet Kytkeä ihmisten arkeen
Miksi kerrotaan?	Tavoitteena mielihyvän tuottaminen lukijalle, toisaalta tavoitteena mahdollisuus muuttaa vallitsevia käsityksiä Tavoitteena myös julkisuuden henkilön tilaisuus näkyä mediassa	Tavoitteena mielihyvän tuottaminen lukijalle, toisaalta tavoitteena mahdollisuus muuttaa vallitsevia käsityksiä Tavoitteena myös tavallisen ihmisen arkikokemusten näkyminen mediassa, samastumismahdollisuus

3.4 Yhteenveto

Olen tässä luvussa määritellyt tutkimusongelmani. Tutkimukseni pääongelma on tarkastella, millaisia kertomustyyppisiä erokertomuksissa esiintyy. Alaongelmina tarkastelen eron syitä, yhteisön tukea ja eroa kriisinä ja kasvun paikkana. Elämäntapojen kysymykset nousevat tarkastelussani myös esille. Lisäksi hyödynnän tutkimuksessani J.P. Roosin (1988) käyttämää peridisointia, jossa elämäntapaa ja sen muutosta tutkitaan eri sukupolvien kautta. Näkemykseni mukaan kertomus erosta on sidoksissa kertojan edustamaan sukupolveen. Oletan myös, että kertomus erosta on sidoksissa kertojan kulttuuriseen ympäristöön. Minua kiinnostaa myös selvittää, miten yksityinen ja julkinen eropuhe poikkeavat toisistaan.

Lisäksi olen tässä luvussa kuvannut tutkimusaineistot, jotka muodostuvat eronneiden pohjalaisten kirjoituksista ja Me Naiset -lehden erokertomuksista, jotka pitävät sisällään julkisuuden henkilöiden haastatteluja sekä parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältäviä lehtiartikkeleita. Tutkimusaineistot ovat siinä mielessä erilaisia, että pohjalaisten erokertomusten kertojat edustavat neljää eri sukupolvea J.P. Roosin luomassa sukupolvijaottelussa, kun Me Naiset -lehden erokertomusten kertojat puolestaan edustavat kahta nuorinta sukupolvea.

Kaikki erokertomukset on kuitenkin kirjoitettu 2000-luvulla. Tutkimusaineisto jakaantuu myös yksityisiin ja julkisiin erokertomuksiin, joita myös vertailen keskenään. Yksityisiä erokertomuksia edustavat pohjalaisten kirjoitukset sekä Me Naiset -lehden anonyymit esimerkkikertomukset, joissa tavalliset ih-

miset kertovat eroistaan. Julkisuuden henkilöiden erokertomukset puolestaan ovat julkisia erokertomuksia, joissa kertojat esiintyvät omalla nimellään. Kerron tässä luvussa myös Pohjanmaasta eronneiden kirjoittajien elinympäristönä, jotta lukijalle muodostuisi kuva kulttuurisesta todellisuudesta, jossa eronneiden pohjalaisten kertomukset on tuotettu. Lisäksi kuvaan naistenlehtiä tutkimuskohteena, erityisesti sen vuoksi, koska tällaiseen tutkimusaineistoon liittyy ongelmia, jotka olen tiedostanut. Naistenlehtiartikkelit tutkimuskohteena edustavat viihdekulttuuria, jota helposti vähätellään korkeakulttuurin rinnalla.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimukseni edustaa laadullista tutkimusta. Tutkimusaineiston analyysi on suurimmaksi osaksi aineistolähtöistä, mikä pelkistetyksi ilmaistuna tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta lähtien. Minulla tutkijan oli kyllä tiettyjä esiolettamuksia, kuten se, että oletin eronneiden kertovan yhteisön tuella olevan paljon merkitystä eron jälkeen. Lisäksi oletin, että eronneet kertovat kokeneensa eronsa kriisinä tai käännekohtana, joka toi mahdollisuuden inhimilliseen kasvuun. Itse en kuitenkaan kutsuisi näitä esiolettamuksia hypoteeseiksi.

Hypoteesittomuus laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole lukkoon lyötyjä ennako-olettamuksia tutkimuksen tuloksista. Tyypillistä on, että tutkija tavallaan yllättyy ja oppii tutkimuksensa kuluessa. Luonnollisesti jokaisella tutkijalla on omiin kokemuksiin perustuvia olettamuksia, joita voidaan pitää esiolettamuksina, jotka on syytä tiedostaa. Tutkija voi kehittää niin sanottuja työhypoteeseja, eli arvauksia siitä, mitä aineiston analyysi tuo tullessaan. (Eskola & Suoranta 1998, 19-20.) Laadullista tutkimusta voi Kiviniemen (2007, 70) mukaan luonnehtia prosessiksi. Aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät vähitellen tutkijan tietoisuudessa tutkimusprosessin kuluessa. Tutkimuksen vaiheet eivät ole välttämättä etukäteen nähtävissä selkeinä vaiheina, vaan tutkimustehtävää ja aineiston keruuta koskevat ratkaisut voivat muotoutua tutkimuksen edetessä. Aineistonkeruumenetelmien avulla tutkittavaan ilmiöön liittyvä arvoitus avautuu vähitellen, ja tutkimusmenetelmälliset ratkaisut muotoutuvat prosessin myötä. Tutkimustehtävän, teorianmuodostuksen, aineiston keruun, ja aineiston analyysin joustava kehitys tapahtuu tutkimusprosessin aikana. Samalla tutkijan tietoisuudessa tapahtunut kehitys auttaa jalostamaan tutkimustehtävää ja toteuttamaan uudentyyppisiä aineistonkeruusyklejä. (Kiviniemi 2007, 70.)

Näin toimin itsekkin, kun keräsin aineistoa useissa eri vaiheissa ja muotoilin tutkimuskysymyksiä uudelleen tutkimusprosessin aikana. Tulkinnat myös syvenivät ja laajenivat luonnollisesti sitä mukaa, kun tein tulkintoja aineistosta ja luin lisää lähdekirjallisuutta. Tutkimusprosessia voisi kuvata siten, että tutkija löytää matkan varrella aina uusia reittejä, toisinaan turhiakin sivupolkuja,

mutta yhtä kaikki, matka jatkuu välillä helppokulkuisessa ja välillä hankalamassa maastossa kohti päämäärää. Kiviniemen (2007) mukaan tutkijan on oltava valmis tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin, ja tiedostettava oman tietoisuutensa kehittyminen matkan varrella. Keskeistä on löytää tutkimuksen kuluessa ne johtavat ideat, joihin nojaten tehdään tutkimuksellisia ratkaisuja. Myös rajaaminen on tärkeää, eli tutkija ei voi pysähtyä tarkastelemaan kaikkia eteen tulevia mielenkiintoisia asioita. Tutkimustehtävää rajatessa on otettava kantaa siihen, mikä on aineiston ydinsanoma, jonka tutkija erityisesti haluaa tulkintansa avulla nostaa tarkastelun keskipisteeksi. (Kiviniemi 2007, 70- 73.)

Tutkimukseni edustaa sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinnettä. Sosiaalinen konstruktionismi lähestymistapana yhteiskuntatieteissä tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa ei pyritäkään löytämään absoluuttista totuutta, vaan tutkitaan esimerkiksi kertomuksia sinänsä, ilman että niiden totuusarvoa edes pohditaan. Gergenin (1999, 60) mukaan sosiaalinen konstruktionismi kohdistaa päähuomionsa diskursseihin itsen ja maailman artikuloinnin välineenä sekä tapaan, jolla tällainen diskurssi toimii sosiaalisissa suhteissa. Tieto syntyy tietävän (subjektin) ja tiedetyn (objektin) välisestä suhteesta. Tässä prosessissa sekä tietävä että tiedetty muuttuvat. Koettu todellisuus määritellään suhteessa toisten kokemuksiin todellisuudesta. (Gergen 1999.) Berger & Luckmann (1966/1995) ovat määritelleet sosiaalisen konstruktionismin kannalta keskeisiksi käsitteiksi ulkoistamisen, objektivaation ja sisäistämisen. Ne esittelevät, miten asioista tulee osa ihmisten sisäistä tietoisuutta. Ulkoistaminen ilmaisee ihmisten omatoimista kielellistä toimintaa, esimerkiksi jonkun idean esittämistä. (Idea voi olla esimerkiksi avioerojen merkitys suomalaisten perheiden hyvinvoinnin kannalta). Objektivaatio tapahtuu, kun idea mielletään luonnolliseksi asiaksi ja yhteys idean esittämiseen ja sen sosiaaliseen alkuperään katoaa. Kun tiettyyn kulttuuriin syntyneet ja siihen sopeutuneet ihmiset sisäistävät idean osaksi omaa tietoisuuttaan, tapahtuu sisäistäminen. (Berger & Luckmann 1966/1995, 149-193.) Berger ja Luckmann näkevät yhteiskunnan muodostuvan ulkoistamisen, objektivaation ja sisäistämisen jatkuvassa dialektisessä prosessissa. Yhteiskunnassa oleminen tarkoittaa osallistumista sen dialektiikkaan. Yksilöstä tulee yhteiskunnan jäsen, kun hän saa tässä prosessissa valmiudet osallistua yhteiskunnan dialektiikkaan. (Berger & Luckmann 1966/1995, 147.)

Heiskalan (2000, 197) mukaan konstruktionismin perusajatuksena on, että yhteiskunnallisen todellisuuden olemassaolo on riippuvainen inhimillisissä käytännöissä syntyvistä kulttuurisista rakenteista. Me tuotamme yhteiskunnallisen todellisuuden jossa elämme, ja vain sellaiset yhteiskunnalliset erotelut ja instituutiot, jotka tuotetaan yhteiskunnallisissa käytännöissä yhä uudestaan, voivat säilyä. Yhteiskunnallinen todellisuus muuttuu siten, että käytännöt lakkaavat vahvistamasta joitain rakenteita, ja alkavat vahvistaa joitain uusia rakenteita tai alkavat vahvistaa entisiä rakenteita joko muuttuneissa muodoissa tai muuttuneissa konteksteissa.

Aittola ja Raikila (1995, 215) näkevät Bergerin ja Luckmannin ajattelun edustaneen vastareaktiota sosiologiassa 1960-luvulla vallinneelle rakennefunktionistiselle tarkastelutavalle, jonka kuuluisin edustaja oli Talcott Parsons. Par-

sonsin teoria korosti yhteisiin arvoihin perustuvaa yhteiskunnallista vakautta. Bergerin ja Luckmannin ajattelu korosti yksilöiden kykyä muokata ja muuttaa yhteiskunnallisia instituutioita ja toimintakäytäntöjä. Yksilöä ei nähty pelkääntään sosiaalisten rakenteiden tuotteena, vaan yksilön ja yhteiskunnan suhde ymmärrettiin dialektiseksi, siten että yksilö on sekä sosiaalisen maailman tuote että sosiaalisen maailman tuottaja. (Aittola & Raiskila 1995, 215-216.) Bergerin ja Luckmannin mielestä tiedonsosiologian tulee tutkia myös arkitietoa, ja heidän edustamansa ajattelu kytkeytyy fenomenologiseen tutkimusperinteeseen, jossa painopiste on yksilön kokemusmaailman tarkastelussa. Tiedonsosiologisessa tarkastelussaan Berger ja Luckmann menevät kuitenkin ”puhdasta” fenomenologista analyysiä pidemmälle, kun he pyrkivät selittämään miten yksilöiden jokapäiväisen toiminnan perustana olevat tyyppitykset, merkitykset ja instituutiot muodostuvat ja säilyvät sosiaalisissa prosesseissa. Yksilötason tarkastelu nivoutuu laajempaan yhteiskunnan rakenteelliseen kehitykseen, mikä ilmenee muun muassa instituutioiden legitimointia ja sosiaalista roolijakoa koskevissa analyyseissa. (Aittola & Raiskila 1995, 219-220.)

Seikkulan (2001) mukaan sosiaalisen konstruktionismin piirissä on erilaisia objektiivista todellisuutta koskevia näkemyksiä. Ääripään muodostavat käsitykset, jotka kieltävät reaalisen todellisuuden kokonaan ja ihmisen havaintomaailma sidotaan kokonaan kieleen. Gergen edustaa tällaista äärimmäistä konstruktionismia. Sitoutuminen sosiaaliseen konstruktionismiin väljästi voidaan kuvata niin, että tutkitut ilmiöt ovat sosiaalisesti ja kielellisesti tuotettuja, ja saatu tieto on kontekstuaalista, aikaan ja paikkaan sidottua eikä se tuota yleispäteviä lainalaisuuksia (Burr 2004, 135-136).

Tässä tutkimuksessa lähtökohtani on väljästi määritelty kertomuskeskeinen konstruktionistinen näkökulma. Esimerkiksi Gergenin edustama ”tiukka” konstruktionismi tarkastelee kielellisiä konstruktioita irroitettuina viittaussuhteesta kielen ulkoiseen todellisuuteen, kun sen sijaan ”heikko” kontekstuaalinen konstruktionismi puolestaan katsoo, että kielellisillä rakennelmilla on perustansa reaaliossa käyttökäytöksissään. (Hänninen 1999, 27.)

Yhteiskuntatieteiden piirissä käytetään konstruktionismin ohella termiä koststruktivismi. Tietoteoreettisena näkökulmana konstruktivismi edustaa näkemystä, jonka mukaan ihmiset rakentavat eli konstruoivat tietonsa ja identiteettinsä kertomusten välityksellä. Tällaista näkemystä on nimitetty myös postmoderniksi näkökulmaksi. Tieto maailmasta on alati muuttuva kertomus. Kaikille yhteistä todellisuutta ei ole, vaan pikemminkin eri tavoin ihmismielessä ja ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoituvia todellisuuksia. (Heikkinen 2007, 145.)

Tutkimukseni edustaa lajityyppinä sosiologista kulttuurintutkimusta, jolle on tyyppillistä näkemys, että todellisuus on kielellisesti ja sosiaalisesti rakennettua ja että kaikki käsitteemme ovat sopimuksia tai ehdotuksia tavasta, jolla me jäsennämme maailmaa. Tämän ajattelutavan mukaan kulttuurintutkimus on itse asiassa hyvin lähellä sosiaalisen konstruktionismin käsitettä (Alasuutari 1994, 33). Ahposen (2001) mukaan konstruktivisena lähtökohtana sosiaalisen todellisuuden rakentumiselle on ihmisten toimintojen merkityksellisyys. Merki-

tys tekee todellisuuden mielekkääksi. Sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä on osattava tulkita siten, että toiminnan mielekkyydestä päästään yhteisymmärrykseen. Tulkinta tulee mahdolliseksi ilmaisuissa ja niiden taltioinnissa tarinoiksi. Elämä tulee tarinoissa kuvatuksi ja kerrotuksi. Ilmaisujen sisältämä symboliikka ilmenee kulttuurina. Kulttuurinen kommunikaatio puolestaan välittää viestejä siitä, miten yhteiskunta rakentuu toiminnan kautta. Ymmärtävää ja tulkitsevaa lähestymistapaa, diskursiivisuutta ja narratiivisuutta kannattavat tutkijat sitoutuvat konstruktiiviseen tutkimusotteeseen. (Ahponen 2001, 17.)

Tutkimusmenetelmäni voi luonnehtia myös narratiiviseksi. Narratiivinen tulkintakehys tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että tutkimusaineistoni koostuu kertomuksista, narratiiveista, sekä sitä että analysoin erokirjoituksia tai eropuhetta narratiivisella tutkimusotteella. Kuvaan ja analysoin eronneiden kirjoittamia tarinoita ja naistenlehtien mediatekstejä. Tässä luvussa kerron tarkemmin narratiivisesta tutkimusotteesta.

Kerronnan peruskäsitteet, ajallisuus, paikallisuus ja henkilö (sosiaalisena ja sisäisenä) on nostettu esiin ainakin Clandininin ja Connellyn kirjassa *Narrative Inquiry*. Kirjoittajat korostavat sitä, että tutkijan tulee kertoa ITSENSÄ ja tutkimansa KOHTEEN näihin kolmeen ulottuvuuteen. Heidän näkemyksensä mukaan narratiivinen tutkimus on aina myös omaelämäkerrallista kirjoittamista ja tutkimusta. Heidän mielestään kaikki henkilökohtainen ja etunimiä käyttävä tarinointi ei ole kiinnostavaa, vaan kertomus on yksi mahdollinen tapa tehdä kiinnostavaa tutkimusta. (Clandinin & Connelly 2000, 1989.)

Tutkimukseni sijoittuu myös omaelämäkertomuksen piiriin, vaikka erokertomukset eivät olekaan usein kokonaisia elämäkertomuksia, vaan kertomuksia elämän käännekohtasta ja muutoksesta. Vilkon (1997, 52) mukaan omaelämäkerrat ovat elämänhallinnan välineitä, identiteettityön areenoita joiden avulla käsitellään menneen suhdetta nykyiseen. Omaelämäkertojen avulla haetaan koetusta aineksia koettavana olevan ymmärtämiseen ja jäsentämiseen. Vilko toteaa (1997, 74) että jokaisella ihmisellä on oma elämäntarina, jota ilmaistaan esimerkiksi suullisesti tai kirjallisesti. Elämästä kertomisen kulttuurinen kompetenssi määrittää, millainen elämäntarinan pitää olla, mitä sääntöjä tarinassa pitää noudattaa ja välttämättömiä sisältöjä siinä tulee olla (Vilko 1997, 75). Tutkimusaineistossani eronneet ihmiset kertovat yksityisesti minulle tutkijana tarinoitaan tai heidän tarinansa on kerrottu julkisesti naistenlehdissä. Nämä kertomukset ovat osa ihmisten omaelämäkerta, jonka he esittävät erilaisessa muodossa riippuen siitä, onko kertomus yksityinen vai julkinen. Kerronnan kaavaa säätelevät myös Vilkon mainitsemat kulttuurin säännöt hyvästä tai kulttuurillemme tyypillisestä erokertomuksesta ja sen sisällöistä.

Elämäkertoja tutkittaessa tarkastellaan väistämättä myös elämäntapaa. Tutkimuksessani elämäntavan tutkimustraditio tulee esille myös sillä tavalla, että hyödynnän Roosin (1988) elämäntavan muutosta kuvaavaa sukupuolvi-
jaottelua.

4.1 Tarinat tutkimuskohteena, narratiivinen tutkimusote

Hirsjärven ym. (1997, 206-207) mukaan kvalitatiivisen tutkimusotteen yleistyminen on tuonut mukanaan tiedonkeruutapoja, joissa pyritään ymmärtämään toimijoita heidän itse tuottamiensa kertomusten, tarinoiden ja muistelujensa avulla. Tässä yhteydessä puhutaan elämäkerrallisista lähestymistavoista ja persoonallisiin dokumentteihin perustuvasta tutkimuksesta. Elämäkerrallista lähestymistapaa on 1980-luvulta alkaen käytetty paljon myös suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (Vilkkö 1997, 90). Omaelämäkertaa on tutkimuskohteena tulkittu sosiaalishistoriallisena dokumenttina ja tällöin painopiste on ollut kerrotussa elämässä. Omaelämäkerrassa esitettyjen asioiden ei voida kuitenkaan heijastavan yhteiskunnan todellisuutta sellaisena kuin kaikki tapahtui, vaan niitä voi tarkastella myös teksteinä, kulttuurintuotteina. Tällöin painopiste siirtyy eletyn ja koetun kuvaukseen, kerronnalliseen kokonaisuuteen. (Vilkkö 1997, 91.)

Narratiivisuus tutkimuksessa tarkoittaa lähestymistapaa, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana (Heikkinen 2007, 142). Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä. Narratio tarkoittaa kertomusta ja narrare kertomista. Narratiivisuuden käsitteelle ei ole vakiintunutta suomenkielistä nimitystä, mutta Hänninen (1999) käyttää synonyymina käsitettä tarinallisuus kuten Heikkinen myös tekee. (Heikkinen 2007, 142.)

Omassa tutkimuksessani käytän myös käsitettä tarinallisuus narratiivisuuden synonyyminä. Tässä tutkimuksessa käytän käsitteitä kertomus ja tarina samansisältöisinä. Pieni osa tutkijoista tekee selvän eron näiden kahden käsitteen välillä. Esimerkiksi Abbott (2002) näkee kertomuksen (narrative) sisältävän aina kerronnallisen diskurssin, eli sen, miten, missä järjestyksessä ja mistä näkökulmasta tapahtumat esitetään. Tarina (story) puolestaan viittaa hänen mielestään aina esitettyyn tapahtumakulkuun. Abbott myös kiinnittää kertomuksen ajan mieltämiseen, eli hänen mielestään kertomus on ihmisen tapa ymmärtää ajallisuutensa.

Hirsjärvi ym. (1997) näkevät, että tarinoissaan ihmiset itse päättävät, mistä kerrotaan. He voivat puhua siitä, mikä on heille itselleen tärkeää ja miten he ovat kokeneet asioita ja selvinneet erilaisista elämäntilanteista. Haittana saattaa olla, että tutkittavat eivät aina muista olennaisia asioita tai muistavat väärin. Naisten elämäntarinoita tutkinut Vilkkö toteaa (1997, 85), että elämäntarinasta saattaa puuttua kertojan nykyminä tai välitön lähimenneisyys puhumattakaan tulevaisuuden perspektiivistä. Naisten elämäntarinoita tutkinut Vilkkö toteaa (1997, 87) mukaan nuorimmissa ikäluokissa puhutaan enemmän omista valinnoista, ratkaisuksista ja arvoista, kun taas vanhempien ikäluokkien edustajat näyttävät kysyvän elämän oikeutusta muilta.

Giddens (1991, 7-8) näkee elämän muuttuneen refleksiiviseksi projektiksi. Nopeiden muutosten keskellä ihmiset alkavat suhtautua elämäänsä korostetun

tiedostavasti. Elämä on tavallaan prosessi, jota teemme refleктоimalla ymmärrettäväksi itselle ja muille. Hännisen (1999, 42-43) mukaan refleksiivisessä minäprojektissa on kyse muuttuvan, mutta silti suhteellisen yhtenäisen elämäntarinan luomisesta maailmassa, joka vaatii jatkuvaa valintojen tekemistä erilaisten elämäntapavaihtoehtojen välillä. Myös elämänvalintoja ohjaava moraalinen perusta on yksilöllistynyt. Nykyaika nostaa ihanteeksi uniikin, muista poikkeavan elämäntarinan luomisen.

Tarinalliselle tutkimusotteelle on ominaista teoreettisten ja metodisten virikkeiden hakeminen humanistisen tutkimuksen, esimerkiksi kirjallisuudentutkimuksen ja sosiolingvistiikan piiristä Hännisen (1999, 16-17) mukaan. Sosiologisessa tutkimuksessa muiden muassa Jari Aro (1999) on pohtinut tieteellisen tekstin tarinallisuutta. Alun perin sosiaalitieteissä ihmisten kertomuksia pidettiin referentiaalisina kuvauksina kertojien elämästä sosiaalisessa todellisuudessa, jossa he ovat eläneet. Narratiivinen käänne tapahtui Hännisen (1999, 16-22) mukaan 1980-luvulla, jolloin esitettiin kysymys, missä määrin nämä kertomukset ovat jäsenyneet tarinan muodon kautta. Toisaalta narratiivisen jäsenytneisyyden voidaan ajatella heikentävän kertomuksen todistusvoimaa. Toisaalta taas kertomusten voidaan olettaa juuri tarinallisuuden kautta ilmentävän kulttuurin todellisuutta, yhteisön moraalijäsenyyksiä ynnä muita olennaisia seikkoja. Tällaista näkemystä ovat edustaneet esimerkiksi Roos (1987), ja Kortteinen (1992). Esimerkiksi Kortteinen (1992) on tutkimuksessaan löytänyt suomalaisen perustarinan, joka toistuu ihmisten elämää kuvaavissa kertomuksissa. Siinä on keskeistä selviytymisen eetos. Vaikka elämä on ollut karua, on siitä selvitty sitkeydellä ja kovalla työllä, jopa niin, että oma terveys on uhrattu.

Narratiivisen tutkimuksen ydin on kertomusten analyysi. Sen tarkoituksena on tutkia kertomuksia sinänsä, niiden yleisiä rakennepiirteitä, lajityyppejä, traditioita ja niin edelleen (Hänninen 1999, 16).

Vilkon (1997, 92) mukaan kertomus elämästä ei ole tapahtuneen suora heijastus, vaan siinä on yksilö- ja tilannesidonnaisuuden lisäksi mukana vahva kulttuurinen sidonnaisuus. Heikkinen (2000, 121) näkee, että narratiivisuus aineiston analyysitapana tarkoittaa joko narratiivien eli kertomusten analyysia tai narratiivista analyysia. Narratiivien analyysi tarkoittaa kertomusten luokittelua esimerkiksi tapaustyyppien mukaan. Narratiivinen analyysi tarkoittaa kokonaan uuden kertomuksen tuottamista tutkimusaineiston kertomusten perusteella. Tutkimuksessani on tämän jaottelun mukaan kysymys narratiivien analyysistä, koska luokittelen erokertomuksia enkä niinkään tuota uutta, yhteistä kertomusta.

Hänninen (1999, 21-22) määrittelee Aristoteleen sanoin tarinan tietynlaiseksi merkityskokonaisuudeksi, joka jäljittelee elämää ja onnellista tai onnetonta kohtaloa. Sisäisen tarinan käsite puolestaan viittaa ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee omaa elämäänsä tarinallisten merkitysten kautta. Sisäisessä tarinassa on kysymys prosessista, jossa yksilö tulkitsee elämänsä tapahtumia sekä asemansa tarjoamia mahdollisuuksia ja rajoja tarinavarastosta omaksumiensa tarinallisten mallien avulla. Sisäinen tarina on jatkuva, luova prosessi, jossa osatarinat kietoutuvat yhteen. Sisäisessä tarinassa voidaan

erottaa alkuperäinen, reflektiivinen ja metareflektiivinen tarinan taso. Alkuperäisellä tasolla elämä alun perin näyttäytyy tulkitulla tavalla. Reflektiivinen sisäinen tarina puolestaan on jo aiemmin kerrottu itselle, se on kielellisesti artikuloitu ja siitä voidaan sanoa, että se on tavallaan sisäistä puhetta. Metareflektiivisellä tasolla ihminen puolestaan erittelee tietoisesti sisäistä tarinaansa ja myös sitä, että se on tarina. Tällaista pohdintaa voi saada aikaan esimerkiksi narratiivinen terapia. (Hänninen 1999, 21-22.)

Sisäisen tarinan kannalta merkittäviä ovat vahvasti mieleen jääneet ydinkokemukset. Ne toimivat prototyyppimäisinä tarinamalleina, joiden pohjalta elämäntilanteita hahmotetaan. Kokemushistorian merkittävät ja samankaltaiset tunnekokemukset muodostavat abstrahoituja tilanteita koskevia käsikirjoituksia, joiden pohjalta uusia vastaavia kokemuksia tulkitaan. Tämä persoonallinen käsikirjoitus liittyy tunnistettaviksi rakenteiksi tunteita, tavoitteita, toisia ihmisiä ja tapahtumien juonenkulkuja. Tämä käsikirjoitus on usein tiedostamaton ja pysyvä. (Hänninen 1999, 54.) Avioeron kaltaiset odottamattomat tapahtumat luovat haasteen yksilön sisäiselle tarinalle. Elämä muodostuu tavallaan projekteista, joita ovat esimerkiksi rakkaussuhde, perheen perustaminen ja opiskelu. Projektit eivät kuitenkaan aina toteudu suunnitellulla tavalla. Muutostilanne on tavallaan elämäntarinan katkos, joka on kurottava umpeen. Myös elämän joutuminen kriisiin tai umpikujaan voi vaatia tarinallista uudelleenorientoitumista, joka mahdollistaa tietoisuuden suunnan muutoksen. Sisäisen tarinan toimivuuden yhtenä kriteerinä on se, miten se vastaa tilanteen realiteetteja. Virheelliset käsitykset tapahtumien syy- ja seuraussuhteista voivat johtaa valitsemaan toimintatapoja, jotka eivät edistä tavoitteiden saavuttamista tulevaisuudessa. (Hänninen 1999, 54.) Elämänmuutoksia on erityisen otollista tarkastella tarinallisesta lähestymistavasta käsin. Muutoksen hahmottaminen tarinana antaa tapahtumien kulle jonkinlaisen mielen ja juonen. Tarinat itsessään rakentuvatkin juuri muutoksen ympärille, eli tarinan peruskaava on alkutila, muutos ja lopputila. (Hänninen 1999, 95.)

Kullakin osakulttuurilla ja viiteryhmällä on oma mallitarinansa, joka määrittelee, mitkä ominaisuudet sekä toiminta- ja suhtautumistavat ovat arvostettavia. Esimerkiksi perhe on keskeinen tarinallinen yhteisö, jossa lukuisien kertomusten kautta tuotetaan yhteistä merkityks maailmaa ihanteineen ja tabuineen. Oman elämän tulkintaa opastavia tarinamalleja muodostuu yleensä samanlaisia kokemuksia omaavien ihmisten ryhmissä. Kerromme itselle ja muille tarinaa elämäntapahtumista, henkilökohtaista versiota elämäntapahtumista ja tehdyistä valinnoista sekä kohtalokkaista sattumista (Vilkkonen 2000, 74). Myös Abbott (2002) kirjoittaa kulttuureille ominaisista mallitarinoista ja perusjuonien varannosta (master plots). Perusjuonet kiteytyvät usein tuttuihin hahmoihin kuten, suomalainen työn sankari (esimerkiksi Kortteinen 1992).

On myös muistettava, että omaa sisäistä tarinaa ei aina haluta tai voida pukea julkisen kertomuksen muotoon. Häpeällisiksi koetut, kulttuurissa torjutut kokemukset jäävät usein vaietuiksi, niin vapauttavaa kuin niistä kertominen saattaisi olla. Oletettavasti kaikkein herkimpiä muistoja ja hurjimpia unelmia usein suojellaan pitämällä ne omana tietona. (Hänninen 1999, 57.)

Sosiaalisella tarinavarannolla tarkoitetaan kulttuuristen kertomusten joukkoa, joka yksilölle tarjoutuu. Sosiaalinen tarinavaranto sisältää kaikki ne tarinat, joita ihmiset kohtaavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai kirjojen tai tiedotusvälineiden kautta. (Hänninen 1999, 21.) Sosiaalisen tarinavarannon tarjoamia tarinamalleja voidaan käyttää elämän jäsentämisen apuvälineinä. Niiden avulla voidaan ennakoida tyypillisiä tilanteita, niistä voi saada positiivisia malleja ja varoittavia esimerkkejä. Tarinat voivat toimia mallina siitä, miten tietyn tilanteissa voi toimia sosiaalisesti hyväksytysti. Tarinat voivat olla myös emansipatorisia ja antaa virikkeitä tarkastella omaa elämää uudesta näkökulmasta. Yleisimmän tason tarinamallit muodostavat kulttuurin imaginaariset myytit, niin sanotut pyhät tarinat. Ne ovat tiedostamattomia tarinajäsennyksiä ja ne tiedostetaan myyteiksi yleensä vasta silloin, kun ne alkavat murtua. (Hänninen 1999, 50-53.) Eri kansojen kulttuureissa on omat myyttiset perustarinansa, jotka toistuvat yksittäisten ihmisten omaelämäkerrallisissa hahmotuksissa.

McAdamsin (1993, 35) mukaan persoonallisen myytin perusvireen muodostaa ihmiselle ominainen "narratiivinen sävy", jonka juuret ovat lapsuuden kokemuksissa. Narratiivisen sävyn perusolot ovat optimismi ja pessimismi. Narratiivinen sävy ohjaa sitä, mitä tarinallisia malleja ihminen omaksuu eri elämäntilanteissa. Kevin Murrayn (1989) mukaan tarinoiden perusjuonityypeistä ROMANSSI ja KOMEDIA pohjautuvat optimistiseen sävyyn ja TRAGEDIA ja IRONIA pessimistiseen sävyyn.

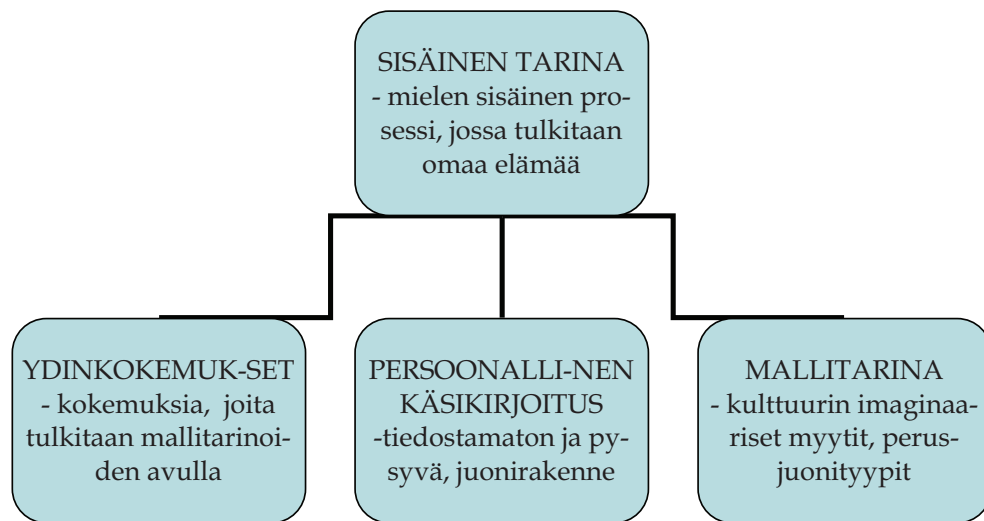
TRAGEDIASSA päähenkilön alkuperäiset suunnitelmat kariutuvat. Hän saa osakseen sääliä ja ihailua viattomuutensa tähden. Tragedia muistuttaa sankaritarinaa, mutta siinä sankari ei onnistu voittamaan pahuudenvoimia, kuten sankaritarinassa, KOMEDIASSA yksilön ja yhteisön välille syntyy ristiriita, joka yleensä ratkeaa päähenkilön kannalta onnellisesti. Konflikti laukeaa välitilassa, jossa tapahtuu esimerkiksi matka tai seikkailu ja normaalielämän säännöt raukeavat. Tuloksena syntyy uusi, terveempi sosiaalinen yhteisyys. Komedian päähenkilö tutkii omia piilossa olevia tarpeitaan ja mahdollisuuksiaan. Hänellä on haluja, inhimillisiä heikkouksia, joiden vuoksi hän saa osakseen sympatiaa. IRONIASSA puolestaan vallitsevat arvojärjestykset kääntyvät pääläelleen. Päähenkilö herättää hämmennystä ympäristössä. Ironian päähenkilölle on ominaista älyllisyys ja halu rikkoa rajoja. Ironiassa mikään ei ole puhtaasti hyvää tai pahaa. (Murray 1989; McAdams 1993, 50-51.)

Murrayn luokittelemien tarinatyypin lisäksi Hänninen (1999, 96) mainitsee viidennen tarinatyypin, RIKOSTARINAN. Siinä ovat vastakkain rikollisen henkilökohtainen etu ja yhteisön paras. Rikostarina on komedian sukulainen, siinä missä tragedia on sankaritarinan epäonninen "veli". Rikostarinessa rikollinen tyydyttää omia tarpeitaan yhteisön kustannuksella ja lopussa hänet paljastetaan ja hän saa rangaistuksensa. Rikostarinan päähenkilölle on ominaista itsekkyyys, ja hän herättää muissa vihaa kateutta tai pelkoa.

McAdams (1993, 122-125) on sitä mieltä, että ihmisen persoonallinen myytti sisältää yhden tai useamman imagon eli myyttisen hahmon, jossa kiteytyy idealisoidussa muodossa hänen käsityksensä itsestään. Esimerkkejä imagoista ovat sankari, opettaja, huolehtia. Imagojen taustalla voi nähdä arki-

tyyppisiä hahmoja, joiden muunnelmia nykyajan tarinoiden hahmot ovat. Monesti nämä arkkityyppiset hahmot ovat peräisin esimerkiksi antiikin Kreikan mytologiasta. Imagoissa konkretisoituvat ihmiselämän perusteemat kuten pyrkimys valtaan ja läheisyyteen.

Seuraavassa kuviossa pyrin hahmottamaan Vilma Hännisen ajatusten pohjalta sisäisen tarinan käsitettä ja siihen liittyviä käsitteitä, kuten ydinkokemukset, persoonallinen käsikirjoitus ja mallitarina.

KUVIO 3 Sisäinen tarina ja siihen liittyvät tekijät (mukaiiltu Hännisen 1999, ajatusten pohjalta.)

Kuvion avulla pyrin hahmottamaan lukijalle sisäisen tarinan elementtejä. Sisäisen tarinan avulla pyritään siis tulkitsemaan omaa elämää, keskeisiä ydinkokemuksia. Jokaisella on oma persoonallinen käsikirjoitus, joka yleensä pitää sisällään juonen. Omaa tarinaa rakennetaan mallitarinoiden avulla, jotka ovat sidoksissa kulttuuriin ja ajankohtaan. Avioeroa tai pitkän parisuhteen päättymistä voidaan pitää ydinkokemuksena, jota hahmotetaan kulttuuristen tarinamallien avulla. Jokaisella erostaan kirjoittavalla tai kertovalla henkilöllä on myös omannäköisensä persoonallinen käsikirjoitus, joka on saanut vaikutteita imaginaarisista myyteistä, kulttuurimme perusjuonityypeistä ja avioeron mallitarinoista esimerkiksi mediassa.

Sisäisen tarinan toimivuuden yhtenä kriteerinä voidaan Hännisen (1999, 54) mukaan pitää sitä, miten se vastaa tilanteen realiteetteja. Epärealistiset tavoitteet voivat johtaa jatkuviin epäonnistumisiin ja pettymyksiin. Yltiörealistiset tavoitteet puolestaan voivat rajoittaa ja kutistaa elämää. Edelleen virheelliset käsitykset tapahtumien syys-seuraussuhteista voivat johtaa ihmisen valitsemana toimintastrategioita, jotka eivät edistäkään tavoitteiden saavuttamista.

Tässä tutkimuksessa luokittelen erokertomuksia Murrayn (1989) perusjuoni-luokittelua hyödyntäen. Viitataan aineiston analyysissä myös McAdamsin myyttisiin hahmoihin, kuten sankariin ja prinsessaan. Lisäksi etsin kertomuk-

sista suomalaisessa kulttuurissa tuttuja hahmoja, kuten esimerkiksi suomalaisten työn sankaria tai pettävää ja jättävää juoppoa miestä.

Suomalainen selviytymiskertomus, joka tulee esille esimerkiksi Kortteisen tutkimuksessa, on perinteisesti kertomus kovasta ja työn täyteisestä elämästä, vastoinkäymisistä ja yrityksestä selvitä. Elämä on kamppailua, mutta tarinan sankari selviytyy silti ja on siitä ylpeä. (Kortteinen 1992, 43.) Kortteisen kuvaama sankaritarina on tyypillinen etenkin vanhemman sukupolven miehille, mutta se esiintyy myös nuorempien miesten sekä naisten kertomuksissa. Miehillä on taipumus kertoa elämästään suurena projektina, jossa uhrataan usein jopa oma terveys työnteon alttarille. Naisten kertomuksissa sen sijaan keskeisellä sijalla ovat ihmissuhteet, perhe ja oman itsen kokeminen toisten kautta. Naiset hoitavat lapsiaan ja vanhempiaan, ja tärkeintä on noudattaa toisten odotuksia ja uhrautua toisten eteen. (Kortteinen 1992, 47-48.) Hyväri (2001, 75-77) on pohtinut tutkimuksessaan selviytymisen ja elämänhallinnan käsitteitä sankaritarinoiden yhteydessä. Hyväri liittyy psykologisen ja sosiaalipsykologisen keskustelun selviytymisestä ughiin, vaaroihin ja menetyksiin sekä kriiseihin, joihin ihmiset yksilöinä ja ryhminä ovat pyrkineet sopeutumaan. Sopeutumispyrkimyksestä seuraa yleensä stressireaktioita ja ahdistusta, jolloin selviytymisellä tarkoitetaan yksilön toimintakykyä vaikeissa elämäntilanteissa.

Hännisen (1999, 54) mukaan odottamattomat tapahtumat luovat haasteen sisäiselle tarinalle. Uusi tilanne vaatii muotoilemaan sisäistä tarinaa uudelleen, ja muutosvaihetta voisi jopa kuvata elämäntarinan katkokseksi, joka on kurottava umpeen. Avioero tai pitkän parisuhteen päättymisen on juuri tällainen haaste, ja elämäntarinan katkos, joka voi vaatia tarinallista uudelleen orientaatiota.

4.2 Aineistolähtöinen sisällön erittely

Olen pyrkinyt tutkimuksessani ymmärtämään ja tulkitsemaan eronneiden kirjoittajien ja naistenlehtien kertomuksia parisuhteen päättymisestä. Tutkimusaineiston tulkinnassa olen käyttänyt sisällön erittelyä. Sisällön erittelyllä voidaan tarkoittaa monenlaisia tapoja luokitella ja järjestää laadullista aineistoa (Eskola & Suoranta 1998, 185). Sisällön erittelyä voidaan soveltaa siten, että luokitusyksiköiksi valitaan useamman sanan mittaiset lausumat, ajatukselliset kokonaisuudet. Menetelmänä sisällön erittely tarjoaa valmiin rungon, mutta sisältää monia subjektiivisia vaiheita. Pohdittavaksi jää esimerkiksi, miten valita havainto- ja luokitusyksiköt ja miten löytää intersubjektiivisia ajatuksellisia kokonaisuuksia. (Eskola & Suoranta 1998, 185.) Sisällön erittely menetelmänä antaa tutkijalle mahdollisuuden edetä aineistolähtöisesti.

Sisällön erittelystä käytetään myös termiä sisällönanalyysi. Tuomi ja Sara-järvi (2002, 110) näkevät aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenevän aineiston pelkistämisen ja ryhmittelyn kautta teoreettisten käsitteiden luomiseen. Käsitteitä yhdistämällä saadaan vastaus tutkimustehtävään. Näin aikaansaatu teoria ja johtopäätökset eivät ole irrallisia vastauksia kysymyksiin, vaan niitä verra-

taan kaiken aikaa alkuperäisaineistoon. Toisaalta johtopäätöksissä myös pyritään ymmärtämään, mitä ne merkitsevät tutkittavalle. Tutkittavien näkökulma ja teoria kulkevat rintarinnan sisällönanalyysin kaikissa vaiheissa.

Eskola ja Suoranta näkevät, että aineistolähtöisen analyysin kehittäjän, Straussin mukaan voidaan nähdä kolme vaihetta aineistolähtöisen analyysin koodaamisessa. Avoimessa koodauksessa etsitään kategoriatyyppejä ryhmittelemällä aineistoa suhteellisen vapaasti. Tätä vaihetta tarkennetaan sen jälkeen aksiaalisessa koodaamisessa, jossa tarkkarajaisesti ryhmitellään aineistoa tiettyihin ennalta määriteltyihin luokkiin ja ala-luokkiin. Valikoivassa vaiheessa eli koodauksen kolmannessa vaiheessa tarkastellaan kategorioita uudelleen. Tässä vaiheessa koodaus tulee yksityiskohtaisemmaksi ja mukaan saatetaan ottaa uusia luokkia. Samalla selvitetään myös luokkien yhteyksiä toisiinsa. (Eskola & Suoranta 1998, 186-187.) Eskolan ja Suorannan mukaan kuitenkin mikään ennalta esitetty luokittelutapa ei välttämättä toimi tietyn aineiston kanssa, joten tutkija joutuu usein kehittämään oman tapansa analysoida aineistoaan (Eskola & Suoranta 1998, 187).

Miles ja Huberman (1994, 245-262) kuvaavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet melko samaan tapaan kuin Strauss. Ensimmäisessä vaiheessa aineistoa pelkistetään eli redusoidaan karsimalla aineistosta pois tutkimuksen kannalta epäolennainen aines. Pelkistäessä aineistoa sen antama informaatio tiivistetään tai pilkotaan osiin tutkimustehtävän kannalta olennaisiksi osiksi. Analyysiyksikkönä voidaan käyttää yksittäistä sanaa, lausetta tai ajatuskokonaisuutta. Toisessa vaiheessa, aineiston ryhmittelyssä eli klusteroinnissa pelkistetyt ilmaukset käydään läpi ja niistä etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään alaluokiksi, jotka nimetään luokan sisältöä kuvaavilla käsitteillä. Luokitteluyksikkönä voi olla esimerkiksi tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Kolmannessa vaiheessa luokittelu jatkuu abstrahointina eli käsitteellistämisenä niin kauan kuin luokitusten yhdistely on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Tutkimuksen kannalta olennaisesta teoreettisesta tiedosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja näin empiirisestä aineistosta aikaansaatu malli, käsitejärjestelmä tai aineistoa kuvaavat teemat esitellään tutkimuksen tuloksissa. Myös luokittelujen pohjalta muodostetaan käsitteet, ja niiden sisällöt kuvataan tuloksissa.

Omassa tutkimusaineistossani olen aineiston litteroinnin ja useiden kymmenien aineiston lukukertojen jälkeen pelkistänyt aineistoa, karsimalla siitä pois muut kuin tutkimusteemoihini liittyvät asiat, kuten esimerkiksi kertomukset kirjoittajan tai haastatellun työurasta, jos ne eivät suoranaisesti liity avioeroprosessiin tai parisuhteen päättymiseen. Sen jälkeen olen poiminut aineistosta tutkimusongelmiini liittyvät lauseet tai kappaleet, esimerkiksi kaikki yhteisön suhtautumiseen liittyvät maininnat. Seuraavassa vaiheessa olen ryhmitellyt esimerkiksi yhteisön suhtautumista käsittelevät ilmaukset ja luokitellut niistä tukea antavat ja ei tukea antavat ilmaukset. Kolmannessa sisällönanalyysin vaiheessa olen hah-

mottanut ja tulkinnut tutkimustulosteni olennaisia ja keskeisiä piirteitä ja esittänyt niistä johtopäätöksiä sekä liittänyt niitä teoreettisiin käsitteisiin.

Olen etsinyt ja löytänyt tutkimusaineistostani sellaisia teemoja, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini (esimerkiksi yhteisön merkitys eron jälkeen, miten yhteisö on tukenut eronnutta ja niin edelleen). Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota aineistossa usein toistuviin ja laajasti käsiteltyihin aihealueisiin, kuten avioeron syihin. Toisaalta olen myös kiinnittänyt huomiota poikkeaviin ja kiinnostaviin yksityiskohtiin aineistossani. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993) mukaan tällaisessa tutkimuksessa tärkein osa työskentelyä on tulkintoja kehittävä työ tutkimusaineiston parissa. Tärkein metodinen valmius on halu tunnistaa aineistossa esimerkiksi ihmettelyn aiheita, ristiriitaisia jännitteitä ja hienosäätöä. Varron (1992, 69-70, 79) mukaan tulkinta on laadullisen tutkimuksen päämenetelmä etenkin, kun tutkitaan yksittäisten ihmisten kokemusmaailmaa. Menetelmä toteutuu kehän kaltaisena; tulkinnan perusteiksi otetut periaatteet asetetaan vasten tutkittavaa aineistoa ja katsotaan, millaisia tulkintoja syntyy. Tulkintoja verrataan tutkijan lähtöoletuksiin, erityisesti siinä suhteessa, tavoitetaan tulkinnolle etsittäviä laatuja. Vertaamisesta seuraa tulkinnan perustaksi tarkoitettujen periaatteiden uudelleen jäsentäminen ja tutkijan olettamusten tai kysymysten täsmentäminen. Tutkijan on tehtävä rajausta ja päätettävä aineiston tulkinnan periaatteet, joista hän pystyy saamaan esiin sellaisen laadullisen ”yleisen” (trendin), joka on mahdollista käsitteellistää ja ymmärtää. Vaikka pyrkimyksenä on saada esiin laadullinen ”yleinen”, on myös tärkeää, että tutkimuksessa samalla säilytetään yksittäisen yksittäisyys ja ainutkertaisen ainutkertaisuus. Yksittäisen ja ainutkertaisen huomioonottaminen juuri sellaisena, kokemusmaailman aitona osana on laadullisen tutkimuksen keskeinen piirre.

Kertomusten luokittelun ja jäsentelyn lisäksi olen pyrkinyt ymmärtämään tekstejä syvällisesti. Vilkkonen (1995, 163) käyttää tällaisesta lukutavasta nimitystä empaattinen luenta. Tällainen luenta ei tyydy vain ulkokohtaiseen luokitteluun, vaan pyrkii ymmärtämään tekstien sanomaa pintaa syvemmillä. Rorty (1992, 106-109) käyttää tällaisesta lukutavasta nimitystä inspiroitunut lukutapa. Tällaisessa lukutavassa lukija toimii tekstin ehdoilla ja odottaa löytävänsä tekstistä uutta moninkertaisella lukemisella. Olen tutkimuksessani pyrkinyt tällaiseen empaattiseen ja inspiroituneeseen lukutapaan.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus, yleistettävyyden ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus on suurelta osin kiinni tutkijan kyvystä nostaa esiin keskeiset ja aiheen kannalta relevantit asiat. Yksinkertaisesti sanottuna mitä ja miten -kysymykset ovat laadullisen tutkimuksen alaa, ja miksi ja miten paljon -kysymykset vaativat määrällistä tutkimusaineistoa (Töttö 1997). Koska tässä tutkimuksessa on näkökulmana sosiaalinen konstruktionismi löyhästi tulkittuna, ja lähestymistapani on ymmärtävä ja tulkitseva, ei tutkimustuloksia voi osoittaa objektiivisesti tosiksi. Konstruktiivisin keinoin tuotettu tieto

on Ahposen (2001) mukaan altista uusille merkityksenannoille, tulkinnoille ja ihmettelylelle. Tällaisen tiedon totuusarvo on aina koetuksella. Yhteiskunnallista todellisuutta lähestytään tällöin subjektiivisesti ja tiedon pätevyyden arvioinnin kriteerinä on tiedon kriittinen tarkastelu.

Reliabiliteetti, tutkimuksen toistettavuus ja validiteetti, tutkimuksen kyky mitata sitä, mitä on tarkoitus mitata, ovat kvalitatiivisessa tutkimuksessa saaneet monenlaisia tulkintoja. Yleensä niitä ei laadullisessa tutkimuksessa edes voida määritellä niin tarkasti kuin määrällisen tutkimuksen yhteydessä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa ainakin tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. (Hirsjärvi ym 1997, 216-217.) Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on mahdollisimman kokonaisvaltainen kohteen tutkiminen. Perinteisessä mielessä ei edes pyritä objektiivisuuteen, vaan tunnustetaan se seikka, että sekä tutkija että tutkittava vaikuttavat toisiinsa. Laadullisen tutkimuksen tulokset ovat aina ehdollisia, aikaan ja paikkaan sidottuja. (Hirsjärvi ym. 1997, 152.) Alasuutarin (1999, 44-45) mielestä tutkija on ikään kuin salapoliisi, joka ratkaisee arvoitusta saamiensa vihjeiden perusteella. Alasuutari myös näkee, että yleistettävyyden ja yhden muuttumattoman totuuden sijaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään kokemusten ja käsitysten variaatioita, jotka ovat olennaisia tutkimuskysymysten kannalta (Alasuutari 1999, 38-40). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tunnustettu osallisuus tutkimuksen kulkuun näkyy kokemusten tuottamisessa, koska tutkija vaikuttaa omalla esiymmärryksellään tutkittavan henkilön tuotokseen asettaessaan tiettyjä teemoja ja kysymyksiä tutkittavalle, ja myös tulkitessaan ja ymmärtäessään tutkimuskohdetta. (Vilkkä 2005, 97-98.)

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan tutkimuksen uskottavuudesta (credibility), siirrettävyydestä (transferability) ja luotettavuudesta (dependability) sekä vahvistettavuudesta (confirmability) (Metsämuuronen 2000, 41).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta lisää tutkimusprosessin esille tuominen. Prosessin kuvaus tekee tutkimuksessa tapahtuneen suuntautumisen ja tutkimuksen teoreettiset ja aineiston analyysia koskevat painotukset lukijalle ymmärrettäviksi. On tärkeää selvittää, miten ja millaisten olettamusten varassa tutkimusaineistoa on kerätty tutkimuksen eri vaiheissa. (Kiviniemi 2007, 84.)

Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt kuvaamaan tarkasti, miten ja missä tutkimusprosessin vaiheessa olen kerännyt tutkimusaineistoni ja miten olen ylipäättään tutkimukseni toteuttanut. Aineistoni analyysia on helpottanut se, että aineistoni ei ole kovin laaja (15 pohjalaisten kirjoittamaa erotarinaa ja 18 Me Naiset -lehden artikkelia). Olen perehtynyt aineistooni huolellisesti lukemalla ja etsimällä siitä tarkastelunäkökulmani kannalta kiinnostavia ja relevantteja sekä usein toistuvia teemoja. Luonnollisesti en pyrikään tutkimustulosteni yleistettävyyteen siinä mielessä kuin tilastollisissa tutkimuksissa pyritään. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tyydyn tutkimaan tässä aineistossa kerrottujen kertomusten sisältöjä, sitä mitä ja miten niissä parisuhteiden päätymisistä kerrotaan, ja miten kerronta heijastelee kulttuurimme ja yhteiskuntamme ominaisuuksia, esimerkiksi arvoja, normeja ja asenteita.

Uskottavuus-kysymys liittyy arvioon kertomusten totuudellisuudesta ja toisaalta myös siihen, onko tutkija pystynyt tekemään tulkintoja, jotka ovat relevantteja. Konstruktionistisen näkemyksen mukaan kertomukset avioerosta ja parisuhteen päättymisestä ovat kulttuurin tuotteita, tekstejä, joista ei etsitä absoluuttista totuutta, vaan tutkitaan kertomuksia sinänsä. Tiukka konstruktionismi tarkastelee kielellisiä konstruktioita irrotettuna viittaussuhteistaan kielen ulkoiseen todellisuuteen (Hänninen 1999, 27). Sen sijaan lähestymistapana oleva löyhä, kontekstuaalinen konstruktionismi näkee kielellisillä rakennelmilla olevan perustansa reaalisessa käyttökontekstissa (Hänninen 1999, 27). Tarinallisuuden kautta erokertomukset ilmentävät kulttuurinsa todellisuutta, esimerkiksi yhteisön moraalijäsennyksiä ja uskomuksia (Hänninen 1999, 18).

Heikkisen (2007, 153) mukaan narratiivisen tutkimuksen yhteydessä ei voida puhua totuudesta, vaan todentunnusta. Juonellisissa tarinoissa on parhaillaan todentuntu, joka perustuu siihen, että lukija eläytyy tarinaan ja kokee sen ikään kuin todellisuuden simulaationa. Todentuntu puhuttelee tarinan lukijaa tai kuulijaa sen kautta, mitä hän on elämässään kokenut. Lukijalle avautuu tarinan kautta holistinen tunnekokemus.

Naistenlehtien artikkeleihin tutkimusaineistona on myös perinteisesti liittynyt uskottavuusongelmia (esimerkiksi Jallinoja (1997, 14). Konstruktionistisen ajattelun mukaisesti kuitenkin kaikki kulttuurissamme tuotetut tekstit ovat sinänsä mahdollisia tutkimuskohteita, ja ne ovat osaltaan tuottamassa kulttuurista kertomusta esimerkiksi eroista ja parisuhteen päättymisestä.

Tutkimukseni eettisyyttä pohdittaessa nousee myös esille monia kysymyksiä. Esimerkiksi miten esitellä tutkittavien pohjalaisten kertomuksia, niin ettei heidän tunnistettavuutensa vaarannu. Olen poiminut suorat lainaukset pohjalaisten erotarinoista ja *Me Naiset* -lehden artikkeleista siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman osuvasti kirjoittajan tai haastatellun henkilön ajatuksia tai lehtiartikkelin ydinsanomaa. Toisaalta olen nostanut esille asioita, jotka vastasivat asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tunnistettavuuden välttämiseksi olen jättänyt kertomatta esimerkiksi pohjalaisten kirjoittajien tarkat ammattinimikkeet ja asuinpaikat. Suorista lainauksista olen poistanut joitakin asioita, jotka eivät ole erokertomuksen kannalta oleellisia, mutta joiden avulla kertojan voisi tunnistaa. Olen kirjannut suorien lainausten perään kirjoittajan muutetun etunimen ja tunnistenumeron sen vuoksi, että lukijalla olisi halutessaan mahdollisuus muodostaa selkeämpi käsitys kustakin kirjoittajasta. Kuvatessani tiivistetysti kahdeksan kirjoittajan erokertomuksen, olen jättänyt niistä tietoisesti pois joitakin tunnistamista edesauttavia seikkoja. Näiden tarinoiden raportointi vaatii paljon eettistä pohdintaa. Varmasti kirjoittajat tunnistavat kertomuksista itsensä, jos lukevat tutkimuksen. Tutkimukseni ollessa lähes valmis lähetin käsi-kirjoituksen kommentoitavaksi kolmelle tutkimusaineistoon kuuluvalla pohjalaiselle kirjoittajalle, joiden sähköpostiosoite minulla oli. Kaksi heistä antoi luvan julkaista kertomuksen sellaisenaan, kolmas ei vastannut viestiini.

Me Naiset -lehdessä haastatellut julkisuuden henkilöt sen sijaan esiintyvät tutkimusaineistossani omalla nimellään. En nähnyt mitään syytä poistaa heidän nimiään tutkimusaineistosta, koska he ovat aikanaan antaneet haastattelun

omalla nimellään ja tienneet sen tulevan lehteen kaikkien luettavaksi. Eettiseltä kannalta voisi tietenkin pohtia, onko oikein, etteivät haastateltavat tienneet joutuvansa myöhemmin kertomuksineen tutkimukseni tutkimusmateriaaliksi? Media-aineistot ovat kuitenkin julkisuudessaan tutkijoille avoimia. Lisäksi monet julkisuudenhenkilöt käyttävät julkisuutta monin tavoin omien tarkoituspereensä saavuttamiseen ja valvovat etujaan esimerkiksi lukemalla julkaistavan artikkelin ennen painoon menoa.

Tutkimuksen siirrettävyyttä on myös syytä pohtia. Vaikka oletukseni on, että eronneiden kertomukset Pohjanmaalla tuovat osaltaan ilmi alueelle tyypillisiä kulttuurisia piirteitä, ja esimerkiksi muualla Suomessa kirjoitetut erokertomukset saattaisivat olla hiukan toisenlaisia, oletan kulttuuristen erojen keronnassa Pohjanmaan ja muun Suomen maaseudun välillä olevan pienehköjä. On pidettävä mielessä, että pohjalaisten erokertomuksien kirjoittajat asuivat kaikki maaseudulla tai pienissä kaupungeissa, joten mikäli erokertomukset olisivat pääkaupunkiseudulla asuvien kertomuksia, niiden sisältö saattaisi olla toisenlainen. Tutkimustulokseni eivät ole tilastollisesti yleistettävissä, eivätkä ne ole kattavia ja edustavia, mutta ainutlaatuisuudessaan ne ovat merkityksellisiä. Laadullisessa tutkimuksessa saatu tutkimusaineisto tuo esille ainutkertaisuudessaan sellaisia merkityksellisiä ja kiinnostavia asioita, joita ei pystytä saamaan esille käytettäessä määrällisiä tutkimusmenetelmiä.

Tutkimusaineistoni pienuutta voidaan toki kritisoida. Jossain vaiheessa harkitsin myös kirjoittajien haastattelemista. Tyydyin kuitenkin kertomuksista muodostuvaan tutkimusaineistoon, enkä lähtenyt haastattelemaan eronneita, vaikka suuri osa kirjoittajista ilmoittikin minulle yhteystietonsa ja valmiutensa haastatteluun. Koin, että sain koottua riittävän kokoisen tutkimusaineiston ilman haastattelujakin, koska tutkimukseni tavoitteena ei ollut tilastollisten yleistysten tekeminen.

Heikkisen mukaan (2002, 18) narratiivinen tutkimus tuottaa moniäänistä tietoa ja pieniä kertomuksia vastapainoksi suurten kertomusten yksinäisyydelle. Tällä tutkimuksella pyrin tuomaan esille pohjalaisten yksittäisiä ja pieniä erokertomuksia, niiden ainutlaatuisuutta ja tarinallista juonta sekä myös juonikaavoja, jotka niissä toistuvat. Myös naistenlehdissä kerrottuja erokertomuksia tarkastelen etsien niistä toisaalta yleisiä, yhtenäisiä linjoja, mutta myös variaatiota, erilaista ja valtaväylästä poikkeavaa kerrontaa.

Tutkimuksen raportoinnilla on erittäin suuri merkitys tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Kiviniemen (2007, 83) mukaan tutkimusraportti on tutkijan tulkinnallinen konstruktio. Joku toinen tutkija saattaisi löytää samalle tutkimusaineistolle toisenlaisen luokitusperustan ja painottaa enemmän joitain muita aineistosta löytyviä ulottuvuuksia. Tutkijan tehtävänä on raportissaan hahmottaa mahdollisimman johdonmukainen käsitys tulkinnoistaan ja niistä perusteista, joiden pohjalta hän on kyseisiin tulkintoihin päätenyt. Tutkija voi tutkimusraportissaan antaa lukijalle välineitä arvioida, onko tutkijalle muodostunut käsitys tutkittavasta ilmiöstä lukijan kannalta uskottava.

Omassa raportoinnissani olen pyrkinyt selkeyteen, kirjoittamalla asioista ”selkokielellä”. Olen pyrkinyt perustelemaan luokittelut ja tulkinnat, ja raporttoimaan rehellisesti ja avoimesti tutkimusprosessin kulun kaikki vaiheet.⁷

4.4 Yhteenvetoa

Tässä luvussa olen kuvannut käyttämiäni tutkimusmenetelmiä. Luvun alussa avaan konstruktionistista näkökulmaa tausta-ajattelunani. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa konstruktionismi on kiinnostunut kulttuurissa tuotetuista diskursseista itsen ja maailman välillä. Sosiaalinen konstruktionismi kiinnittää huomiota tapaan, miten diskurssit toimivat sosiaalisissa suhteissa (Gergen 1999, 60). Tutkimuksessani en sitoudu tiukkaan konstruktionismiin, vaan näkökulmani on väljempi konstruktionismi. Määrittelen näkemykseni Burrin (2004) tapaan väljäksi konstruktionismiksi, millä tarkoitan sitä, että tutkitut ilmiöt ovat sosiaalisesti ja kielellisesti tuotettuja, ja saatu tieto on aikaan ja paikkaan sidottua.

Kuvaan tässä luvussa myös käyttämäni narratiivista tulkintakehystä. Narratiivinen tulkintakehys tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että tutkimusaineistoni koostuu erokertomuksista, ja analysoin erokertomuksia etsimällä niistä erilaisia tarinatyyppisiä, juonellisia kokonaisuuksia. Sisäisessä tarinassaan ihminen tulkitsee elämänsä tapahtumia kulttuurinsa tarinavarastosta omaksumien tarinallisten mallien avulla. Avioeron kaltaiset ydinkokemukset ovat merkittäviä sisäisen tarinan kannalta. Avioeron kaltaiset odottamattomat tapahtumat myös luovat haasteen yksilön sisäiselle tarinalle. Muutostilanne on elämäntarinan katkos, joka pakottaa tarkastelemaan elämäntarinaa uudesta näkökulmasta. Kullakin osakulttuurilla on omat mallitarinansa, jotka määrittelevät arvostettuja toiminta- ja suhtautumistapoja kussakin tilanteessa. Muun muassa mediassa esitetyt parisuhdetta ja eroja käsittelevät mallitarinat muokkaavat osaltaan käsityksiämme avioeroista ja parisuhteiden päättymisestä.

Olen tässä tutkimuksessa luokitellut erokertomuksia Murrayn (1989) perusjuonityypittelyn pohjalta. Erokertomuksista löysin Murrayn mainitseman tarinan perusjuonityypit, tragedian ja romanssin. Nimesin erokertomukset traagiseksi erokertomukseksi ja kertomukseksi erosta käännekohtana.

Tutkimusaineistoani olen analysoinut käyttämällä aineistolähtöistä sisällön erittelyä. Olen nostanut tutkimusaineistosta esiin sellaisia teemoja, jotka toistuvat erokertomuksissa. Toisaalta olen kiinnittänyt huomiota valtavirrasta poikkeaviin piirteisiin kertomuksissa.

⁷ Tutkimuspäiväkirja syyskuu 2009. Selkokielen käyttö on tietoinen valinta, ja se on minulle ominaista muutenkin. Tässä en tarkoita käsitteellä selkokieli virallista selkokieltä, jota käytetään esimerkiksi vammaisille ja dementikoille suunnatuissa teksteissä. Käyttämäni selkokieleni tarkoittaa selkeän suomenkielen käyttöä. Kirjoitan niin, että pyrin välttämään vaikeita sanoja ja termejä ja kirjoittamaan sellaista suomenkieltä, että tutkimukseni sanoma avautuisi myös muille kuin akateemisille tutkijoille.

5 POHJALAISTEN KIRJOITTAJIEN EROKERTOMUKSIA KOSKEVAT TULOKSET

5.1 Erokertomukset tarina-tyyppinä

Olen eronneiden kirjoituksia tarkastellessani hyödyntänyt elämäkerrallista ja tarinallista lähestymistapaa. Tarinoissa ihmiset itse päättävät, mistä puhuvat tai mitä kirjoittavat. He kertovat siitä, mikä on heille tärkeää, miten he ovat kokeneet asioita ja miten he ovat selvinneet erilaisista elämätilanteista. Tarinat voivat olla koko elämänkaarta koskevia muisteluita tai kohdentua tiettyyn teemaan. (Hirsjärvi ym. 1997, 207.)

Löysin aineistostani selkeästi elementtejä kahdentyyppisestä tarinankeronnasta, tragediasta ja romanssista. Nimesin eronneiden tarinat tragedioiksi ja käännekohdiksi, joita toisinaan seurasi romanssi uuden parisuhteen muodossa. Romanssi-kertomustyypin piirteitä monissa kertomuksissa myös tuli esille, kun kertoja korosti omaa sankaruuttaan ja kohtaamiaan vaikeuksia. En löytänyt pohjalaisten kirjoittamista erokertomuksista juonikaavoja, jotka olisivat viitanneet ironiaan ja komediaan, tai rikoskertomukseen, jotka tyypit myös esiintyvät käyttämässäni Murrayn (1989) luokittelussa. Mielestäni tragedia kuvaa juonikaavana hyvin useimpia kirjoitettuja erokertomuksia, koska kertomukset olivat kovin traagisia ja surullisia ja avioero oli koettu usein voimakkaana kriisinä. Suunnitelmat avioliiton jatkumisesta olivat kariutuneet, ja tarinan kertoja koh-tasi vaikeuksia ja ongelmia uudessa tilanteessa.

Traagisuus tuli selvimmin esille monissa pohjalaisten kirjoittamissa erokertomuksissa, mutta myös osassa naistenlehtien erokertomuksia. Pohjalaiset kirjoittajat kertoivat avioerostaan usein elämänsä suurimpana tragediana, josta oli seurannut monenlaisia muutoksia heidän läheistensä elämäntilanteessaan. Eron kerrottiin vaikuttaneen voimakkaasti myös kirjoittajien läheisiin.

Ensimmäistä tarinatyyppiä tutkimusaineistossani voisi luonnehtia KERTOMUKSEKSI AVIOEROSTA TRAGEDIANA, JOKA JOHTI ITSE VALITTUUN YKSIN ELÄMISEEN. Tällaisia kertomuksia oli aineistossani kolmasosa (5/15) pohjalaisten erokertomuksista. Näissä tarinoissa avioliiton kerrottiin jo

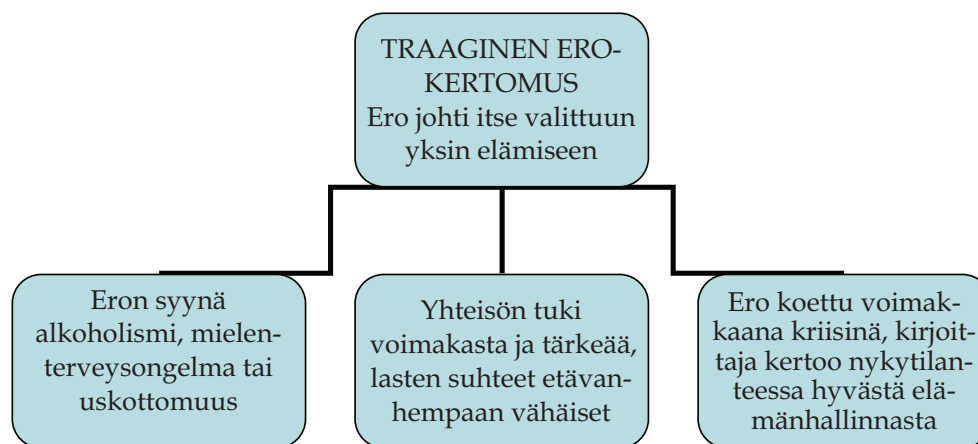
sinällään olleen ongelmallinen, ja onnellisen avioliiton alun jälkeen avioero oli ollut traumaattinen kokemus, tragedia. Tällaisen eron syinä pidettiin useimmiten alkoholi- tai mielenterveysongelmia tai uskottomuutta. Avioliitossa oli yleensä kertojan mukaan ollut suuria ongelmia. Kirjoittaja eli nyt yksin ja kertoi kokevansa elämänsä onnellisemmaksi kuin avioliitossa tai välittömästi eron jälkeen.

"Kulissien sorruttua, avoimuuden tultua kukaan ei uskonut että meillä on avioerotilanne...Lähisukulaiset saivat shokin...Minulta ei kysytty kun minut jätettiin, se oli iso asia, johon en voinut vaikuttaa...Luottamus ja usko lupauksiin hävisivät...Prosessi oman itsen kanssa sai alkunsa...Ammattiauton ja ystävien turvin selvisin, mutta neljästä viiteen vuoteen meni eron käsittelyssä. Nyt voisi sanoa että ehkä vuosi, kaksi on ollut helpompaa" (Miia 40 vuotta, erosta noin 10 vuotta, no 6.)

Toinen esimerkki traagisesta avioerokertomuksesta, joka johti itse valittuun yksin elämiseen:

"Viimein kyllästyin vaimon mustasukkaisuuteen ja rahankäyttöön ja otin eron. Hän sai pitää koko omaisuuden, rahaa hänellä ei tietenkään ollut. En halunnut mitään muuta kuin päästä hänestä eroon. Siis yhdeksän vuoden jälkeen lähdin täysin tyhjätaskuna, mutta helpottuneena kun henkinen ja aineellinen piina oli päättynyt. Lohduttajia en tarvinnut. Olo oli silloin kuin vangilla, joka pääsi vapauteen." (Jussi 75 vuotta, erosta noin 50 vuotta, no 1.)

Seuraavassa kuviossa näkyvät tällaisen erokertomuksen tyypilliset piirteet:

KUVIO 4 Avioerokertomus tragediana, joka johti itse valittuun yksin elämiseen (5/15)

Tällaisesta erosta kirjoittajat kertoivat, ettei eron syitä ollut selvitelty yhdessä entisen puolison kanssa, ja välit häneen olivat kokonaan poikki tai yhteydenpito liittyi pakollisiin lasten tapaamisiin. Näillä eronneilla kirjoittajilla ei kertomusten perusteella tuntunut olevan yleensä haluakaan uuteen, sitoutuneeseen suhteeseen, koska avioliitto oli ollut vaikea ja ero oli ollut raskas prosessi.

Toinen kirjoituksista löytämäni tarinatyyppi esiintyi kolmasosassa erokertomuksia. Viiden kirjoittajan (5/15) tarinatyyppi edusti KERTOMUSTA AVIOEROSTA TRAGEDIANA, JOKA JOHTI KATKERUUTEEN JA YKSIN ELÄMI-

SEEN, JOTA EI OLLUT VALITTU ITSE. Tällaista eroa kuvannut kirjoittaja kertoi vastustaneensa eroa, ja kertoi vieläkin kokevansa voimakasta katkeruutta, surua ja ahdistusta eron vuoksi, vaikka aikaa erosta oli jo vähintään vuosi.

”Vaimo ahdistui ja joutui psykiatriseen hoitoon...Ex yritti itsaria lääkkeillä... Hoidossa ollessa hän haki eroa. Sitten tapeltiin oikeudessa kuka jää torppaan. Sossu suositteli lapsia äidille, joka sanoi ettei kestä jos lapset otetaan pois. Taas miestä kusetetaan. Minua alettiin pitää huonona miehenä kun panin hanttiin enkä lähtenyt pois kotoa ennen kun oli pakko. Vielä 2000-luvulla nainen oli ykkönen ja kuinka perseestä on psykiatria kun ei tervettä sairaasta erota. Huomasin, ettei mies saa mitään apua yhteiskunnalta. Tulee sääli heikkoja miehiä kuinka ne selviää... Minä aloin jallittaa tätä yhteiskuntaa ja sain eläkkeen masennukseen. Yhteiskunta kustantaa lääkkeitä ja varattomana en maksa elatusmaksuja.” (Kalle 45 vuotta, no 4, erosta noin viisi vuotta.)

Kalle kirjoitti kokevansa eron epäoikeudenmukaiseksi ja kertoi kostavansa yhteiskunnalle elämällä nyt tulottomana ja lääkkeiden varassa. Kallen kirjoitus oli kokonaisuutenaan erittäin katkera, ja hän tunsu vihaa yhteiskunnan lisäksi entistä vaimoaan ja tämän uutta puolisoa kohtaan. Kertomuksensa mukaan Kalle ei ollut mielestään mielisairas, vaan teeskenteli sairasta saadakseen eläkettä. Tutkimuksessa pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä Kortteinen kertoo voimakkaasta häpeästä ja nöyryytyksestä, joita monet työttömät kokevat varsinkin välittömästi irtisanomisen jälkeen (Kortteinen 1998, 34-35). Näyttäisi, että tällainen häpeän ja nöyryytyksen kuvaaminen on yleistä myös kertojille, jotka oli jätetty. Kortteisen mukaan nöyryyttävä kokemus nostaa esiin aiempia vastaavia kokemuksia, ja nöyryytys on syvälle omanarvontuntoon osuva loukkaus. Häpeää tunteva tuntee itsensä huonoksi ja kelpaamattomaksi, heikoksi ja likaiseksi. Nöyryytys ja häpeä sekä näiden yhteys sairastavuuteen todennäköisesti vaihtelee ajassa ja ihmisten kesken. (Kortteinen 1998, 35, 37.) Kokemus nöyryytyksestä ja häpeästä liittyy loukatuksi tulemiseen, ja Kortteisen mukaan näillä tunteilla näyttää olevan yhteyttä sairastavuuteen ainakin työttömien kohdalla. (Kortteinen 1998, 53-62.)

Toinen esimerkki erokertomuksesta, jossa ero kuvattiin traagiseksi ja eronnut ei vielääkään hyväksynyt eroa, on seuraavassa Kaisan kertomuksessa. Kaisa myös kertoi kokevansa eron suurena nöyryytyksenä ja kertoi sairastelleensa paljon eron jälkeen.

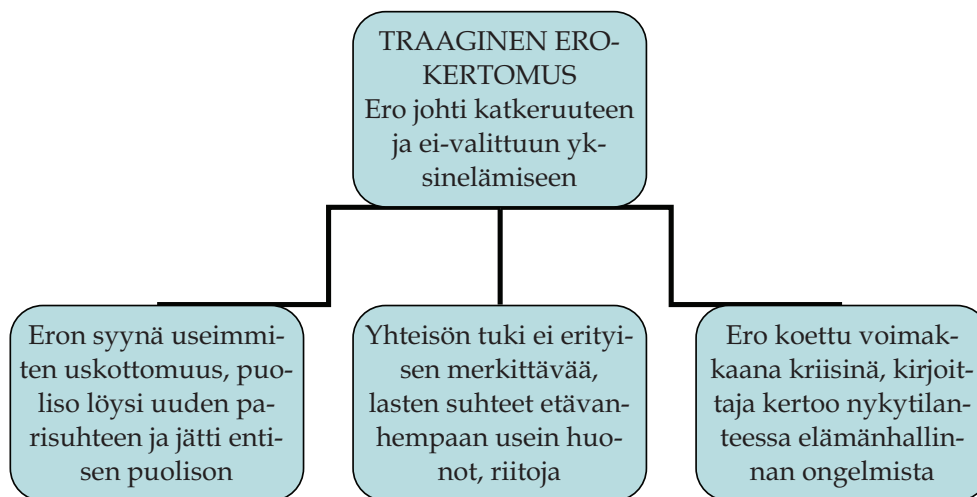
”Sain tietää mieheni suhteesta ja siitä se lähti rullaamaan...Lapsille ja minulle tämä eron jälkeinen aika on ollut hirveää aikaa...Eron seurauksena olen myös sairastellut. Kymmeniä vuosia poissaollut sairaus puhkesi heti. Sitten tuli vielä kaksi muuta kroonista sairautta. Nyt olen päässyt näistä rauhalliseen vaiheeseen lääkityksen avulla... Työterveyshuollon psykologin kanssa olen halunnut puida tätä asiaa, vaikka en tiedä onko siitä ollut apua. Viime syksynä tunsin jonkinlaista masennusta: vireyden laskua ja saamattomuutta. Mottoni on kuitenkin ollut, että työ on paras lääke itselleni... Taloudelliset asiat ovat mitä ovat. Ennen oli kaksi kukkaroa ja tiukkaa tekee pyörittää samaa rumbaa. Jokainen euro on arvokas.” (Kaisa 52 vuotta, erosta pari vuotta, no 8.)

Myös Irman erokertomus oli traaginen, ja hän tunsu voimakasta häpeää ja epäonnistumisentunnetta eronsa vuoksi:

”Se oli yhtä helvettiä, kun ajattelin mitä ulkopuoliset naapurit ajattelevat, ja olihan ikäänkin jo liikaa eroamiseen... Aluksi oli vaikeaa kohdata tuttuja ihmisiä, kun tämä on pieni kaupunki,

missä asun... Oli kova paikka lähteä vanhana vuokra-asuntoon ja jouduin asumaan salassa. Ei ollut nimeä ovesa eikä postilaatikossa, että entinen mies ei olisi tullut häiritsemään minua.” (Irma, 65 vuotta, erosta noin viisi vuotta, no 12.)

Seuraavassa kuviossa olen hahmottanut tällaisen erokertomuksen esille tulleita piirteitä:

KUVIO 5 Avioerokertomus tragediana, joka johti katkeruuteen ja ei-valittuun yksinelämiseen (5/15)

Tällaisen eron jälkeen yksi eronnut kirjoittaja kuvasi itseään termillä ”erotettu”. Kirjoittaja itse kertoi, ettei ollut eroa halunnut eikä toivonut, ja puoliso oli kirjoittajan mielestä lähtenyt harkitsemattomasti etsimään uutta onnea. Kuten aiemmin mainitsin, selvästi katkeruutta ja vihaa vastakkaista sukupuolta kohtaan ilmaisevia kirjoittajia oli tutkimusaineistossani vain kaksi. Tällaisen eron jälkeen kärsivät myös lapset, jotka eivät toisen vanhemman toivomuksesta saaneet usein tavata etävanhempaa.

Kolmas kertomustyypin pohjalaisten erotarinoissa poikkesi olennaisesti kahdesta aiemmin kuvaamastani tarinatyyppistä. Tämä erokertomus oli sellainen, jossa avioliiton kerrottiin olleen enemmän tai vähemmän ongelmallinen ja ero kuvattiin käännekohtana. Elämä uudessa parisuhteessa kuvattiin onnellisena tai ainakin erittäin tyydyttävänä. Näitä tarinoita oli kolmasosa (5/15) kaikista kirjoituksista. Nimesin tämän tarinatyyppin KERTOMUKSEKSI AVIOEROSTA KÄÄNNEKOHTANA, JOKA JOHTI UUTEEN ONNELLISEEN PARISUHTEESEEN (ROMANSSIIN).

Näille tarinoille oli tyypillistä, että avioliiton kerrottiin aluksi olleen onnellinen, ja puolella näistä kirjoittajista oli heidän mielestään eron syynä ollut erillisen kasvaminen. Puolella kirjoittajista sen sijaan eron syyn kerrottiin olleen perinteisen syyn, eli puolison alkoholinkäyttö, väkivaltaisuus tai uskottomuus. Joissain tapauksissa eron osasyiksi kerrottiin myös puolison mielenterveysongelma. Aluksi pohdin, voisiko osaa näistä erokertomuksista luonnehtia ”hel-

poiksi eroiksi”, silloin kun eron syinä kerrottiin olleen erilleen kasvaminen tai parisuhteen kommunikointiongelmien. Avioero kuvattiin silti kriisinä tai käännekohtana, ja näistäkin kertomuksista tuli ilmi se, miten avioero oli mullistanut koko elämäntilanteen.

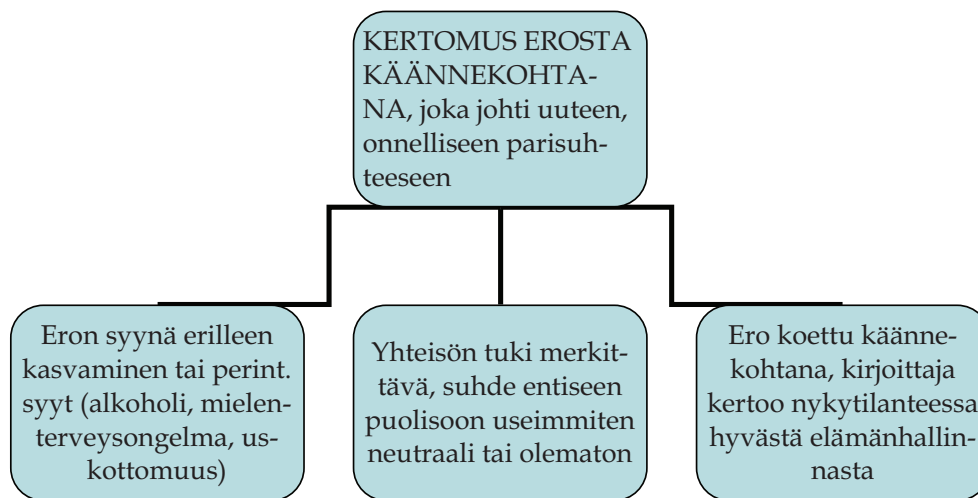
Vaikka ero oli ollut useimmiten kirjoittajan mukaan oma päätös, oli eroprosessin työstäminen vienyt aikaa kuten tässä seuraavassa esimerkissä:

”Meillä ei koskaan kovasti riideltä ja päällepäin kaikki vaikuttikin ilmeisesti olevan kunnossa, koska ystävät, tuttavat ja sukulaiset ihmettelivät, kun ei teillä ollut koskaan mitään... Ehkä olisi pitänyt riidellä enemmän. Se, mihin itse olen sortunut avioliitossani, on etten enempää pitänyt kiinni omista toiveistani ja haluistani, enkä aina osannut ilmaista niitä. Ei niistä koskaan oikein keskusteltu... Joku viisas sanoi että aika erolle on silloin kun lapset ovat niin pieniä, etteivät vielä ymmärrä mitään. Tämä on kyllä tosi. Ajattelin omalla kohdallani, että nyt on oikea aika kun kaikki ovat jo vähintään aikuisuuden kynnyksellä, mutta kyllä kaikki heistä ovat eroon reagoineet omalla tavallaan ja se on heidänkin elämäänsä vaikuttanut yllättävän paljon... Miten sitten itse olen selvinnyt? Olen selvinnyt kohtuullisesti kevyään rankkoja kuu-kausia lukuun ottamatta, ja nyt jo hyvin. Olen nimittäin kesällä kohdannut uuden rakkauten, ihmisen, jolla on aikaa ja mielenkiintoa juuri minulle. Elämme kuitenkin jalat maassa ja päivää kerrallaan.” (Eeva 49 vuotta, erosta noin kaksi vuotta, no 2.)

Seuraavassa lainauksessa on toinen esimerkki uuden parisuhteen löytäneen kirjoittajan erokertomuksesta. Tämän eron syyt olivat kertojan mukaan perinteisiä, ja eron jälkeinen aika oli vaikeaa:

”Olin yrittänyt saada avioliittoni kuntoon, mutten onnistunut siinä. Lapset eivät merkinneet miehelleni ennen eroa paljoakaan... Ymmärtäminen suhteessa loppui ja lopulta tehtiin selvätkin asiat vaikeiksi. Ainainen happamuus ja alemmuudentunne, ymmärtämättömyys, töiden paljous, miehen laiskuus ja minun ja lasten huono kohtelu ajoi minut asumuseroon ja lopulta avioeroon... Koskaan en ole ollut näin halveksittu kuin eron jälkeisinä vuosina. Mieheni haukkui minua kaikille ystävillemme minä kun oli läksijä, silloin olin myös syyllinen kaikkeen. Hän tuli keskellä yötä ovelleni ja teki useita pahoinpitelyjä... Hän tuli luulosairaaksi, epäili minun pettäneen... Jouduin muuttamaan toiselle paikkakunnalle kauas miehestäni, koska olin henkisesti romuna, enkä jaksanut elää hänen haukkumisensa kohteena... Uusi miesystävä on ollut paras tuki ja turva... Suurimman kiitoksen annan hänelle, kun hän ei ole vielä jättänyt minua minun ja exän riitojen takia. Meidän suhde on ollut jatkuvalla koetuksella, silti hän on jaksanut kannustaa ja rakastaa minua aidosti.” (Asta 30 vuotta, erosta muutama vuosi, no 5.)

Seuraavassa kuviossa esittelen edellä kuvatun erokertomustyypin keskeisiä piirteitä:

KUVIO 6 Avioerokertomus käännekohtana, joka johti uuteen, onnelliseen parisuhteeseen (5/15)

Traagisissa avioerokertomuksissa kuuden kirjoittajan ero oli tapahtunut 10 vuotta sitten tai aiemmin. Kirjoittajat kuvasivat, että erittäin traagiseksi ja traumaattiseksi kuvatun eron taustalla oli useimmiten ollut alkoholismia, mielen-terveysongelmia, väkivaltaa tai uskottomuutta. Tällaista eroa oli usein seurannut suhteiden katkeaminen entiseen puolisoon ja toisinaan jopa yhteisiin lapsiin. Tragediaksi luonnehtimissani erotarinoissa oli usein esiintynyt kirjoittajan mukaan voimakasta paheksuntaa kirjoittajaa kohtaan entisen puolison suvun ja ystävien taholta. Tragediana erostaan kirjoittaneet kuvasivat erosta toipumisen kestäneen useita vuosia, ja osalla eroprosessi näytti vieläkin olevan kesken päätellen katkeruuden ja vihan tunteista, joita kirjoittajat kuvasivat tuntevansa entistä puolisoa kohtaan.

Vaikka avioerot Suomessa yleistyivät jo 1970-luvulla, Pohjanmaalla ne olivat tuolloin vielä harvinaisia. Maaseudulla tiukka uskonnollisuus ja yhteisön kielteinen eroihin suhtautuminen asettivat eronneet suurennuslasin alle menneinä vuosikymmeninä. Avioeroon piti olla todistettava syy, joka useimmiten oli puolison uskottomuus. Vasta vuodesta 1988 uuden avioliittolain astuttua voimaan, eron on saanut lähettämällä yksin tai yhdessä puolison kanssa allekirjoitetun hakemuksen käräjäoikeudelle. Hakemusta seuraa vuoden harkinta-aika, jona aikana lopullinen avioero on pantava vireille. Erokertomuksissa näkyi selvästi se, miten vielä 1960-80 -luvulla Pohjanmaan maaseudulla avioerot olivat harvinaisia, ja tuolloin eron kokenut kirjoittaja oli sinnitellyt vaikeassa suhteessa pitkään ennen eropäätöstä ja kipuillut eroa myös kauan sen jälkeen. Ammattiapua ei ollut juuri saatavilla, ja jos olikin, niin sitä ei ollut tapana hakea, vaan mieluummin turvauduttiin lähiyhteisön apuun.

Täytyy myös pitää mielessä, että kerrottaessa erosta, joka on tapahtunut vuosia tai jopa vuosikymmeniä sitten, kerronta on erilaista kuin tuoreesta erosta kerrottaessa. Kauan sitten tapahtuneesta tragediasta kerrotaan pohjalaisten

kertomuksissa yleensä toteavaan sävyyn varmaan osaksi sen vuoksi, että asia ei enää herätä voimakkaita tunteita kertojassa. Riippuen osaksi myös eron jälkeisestä elämänculusta ero tapahtumana kuvataan negatiivis- tai positiivissävytteisenä tapahtumana. Ero on hyväksytty osaksi elämäntapahtumia, ja riippuen elämänculun myöhemmistä vaiheista, korostetaan joko eron traagisuutta tai helppoutta. Mikä sitten luokittelussani teki erokertomuksesta traagisen sen lisäksi, että tällaisesta erosta kerrottiin traagisena, traumaattisena ja onnettomana kokemuksena? Traagisen erokertomuksen sävy oli synkkä ja pessimistinen. Traagisessa erokertomuksessa myös tavallisesti korostettiin kertojan uhriutta ja eron jälkeistä kamppailua.

Eroaan käännekohtana kuvanneet, uuden romanttisen parisuhteen löytäneet kirjoittajat kuvasivat yleensä suhteestaan puuttuneen kipinää ja romantiikkaa. He kertoivat eron olleen käännekohta kohti parempaa elämää. Määtän (2002, 21-26) mukaan etenkin naiset kytkevät avioliiton rakkauteen ja ovat miehiä herkempiä avioliiton tunneilmastolle. Myös Jallinoja (2000, 11) näkee, että usein etsitään romanttista rakkautta, ja arjen ja työn puristuksessa parisuhde ei täytäkään sille asetettuja odotuksia. Osa erostaan käännekohtana kuvanneista kirjoittajista tosin nimesi erolle perinteisiä ja traagisiakin syitä, kuten alkoholismia. Silti erostaan käännekohtana kertoneet kirjoittajat painottivat omaa selviytymistään, hyvää elämänculintaa ja sitä, miten eron jälkeen elämä muuttui uuden parisuhteen myötä onnellisemmaksi. Luokittelin erokertomuksen kertomukseksi erosta elämän käännekohtana juuri silloin, kun kertomuksen sävy oli vaikeista ja raskaistakin kokemuksista huolimatta positiivinen ja optimistinen, ja kertoja kuvasi eroa käännekohtana parempaan.

Yhteenvetona voisi todeta, että pohjalaiset kirjoittajat kuvasivat kertomuksessaan avioeron erittäin traagisena tai vähintään elämän suurena käännekohtana ja muutoksena. Kolmasosa eronneista kirjoittajista (5/15) kertoi elävänsä kirjoitushetkellä uudessa parisuhteessa, jota luonnehdittiin hyväksi tai erittäin tyydyttäväksi. Nämä kirjoittajat eivät myöskään kuvanneet eroansa niin traagiseksi ja vaikeaksi, kuin yksinelävät kirjoittajat, vaan heille ero oli ollut käännekohta ja muutos parempaan, ainakin pitkällä aikavälillä. Vaikean ja traagisen eron kokeneista useimmat yksin elävät kirjoittajat kertoivat silti olevansa nykyisin elämänculnsä tyytyväisiä. Vain kaksi kirjoittajaa kertoi voimakkaasta katkeruudesta entistä puolisoa kohtaan. Avioerokertomusten traagisuus ei lienee mikään yllätys. Monet aiemmat tutkimukset korostavat eron kriisimäisyyttä. Esimerkiksi Fisherin eroseminaarin lähtökohtana on ajatus erosta kriisinä, joka antaa mahdollisuuden selvittää eron johtaneita syitä ja pohtia, miten seuraava parisuhde onnistuisi paremmin. Fisher myös painottaa, että elämä voi olla rikasta ja monipuolista ilman parisuhdetta. (Kiianmaa & Fisher 2001.) Jallinoja (2000, 162-167) puhuu avioerosta katastrofina. Lähes aina avioerossa toinen puoliso on pettänyt tai jättänyt. Uuden rakastumisen takia puolisonsa jättäneet harvoin kokevat eron katastrofina, koska he tähyilevät jo kohti parempaa tulevaisuutta. Jätetylle osapuolelle ero sen sijaan usein on "kauhukertomus," jonka kaavaan kuuluvat lukuisat vastoinkäymiset ja auttajien etsiminen. Avioerosta kertoville kauhutarinoille on ominaista, että tarinan päähenkilön kerro-

taan olevan juuri selviytynyt tai selviytymässä tilanteesta. Katastrofin rinnalla avioerosta kerrotaan Jallinojan (2000, 152, 183) mukaan myös usein käännekohdantana, joka tarjoaa tilaisuuden uuteen mahdollisuuteen, esimerkiksi parempaan parisuhteeseen.

5.1.1 Eronneiden pohjalaisten kertomukset

Kuvaan ja analysoin tässä luvussa Roosin (1988, 28) esittämän sukupolvijaon mukaisesti kahdeksaa kertomusta, jotka pohjalaiset eronneet kirjoittivat. Luokittelin erokertomukset Roosin (1988) sukupolviuokittelun mukaan sen vuoksi, koska kirjoitukset edustavat neljän eri sukupolven kokemuksia erosta, ja mielestäni Roosin luokittelu sopii hyvin tutkimukseeni. Tietyn sukupolven elämäntekotomukset kertovat tämän sukupolven edustajien elämäntavasta, vallitsevasta kulttuurista ja yhteiskunnallisesta todellisuudesta. On myös pidettävä mielessä, että kertoja muokkaa ja täydentää erokertomustaan eri elämäntavaiheissa. Kun erosta on kulunut pitkä aika, tarkastellaan päättynyttä avioliittoa ja sitä seurannutta eroa erilaisesta näkökulmasta kuin juuri eron jälkeen. Ihmisen muisti on valikoiva, ja eroon liittyneet muistot värittyvät sen jälkeisten elämäntavkokemusten valossa.

Seuraavaksi esittelen eronneiden erokertomukset sellaisessa järjestyksessä, että ensin tulevat vanhimman sukupolven edustajien erokertomukset. Esiteltäni kunkin sukupolven erokertomukset teen niistä yhteenvetoa.

5.1.1.1 Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolven erokertomukset

Roosin (1988, 26-29) mukaan tarkastelun kohteena olevan ensimmäisen, 1910-1930-luvulla syntyneen sukupolven elämä on ollut kaksijakoista. Ennen sotia kärsittiin puutetta, ja elämä piti sisällään traagisia menetyksiä ja pettymyksiä esimerkiksi koulunkäynnissä. Luokkaerot olivat suuria, ja vasta sotien jälkeinen nousukausi 1950-luvulta alkaen tasoitti luokkaeroja ja lisäsi tasa-arvoisuutta. Tämän sukupolven edustajille riitti töitä, ja työ myös oli keskeisellä sijalla elämässä. Osalla tämän sukupolven edustajista on voimakkaita muistoja ja kokemuksia omista tai läheisten kurjuustarinoista, kuten nälästä ja kerjuulla käynnistä sekä huutolaisuudesta.

Tutkimusaineistossani oli neljän tämän sukupolven edustajan kertomus ja kuvaan tässä kahden henkilön erokertomuksen. Liisa on syntynyt vuonna 1931, ja Börje vuonna 1930. Kuvaan tässä heidän kertomuksensa omin sanoin ja lopuksi teen yhteenvedon tämän sukupolven erokertomuksista.

Liisan elämäntekotomus (erotarina no 3)

- "Hellan ja nyrkin välistä itsenäiseen elämään"

Ensimmäinen kuvaamani erokertomus on Liisan kirjoittama. Liisan kertomus oli melko lyhyt, eikä hän erityisesti reflektoinut eroaan ja siihen johtaneita syitä. Liisan kertomus edusti kertomustyyppiä AVIOERO TRAGEDIANA, JOTA

SEURASI ITSE VALITTU YKSIN ELÄMINEN. Liisan avioero oli tapahtunut noin 20 vuotta sitten ja hän oli minulle kirjoittaessaan 75-vuotias. Hän erosi noin 55-vuotiaana. Hänen mukaansa ero oli valtava prosessi hänen elämässään. Liisalla oli yksi aikuinen lapsi, joka asui kaukana. Avioerossa Liisa joutui jättämään synnyinkotinsa ja ammattinsa ja muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Mies oli alkoholisti, joka keski-ikäisenä tuli sairaalloisen mustasukkaiseksi. Hän itse ei enää kyennyt seksuaaliseen kanssakäymiseen ja alkoi kuvitella, että Liisalla oli muita miehiä. Hän muuttui väkivaltaiseksi ja pahoinpiteli Liisaa useita kertoja myös pojan nähden. Hän myös uhkasi tappa Liisan. Liisa pelkäsi miestä vielä eron jälkeenkin niin, että muutti toiselle paikkakunnalle.

Mielestään Liisa harkitsi eroa liiankin kauan. Hän kesti vuosikausia puolison väkivaltaista käytöstä, ennen kuin pani eron vireille. Liisa kertoi odotta-neensa, että lapsi oli valmistunut ammattiinsa ennen kuin teki ratkaisunsa. Lapsi suhtautui avioeroon hyvin, oli varmaan helpottunutkin, koska tiesi väkivallasta. Myös ystävät ja sukulaiset suhtautuivat hyvin ja kannustavasti. Jopa miehen sukulaiset ymmärsivät ratkaisun ja osa heistä on säilynyt ystävinä. Lähimmät naapurit tiesivät puolison juomisesta, ja jotkut ystävät tiesivät myös väkivallasta. Eron jälkeen Liisan paras tuki olivat läheiset ystävät. Liisan mielestä eron jälkeiset lähes parikymmentä vuotta ovat olleet elämän parasta aikaa. Hän oli kirjoitushetkellä vielä terve ja eli yksin. Toisessa kirjoituksessaan Liisa kertoi, että harrastukset pitivät hänet virkeänä, ja hänestä oli mukavaa elää yksin, vaikka hänellä olikin miesystävä. He tapasivat usieta kertoja kuukaudessa. Tässä iässä on tärkeintä, kun joku välittää, Liisa totesi. Entinen mies oli kuollut jo vuosia sitten, ja Liisa koki ratkaisunsa erota olleen oikean. Hän painotti molemmissa kirjoituksissaan, että pitäisi uskaltaa erota huonosta suhteesta eikä turhaan pitkittää ratkaisua. Kenenkään ei pitäisi jäädä ainakaan väkivaltaiseen suhteeseen tai jatkaa liittoa, jos mies on psykopaatti tai alkoholisti.

Liisan kertomusta voisi luonnehtia SELVIITYMISTARINAKSI, jossa on sankarillisia piirteitä. Liisan tarina edustaa perinteistä suomalaista selviytymiskertomusta, jonka juonena on selvitä vastoinkäymisistä ja kovasta elämästä (esimerkiksi Siltala 1994, Kortteinen 1982 ja Roos 1987). Entinen mies oli tässä tapauksessa tarinan konna. Vaikea avioliitto päättyi traumaattiseen eroon, mutta Liisa alkoi pian eron jälkeen elää tasapainoista ja onnellista elämää. Huolimatta entisen puolison alkoholismista ja väkivallasta, Liisa sinnitteli vaikeassa suhteessa pitkään ja siirsi eroratkaisua tulevaisuuteen lapsensa takia, koska kirjoituksensa mukaan halusi kasvattaa lapsen aikuiseksi ehjässä perheessä.

Perheväkivalta aiheuttaa yleensä uhrissa voimakasta häpeää ja avuttomuutta ja uhri syyllistää itsensä. Naiset tuntevat surua, väsymystä ja turtumusta sekä epäuskoa. Syyllisyys on voimakasta ja nousee siitä, ettei nainen onnistu luomaan edellytyksiä avio-onnelle ja tasapainoiselle perhe-elämälle sekä lasten tyytyväisyydelle (Ronkainen 1999, 131-135). Vaatii suurta ponnistusta irrottautua tällaisesta suhteesta, myöntää oman avioliiton epäonnistuminen ja uhmata väkivaltaista miestä. Näreen (1999, 285) mukaan kuuluisan suomalaisen sisu- ja pärjäämiseetoksen kääntöpuolena on ollut uhrautumis- ja kärsimysetos. Naiset ovat perinteisesti edustaneet uhrautumiseetosta. Suhde vastakkaiseen sukupuol-

leen on perinteisissä naisten kertomuksissa ollut mielipahan sävyttämä, kuten Liisan kertomuksessa. Liisa kuitenkin riuhtaisi lopulta itsensä irti huonosta suhteesta ja eli kirjoitushetkellä yksin.

Liisan mielestä ero oli ollut oikea ratkaisu ja hänen tarinansa perusteella elämänlaatu oli ratkaisevasti parempi eron jälkeen. Erosta oli jo 20 vuotta aikaa, eikä tässä erotarinassa korostunut katkeruus tai viha entistä puolisoa kohtaan. Liisa oli hyväksynyt tilanteen ja nautti nyt hyvistä vuosista terveenä ja vireänä eläkeläisenä. Myöskään aikuinen lapsi ei Liisan mukaan ollut erosta kärsinyt. Entisen puolison kuolema osaltaan näytti vaikuttaneen niin, että pöly on ehtinyt laskeutua asioiden ylle, kuten Liisa itse kirjoitti. Näytti siltä, että Liisa oli vapautunut häpeän ja syyllisyyden taakasta. Kuten aiemmin mainitsin, Liisan tarina edustaa esim. Siltalan (1994) ja Kortteisen (1992) mainitsemaan suomalaista pärjäämisen eetosta. Yksin pärjääminen on tärkeää ja kunnioitettavaa, ja vastuu on kannettava eron jälkeen vahvana naisena ja äitinä. Pärjäämisen eetos korostuu Siltalan ja Kortteisen mukaan vielä useammin miesten kuin naisten tarinoissa. Kortteinen (1992, 43-63) toteaa tutkimuksessaan, että kova protestanttisen työmoraalin korostaminen ja selviytyminen rankoissakin oloissa vaatii joskus jopa uhraamaan itsensä. Selviytymisestä oltiin ylpeitä, ja vaikka vastoinkäymiset olivat lähes musertavia, periksi ei annettu. Myös suomalaiset naiset mielletään kulttuurisissa mallitarinoissa usein vastuunkantajina ja yksin pärjäävinä. Vaikka Liisa pyrki salaamaan avioliiton ongelmat ulkopuolisilta niin pitkään kuin mahdollista, oli hän eron jälkeen saanut lähiyhteisöltään varauksettoman tuen, eikä kukaan ollut tuominnut hänen ratkaisuaan.

Sukulaisten ja ystävien tuki oli Liisalle eron jälkeen suuri voimavara. Tiivis yhteisö lisää sosiaalista pääomaa, joka lisää hyvinvointia ja terveyttä (Hyypä 2004, 380). Liisa arvosti terveyttä ja lukuisia harrastuksiaan, jotka pitivät mielen virkeänä. Myös oman, aikuisen lapsen hyväksyntä hänen eroratkaisuaan kohtaan oli ollut Liisalle erittäin tärkeää.

Liisa edusti tutkimusaineistossa 1930-luvulla syntynyttä Roosin (1988, 26-27) nimeämää pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvea. He syntyivät maatalousyhteiskuntaan, ja heidän lapsuutensa kului sodan varjossa. Luokkaerot olivat suuria tuohon aikaan ja työtä riitti kaikille. Liisa oli ikäluokkansa tyypillinen edustaja, maalla kasvanut ja elänyt, vähän koulutettu ja raskasta maataloustyötä ikänsä tehnyt. Liisa myös näytti uhrautuneen toisten puolesta Kortteisen (1992, 47) kuvaamalla tavalla. Sukupolvelleen ominaisen perhekesityksen mukaan hän oli halunnut säilyttää ”ehjän perheen” niin kauan, kuin pariskunnan yhteinen lapsi asui kotona. Kovien elämäkokemustensa jälkeen hän nautti nyt tasaisesta elämästään, terveenä ja tyytyväisenä.

Börjen erokertomus (erotarina no 7)

- ”En mennyt kotivävyksi”

Börje oli 75-vuotias kirjoittaessaan minulle. Hän oli aina asunut ruotsinkielisellä Pohjanmaalla, ja tehnyt maataloustyötä. Börjen erokertomus oli lyhyt ja kirjoitettu toteavalla tyyllillä, tapahtumia sen kummemmin analysoimatta. Hänen

erostaan oli kulunut jo aikaa yli 30 vuotta. Börjen erokertomusta voi luonnehtia kertomukseksi erosta TRAGEDIANA, JOKA JOHTI ITSE VALITTUUN YKSIN ELÄMISEEN. Eron syynä hän piti sitä, että hänen olisi pitänyt mennä ”kotivävyksi” suomenkieliselle Pohjanmaalle, viljelemään vaimonsa pienehköä kotitilaa. Avioliitto kesti noin kahdeksan vuotta ja yhteinen lapsi jäi erossa äidilleen. Börje kertoi, että vaimo ja hänen perheensä loukkaantuivat erosta Börjelle, ja vaimo teki lapsen tapaamisen niin vaikeaksi, että Börje lopetti yhteydenpidon lapseensa. Hän kertoi silti maksaneensa elatusmaksut säntillisesti. Vuosiin aikuinen lapsi ei ollut pitänyt yhteyttä isäänsä. Eron jälkeen Börje kertoi eristäytyneensä ja olleensa ihmisarka. Hän kuitenkin puhui erostaan avoimesti, ja vähitellen tilanne helpottui. Sukulaiset ja ystävät suhtautuivat eroon ymmärtäväisesti. Eroaan Börje ei ole katunut, ja hän kertoo myös eron jälkeen tarjolla olleen morsianehdokkaan, mutta hän ei ole avioitunut uudelleen. Nykyään Börje asui yksin lähisukulaisensa naapurissa. He tekivät kotityöt ja pihatyöt yhdessä ja harrastivat liikuntaa. Terveys oli kirjoitushetkellä hyvä, ja Börje vaikutti melko tyytyväiseltä elämäänsä.

Börje kirjoitti paljon aikuisesta lapsestaan, johon hän ei ole vuosikymmeniin ollut yhteydessä muuta kuin puhelimitse. Börjeä tuntui vaivaavan, ettei poika halunnut pitää häneen yhteyttä. Jonkin verran katkera hän oli edelleen pojan äidille, joka esti yhteydenpidon poikaan lapsena. Börje koki vihan häntä kohtaan siirtyneen jopa aikuisen lapsensa lapsiin, joita hän ei ole saanut tavata.

Börjen kertomus oli melko lyhyt ja hän kirjoitti erostaan ja elämästään melko toteavasti. Vaikka hän ei katunut ratkaisuaan, ero lapsesta tuntui vaivaavan ja aiheuttavan vieläkin katkeruutta. 1970-luvulla oli yleistä, että varsinkin riitaisen eron jälkeen lapsi ei pitänyt yhteyttä isäänsä. Viranomaisetkaan eivät tätä yhteydenpitoa yleensä pitäneet tärkeänä, eikä lapsen ja muualla asuvan isän tapaamisista usein ollut edes tehty sopimusta. Tapaamiset saattoivat olla hyvinkin satunnaisia ja äidin tahdosta riippuvaisia. Aiempina vuosikymmeninä myös syyllisen hakeminen teki eroprosessista raskaan (esimerkiksi Husso 2003, 19-20).

Työ oli leimannut Börjen elämäntarkoituksia. Roosin (1988, 28) sukupolvijaottelussa pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolven elämässä työ oli keskeisellä sijalla. Börje oli halunnut tehdä työtä omalla kotiseudullaan, oman yhteisönsä parissa, eikä ollut suostunut muuttamaan vaimon kotitalalle maata viljelemään, vaikka ratkaisusta oli seurannut avioero. Oma yhteisö ja kotiseutu oli ollut Börjelle tärkeä. Hän oli ilmeisesti asunut lähes koko ikänsä samalla paikkakunnalla, ja välit sukulaisiin, etenkin naapurissa asuvaan sukulaiseen olivat läheiset. Börjenkin erokertomuksessa korostui Kortteisen (1992, 47) mainitsema elämän karuus, vaikeuksista selviäminen ja ylpeys siitä. Silti suru välirikosta aikuisen lapsen kanssa oli edelleen pinnalla. Jokirannan (2003, 204) tutkimuksessa maaseudun miesten elämäkertomuksissa korostui työn lisäksi perheen merkitys. Isät halusivat olla läsnä olevia isejä lapsilleen ja he kokivat ylpeyttä suhteestaan lapsiin.

Yhteenvetoa

Molemmissa pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvea edustavien kirjoittajien kertomuksissa kirjoittajat kertoivat ansainneensa elantonsa maataloudesta ja he olivat eläneet maaseudulla koko ikänsä. Työ oli ollut tämän sukupolven kertojille keskeinen asia, eivätkä he olleet juuri opiskelleet kansakoulun jälkeen. Tälle sukupolvelle oli Roosin (1988, 61) mukaan yhteistä kokemus sota-ajasta ja menetyksistä. Vaikka kaikki sukupolven edustajat eivät kokeneet samoja asioita, voidaan puhua yhteisestä kokemusmaailmasta, joka pahimmassa tapauksessa merkitsi elämän parhaiden vuosien menetystä. Börjen ja Liisan kertomuksissa tuli esille voimakas häpeä eron vuoksi, vaikka sukulaiset ja ystävät eivät olleetkaan eroa tuominneet.

Börjen ja Liisan ero oli tapahtunut vuosikymmeniä sitten, ja ero oli siihen aikaan ollut todennäköisesti erittäin häpeällinen ja syyllisyyttä herättävä kokemus. Vuosikymmeniä sitten Pohjanmaalla ero varmasti on ollut harvinaisuudessaan häpeän aihe, jopa salattu ja vaiettu asia. Vallitsevan moraalikäsitteen mukaan avioliiton kuului kestää kuolemaan saakka. Ero koettiin todennäköisesti tämän sukupolven piirissä, etenkin naisten mielestä epäonnistumisena elämän lähes tärkeimmässä asiassa, avioliitossa. Sekä Liisalla että Börjellä oli yksi lapsi. Börje ei ollut saanut pitää yhteyttä lapseensa ja kertoi kärsineensä siitä kovasti. Tällainen asetelma on varmasti ollut tyypillinen 1960-luvulla eronneiden elämässä. Tuolloin ei vielä puhuttu lapsen oikeudesta isään, puhumattakaan isän oikeudesta pitää yhteyttä lapseensa.⁸

5.1.1.2 Suuren murroksen sukupolven erokertomukset

Roosin (1988, 28) mukaan suuren murroksen sukupolvi, 1940-luvulla syntyneet suomalaiset kokivat edellistä sukupolvea turvatumman elämän alusta asti. Tälle sukupolvelle oli tyypillistä kertomus sosiaalisesta noususta työläis- tai maanviljelijäperheestä koulutuksen kautta toimihenkilöksi. Monet myös muuttivat maalta kaupunkiin ja usein lähiohjon. Asuntosäästäminen, koulutus, lasten päivähoito-ongelmat ja orastava populaarikulttuuri kuuluvat tämän sukupolven keskeisiin elämäkokemuksiin Tutkimusaineistossani oli kaksi kirjoittajaa, jotka edustivat suuren murroksen sukupolvea. Nimesin heidät Jormaksi (syntynyt 1940) ja Helmiksi (syntynyt 1944).

Jorman erokertomus (erotarina no 13)

- ”Naapurit hakivat minut kylän rientoihin”

Jorma syntyi vuonna 1940. Jorman erokertomusta voi kuvailla kertomukseksi erosta KÄÄNNEKOHTANA, JOKA JOHTI UUTEEN ONNELLISEEN PA-

⁸ Tutkimuspäiväkirja elokuu 2009. Perheeni ystäväpiirissä 1960- ja 1970-luvulla oli ainoastaan kaksi yksinhuoltajaa. Muistan, etteivät he koskaan ainakaan lasten tai nuorten aikana puhuneet erostaan, ja molemmat yksinhuoltajaäidin lapset puhuivat isästään hyvin negatiivisesti. Suhde isään oli katkennut molemmilla. Jotenkin säälin näitä lapsia, kun heillä ei ollut isää minun mielestäni ollenkaan.

RISUHTEESEEN. Jorman ero oli tapahtunut kolme vuotta sitten, ja hänen erokertomuksensa oli melko lyhyt ja verrattuna muiden miesten erokertomuksiin pohdiskelevampi ja reflektioivampi. Jormalla oli ollut maatila vaimonsa kanssa. Jorman kirjeestä huokui katkeruus entistä vaimoa kohtaan, joka jo avioliiton aikana väärinkäytti lääkkeitä ja alkoholia. Vaimo ei myöskään viimeisinä avioliiton vuosina ollut kiinnostunut seksistä ja haukkui ja syytti Jormaa kaikesta. Lopulta vaimo lähti. Jorman mielestä yhteinen tila ja omaisuus piti vaimoa avioliitossa niinkin kauan. Tila jaettiin avioeron jälkeen ja Jorma masentui ja reagoi niin, ettei syönyt päiväkausiin ja laihtui 20 kiloa. Hän eristäytyi kotiin, kunnes naapurit ja kyläläiset hakivat hänet mukaan yhteisiin rientoihin. Jorma syyllisti itseään avioerosta, oli itsetuhoinen ja kertoi maanneensa vain kotona itsekseen. Jorma kertoi vaimon olleen savolainen, vaikka ei halunnutkaan "heimoeroja" korostaa. Kertomuksessaan Jorma ihmetteli edelleen, miten vaimolta loppuivat seksihalut kokonaan. Jorma kirjoitti seksin tärkeydestä parisuhteessa ja siitä, miten upeaa oli, kun oli toimiva seksisuhde uudessa parisuhteessa. Erityisen iloinen Jorma on hyvästä suhteesta aikuiseen lapseen, joka kävi usein hänen luonaan. Äitiinsä hän ei paljon pitänyt yhteyttä. "Äiti vihaa häntä, koska hän on niin samanlainen kuin minä", Jorma kirjoitti.

Eron jälkeen Jorman elämä kriisiytyi, mutta melko pian hän löysi uuden onnellisen parisuhteen ja alkoi nauttia elämästään. Jorman kertomuksessa korostui seksielämän merkitys parisuhteessa sekä yhteisön vankka tuki, joka vei Jorman kodin eristäytyneisyydestä ihmisten pariin. Jokirannan (2003) haastatellamat miehet eivät kertomuksissaan tuoneet kovin paljon esille seksuaalisuuden merkitystä parisuhteessa, eikä aihe noussut esille usein myöskään minulle kirjoitetuissa kertomuksissa. Jokiranta (2003, 168) toteaa, että parisuhteen avaaminen ulkopuoliselle ei näytä kuuluvan ainakaan maaseudun miesten kulttuurisesti määrittävään tarkoituksenmukaiseen kerrontaan. Jokirannan haastatteluissa miehet kertoivat parisuhteestaan yleisellä tasolla ja saattoivat viitata seksuaalielämään toteamalla vain, että se toimii. Yhteisöllisyydestä Jokirannan haastatellamat miehet sen sijaan kertoivat paljonkin, nimenomaan selviytymisen näkökulmasta elämän kulminaatiokohdissa. Vaikeuksien kohdalla maaseudulla asuvan miehen yhteisö oli tukenut miestä, etenkin naapurit ja samanlaisessa perhetilanteessa elävät perheet. (Jokiranta 2003, 172.)

Jorma koki eron traagisena kriisinä, mutta ei silti hakenut ammattiapua. Kylän tiivis yhteisöllisyys tavallaan pelasti hänet, kun naapurit kirjaimellisesti hakivat hänet kotoa yhteisiin tilaisuuksiin. Jormalla tuntui olleen poikkeuksellisen paljon tukea antava sosiaalinen verkosto, joka huolehti jäsenistään. Jorman kotikylässä naapurit tunsivat toisensa ja huomasivat Jorman pahan olon.

Ensimmäisen sukupolven kirjoittajien, Liisan ja Börjen tapaan, Jorma koki voimakasta syyllisyyttä ja häpeää eron vuoksi. Heidän sukupolvelleen tyypillisen käsityksen mukaan avioliitto solmittiin eliniäksi, ja sen rikkoutuminen näytettiin kokevan henkilökohtaisena epäonnistumisena. Kyläyhteisön varauksella tuki lievensi häpeää, ja auttoi Jorman pois yksinäisyydestä ja eristyneisyydestä. Roosin sukupolvijaattelussa (1988, 28) suuren murroksen sukupolvelle oli tyypillistä aiempaa turvallisempi elämäntaival ja sosiaalinen nousu koulu-

tuksen kautta. Jorma edusti kuitenkin perinteistä maatalousammattia ja oli asunut ikänsä maalla.

Helmin erokertomus (erotarina no 9)

- "Miehen kaksoiselämä johti eroon eläkeiässä"

Helmi syntyi vuonna 1943. Helmin erokertomusta voi luonnehtia TRAGEDI-AKSI, JOKA JOHTI EI-VALITTUUN YKSINELÄMISEEN. Avioliitto solmittiin 1960-luvulla, ja ero oli astunut voimaan vain muutamaa kuukautta ennen kuin Helmi kirjoitti minulle. Helmin erokertomus oli melko pitkä ja sisälsi jonkin verran itsereflektiota.

Perheeseen syntyi useita lapsia. Perhe muutti paikkakuntaa miehen työn perässä. Avioero astui voimaan vain muutamaa kuukautta ennen kuin Helmi kirjoitti minulle. Eron syynä olivat miehen lukuisat naissuhteet, joista suuri osa selvisi Helmille vasta eroprosessin aikana. Uskottomuus oli avioliitossa ongelma alusta asti, mutta Helmi kertoi, ettei jaksanut lähteä suhteesta aiemmin. Hän pelkäsi yksinhuoltajuutta ja häpeää. Hän myös syytti itseään miehensä uskottomuudesta ja ihmetteli edelleen miehen käytöstä, koska hänen mielestään seksielämä sujui hyvin kotona. Mies oli aggressiivinen humalassa, uhkaili ja kaiveli vanhoja asioita, mutta ei käyttänyt fyysistä väkivaltaa. Muutama vuosi ennen eroa mies sairastui vakavasti ja sairausaikana hän rakastui toiseen naiseen ja muutti naisen luo. Mies kuitenkin palasi Helmin luo, ja Helmi olisi antanut suhteen anteeksi, koska ei halunnut erota näin vanhana. Yhteisiä lapsenlapsiakin oli jo useita ja Helmi koki iäkkäänä tapahtuneen eron hyvin raskaana ja häpeällisenä asiana. Helmi ajatteli etukäteen, ettei heidän elinikä riittäisi asioiden selvittämiseen. Helmi kirjoittaa miehensä eläneen kaksoiselämää ja näytelleen hyvää aviomiestä. Yhteiset ystävät myös kertoivat Helmille eron jälkeen miehen aiemmista syrjähyppyistä, mikä tuntui pahalta. Helmin kertomuksen sävy on katkera, vaikka toisaalta hän kertoi, ettei vielääkään pystynyt miestä vihaamaan. Helmi kertoi itkevänsä eron takia vieläkin päivittäin, vaikka arki sujui jo melko hyvin hänen hoitaessaan lapsenlapsiaan.

Helmi sai erokriisissään apua myös auttavasta puhelimesta ja Mobiletukiasemalta. Hän myös turvautui unilääkkeisiin. Mies kielsi kertomasta erosta ystäville, mutta Helmi piti päänsä ja kertoi asiasta ja se myös helpotti. Eron jälkeen Helmi löysi myös uuden ystävän, joka soitteli usein, ja on kokenut samanlaisen hylkäämisen. Helmi kertoi myös toivovansa, että löytäisi joskus miessuhteen, mutta vielä hän ei ollut valmis sellaiseen.

Helmi myös asui vielä perheen yhteisessä kodissa, ja arveli lopullisen toipumisen erosta tapahtuvan vasta sitten, kun olisi muuttanut talosta pois. Yhteiset ystävät ja miehenkin sukulaiset tukivat ja lohduttivat Helmiä, ja kukaan ei ollut paheksunut eroa, vaikka Helmi oli sitä pelännyt. Katkeruudesta huolimatta Helmin kirjeen sävy oli toiveikas. Hän uskoi vielä löytävänsä läheisen ihmissuhteen ja kertoi olevansa tyytyväinen, kun tapasi paljon lapsenlapsiaan ja terveyskin oli hyvä. Helmi myös kertoi kokeneensa minulle kirjoittamisen erittäin terapeuttiseksi.

Helmin kertomuksessa oli aiempia kertomuksia enemmän pohdintaa eroon johtaneista tapahtumista ja myös reflektointia ja tulevaisuudenviisioita. Häpeä ja syyllisyys erosta korostuivat myös Helmin kertomuksessa, kuten muissakin vanhemman sukupolven edustajien erokertomuksissa. Erityisen häpeällisenä ja raskaana Helmi piti eroamista ja etenkin jätetyksi tulemista iäkäänä. Helmin sukupolvelle ero ei ollut tyypillinen asia, vaan useimmat hänen sukupolvensa edustajat sinnittelivät avioliitossa loppuun asti mahdollisista vaikeuksista huolimatta. Iäkkäistä eronneista kirjoittajista Helmi oli ainoa, joka kertoi turvautuneensa ammattiapuun ja unilääkkeisiin.

Yhteenvetoa

Jorman ja Helmin kertomuksille on yhteistä se, että avioero tapahtui melko iäkäänä pitkän avioliiton jälkeen. Lapset olivat jo aikuisia eron astuessa voimaan, ja ero koettiin ainakin aluksi häpeällisenä epäonnistumisena. Jorma reagoi eroon käpertymällä kotiin, ja Helmi puolestaan haki ammattiapua. Jorman mukaan hänet ”pelastivat” välittävät kyläläiset konkreettisesti hakemalla hänet kotoa kylän rientoihin. Helmin mukaan erossa parhaita tukijoita olivat ammattiauttajien lisäksi omat lapset ja lastenlapset. Häpeän ja nöyryytyksen tunne on monilla jätetyillä voimakas, etenkin välittömästi eron jälkeen. Kortteisen (1998, 53-62) mukaan häpeän ja nöyryytyksen tunteilla ja syvällä loukkaantumisella on yhteyttä sarastavuuteen. Jorma sairastui niin, ettei pystynyt syömään, ja Helmi puolestaan kärsi unettomuudesta. Molemmat saivat kertomuksensa mukaan apua ja tukea ongelmiinsa, ja pahin kriisivaihe tuntui olevan ohi. Jorma kuvasi eroaan suurena muutoksena ja käännekohtana, joka kuitenkin oli johtanut uuteen ja parempaan ihmissuhteeseen. Helmin erokertomus puolestaan oli erittäin traaginen, koska vasta eron jälkeen paljastunut entisen miehen kaksoiselämä aiheutti vieläkin katkeruutta ja suurta häpeää.

1940-luvulla syntyneen sukupolven elämän alkuaikoja varjostivat sodat, ja he kuuluivat suuriin ikäluokkiin. Työtä riitti kaikille, ja perusturvallisuus ja toimeentuloturva oli taattu toisin kuin ennen sotia syntyneillä suomalaisilla sukupolvilla. Roosin (1988, 28) tutkimuksen mukaan tämän sukupolven elämäntarinoille oli tyypillistä jonkinlainen väriltömyys. Elämä oli aineellisesti turvattumpaa kuin edellisellä sukupolvella, ja elämäntarinoissa ei ollut niin paljon dramaattisia käännteitä, ja elämäntarinat olivat usein arkisia. Roosin (1988, 28) mukaan ne sisälsivät kuitenkin aiemman sukupolven tarinoihin verrattuna enemmän kuvausta ihmissuhdeongelmista.

Edellisen sukupolven kirjoittajien tapaan Jorma ja Helmikin varttuivat maaseudulla. Heidän kohdallaan ei näyttänyt tapahtuneen tälle ikäluokalle tyypillistä sosiaalista nousua koulutuksen avulla, vaan he olivat hankkineet vain peruskoulutuksen. Ensimmäisen sukupolven tapaan toisen sukupolven edustajien elämää näytti leimanneen taloudellinen niukkuus ja kova työnteko.

Perhe ja parisuhde olivat olleet molemmille kertojille tärkeistä asioista, mutta eroa ei voitu välttää puolison ongelmalliseksi koetun käytöksen vuoksi.⁹

5.1.1.3 Lähiöiden ja koulutuksen sukupolven erokertomukset

Roosin (1988, 28) jaottelussa 1950-1960 -luvulla syntynyt lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi syntyi hyvinkin erilaiseen Suomeen kuin heitä vanhemmat sukupolvet. Heille on tyypillistä korkea koulutustaso ja eläminen useimmin kaupungeissa ja taajamissa kuin haja-asutusalueella. Tämä sukupolvi on myös pienestä asti varttunut populaarikulttuurin maailmassa. Tutkimusaineistossani tämän sukupolven kertomuksia oli yhteensä seitsemän, ja kuvaan tässä Merjan ja Kaisan erokertomukset.

Merjan erokertomus (erotarina no 15)

- ”Alkoholistin vaimosta uusperheen äidiksi”

Merjan erokertomusta voisi kutsua kertomukseksi erosta KÄÄNNEKOHTANA, JOKA JOHTI UUTEEN, ONNELLISEEN PARISUHTEESEEN. Merjan erokertomus oli pitkä ja refleктоiva. Hän pohti eroaan ja sen seurauksia monesta näkökulmasta. Merja kirjoitti minulle kaksi kertaa, ja oli ensimmäisellä kirjoitushetkellä 48-vuotias. Merja syntyi vuonna 1956 ja avioitui nuorena. Miehellä oli vaikea alkoholiongelma ja pariskunnan erotessa 1980-luvun lopulla lapset olivat pieniä. Merja jäi lastensa yksinhuoltajaksi. Eron syyksi Merja kertoi alkoholikäytön, joka jatkui runsaana myös eron jälkeen. Avioliiton loppuaikoina mies oli myös väkivaltainen Merjaa kohtaan.

Kirjoittaessaan minulle Merja oli keski-ikäinen ja kertoi elävänsä uuden miehensä kanssa He olivat tavanneet muutamia vuosia Merjan eron jälkeen, ja heille syntyi pian myös kaksi yhteistä lasta. Uusperhe muutti yhdessä maalle ja Merja myös vaihtoi työpaikkaa ja ammattia. Entinen mies löysi melko pian uuden puolison, ja heillä on kirjoitushetkellä yhteinen lapsi. Merjan uusi mies oli vielä naimisissa heidän tavatessaan, ja Merjan mukaan entinen vaimo oli aluksi katkera. Nykyään sekä Merjan että uuden aviomiehen puolisoihin on asialliset välit, ja Merja kertoi heidän tulevan niin hyvin toimeen, että seurustelivat keskenään luontevasti esimerkiksi sukujuhlissa.

Merja koki avioeron helpotuksena ja piinan päättymisenä. Eroratkaisu muutti elämän paremmaksi, ja Merjan ero oli selkeä käännekohta. Lapset olivat myös helpottuneita erosta, jopa niin että eron jälkeen nuorin poika sanoi äidilleen: ”Kyllä meillä äiti nyt on ihana elämä.” Osa ystävistä oli hämmästyneitä erosta, mutta kaikki, jotka tiesivät miehen juomisesta, ymmärsivät ratkaisun. Merjan omat vanhemmat auttoivat ja tukivat eron jälkeen Merjaa ja lapsia. Mie-

⁹ Tutkimuspäiväkirja elokuu 2009. Omassa tuttavapiirissäni ovat 1940-luvulla syntyneiden erot olleet tosi harvinaisia. Vaikka avioliitot ovat saattaneet ulkopuolisen silmin näyttää vaikeilta, on niitä jatkettu kuolemaan asti. Sota-aikana tai juuri sen jälkeen syntyneillä elämä on varmasti ainakin lapsuudessa ollut vielä kovaa työntekoa ja niukkuutta. Avioliitolta ei ehkä ole uskallettu odottaa paljon. Elinikäistä sitoutumista on arvostettu.

hen äiti sen sijaan suuttui erosta ja uhkaili Merjan lapsille, ettei tule enää koskaan käymään heillä. Myös yhteiset ystäväperheet katkaisivat yhteydenpidon. Eron jälkeen Merja myös kävi pitkään perheneuvolassa, ja sai sieltä tukea lähinnä lasten ongelmiin, mutta koki sen myös itselleen terapeutiksi.

Merja tuki lasten yhteydenpitoa isäänsä eron jälkeen, ja jonkin ajan kulutta lapset alkoivatkin tavata isäänsä säännöllisesti. Merja kertoi, ettei koskaan mustamaalannut lasten isää lapsilleen, koska ei halunnut tuottaa tuskaa ja pahaa oloa heille. Kirjoitushetkellä vanhemmat lapset olivat jo aikuisia. Merja kertoi kaikilla lapsilla olevan hyvät välit toisiinsa, ja hän itse koki olevansa pikemminkin kaveri aikuisille lapsilleen. Heillä oli hyvät ammatit ja Merja oli ylpeä siitä, miten hyvin he olivat selvinneet elämässä. Vaikka uusperheessä sisarusten väliset suhteet olivat hyvät, Merja koki, ettei uusi mies ollut hyväksynyt yhtä hänen lapsistaan. Varsinkin toisessa kirjoituksessaan Merja kertoi tästä ongelmasta. Uusi aviopuoliso oli syrjinyt alusta asti yhtä Merjan lapsista, ja heidän välinsä olivat etäiset. Merja korosti voimakkaasti kokevansa itsensä edelleen yksinhuoltajaksi, koska uusi aviopuoliso ei ollut paljon osallistunut lasten kasvatukseen. Merjalle oli ollut tärkeintä lasten hyvinvointi, ja hän oli avioeron jälkeen löytänyt itsenäisen ja riippumattoman identiteetin. Hän oli oman tarinansa sankari, joka yksinhuoltajuudesta huolimatta oli pärjännyt, kasvattanut lapsensa ja kouluttautunut uuteen ammattiin. Merjankin kertomuksessa korostui Kortteisen (1992) kuvaama suomalainen selviytymistarina; elämä oli kovaa, mutta sisulla pärjättiin ja siitä oltiin ylpeitä.

Roosin sukupolvijaottelussa (1988, 29) Merja edusti lähiöiden ja koulutuksen sukupolvea. Hänellä oli aiempia sukupolvia paremmat mahdollisuudet koulutukseen ja selviämiseen yksinhuoltajana. Hän opiskeli aikuisena uuden ammatin ja omaksui itsenäisen naisen ja yksinhuoltajan identiteetin.

Merjan kertomus oli tyypillinen tarina siitä, miten nuorena solmittua avio-
liitto kariutui miehen juomiseen ja väkivaltaan. Eron syyt olivat perinteisiä, ja lähiyhteisö antoi kaiken tukensa Merjalle eron jälkeen. Etenkin toisessa, kesällä 2006 kirjoitetussa kertomuksessa korostuivat uuden puolison ja Merjan aikuisen lapsen huonot välit, joista Merja tuntui kovasti kärsivän. Huttunen (2001) puhuu uusperheiden yhteydessä sosiaalisesta isyydestä, joka tarkoittaa arkipäivän huolehtimista ja kasvattamista. Salwenin (1990) voi käydä niin, että uusvanhempi kuitenkin jättää kaiken vastuun lapsista biologisen vanhemman kannettavaksi eikä pyrikään muodostamaan suhdetta lapsipuoleen. Näin uusvanhempi välttää rooliinsa liittyvät negatiiviset odotukset. Näin näytti käyneen Merjan uuden puolison ja yhden lapsen välillä. Lapsipuolelle rooli uusperheessä voi olla epäselvä (Crosbie-Burnett 1989, 326). Hänen mukaansa lapset eivät aina tiedä, millä tavalla heidän pitäisi liittyä uusvanhempaansa etenkin, jos uusperheen ulkopuolella oleva biologinen vanhempi on aktiivisesti mukana lapsen elämässä. Ritala-Koskinen (2001, 140, 148) toteaa, että tällaisessa tilanteessa lapselle muodostuu läheisin tunnesuhde yleensä biologiseen vanhempaan, varsinkin jos uusvanhempi ei ole aktiivinen suhteen luomisessa lapsipuoleen.

Kaisan erokertomus (erotarina no 8)

- ”Ydinperheen äidistä hylätyksi yksineläjäksi”

Kaisan erokertomus edustaa tyypiltään TRAGEDIAA, JOKA JOHTI KATKERUUTEEN JA EI-VALITTUUN YKSIN ELÄMISEEN. Kaisan erokertomus oli melko pitkä, ja hän kuvasi siinä laajasti masentuneisuuttaan ja ahdistuneisuuttaan eron jälkeen. Kaisan avioerosta on kulunut aikaa vasta muutama vuosi. Eron tapahtuessa Kaisa oli hiukan yli 50-vuotias. Kaisan kertomus ei ollut erityisen reflektioiva. Avioero käynnistyi, kun Kaisa sai tietää miehensä suhteesta. Hän pani välittömästi eron vireille. Kaisalle ero oli kova isku. Hän oli tavannut miehensä hyvin nuorena, ja perheen elämä oli ollut erittäin perhekeskeistä. Aikaa oli vietetty paljon perheen kesken kesämökillä. Myös aikuisille lapsille ero oli raskas asia, ja aluksi he eivät edes halunneet tavata isäänsä.

Vaikka eron jälkeinen aika on Kaisan mielestä ollut aivan hirveää, hän on saanut paljon tukea läheisiltään. Suku ja ystävät tukivat Kaisaa, samoin työtoverit. Perhetututkin olivat auttaneet, ja Kaisa oli saanut ihan konkreettista apua, muun muassa takkapuita, auton huoltoa ja taloudellista tukea. Myös entinen mies on auttanut käytännön asioissa. Kaisa kertoi, että entisen miehen suku sen sijaan ei ole pitänyt Kaisaan yhteyttä. Kesällä 2006 kirjoittaessaan toisen kerran erostaan Kaisa kertoi miettivänsä eroa vielä usein. Hän oli myös vähän aikaa sitten nähnyt entisen miehensä yhdessä uuden seurustelukumppanin kanssa kaupungilla, ja kertoi itkeneensä tämän jälkeen. Eron jälkeen Kaisa on sairastellut paljon ja keskustellut masentuneisuudestaan psykologin kanssa. Hän söi myös mielialalääkkeitä. Työ on toisaalta ollut Kaisan mielestä paras lääke erokriisissä. Aikuisten lasten kanssa Kaisa ei ole halunnut eroa puida.

Kirjoittaessaan minulle uudelleen kesällä 2006 Kaisa vaikutti edelleen masentuneelta ja suri etenkin huonoa taloudellista tilannettaan. Hän kertoi, miten raha-asiat vaivasivat jopa öisin. Kaisa myös halusi uuden suhteen ja kertoi myös käyneensä tansseissa ja tavanneensa miehiä. Kaisa ei kuitenkaan halunnut aloittaa suhdetta, ennen kuin löytäisi miehen, jonka kanssa todella haluaisi seurustella. Juhlapyhät olivat Kaisalle edelleen vaikeita kestää. Kaisan eroprosessi näytti olevan vielä pahasti kesken, vaikka erosta oli kesällä 2006 kulunut jo yli kolme vuotta. Avioero oli ollut odottamaton shokki pitkän avioliiton jälkeen. Kaisan kertomuksessa korostui eron odottamattomuus ja häpeä erosta. Huono taloudellinen tilanne ja sairastelu olivat lisänneet masentuneisuutta, samoin Kaisan kokemus vaikeus löytää uutta, hyvää suhdetta. Eron syitä Kaisa ei pohtinut paljoakaan, hän näki syynä vain miehen uuden suhteen. Kaisan kertomuksesta näkyivät eroprosessin keskeneräisyys, voimakkaat katkeruuden tunteet ja halu löytää nopeasti uusi suhde.

Kaisan erokertomusta voi luonnehtia erittäin traagiseksi. Uskoton mies oli Kaisan tarinassa konna, joka petti lupaukset ja odotukset. Kaisalla on edelleen voimakkaita tunteita entistä miestä kohtaan huolimatta tämän petollisuudesta. Uskottomuus ja puolison hylkääminen ovat kipeitä kokemuksia, joista saattaa olla vaikea selvitä. Myös Fisherin (2000, 110-115, 118) mukaan hylätyksi ja jätetyksi tuleminen loukkaa erossa todella paljon. Tyypillistä on myös kokea syylli-

syyttä, kun suhde ei toiminutkaan. Jätetyt ovat eron jälkeen pitkään hyvin loukkaantuneita. Koska Kaisan eroprosessi oli vielä pahasti kesken, ei voi sanoa, johtiko ero ajan myötä itsetutkiskelun ja henkisen kasvun kautta uuteen, tasapainoisempaan elämään.

Positiivista Kaisan tilanteesta oli, että hän kertoi saaneensa paljon apua läheisiltään. Kaisa myös korosti, että aikuisten lasten kanssa hän ei halunnut eroa puida, mikä tuntui järkevältä ratkaisulta. Eron jälkeen eronneilla vanhemmilla näyttäisi olevan usein tapana käyttää aikuisia tai teini-ikäisiä lapsia uskottuinaan. Esimerkiksi Hokkasen (2005, 121) tutkimuksessa haastatelluista eronneista äideistä moni kertoi uskoutuvansa lapsilleen. Kaisa kertoi saaneensa apua ja tukea käytännön asioissa myös entiseltä puolisoiltaan, minkä saattaisi olettaa estävän irrottautumista entisestä suhteesta. Kaisan entinen mies lähti uuden rakkauden perään piittaamatta Kaisan tunteista ja pitkästä yhteisestä avioliitosta. Hän löysi ”toisen tilaisuutensa”, kun taas Kaisa koki avioeron elämänsä tragediana, jonka jälkeen oli vaikeaa selvitä yksin uudessa tilanteessa. Marinin mukaan (2001, 227, 254) tähän ikävaiheeseen liittyy usein keski-ikä kriisi, omaan ikääntymiseen ja elämän arviointiin liittyvä vaihe. Avioeroja tapahtuu myös paljon juuri keski-ikässä, tyhjän pesän vaiheessa, jolloin pariskunta jää jälleen kahdestaan ja puolisoitten välinen suhde pitäisi neuvotella ja rakentaa uudelleen.

Kaisa edusti Merjan tapaan lähiöiden ja koulutuksen sukupolvea (Roos, 1988, 29). Hän oli syntynyt 1950-luvulla ja oli mennyt naimisiin nuorena ja asunut aikuisikänsä taajamassa tai kaupungissa kuten Merja.

Yhteenvetoa

Roosin jaottelun (1988, 28) mukaan lähiöiden ja koulutuksen sukupolvelle oli tyypillistä aiempiin sukupolviin verrattuna korkeampi koulutustaso, asuminen kaupungeissa tai taajamissa ja eläminen populaarikulttuurin vaikutuspiirissä lapsesta asti. Merjaa ja Kaisa olivat asuneet taajamassa tai pikkukaupungissa ainakin aikuisikänsä, ja Merja oli myös vaihtanut ammattia ja kouluttautunut aikuisena. Molemmille ero oli ollut suuri muutos ja käännekohta. Vielä tämän sukupolven edustajilla oli varmasti ainakin naimisiin mennessä ollut mielesään tavoite elinikäisestä avioliitosta.

Merja oli ollut jonkin aikaa yksinhuoltajana ja myös omaksunut yksinhuoltajan identiteetin pysyväksi identiteetikseen. Yhteisön tuki oli ollut molemmille kirjoittajille erittäin merkityksellistä eron jälkeen. Merja ja Kaisa kertoivat myös saaneensa ammattiapua, ja Kaisa kertoi turvautuneensa myös psyykenlääkkeisiin. Voisi ajatella, että ammattiapuun turvautuminen ei ole 1950- ja 1960-luvulla syntyneelle sukupolvelle niin vaikeaa kuin aiemmin syntyneillä sukupolvilla. 1990-luvulla laajasti Suomessakin käyttöön otetut mielialalääkkeet ovat yleistyneet nopeasti, ja niiden käyttöön ei liity sellaista riippuvuusriskiä kuin aiemmin käytettyihin psyykenlääkkeisiin. Tutkimusaineistossani muutkin tämän sukupolven edustajat kertoivat turvautuneensa Kaisan tavoin mielialalääkkeisiin.

5.1.1.4 Rock-sukupolven erokertomukset

Roos (1988, 28) nimeää 1970-luvulla syntyneen sukupolven rock-sukupolveksi, joka on elänyt pienestä asti median ja populaarikulttuurin vaikutuksessa. Aineellinen perusturva ja syntyminen valmiiseen hyvinvointivaltioon ovat leimanneet tätä sukupolvea. Toisaalta pätkätyöt, elämän hektisyys ja jatkuva muutos ovat varjostaneet tämän sukupolven elämää. Myös 1990-luvun syvä lama vaikutti monin tavoin heidän elämäänsä. Kirjoittajista vain kaksi oli syntynyt 1970-luvulla. Nimesin heidät Hannaksi ja Astaksi. Heidän erokertomuksensa poikkeavat paljon toisistaan, vaikka molemmat erosivat melko lyhyeksi jääneen avioliiton jälkeen ja löysivät pian eron jälkeen uuden parisuhteen.

Hannan erokertomus (erotarina no 11)

- ”Eikö jokaisella ole oikeus onnelliseen elämään?”

Hanna syntyi vuonna 1971 ja ero astui voimaan vuonna 2004, noin vuotta ennen minulle kirjoittamista. Hannan erokertomusta voi luonnehtia KÄÄNNEKOHDAKSI, JOKA JOHTI UUTEEN PARISUHTEESEEN. Hannan erokertomus oli pisin kaikista pohjalaisten kirjoittamista erokertomuksista, ja hän myös analysoi ja reflektoi eroaan monipuolisesti.

Elämä eroon asti oli sujunut hyvin, ja Hanna koki aina onnistuneensa kaikessa. Vaikka ero näytti ulospäin helpolta, Hanna koki siitä aluksi valtavaa syyllisyyttä ja hän koki eron epäonnistumisena.

Hannan kertomus oli pitkä, ja hän pohti siinä perusteellisesti eroon johtaneita syitä ja eron jälkeisiä kokemuksia ja tuntemuksia. Hanna kertoi, ettei erolle ollut mitään näkyvää ja traagista syytä, ja sen vuoksi ystävät ja sukulaiset aluksi janosivat selityksiä. Kertomuksessaan Hanna totesi eron parisuhteen ongelmien olleen yksityisasioita, eikä hän kovin paljon niistä kertonut kirjoituksessaan. Sen sijaan hän kirjoitti paljon pohtineensa, ettei ollut viimeisinä vuosina onnellinen avioliitossa, ja hän sai tarpeekseen ”valjusta” parisuhteesta ja entisen miehen välinpitämättömyydestä, pakenemisesta ja valheista. Hanna kertoi viimeisten avioliiton aikaisten vuosien olleen monin tavoin raskaita. Parisuhdetta rasitti omakotitalon rakentaminen ja puolisoiden jatko-opinnot. Hanna itse toimi vaativassa työssä ja koki kamppailevansa myös kolmenkymppin kriisin kanssa. Hanna koki eron aluksi epäonnistumisena ja kertoi siihen saakka elämässään olleensa aina menestynyt selviytyjä. Koulunkäynti ja opiskelu olivat sujuneet hyvin, ja ero oli tavallaan ensimmäinen raskas kokemus elämässä.

Eron jälkeen tuli kuitenkin melko pian helpotuksen ja hyvänolon tunne, ja Hanna ihmetteli itsekin, ettei mitään pahoja ahdistuksia tullut. Hän selitti sen itse sillä, että oli harkinnut eropäätöstä useita vuosia. Hän pohti paljon onnellisuutta ja oikeutta elää haluamallaan tavalla. Hanna koki, että onnellisen elämän tavoittelu rikkoi aina jotakin vanhaa ja aiemmin saavutettua, mutta se oli sen arvoista. Toisaalta Hanna itsekin ihmetteli, voiko eroprosessi sujua näin kivuttomasti ja helposti.

Hannan lähipiiri suhtautui eroon Hannan mielestä upeasti. Lähisukulaiset tukivat sataprosenttisesti ja työyhteisön tuki oli hiljaista. Asioista ei kysely, mutta työkaverit ilmaisivat tukensa lämpimästi. Läheisimmät ystäväperheet suhtautuivat ymmärtäväisesti eivätkä valinneet puoliaan eron jälkeen, vaan tukivat molempia osapuolia. Ainoastaan yhden ystäväperheen mies ei voinut hyväksyä Hannan ratkaisua, ja tämän vuoksi myös yhteydenpito hänen vaimoonsa väheni. Hanna totesi realistisesti hyväksyneensä, etteivät kaikki ystävyudet ole elinikäisiä. Hanna myös jätti arvostelevat kommentit omaan arvoonsa. Ammattiapua hän ei tarvinnut. Suurin tukija on ollut uusi avomies, joka on myös eronnut muutama vuosi sitten. Hanna kuitenkin kertoi varovansa, ettei suhteesta tulisi terapiasuhdetta. Nykyisin erosta puhuttiin vain vähän, ja jos puhuttiin, niin enimmäkseen positiiviseen sävyyn. Hanna mukaan siitä jo jopa vitsailtiin uuden kumppanin kanssa.

Hanna pohti erokokemuksen myös kasvattaneen häntä paljon. Kokemus auttoi arvostamaan nykyistä, onnellista elämää. Hanna kertoi uskovansa vahvasti valoisaan tulevaisuuteen uuden avomiehen rinnalla ja totesi vielä kertomuksensa lopussa, ettei halunnut syyttää entistä miestä eroa. Lisäksi hän kirjoitti olevansa tietoinen myös omista puutteistaan ja virheistään ja uskoi uudessa suhteessa elämisen myös vaativan itsetutkiskelua, ettei toistaisi samoja virheitä. Katkeruutta ja syyllisyydentunnetta Hanna sanoi välttävänsä ja totesi optimistisena luonteena sen onnistuvan.

Hanna erokertomus oli pohdiskeleva, eron syitä ja seurauksia refleктоiva ja analysoiva erokertomus. Vastaavaa analyttisyyttä tutkimusaineistossani ilmeni ainoastaan Miian kertomuksessa. Toisaalta Hannan ero oli tapahtunut vasta vajaa vuosi sitten, ja hän itsekin totesi tilanteensa olevan uusi ja hän pohti, voisiko kaikki sujua näin helposti.

Hanna oli mielestäni melko tyyppillinen sukupolvensa edustaja. Hänellä oli korkea koulutus ja vaativa työ, ja hän oli valmis tekemään eroratkaisun, vaikka avioliitossa ei varsinaisesti mitään suurta ongelmaa ollut. Avioliitosta kuitenkin puuttui romanttinen rakkaus, ja Hanna koki elämänsä onnettomaksi. Tyytymättömyys parisuhteeseen ja halu kokea onnea ja romanttista rakkautta riittävät parisuhteen päättymisen syyksi nykyisin. Parisuhteeseen ladataan paljon odotuksia, ja se voidaan mieltää pakopaikaksi kaoottisessa maailmassa (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 173). Suhteeseen ei sitouduta elinikäisesti, ja elämään liittyvä juurettomuus ja liikkuvuus tulevat esille myös parisuhteessa (esim. Bauman 1996, 184-185). Giddensin (1991, 88) kuvaama puhdas suhde muodostetaan vain sen itsensä vuoksi, ja se kestää niin kauan kuin se tuottaa tunneperäistä tyydytystä.

Astan erokertomus (erotarina no 5)

- "Eroni oli vaikeimmasta päästä"

Asta syntyi vuonna 1975 ja oli erotessaan vasta 30-vuotias. Astan erokertomus oli melko refleктоiva, pitkä ja seikkaperäinen. Se myös piti sisällään paljon eron syiden pohdintaa.

Avioliitto kesti vain kuusi vuotta. Erosta on kulunut aikaa kirjoitushetkelä hiukan yli vuosi. Avioliitosta syntyi kaksi lasta, ja Astan erokertomusta voisi luonnehtia kertomukseksi erosta KÄÄNNEKOHTANA, JOKA JOHTI UUTEEN PARISUHTEESEEN. Avioliitto oli alusta asti vaikea. Astan mukaan mies kohteli perhettään huonosti. Hän ei hoitanut lapsia, ja oli Astan mielestä aina pahan tuulinen ja laiska. Monet ystävät eivät alusta alkaen hyväksyneet Astan miestä ja ihmettelivät eron jälkeen, miten Asta jaksoi liitossa niinkin kauan. Eron jälkeen mies haukkui ja pahoinpiteli Astaa useita kertoja. Hän tuli öisin Astan ovelle ja syytti Astaa erosta. Asta joutui turvautumaan poliisin apuun useita kertoja. Tilanne vaan paheni, kun Asta löysi uuden miesystävän. Muutamat itsekkin eron kokeneet ystävät tukivat Astaa paljon, ja myös omat sukulaiset antoivat täyden tukensa. Lisäksi uudessa asuinpaikassa oli löytynyt ystäviä, jotka tukivat ja kannustivat.

Lasten huoltajuutta käsiteltiin oikeudessa, ja valituksen takia prosessi oli vieläkin kesken. Uusi miesystävä oli ollut Astalle suurin tuki vaikeassa eroprosessissa ja hän on pysynyt rinnalla, vaikka entinen mies on solvannut ja haukkunut häntäkin. Vieläkin entinen mies lähetti Astalle ilkeitä tekstiviestejä ja lasten tapaamisia oli hankala järjestää.

Tapaamiset olivat vaikeita, koska mies asui kaukana eikä suostunut kustantamaan ajomatkoja, kun Asta vei lapset isälle. Entinen mies ei myöskään aina noudattanut sovittuja tapaamisaikoja. Lapset olivat selvästi kärsineet tapahtumista ja ovat arkoja ja sulkeutuneita. Kauhulla Asta odotti oikeuden päätöstä lasten huoltajuudesta. Hän pelkäsi, että toinen lapsista annettaisiin isän huollettavaksi.

Asta kertoi aluksi säälineensä entistä miestänsä, mutta tunsikin nyt vain kylmyyttä ja vihaa. Mies oli hänen mukaansa häijy ja ajatteli vain itseään. Astan mielestä mies oli muuttunut paljon pahempaan suuntaan eron jälkeen, ja Asta pelkäsi edelleen miehen ilkeilyä ja väkivaltaisuutta. Kaikesta huolimatta Asta suhtautui tulevaisuuteen valoisasti ja koki itseluottamuksensa vahvistuneen vaikean eroprosessin myötä. Uusi parisuhde tuntui hyvältä, ja hän sai nykyiseltä mieheltä tarvitsemaansa tukea ja kannustusta.

Asta eli vielä selvästi eroprosessin vaikeaa vaihetta. Lastenhuoltajuus oli ratkaisematta, ja entisen miehen uhkailu ja väkivaltainen käytös varjostivat arkea. Husson (2003, 144-145) mukaan ero on joillekin miehille niin mahdottomalta tuntuva vaihtoehto, että jopa vaimon tai koko perheen kuolema tuntuu paremmalta ajatukselta.

Kaikesta huolimatta Asta oli vakuuttunut, että ero oli oikea päätös, ja hän jaksoi uskoa valoisampaan tulevaisuuteen. Entisen miehen kostonhaluinen käytös vaikeutti elämää, mutta se varmasti myös auttoi irrottautumaan vanhasta suhteesta. Asta edusti nuoresta iästään huolimatta perinteistä suomalaista selviytyjää. Hän oli sisukas nainen, joka taisteli viimeiseen asti oikeudestaan lapsiinsa ja uuteen onneen. Asta kuvaili eroaan käännekohtana ja elämänsä suurimpana muutoksena, joka kuitenkin johti uuteen onnelliseen parisuhteeseen. Sukupolvensa enemmistön tapaan Asta asui kaupungissa ja oli käynyt läpi pitkän koulutuksen.

Yhteenvetoa

Hannan ja Astan erokertomukset poikkesivat paljon toisistaan. Hannan kertoi eronsa olleen sopuisa ja ”sivistynyt”, kun taas Astan kertomuksessa ero oli poikkeuksellisen riitaisa ja vaikea. Yhteistä näissä kertomuksissa oli naisen halu lähteä onnettomaksi kokemastaan suhteesta. Lisäksi molemmat kertoivat eron jälkeen suurelta osin luoneensa uuden sosiaaliset verkoston. Molemmat kertoivat myös löytäneensä pian uuden kumppanin ja tasapainoiseksi ja onnelliseksi luonnehtimansa parisuhteen. Molemmilla kertojilla myös oli oma ammatti ja koulutus, kuten useimmilla heidän sukupolvensa edustajilla, eivätkä taloudelliset seikat estäneet heitä tekemästä eroratkaisua, kuten usein vanhemman sukupolven edustajilla. 1970-luvulla syntyneinä Hanna ja Asta olivat varmasti myös nähneet paljon eroja lähipiirissään, eikä avioeroa enää varsinkaan nuorten ihmisten keskuudessa pidetty paheksuttavana tai erikoisen ratkaisuna. Vanhempien sukupolvien kertomuksissa kuvattua häpeää ei tullut esille Hannan ja Astan kertomuksissa. Molempien ero oli ollut käännekohta ja elämän suurin muutos, jonka jälkeen he kertoivat elämänsä muuttuneen onnellisemmaksi uuden parisuhteen myötä.

Sekä Hannan että Astan kertomus sisälsi aiempien sukupolvien kertomuksia enemmän reflektointia kerrontaa parisuhteesta ja erosta. Etenkin Hanna pohti paljon eronsa syitä ja oikeuttaan elää onnellista elämää tyydyttävässä parisuhteessa.

5.1.1.5 Yhteenvetoa eri sukupolvien erokertomusten tarkastelusta

Neljään eri sukupolveen kuuluvien kirjoittajien erokertomuksissa on toki paljon samoja piirteitä, mutta myös paljon selkeitä eroja, joita voi ymmärtää sukupolvien erilaisilla kokemuksilla. Vanhempien sukupolvien kokemus nälästä, köyhyydestä ja sota-ajasta on vaikuttanut heidän maailmankuvaansa ja muokannut heidän arvojaan. Nuorempien sukupolvien kokema koulutuksen pidentyminen, laajalle 1990-luvun laman myötä levinnyt työttömyys ja populaarikulttuuri puolestaan ovat muokanneet heidän maailmankuvaansa ja arvojaan. Suomessa tapahtunut nopea rakennemuutos maatalousyhteiskunnasta teollistuneeksi yhteiskunnaksi on vaikuttanut kaikkien neljän tarkastellun sukupolven elinympäristöön, elämäntapaan sekä maailmankuvaan ja identiteettiin. Siinä mielessä on jopa hämmästyttävää, miten samanlaisia tarinatyyppisiä ja juonikuvia eri sukupolvien kertomissa erokertomuksissa kuitenkin esiintyi. Jopa erojen syiksi kerrottiin paljolti samat syyt eri sukupolvien edustajien kertomuksissa. Lähiyhteisön tuki sen sijaan näytti painottuvan kertomusten perusteella entistä enemmän ystäviin ja työtovereihin nuorempia sukupolvia edustavien eronneiden kohdalla.

Vaikka en esittele tässä luvussa tarkemmin kaikkien pohjalaisten kirjoittajien erokertomuksia, olen koonnut kaikista pohjalaisista kirjoittajista taulukon, jossa on eritelty kirjoittajat Roosin sukupolviluokittelun mukaisesti. Kirjoittajan nimen lisäksi on mainittu tarinatyyppi, kertojan mainitsema eron syy ja eron

tapahtuma-aika. Tavoitteenani on, että lukija hahmottaisi jonkinlaisen kokonaiskuvan koko kirjoittajajoukosta, ja voisi halutessaan verrata eri sukupolvia ja erilaisia tarinatyyppjä edustavia kertoja toisiinsa.

TAULUKKO 5 Pohjalaisten erokertomukset luokiteltuina tarina-tyyppeihin Roosin sukupolviluokittelun mukaisesti

SUKUPOLVI	TARINA-TYYPPI	ERON SYYT	ERON TAPAHTUMA-AIKA	KIRJOITTAJAN NIMI
Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi	Tragedia, jota seurasi itse valittu yksin eläminen	Puolison alkoholismi ja väkivalta	1980-luku	LIISA
Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi	Tragedia, jota seurasi itse valittu yksin eläminen	Puolison tuhlavaisuus ja erilleen kasvaminen	1960-luku	JUSSI
Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi	Tragedia, jota seurasi itse valittu yksin eläminen	Erimielisyys-detasoinpaikasta	1960-luku	BÖRJE
Pulan, sodan ja jälleenrakennuksen sukupolvi	Tragedia, jota seurasi ei-valittu yksin eläminen	Erilleen kasvaminen	2000-luku	IRMA
Suuren murroksen sukupolvi	Käännekohta, jota seurasi uusi, onnellinen parisuhde	Erilleen kasvaminen	2000-luku	JORMA
Suuren murroksen sukupolvi	Tragedia, jota seurasi ei-valittu yksin eläminen	Puolison uskotomuus	2000-luku	HELMI
Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi	Käännekohta, jota johti uuteen, onnelliseen parisuhteeseen	Puolison alkoholismi	1980-luku	MERJA
Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi	Tragedia, jota seurasi ei-valittu yksin eläminen	Puolison uskotomuus	1990-luku	MIIA
Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi	Tragedia, jota seurasi ei-valittu yksin eläminen	Puolison uskotomuus	2000-luku	KAISA
				Taulukko 5 jatkuu

Taulukko 5 jatkuu

SUKUPOLVI	TARINA-TYYPPI	ERON SYYT	ERON TAPAHTUMA-AIKA	KIRJOITTAJAN NIMI
Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi	Tragedia, joka johti itse valittuun yksin elämiseen	Puolison hylkääminen	1980-luku	PIRKKO
Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi	Tragedia, joka johti ei-valittuun yksin elämiseen	Puolison hylkääminen	2000-luku	KALLE
Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi	Tragedia, joka johti itse valittuun yksin elämiseen	Puolison mielisairaus	1980-luku	ULLA
Lähiöiden ja koulutuksen sukupolvi	Käännekohta, joka johti uuteen, onnelliseen parisuhteeseen	Erilleen kasvaminen	2000-luku	EEVA
Rock-sukupolvi	Käännekohta, joka johti uuteen, onnelliseen parisuhteeseen	Erilleen kasvaminen	2000-luku	HANNA
Rock-sukupolvi	Käännekohta, joka johti uuteen, onnelliseen parisuhteeseen	Erilleen kasvaminen	2000-luku	ASTA

Valtaosa kirjoittajista (9/15) edusti kahta nuorinta sukupolvea. Jopa seitsemän kirjoittajaa kuului lähiöiden ja koulutuksen sukupolveen, ja he olivat kirjoitushetkellä noin 40-50 -vuotiaita. Kuusi kirjoittajaa edusti kahta vanhinta sukupolvea, ja heidän syntymäaikansa sijoittui 1930-1940 -luvulle. Kirjoitushetkellä he olivat noin 60-75 -vuotiaita.

Taulukon perusteella ei tule näkyviin mitään selkeää linjaa, joka näyttäisi että esimerkiksi vanhempien sukupolvien kertomat eron syyt olisivat selvästi erilaisia kuin nuorempien sukupolvien kertomat.

1960-luvulla eronneiden erokertomuksissa eron syyt olivat kertojien mukaan monimuotoisia, kuten puolison tuhlaavaisuus ja erilleen kasvaminen ja erimielisyydet asuinpaikasta. 1980-luvulla eronneet kertoivat eron syynä olleen puolison alkoholismi tai mielisairaus tai puolison taholta tullut hylkääminen. 1990-luvulla eronneen kertomuksessa eron syyksi kerrottiin puolison uskottomuus. Viidellä 2000-luvulla eronneella eron syynä oli kertojien mukaan erilleen kasvaminen ja kahdella puolison uskottomuus.

Molempien 1960-luvulla eronneiden kirjoittajien ero oli kertomusten mukaan johtanut itse valittuun yksin elämiseen. 1980-luvulla eronneista kolmen eroa oli seurannut itse valittu yksin eläminen ja yksi 1980-luvulla eronnut oli löytänyt uuden, onnellisen parisuhteen. 1990-luvulla eronneen kirjoittajan eroa oli seurannut ei-valittu yksin eläminen. Neljän 2000-luvulla eronneen ero oli

johtanut uuteen, onnelliseksi kuvattuun parisuhteeseen. Neljän 2000-luvulla eronneen kirjoittajan ero oli johtanut ei-valittuun yksin elämiseen.

Kymmenen kertojan erokertomusta luonnehdin traagiseksi erokertomuksiksi (10/15). Viiden (5/15) kertojan erokertomuksen nimesin käännekohtaksi, joka oli johtanut uuteen, onnellisempaan parisuhteeseen. Uusi parisuhde oli ainakin aluksi romanttinen ja rakastava. Traagisia erokertomuksia esiintyi kaikkien sukupolvien edustajien joukossa lukuun ottamatta nuorimman sukupolven edustajia, joita oli vain kaksi. Lähes kaikki kertojat kuvasivat kanssakäymisen entisen puolison kanssa päättyneen kokonaan, niin että korkeintaan sukujuhlissa tavattiin, tai ne joilla oli alaikäisiä lapsia tapasivat satunnaisesti lasten tapaamisjärjestelyjen yhteydessä.

Huomioni kiinnittyi kertomuksia kokonaisuuksina tarkasteltaessa sukupolvitarkastelun lisäksi kirjoittajien sukupuoleen. Vain neljä kirjoittajista (4/15) oli miehiä. Yhtä kertomusta lukuun ottamatta miesten erokertomukset olivat tragedioita. Eroa oli seurannut yksin eläminen. Miehet kirjoittivat erostaan naisia nuikemmalla ja toteavalla tyylillä refleктоimatta kovinkaan paljon tapahtumien kulkua. Vilkon (1997, 124) mukaan miesten tapana on omaelämäkerroissaan naisia enemmän korostaa lineaarisia jatkumoa, julkista maailmaa, uraa ja omaa minää. Sen sijaan naisten elämäntarinat ovat perinteisesti olleet perhe- ja ihmissuhdekeskeisempiä. Nämä seikat näkyivät myös tutkimusaineistoni elämäntarinoissa.

On syytä pitää mielessä myös sen seikan vaikutus erokertomuksiin, miten kauan erosta oli kirjoitushetkellä kulunut aikaa. Iäkkäät kertojat, joiden erosta oli kulunut usein jopa vuosikymmeniä, eivät kirjoittaneet tarjoakaan eroon liittyvistä yksityiskohdista ja eron yhteydessä kokemistaan tunteista. Niin ikään refleктоivaa ja pohdiskeluvaa kerrontaa erosta esiintyi enemmän nuoremmilla kertojilla, joiden erosta oli luonnollisesti kulunut vasta muutamia vuosia. Voisi myös ajatella omien tunteiden ja ajatusten refleктоimisen olevan suomalaisessa yhteiskunnassa tyypillistä nimenomaan nuoremmille sukupolville. Esimerkiksi sota-ajan tapahtumista suurelta osin vaiettiin vuosikymmeniä, ja vanhemmat sukupolvet oppivat kätkemään kipeät muistonsa. Nuorempia sukupolvia sen sijana kannustetaan pienestä asti ilmaisemaan tarpeensa ja tunteensa ja pohtimaan ihmissuhdeasioita.

5.2 Parisuhteen päättymisen syyt eronneiden kertomuksissa

- ”Mies joi ja löi ja petti”

Kuten jo aiemmin mainitsin, eron syiden kertominen ja analysoiminen näytti olleen monille kirjoittajille tärkeä osa erokertomusta. Vaikka en suoranaisesti pyytänyt kirjoittajia kertomaan eron syistä, kaikki 15 kirjoittajaa sen tekivät. Tutkimusaineistossani avioerostaan kirjoittaneet pohjalaiset mainitsivat avioeron tärkeimmäksi syyksi useimmiten puolison uskottomuuden (5/15). Toi-

seksi yleisimpänä syynä mainittiin puolisoitten erilleen kasvaminen (4/15). Puolison alkoholismi (2/15), puolison mustasukkaisuus (2/15) sekä väkivaltaisuus (2/15) nähtiin myös syinä avioeroon. Monet kirjoittajat mainitsivat kaksi tai kolme syytä erolleen, ja tällaisina mainittiin puolison mielisairaus/mielenterveysongelmat ja erimielisyydet asuinpaikasta. Kolmessa kirjoituksessa nähtiin perheväkivalta osasyynä avioeroon. Se oli joissain tapauksissa ollut ”viimeinen pisara”, joka pani alulle eroprosessin. Yhdessä tapauksessa väkivalta oli jatkunut myös eron jälkeen pahoinpitelyinä, haukkumisina ja loukkaavina tekstiviesteinä.

Uskottomuus, alkoholismi ja mielenterveysongelmat ovat syitä, joilla eroja useimmiten tutkimusten mukaan selitetään (esimerkiksi Määttä 2002; Hemminki 2004, 20-21). Ne ovat myös kulttuurissamme yleisesti hyväksytyjä syitä, ja sen vuoksi ero on helpompi selittää ja perustella muille ihmisille. Uskottomuus on monien mielestä aina seurausta siitä, jos suhde ei toimi. Silti puolison uskottomuus saattaa tulla täytenä yllätyksenä ja olla shokki toiselle osapuolelle. Lipposen (2003, 10) mukaan miehet myös usein mainitsevat eron syyksi seksielämän latistumisen. Uskottomuuden taustalla saattaa olla miesten halu lähteä hakemaan seksuaalista tyydytystä muualta. Viikkolehdet saattavat antaa meille harhaisen kuvan seksistä ja sen mittaamisesta suorituksena ja kertoina tai kestona. Myös nainen voi olla tyytymätön seksielämään ja lähteä hakemaan vaihtelua ja tyydytystä muualta. Pitkiä parisuhteita tutkineen Pukkalan (2007, 50-51) mukaan uskottomuutta on vaikea määrittellä yksiselitteisesti. Uskottomuuden määrittely rakentuu kussakin suhteessa puolisoitten odotuksista, käsityksistä ja toiveista käsin. Osa ihmisistä määrittelee uskottomuuden seksuaaliseksi kanssakäymiseksi jonkun muun kuin puolison kanssa. Monet pitävät uskottomuutena myös sellaista puolison suhdetta toiseen ihmiseen, jolla on vaikutusta avio- tai avopuolisoiden emotionaaliseen läheisyyteen ja suhteen tasapainoon.

Väkivalta eron syynä on ollut hyväksyty syy Suomessa jo vuosikymmeniä. Parisuhdeväkivaltaa tutkinut Husso (2003, 14) toteaa, ettei parisuhdeväkivaltaa ole Suomessa juuri tutkittu ennen 1990-lukua. Suomessa parisuhdeväkivalta on tilastojen valossa Länsi-Euroopassa yleisempää kuin missään muussa maassa (Husso 2003, 16-18), ja parisuhdeväkivallan mukanaan tuomaa inhimillisen kärsimyksen laajuutta on vaikea hahmottaa. Husson tutkimuksen mukaan väkivaltaa saatettiin salata jopa vuosikymmeniä, ja avun hakemisen kynnyks oli korkea (Husso 2003, 19-20). Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset eivät näytä eroavan helposti, vaan yrittävät viimeiseen asti sinnitellä liitossaan. Ero väkivaltaisesta kumppanista näytti vaikealta prosessilta, ja monesti lasten oireilu oli antanut sysäyksen hakea eroa. Aiempina vuosikymmeninä myös syyllisten hakeminen teki eroprosessista erityisen raskaan. (Husso 2003, 144-145.) Väkivalta myös kärjistyy usein erotilanteessa ja saattaa jatkua pitkäänkin eron jälkeen, kuten oli käynyt yhdellä kirjoittajista. Husson (2003, 165) mukaan ero on joillekin miehille niin mahdottomalta tuntuva vaihtoehto, että jopa vaimon tai koko perheen kuolema tuntuu paremmalta ajatukselta. Näin siis lähteminen väkivaltaisesta suhteesta saattaa olla hengenvaarallinen ratkaisu, kuten myös suhteeseen

jääminen. Sen vuoksi ei olekaan mikään ihme, että pahoinpitelyä siedetään pitkään ja eroratkaisua harkitaan jopa vuosikymmeniä.

Eräs kirjoittaja kuvasi eroaan alkoholistimiehestä näin:

”Mieheni kärsi alkoholiongelmasta joka toi mukanaan myös väkivaltaisuuden lähinnä minua kohtaan. Monet kerrat ennen lopullista päätöstä ajattelin erota, mutta aina sitä vaan odottaa, että kyllä kaikki muuttuu paremmaksi. Minulle ja lapsille tämä ero oli toteuduttuaan helpoitus.” (Merja 48 vuotta, avioerosta 27 vuotta, no 15)

Tutkimusaineistoni mukaan kaikilla kirjoittajilla, jotka kuvasivat erokertomuksessaan puolison alkoholiongelmaa, oli puolison juominen kertomuksen mukaan lisääntynyt eron jälkeen. Hokkasen tutkimuksessa (2005) tuli esille sama ilmiö; hänen haastattelemillaan eronneille naisille, joiden entisen miehen päihdeongelma oli tiedossa jo avioliiton aikana, se oli haastateltujen mukaan yleensä kärjistynyt eron jälkeen.

Kaksi kirjoittajaa kertoi eronsa syyksi erilleen kasvamisen. Heistä toinen kuvasi tilannetta näin:

”Vaikka avioliittoon ei kuulunut mitään traagista, väkivaltaa, päihteitä tai muuta sellaista, niin olen ajatellut sen sillä tavoin, että ihmisellä on varmasti halu elää onnellinen elämä ja joskus sen tavoittelu rikkoo jotain ennen saavutettua ja perustettua. Ongelmiamme en halunnut julkisesti toivottaa, koska ne ovat yksityisasiota. Ymmärrän kyllä, että ystävät janosivat selityksiä, koska meidän avioliittomme näytti ulospäin hyvälle.” (Hanna 34 vuotta, avioerosta vuosi, no 11)

Avioeron syyksi hyväksytään nykyään pelkkä tyytymättömyys parisuhteeseen. Sosiologien kuvaama minä-projekti (esimerkiksi Giddens 1991, 5) pitää sisälleen ajatuksen yksilön oikeudesta toteuttaa itseään. Yksilö pyrkii tyydyttämään omia tarpeitaan etsien onnea, eikä rakkaus välttämättä kestä, jos ei parisuhde täytä sille asetettuja odotuksia (Giddens 1991, 94). Enää ei sitouduta parisuhteeseen kuten entisaikoina, ja parisuhde on alettu nähdä muuttuvana ja tilapäisenä (Giddens 1995; Beck 1992; Bauman 1993). Myös Beck ja Beck-Gernsheim korostavat yksilöitymiskehityksen vaikutusta aviosuhteen muuttumiseen. Yksilön etsiessä onnea ja tyydytystä uuden rakkauden vetovoima lisääntyy. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 178-179.)

Pohjalaisten erokertomuksissa tällainen ajattelu ei kuitenkaan tullut usein esille. Sitoutumista parisuhteeseen arvostettiin, ja ehjän perheen puolesta oli kertomusten perusteella taisteltu useimmiten pitkään isoistakin ongelmista huolimatta. Kukaan kirjoittajista ei kertonut lähteneensä parisuhteesta löytääkseen uuden onnen ja toisen tilaisuuden. Sen sijaan jotkut kirjoittajat kertoivat puolisonsa niin tehneen. Edellä mainitut kaksi pohjalaista kirjoittajaa, jotka mainitsivat eron syyksi erilleen kasvamisen, näyttivät tuntevan tarvetta selitellä ratkaisuaan sukulaisille, ystäville ja muille läheisille. He olivat myös kokeneet, ettei lähiyhteisö näyttänyt hyväksyvän eron syyksi pelkkää erilleen kasvamista.

Yhteenvetona voisi todeta, että useimmissa erotarinoissa ei eron syytä analysoitu kovin perusteellisesti, vaikka haluttuunkin tuoda esille jokin konkreettinen syy, miksi oli erottu. Yleensä kertojat nimesivät erolleen yhden tai kaksi syytä, edellä mainittuja syytä, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä yhteiskunnas-

samme. Tässäkin siis toteutui ”hyvän erotarinan juoni”, varsinkin kun eron syy lähes aina löytyi toisesta osapuolesta, ei kirjoittajasta itsestään. Useimmiten puoliso oli kertojan mukaan ollut uskoton, mustasukkainen tai alkoholisti tai mielenterveysongelmainen. Tutkimusaineistossani monet avioerotarinat olivat erittäin traagisia, ja erosta oli jo pitkä aika. Näytti siltä, että erityisen traagisen eron kokeneilla suuri tarve kirjoittaa erostaan vielä pitkän ajan jälkeen, minkä vuoksi traagiset erot painottuivat aineistossani. Tutkimusaineistoni perusteella näytti siltä, että menneinä vuosikymmeninä avioero on Pohjanmaalla ollut niin harvinainen ja paheksuttukin tapahtuma, että sitä on yritetty välttää kaikin keinoin ja eroratkaisua on siirretty mahdollisimman kauan, kuten jotkut kirjoittajat mainitsivat tehneensä.

Vilma Hännisen (1999, 64-65) mukaan ihmiselle on tyypillistä omaksua toimijan tai uhrin rooli. Eräs perustavanlaatuisen syy-seuraussuhteiden jäsenyyksen määre on se, missä määrin elämäntapahtumat nähdään kertomuksen kertojan eli päähenkilön omien toimien tai olosuhteiden määrääminä. Ihmiset ovat taipuvaisia näkemään etenkin positiiviset elämäntapahtumat omien toimintojensa seurauksena, mikä vahvistaa myönteistä minäkuvaa. Pohjalaisten kertomuksissa eron syynä olivat useimmiten puolison käytöksestä johtuvat asiat, ja kertojille oli ominaista uhriajattelu.¹⁰

Kulttuurimme keskeisissä mallitarinoissa esimerkiksi alkoholi on kautta aikojen näytellyt suurta osaa. Liiallinen alkoholinkäyttö on ollut esillä niin kirjallisuudessa kuin elokuvissakin. Ei ole lainkaan hämmästyttävää, että puolison liiallinen alkoholinkäyttö korostui myös pohjalaisten kirjoittamissa erokertomuksissa. Myös väkivalta parisuhteessa ja perheessä on synkkä osa suomalaista kulttuuria, ja sen näyttäytyminen osana erokertomuksia olikin ennakoitavissa. Mielisairaus eron syynä tuli esille joissakin erokertomuksissa. Yhdessä kertomuksessa entisen puolison kerrottiin sairastaneen skitsofreniaa ja muutamassa muussa kertomuksessa kerrottiin puolison vainoharhaisuudesta ja harhakuvitelmissa.

Tämän tutkimusaineiston perusteella voisi myös todeta, että kirjoittajat eivät eronneet kovin helposti ja pienestä syystä, etenkin jos pariskunnalla oli lapsia. Samaan näkemykseen ovat päätyneet esimerkiksi Furstenberg & Cherlin (1991, 20) tutkimuksessaan. Myös Määttä toteaa (2002, 46, 101), ettei erolle aina edes osata nimeä syytä, eivätkä monet eronneet pysty itsekään sanomaan, miksi erosivat. Syiden etsintä on kuitenkin eronneelle ymmärrettävä yritys tehdä avioerosta hyväksyttävämpi ja inhimillisesti ymmärrettävä. Myös Hokkasen tutkimuksessa (2005, 5) eronneet halusivat kertoa eron syistä, vaikka tutkija ei niitä suoraan kysynytäkään.

Suomalaisessa kulttuurissa näyttäisi olevan edelleen tärkeää osata kertoa ja nimetä eron syyt. Pohjalaisten erokertomuksissa tuli esille, että lähiyhteisön

¹⁰ Tutkimuspäiväkirja joulukuu 2008. Olin avioerossani jättäjä, vaikka minun käsitykseni mukaan olimme lopullisesta erosta yhtä mieltä; emme voineet enää jatkaa yhdessä. Omaksuin aktiivisen toimijan roolin erossa, panin paperiasiat vireille, muutin pois yhteisestä asunnostamme ja hoidin osituksen. Se, että jaksoin hoitaa käytännön asiat vahvasti itseluottamustani. Huomasin, että selviän ja pärjään myös yksin.

jäsenet kysyivät eronneilta suoraan eron syitä, ainakin jollei syy ollut ilmi selvästi ulospäin näkyvä, selkeä ja perinteinen syy.¹¹

Hännisen (1999, 21-22) sanoin sisäinen tarina on luova prosessi, jossa yksilö tulkitsee elämänsä merkittäviä tapahtumia, on niistä sitten kulunut 30, 13 tai 3 vuotta. Kerromme tarinaa yhä uudelleen itselle ja muilla ja tarina muuttuu ja muokkaantuu ajan kuluessa. Myös kerronta eron syistä muuttuu ajassa ja paikassa. Siinä missä välittömästi eron jälkeen esimerkiksi 1960-luvulla eronnut kertoja on kertonut tuolloin eronsa syyksi vaimon tuhlaavaisuuden, saattaa hänen tarinansa vuosikymmenien aikana muuttua ja tänä päivänä hän saattaa kertoa eronsa syyksi esimerkiksi erilleen kasvamisen, jota ei tuolloin edes pidetty eron syynä. Aikojen kuluessa eron ”legitiimit” syyt ja selitykset vaihtuvat yhteiskunnassamme. Myös muistot aiemmin eletystä elämästä, parisuhteesta ja avioliitosta muuttuvat ja saavat uudenlaisia merkityksiä uusien elämäntilanteiden myötä. Vahvasti mieleen jääneet ydinkokemukset, kuten avioero, as-karruttavat meitä vielä vuosikymmenien jälkeen, ja meillä on tarve löytää selityksiä elämme käännekohdille.

5.3 Yhteisön tuki parisuhteen päättymisen jälkeen eronneiden kertomuksissa

- ”Kyläläiset repivät sängyn pohjalta yhteisiin rientoihin”

Eronneet kirjoittivat paljon yhteisön suhtautumisesta ja sen antamasta tuesta eron jälkeen. Olinhan kirjoituspyynnössäni (LIITE 1) myös toivonut, että he kertoisivat nimenomaan näistä asioista, koska oletin jo tutkimuksen alkuvaiheessa, että lähiyhteisön tuella on suuri merkitys erosta selviytymisessä. Sosiaalista pääomaa sisältävä lähiyhteisö auttoi eronnutta suhtautumaan positiivisesti elämänmuutokseen ja luottamus yhteisön jäseniin lisäsi eronneen hyvinvointia. Lähiyhteisö, sukulaiset, ystävät, työtoverit ja naapurit näyttivät antaneen paljon tukea eronneille pohjalaisille. Eniten tukea kirjoittajat kertoivat saaneensa omilta sukulaisilta ja ystäviltä. Omat vanhemmat, sisarukset ja läheisimmät ystävät olivat olleet kirjoittajien mukaan parhaita tukijoita. Isovanhemmilta saatu tuki on useimmiten ollut suuressa asemassa etenkin eronneen perheen lapsille. Hokkasen (2005, 173) mukaan isovanhemmilta saatu taloudellinen ja henkinen tuki on koettu tärkeäksi eron jälkeen, mutta jotkut isovanhemmat ovat myös katkaisseet välinsä eronneeseen, ja joskus myös lapsenlapsiin.

Seuraavassa esimerkissä tukea kerrottiin saadun paljon sukulaisilta ja ystäviltä:

¹¹ Tutkimuspäiväkirja maaliskuu 2007. Erosin 15 vuotta sitten, ja viimeksi vähän aikaa sitten läheinen ystäväntäni esitti illanistujaisissa minulle kysymyksen, miksi oikein erosimme. Hämmästyin, koska luulin kertoneeni eroni syyt hänelle moneen kertaan. Myös aikuiset lapseni ovat kerta toisensa jälkeen halunneet kuulla eromme syistä, joten oletan, että jokainen eronnut joutuu eron syitä moneen kertaan pohtimaan ja myös selittämään, kertomaan ja päivittämään erotarinaansa tietyn välein.

”Täytyy sanoa, että ympäristön suhtautuminen oli hyvin asiallista. Lähimmät naapurit ja työtoverit tiesivät miehen juomisesta ja ihan lähimmät myös väkivallasta... Myös miehen sukulaiset suhtautuivat hyvin, ja kenenkään kanssa ei menneet välit poikki. Eräs mieheni sukulainen on tälläkin hetkellä parhaita ystäviäni. Eroprosessin aikana parhaat tukijani olivat oma sisareni ja eräs naisystävä ja yksi mies, joka ei ollut rakastajani. Heille kolmelle voin aina purkaa huoleni ja kyllä niitä siinä vaiheessa ihmisellä onkin. Nostan vieläkin näille ystäville hattua että jaksoivat kuunnella.” (Liisa 75 vuotta, avioerosta noin kymmenen vuotta, no 3.)

Myös seuraava kirjoittaja oli saanut paljon tukea yhteisöltään:

”Koin avioeron kovin raskaasti, olin itsetuhon partaalla...Minä koin eroni tässä niin, että syyllistin itseni enkä voinut mennä minnekään, käperryin kotiini vain. Illalla muistelin oonko minä tänään syönyt kuin ei ole näläkä yhtään ja totesin että en ole vielä syönyt. Ja näin meni viikkoja ja laihruin ettei ollut kuin luut ja nahka. Naapurit alkoivat tahtoa minua mukaansa tilaisuuksiin ja lopulta rohkenin lähteä, mutta kovasti häpesin tapahtunutta. Mutta siitä alkoi uusi elämä ja hyvin menee. Niin kaikki jotka tuntevat, ovat kannustaneet minua koska olen paikkakuntalainen. Ja uskon ellei näin olisi ollut, ei minusta enää mainittaisi.” (Jorma 64 vuotta, avioerosta noin neljä vuotta, no 13.)

Tässä esimerkissä korostui kyläläisten ja naapureiden tuki, kun he jopa hakivat kotoa ruokahalunsa menettäneen eronneen miehen kylän rientoihin. Kirjoittaja myös antoi paljon arvoa tälle huolehtimiselle, koska koki kyläläisten näin pelastaneen hänen henkensä.

Vaikka oma suku ja läheiset henkilöt enimmäkseen olivat tukeneet kirjoittajia, usein kerrottiin eron jälkeen käyneen niin, että entisen puolison sukulaiset asettuivat entisen puolison puolelle eroproessissa ja välit heihin menivät poikki. Tämä saattoi myös joskus johtaa siihen, että isä ei saanut tavata lapsiaan eron jälkeen, kun välit entiseen puolisoon ja lapsiin menivät poikki. Kahdella mieskirjoittajalla välit omiin lapsiin olivat menneet kokonaan poikki. Tässä esimerkki sellaisesta tapauksesta:

”Mun sukulaiset ja tuttavat ei koskaan vihannu tai moittinu mua eron takia, mutta vaimon kaksi serkkua haukkui mut silloin. Nyt kyllä oon niiden kanssa puheväleissä. Sen sijaan vaimo ja sen vanhemmat suuttui mulun sen eron takia ja lupasivat vihata mua niin kauan kun elävät. Vaimon vanhemmat on jo kuolleet mutta vaimo jatkaa vihaamista. Ne teki tapaamisista riitatilaisuuksia, joten niistä oli vaan vahinkoa lapselle. Hän sai hyvän ammatin ja meni naimisiin, mutta mua ei kutsuttu edes häihin.” (Börje 75 vuotta, avioerosta 35 vuotta, no 7.)

Castrénin (2009b, 145-146) mukaan nykyisin halutaan tukea biologisten perhesiteiden jatkuvuutta. Silti erovanhemmuus ei aina ole ongelmatonta, sillä riittävässä erossa yhteishuoltajuus tarjoaa mahdollisuuksia vahingontekoon ja kiusaamiseen. Eron jälkeen monet pitävät nykyään kiinni suhteista entisen puolison sukulaisiin, esimerkiksi vanhempisiin ja sisaruksiin. Tämä ilmiö viittaa siihen, että huolimatta rakenteellisesta paineesta ihmisillä on liikkumatilaa ja he voivat pyrkiä jakamaan lojaliteettinsa entisen ja nykyisen puolison kesken. (Castrén 2009b, 119-120.)

Vain muutama kirjoittaja mainitsi työyhteisön tuen antajana. Työyhteisöltä kirjoittajat kertoivat saaneensa tukea:

”Työyhteisö oli loistava, asiaa ei puitu sen kummemmin, työtoverit ainoastaan kyselivät jakamisistani ja kuuntelivat jos halusin jotain kommentoita. Aivan lähipiirissä kaikki suhtautuivat hienosti, jopa ex-miehen suku. Oman äitini ja veljeni tuki oli vähäeleistä mutta sataprocenttista. Pari ystäväperhettä oli myös erittäin ymmärtäväisiä, mutta osa naapurustosta oli shokissa. Oli ikävää kuulla selän takaa kommentteja ja uteluita. Ja kaikista hankalin suhtautuminen tuli yhdestä ystäväperheestä.” (Hanna 34 vuotta, avioerosta vuosi, no 11.)¹²

Vain yksi kirjoittaja kertoi kokeneensa suoranaista syrjintää ja voimakkaita enakkoluuloja naapurien taholta:

”Naapurin mies oli tulla hulluksi saappaista, joita käytin vuosia. Hän alkoi nähdä ylimääräisiä miehiä meillä pihassa. Muut eivät nähneet. Samainen naapuri oli puhunut minusta kaikkialla, leimannut huonoksi naiseksi. Olin ihmeteltyt, miksi minua pidettiin niin moraalittomana. Olin enimmäkseen yksin lasteni kanssa ja ahkeroin ison omakotitalon pihalla. Sain pilasoittoja ja pyykkinarujani kiikaroiitiin. Uimapuutkin olivat sensaatio ja vaatteitani vietin narulta.” (Pirkko 48 vuotta, avioerosta yli 20 vuotta, no 10)

Perinteisessä maaseutuyhteisössä avioero saattoi menneinä vuosikymmeninä herättää voimakasta moraalista paheksuntaa, kuten kirjoittaja oli kokenut. Jos yhteisön normipohja on liian tiukka, voi yhteisön jäseniin kohdistua ahdistavaa kontrollia, eristämistä ja suoranaista kiusaamista. Vaikka kirjoittajan esimerkki eron jälkeisestä elämästä pikkukaupungissa 1980-luvulla on poikkeus aineistossani, oletan muidenkin tuolloin eronneiden maaseudulla asuneiden kokeneen vastaavaa sosiaalista kontrollia ja jopa kiusaamista. Jokisen (2005, 18-19) mukaan ihmisen sitoutuessa ja samaistuessa vahvasti oman yhteisöönsä, jossa ihmissuhteet ovat hyvin läheisiä ja velvoittavia ja käyttäytyminen yhdenmukaista, saattavat ongelmat korostua. Yhteisö on liian sitova eikä anna tilaa uusille kontakteille.

Pohjalaiset yhteisöt näyttivät kertomusten mukaan riittäneen tueksi useimmille eronneille hyvin varsinkin menneinä vuosikymmeninä, koska ammattiavun hakemisesta avioeron jälkeen mainitsi melko pieni osa kirjoittaneista (4/15). Ammattiapuun turvautuneista suurin osa oli 1950-1960 -luvulla syntyneitä. Luonnollisesti ammattiapua ei juuri ollut edes tarjolla tuolloin kovin paljon maaseudulla ja pikkukaupungeissa. Kaksi kirjoittajaa oli turvautunut myös mielialalääkkeisiin ja yksi unilääkkeisiin. He olivat eronneet 1990-luvulla tai 2000-luvulla.

Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja haki ja sai monenlaista ammattiapua:

”Ystävät olivat pääsääntöisesti ex-puolison nuoruuden ystäviä ja osa hänen sukulaisiaan, joten välimatka heihin on eron jälkeen jäänyt pitkäksi. Sain tukea perheasian neuvottelukeskuksesta, psykodraamaryhmästä ja eroseminaarista. Kävin myös mielenterveystoimistossa. Tukea sain myös sossun virkailijalta ja työkavereilta sekä eroryhmässä tutuksi tulleilta. Kukin ystävä tuki tavallaan ja ajallaan. Terapeutit olivat neutraaleja ulkopuolisia.” (Miia 40 vuotta, avioerosta 10 vuotta, no 6.)

¹² Tutkimuspäiväkirja heinäkuu 2007. Oma työyhteisöni suhtautui avioerooni hiljaisesti tukien. Minulta ei kysely erostani, mutta jos ja kun halusin siitä puhua, löytyi aina kuuntelija. Yksi työtoveri oli jopa lähes vuoden tietämätön asiasta, ja hämmästyti siitä kuullessaan. Lasten asumisesta isänsä luona en tosin mielelläni puhunut muuta kuin lähimmille ystäville.

Yhteenvedon kertomusten perusteella yhteisön merkityksestä eron jälkeen voisi todeta, että yhteisö näytti olleen kertojille erittäin merkittävä voimavara erokriisistä selviytymisen kannalta. Pohjalaisten yhteisöt näyttivät kertomuksissa sisältävän paljon sosiaalista pääomaa. Kirjoittajille oli myös ominaista suuri luottamus oman lähipiirin tukeen elämänmuutoksen jälkeenkin. Kirjoittajille oli ollut tärkeää, että oma suku, ystävät ja läheisimmät työkaverit olivat hyväksyneet heidän ratkaisunsa ja antaneet tukea. Läheiset ihmissuhteet eron jälkeen ovat todella merkityksellisiä (katso esimerkiksi Hokkanen, 2005, 53). Monelle myös uusi parisuhde tai uusperhe oli antanut voimia ja uutta sisältöä elämään. Jallinoja (2000, 165) näkee, että avioeron jälkeen eronneen tukiverkosto on yleensä valmis auttamaan eronnutta melkein milloin tahansa. Eronneen sosiaalinen verkosto myös usein muuttuu eron jälkeen, ja esimerkiksi aiemmin eronneet ystävät saattavat muuttua parhaiksi tuen lähteiksi. Erokriisissä on tärkeää tietää, että on ihmisiä, joiden puoleen voi kääntyä tukea tarvitessaan.

Suurin osa kirjoittajista kertoi kuuluvansa vahvasti omaan, tiiviiseen yhteisöönsä, joka muodosti eron jälkeen turvaverkon. Pohjalaisten kirjoittajien yhteisöt näyttivät melko perinteisiltä yhteisöiltä ja merkittävänä tukijoina mainittiin useimmiten lähisukulaiset, ystävät ja lähimmät naapurit. Myös työtovereiden kerrottiin tukeneen eronnutta. Vain harvalla kirjoittajalla yhteisö tai sosiaalinen verkosto oli suuresti muuttunut eron jälkeen. Näin oli tapahtunut ainoastaan kahdella paikkakuntaa vaihtaneella kirjoittajalla. Monet kertoivat kuitenkin yhteyksien katkenneen entisen puolison sukulaisiin tai ainakin osaan heistä. Castrén (2009b, 120) näkee erosukulaisuuden eli eron jälkeisen sukulaisuuden länsimaisen sukulaisuusjärjestelmän perusrakennetta väljempänä ja moninaisuutta paremmin sietävänä. Siihen mahtuu myös sidoksia, jotka ovat mekaanisesti ajateltuna korvautuneet uusilla suhteilla eron jälkeen, varsinkin jos on menty uuteen parisuhteeseen. Eronneet vanhemmat määrittelevät sukulaisuutta sekä omasta että lastensa asemasta käsin. Nekin eronneet, jotka kokevat entisen puolison sukulaisten siirtyneen yhteyksien ulkopuolelle esimerkiksi lasten syntymäpäivillä saattavat korostaa biologisen sukulaisuuden perusteella isovanhempien asemaa. Toisaalta tällaisissa epävirallisissa juhlissa entisen tai nykyisen puolison sukulaisten asema voidaan määritellä myös erittelemättä sukulaisuuden statusta. Virallisemmissä juhlissa, kuten häissä, joissa on sukulaisuussuhteen perusteella määrättyjä rooleja, sen sijaan yleensä noudatetaan tapakulttuuria ja toimitaan viralliseen sukulaisuuteen nojaten. (Castrén 2009b, 120.) Castrénin (2009b, 123) mukaan naisten rooli länsimaisessa sukulaisuusjärjestelmässä korostuu. Naispuolisten sukulaisten välillä on tutkimusten mukaan havaittu läheisempiä yhteyksiä kuin miespuolisten sukulaisten kesken, ja naiset tavallisesti ylläpitävät sukulaisuussuhteita järjestämällä sukulaisten tapaamisia ja juhlia. Myös eron jälkeen miesten kanssakäyminen sukulaisten kanssa näyttäisi vähenevän ajan myötä, kun sen sijaan naiset usein ylläpitävät sukulaisuussuhteita samaan tapaan kuin avioliitossa ollessaan (Castrén 2009b, 124).

Kirjoitusten valossa näytti, että maaseudulla pohjalaiset yhteisöt olivat olleet tiiviitä yhteisöjä ainakin vielä 1960-1980 -luvulla. Eronnut otettiin mukaan kylän rientoihin ja hänet hyväksyttiin joukkoon eronneenakin. Hyypä (2002,

120-128) toteaa, että voimakas kulttuuriharrastuksiin osallistuminen ja yhteisöllisyys on ominaista etenkin Pohjanmaan rannikon ruotsinkieliselle väestölle. Ruotsinkielisillä on yleensä suuri ystäväverkosto ja he kokevat elämänsä onnelliseksi. Oman tutkimusaineistoni perusteella näyttäisi, että myös suomenkielisellä Pohjanmaalla eronneiden lähiyhteisöjen kerrottiin olleen useimmiten tukea-antavia ja laajoja. Vaikka monissa tapauksissa eronneen entisen puolison suku ei enää halunnut olla eronneen kanssa tekemisissä, löytyi eronneille oman suvun ja vanhojen ystävien lisäksi useimmiten myös uusia ystäviä ja tukijoita.¹³

Vaikka yhteisö oli useimmiten tukenut eronnutta, kahdessa erotarinassa mainittiin naapureiden ikävistä suhtautumisesta. Avioerojen vähäinen määrä maaseudulla aiheutti myös ennakkoluuloja eronnutta kohtaan ainakin menneinä vuosikymmeninä. Eronneen kohtaaminen lähipiirissä saattoi aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa vielä naimisissa olevissa pariskunnissa. Hokkasen (2005, 140-141) tutkimuksessa tuli esille, että haastatellut eronneet vanhemmat kokevat usein, että eron kohdannut perhe edelleen kohtaa ainakin alkuvaiheessa usein epänormaaliksi leimaamista. Vaikka avioerot ovat yleisiä, eronneet itsekin saattavat kokea, ettei heidän perheensä ole eron jälkeen normaaliperhe. Eronnut äiti lapsineen saattaa edustaa naapureille jonkinasteista uhkaavaa epänormaaliutta ja joutua syrjinnän kohteeksi. Tällaista epänormaaliksi leimaamista toi pohjalaisista kirjoittajista esille ainoastaan yksi yksinhuoltajaäiti, jonka ero oli tapahtunut pikkukaupungissa 1980-luvulla. Yleinen mielipide eroja ja eronneita kohtaan on Pohjanmaallakin muuttunut suvaitsevaisemmaksi, mutta edelleen eroperheiden leimaamista ja stigmatisoimista näyttäisi esiintyvän. Tästä hyvänä esimerkkinä näkisin helmikuussa 2010 Ilkka-lehden yleisöosastokirjoittelun, joka alkoi nimimerkillä kirjoitetusta kirjoituksesta, missä nähtiin eroperheiden lasten syyllistyvän muita useammin koulukiusaamiseen. Kirjoituksessa leimattiin uusioperheet (kirjoittaman käyttämä termi) kyvyttömiksi huolehtimaan lapsistaan. Toisessa yleisöosastokirjoituksessa kirjoittaja vetosi tilastoihin, ja hänkin näki lisääntyneet avioerot kiusaamisen lisääntymisen syynä. Toki näihin kirjoituksiin vastasi myös eräs eronnut vanhempi, joka väitti myös eronneiden vanhempien pystyvän kasvattamaan lapsensa niin, ettei heistä tule kiusaajia.

Kortteisen (1998) mukaan yhteisölliset suhteet korostuvat kriisin tai muutostilanteen aikana, esimerkiksi ihmisen jäädessä työttömäksi (Kortteinen 1998, 69). Ajattelisin näin käyvän myös parisuhteen päättymisen jälkeen. Kun parisuhteesta luovutaan, muiden yhteisöllisten suhteiden merkitys lisääntyy. Kriisin jälkeen näytti korostuvan etenkin ei-muodollisen, epävirallisen sosiaalisen verkoston merkitys (informal network). Avioeron jälkeen tukea haettiin ja saatiin enimmäkseen omasta lähipiiristä, suvulta ja ystäviltä. Hanssonin (2001, 91) tutkimuksessa tuli esille, että pitkälle koulutetut ihmiset saavat yleensä enemmän tukea ystäväverkostoltaan kuin suvulta. Heidän ystäväverkostonsa perus-

¹³ Tutkimuspäiväkirja lokakuu 2009. Olen pohtinut paljon tätä rannikon ruotsinkielisten sosiaalista pääomaa. Myös luennolla ammattikorkeakoulussa opiskelijoiden kanssa on siitä ollut puhetta. Monet opiskelijoista asuvat ruotsinkielisellä seudulla ja he kertovat, että ruotsinkieliset ovat paljon tekemisissä keskenään ja järjestävät tapaamisia ja sukujuhlia isolla joukolla. Juhlissa lauletaan ja tanssitaan, mutta ei juoda alkoholia niin paljon kuin suomenkielisellä Pohjanmaalla.

tuu useimmiten entisiin opiskelutovereihin ja entisiin ja nykyisiin työtovereihin. Omassa tutkimusaineistossani ei ollut kuin kaksi yliopistokoulutuksen suorittanutta henkilöä. Kaikilla muilla pohjalaisilla kirjoittajilla oli peruskoulutus tai jokin ammatillinen tutkinto.¹⁴

Hansson (2001, 141) nostaa tutkimuksessaan esille myös iän vaikutuksen sosiaalisiin verkostoihin. Pohjalaiset kirjoittajat olivat enimmäkseen iäkkäitä, eläkeikäisiä tai keski-ikäisiä. Vaikka tutkimusaineistoni pohjalta ei voikaan tehdä tilastollisia yleistyksiä, pohjalaisten kirjoituksissa iäkkäiden kirjoittajien sosiaaliset verkostot muodostuivat nuorten sosiaalisia verkostoja useammin lähisuvusta ja lähimmistä naapureista. Sen sijaan nuoret kirjoittajat mainitsivat iäkkäitä useammin tuen lähteeksi ystävät ja työtoverit. Nuoremmat kirjoittajat kertoivat myös vanhoja useammin pitävänsä yhteyttä entiseen puolisoon, mikä luonnollisesti liittyi alaikäisten lasten asioista sopimiseen.

Kuten aiemmin totesin, ammattiapua kertoi hakeneensa ja saaneensa vain muutama kirjoittaja eronsa jälkeen. Tulevaisuudessa uskon ammattiavun merkityksen nousevan entistä tärkeämpään asemaan, koska maallakin yhteisöt löytyvät. Naapureita ei välttämättä enää tunneta, ja muuttoliikkeen vuoksi asutaan entistä useimmin kaukana suvusta. Giddens (1991, 225) toteaa, että sukulais- ja ystävyys-suhteet sekä intiimisuhteet ovat edelleen merkityksellisiä yksilölle, mutta sen sijaan paikkaan kiinnittyminen on menettänyt merkitystään. Yhteisöllä ei ole enää yhteistä identiteettiä, vaan niitä leimaavat moninaisuus ja erot yksilöiden välillä (Hautamäki 2005, 49-50). Toisaalta viime vuosina monet sosiologit ovat ennustaneet yhteisöllisyyden paluuta (esimerkiksi Jallinoja 2006, 264). Saattaa olla, että perinteisten lähiyhteisöjen, esimerkiksi sukulais- ja naapuruusverkostojen merkityksen vähentyessä tulevaisuudessa Suomessakin esimerkiksi eronneet yksinhuoltajat ja sinkut luovat omia yhteisöjään, kuten maailmalla suurkaupungeissa jo näyttää tapahtuneen. Myös omassa ystäväpiirissäni, johon kuuluu paljon useitakin kertoja eronneita henkilöitä, voi havaita tämänkaltaista verkostoitumista. ”Sinkkuäidit” matkustavat lapsineen, viettävät juhlapyyhiä yhdessä ja auttavat toisiaan monin tavoin arjessa.

5.4 Parisuhteen päättymisen kriisinä ja uutena mahdollisuutena eronneiden kertomuksissa

- ”Vaikean vaiheen jälkeen olen voinut hyvin”

Avioeroa pidetään yleisesti kriisinä. Heiskasen (1994) mukaan Caplan (1974) korostaa, että kriisissä toisten ihmisten esimerkit vaikuttavat yksilön kykyyn

¹⁴ Tutkimuspäiväkirja elokuu 2009. Keskustelimme myös väitöskirjatyöni ohjaajani kanssa siitä, ilmeneekö koulutustaso sosiaalisen verkoston kokoonpanossa niin, että vähemmän koulutetuilla verkosto koostuu enimmäkseen sukulaisista ja naapureista. Pohjanmaalla on alhainen koulutustaso verrattuna moniin muihin alueisiin Suomessa, ja naiset ovat keskimäärin miehiä koulutetumpia. Tuleeko tämä esille siinäkin, että naiset ovat useammin eron alullepanijoita?

ratkaista omat ongelmat. Avioerokriisin yhteydessä ihminen kokee yleensä menettämisen tunnetta. Kriisi nostattaa pintaan voimakkaita tunteita ja uusia ajatuksia, se opettaa uutta ja edellyttää vanhasta luopumista. Tunteiden läpi eläminen auttaa siirtymään kohti uutta elämäntapaa. Kriisi useimmiten järkyttää ja aiheuttaa psyykkisiä jälkivaikutuksia. Kriisi on elämäntilanne, jossa aiemmat kokemukset ja opitut reaktiot eivät riitä akuutin tilanteen ymmärtämiseen ja psyykkiseen hallitsemiseen. Kriisi voi olla traumaattinen, kun se aiheutuu odottamattomasta ja epätavallisen voimakkaasta tapahtumasta jollainen avioerokin voi olla. (Heiskanen 1994, 16-17.) Kriisi on aina myös elämäntarinan käännekohta (esimerkiksi Hänninen 1999; Vilkkko 1997).

Stressiteoreettinen tutkimus pitää lähtökohtana ajatusta, että elämänmuutos on stressitekijä, ja muutoksia kokeneet ihmiset kärsivät keskimäärin muita useammin erilaisista psyykkisistä ongelmista. Muutostilanteessa rutiinimaiset suoriutumistavat murtuvat ja uusien merkitysten muotoutumisen prosessi tekee ne näkyviksi. (Hänninen 1999, 72.)

Vaikka avioero aiheuttaa monille psyykkisen kriisin, silti monet selviävät kriisistä omin voimin tai läheisverkoston avulla. Joillekin avioero on suhteellisen tuskaton elämänmuutos tai nopeasti ohitettu kriisivaihe, mutta monille se on myös vakava ja pitkäaikainen trauma. Avioero merkitsee yksilölle monenlaisia muutoksia ja sen vaikutukset kestävät yksilön elämässä useita vuosia. Avioero voi myös osoittautua petolliseksi, niin että henkinen selviytyminen on pitkään vaikeaa. Monen elämä muuttuu täysin, ja eron vaikutukset persoonallisuudelle, minäkuvalle ja identiteetille ovat mittavia. (Määttä 2002, 11-12.) Hännisen (1999, 72) mukaan stressiteoreettinen elämänmuutosten tutkimus on luonut pohjaa sen ymmärtämiselle, että ihmisen hyvinvointi on yhteydessä elämäntilanteeseen ja sen muutokseen.

Sosiaalisen verkoston tuen lisäksi monet turvautuvat vertaistukeen avioerotilanteessa. Vaikka avioero ei ole välttämättä katastrofi, silti monet tuntevat olevansa katastrofaalisessa tilanteessa, kun selviää että avioliitto on päättymässä eroon. Etenkin puolison hylkäämäksi joutuneet kokevat tilanteen erityisen raskaana. (Jallinoja 2000, 162; Fisher, 2000, 110.)

Naiskirjoittaja kuvaa eronsa vaikeaa vaihetta seuraavassa esimerkissä:

"Kun sain tietää tämän, ettei mies ollutkaan jättänyt sitä naista se oli paha paikka. Soitin auttavaan puhelimeen, mikä ei minua auttanut yhtään. Sitten sain jostain tietää sellaisen kuin Mobile-tukiasema. Siellä oli hyvät tytöt asialla, kävin siellä kerran päivällä ja sinne olisi voinut mennä vaikka yöllä jos tuntui siltä. Tämä oli minun turvapaikka. Tietysti menin sitten lääkäriin kun uni ei tullut. Nämä lääkkeet auttoivat minua oikean päivärytmin löytämiseen." (Helmi 61 vuotta, erosta noin vuosi, no 9.)

Alun kriisivaiheen jälkeen moni kirjoittaja näki avioeron myös uutena mahdollisuutena. Näin kirjoitti 34-vuotias Hanna (no 11):

"Sellaisen kysymyksen muistan mielestäni ennen eropäätöstä: kenen elämää elän? En tiedä tuliko se ajatus toisen lapsen kasvatusongelmista vai valjusta parisuhteesta, tai voi olla kolmenkymppinkriisikin! En kysele itseltäni enää tällaista. Toinen ajatus oli ennen eroa – tarvitseeko minun ottaa tätä vastaan? Se ajatus tuli välinpitämättömyydestä, valheista ja pakeneemisesta. Nyt olen levollinen ja uskon vahvasti tulevaisuuteen nykyisen avomieheni rinnalla."

Monilla kirjoittajilla, joilla erosta oli vasta vähän aikaa, näytti erokriisi olevan vielä kesken. Heillä näytti olevan voimakkaita tunteita entistä kumppaniaan kohtaan, ja he eivät uskaltaneet ainakaan vielä ajatellakaan uutta suhdetta. Sen sijaan ne, joilla erosta oli jo kulunut useita vuosia tai vuosikymmeniä, eivät enää korostaneet eron kriisiluonteisuutta. He näkivät yleensä eron ainoana oikeana ratkaisuna, jota ei voinut välttää ja kertoivat olevansa tyytyväisiä elämäänsä. Hokkanen (2005, 21) toteaa, että on syytä muistaa, että ero on joskus hyvinkin pitkä prosessi. Vaikka ihmiset lopettavat suhteensa eri tavoin, löytyy eroista joitain säännönmukaisuuksia. Useimmiten vie paljonkin aikaa ennen kuin pariskunnat luopuvat siteistään, ja vain harvoin se on helppoa. Tolkki-Nikkonen (1985, 73) toteaa, että vaikka avioero on kriisi, se voi muuttaa elämää myös parempaan suuntaan, mikä näkyi selvästi myös pohjalaisten eronneiden kirjoituksissa. Fisherin mukaan esimerkiksi eroseminaarissa eroa käsiteltäessä erokriisi voidaan käyttää motivoimaan henkistä kasvua. Eron läpikäyminen voi auttaa ihmistä muuttumaan ja oppimaan kokemuksistaan, niin että hän sopeutuu paremmin suhteen päättymiseen ja oppii jatkossa luomaan rakentavampia ihmissuhteita. (Kiiänmaa & Fisher 2001, 6.)

6 TUTKIMUSTULOSTEN ESITTELYÄ ME NAISET -LEHDEN EROTARINOIDEN POHJALTA

Tutkimusaineistoni muodostivat yhdeksän vuonna 2004 ilmestynyttä lehtiartikkelia ja yhdeksän vuonna 2007 ilmestynyttä lehtiartikkelia, jotka on julkaistu Me Naiset -lehdessä. Tutkimusaineistoni naistenlehdistä valikoin siten, että hyväksyin mukaan sellaiset lehtiartikkelit, joissa käsiteltiin haastatellun henkilön parisuhteen päättymistä joko artikkelin pääasiallisena aiheena tai yhtenä teemana muiden joukossa. Tällöin artikkelin pääasiallinen aihe oli useimmiten julkisuuden henkilön työ. Yhteensä seitsemässä lehtiartikkelissa oli haastattelun pääasiallisena teemana avioero tai parisuhteen päättymisen, mikä näkyi jo lehtiartikkelin otsikossa 7/18 (LIITTEET 4 ja 5). Esimerkkitarinoita sisältävistä lehtiartikkeleista hyväksyin tutkimusaineistooni artikkelit, joissa artikkelin pääasiallisena aiheena oli parisuhteen päättymisen (3/18).

Määrittelen esimerkkitarinan tässä tutkimuksessa lyhyeksi kertomukseksi, jossa nimetön kertoja kertoo avioerostaan tai parisuhteensa päättymisestä. Tällainen esimerkkitarina on yleensä osana laajempaa parisuhteen päättymistä käsittelevää lehtiartikkelia, ja toisinaan yksi lehtiartikkeli sisältää useita esimerkkitarinoita. Kuten jo aiemmin mainitsin, tarkistin Me Naiset -lehden päätoimittajalta, että tällaiset esimerkkitarinat todella ovat oikeiden ihmisten kokemuksiin perustuvia kertomuksia, eikä toimittajien sepittämiä tarinoita.

Lisäksi otin tutkimusaineistoon mukaan ne lehtiartikkelit, joiden keskeinen aihe oli avioero tai parisuhteen päättymisen, ja joissa kuvattiin parisuhteen päättymistä tai avioeroa esimerkkitarinoin tai parisuhdeneuvoin. Tällaisia lehtiartikkeleita tutkimusaineistossani oli yhteensä neljä (4/18).

Seuraavan taulukon avulla autan lukijaa hahmottamaan naistenlehtiartikkelien eri aineistotyypit:

TAULUKKO 6 Me Naiset -lehden lehtiartikkelit jaoteltuna lehtiartikkelien sisällön mukaan

Julkisuuden henkilön haastattelut, aiheena parisuhteen päättyminen	11 lehtiartikkelia	5 kappaletta vuoden 2004 lehtiartikkeleita 6 kappaletta vuoden 2007 lehtiartikkeleita
Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältävät lehtiartikkelit, aiheena parisuhteen päättyminen	4 lehtiartikkelia	Vuoden 2004 lehtiartikkeleita
Tavallisten ihmisten esimerkkitarinoita sisältävät lehtiartikkelit, aiheena parisuhteen päättyminen	3 lehtiartikkelia	Vuoden 2007 lehtiartikkeleita

Naistenlehtien kertomuksissa ei korostettu sitä, oliko kyseessä avo- vai avioliiton päättyminen, vaan avo- ja avioliitto rinnastettiin toisiinsa. Julkisuuden henkilöiden suhteen päättymistä käsittelevät lehtiartikkelit perustuivat aina julkisuuden henkilön haastatteluun.

Vaikka julkkisten haastattelu-aiheisia lehtiartikkeleita oli aineistossa 11 kappaletta, oli haastateltuja 12, koska yhdessä haastattelussa haastateltiin kahta henkilöä. Suurin osa haastatelluista julkisuuden henkilöistä oli 45-35 -vuotiaita. Yli 40-vuotiaita haastateltuja oli viisi henkilöä, 31-40 -vuotiaita neljä henkilöä ja alle 30-vuotiaita kolme henkilöä. Haastatelluissa oli kolme miestä ja yhdeksän naista.

Haastateltujen julkisuuden henkilöiden ammattijakauma oli varsin erilainen kuin erostaan kirjoittaneiden pohjalaisten ammattijakauma.

TAULUKKO 7 Me Naiset -lehdessä haastateltujen julkisuuden henkilöiden ammattijakauma

Näyttelijä	4
Opiskelija	2
Yrittäjä	2
Laulaja	1
Taikuri	1
Kansanedustaja	1
Poliisi	1
Yhteensä	12

Haastateltujen ammatit edustivat usein taiteellista ja luovaa alaa (6/12). Haastatellut yrittäjät ja poliisi puolestaan olivat olleet naimisissa julkisuuden henkilön kanssa ja sillä tavoin itse päässeet julkisuuteen.

Haastatelluista julkisuuden henkilöistä kahdeksalla parisuhteen ero oli tapahtunut viimeisen vuoden sisällä. Kahden haastatellun ero oli tapahtunut muutamia vuosia sitten, ja haastateltujen eroperheen aikuisten lasten vanhempien ero oli tapahtunut jo yli 10 vuotta sitten.

6.1 Me Naiset -lehden artikkelit tarinatyyppinä

Löysin Me Naiset -lehden lehtiartikkeleista karkeasti jaoteltuna samantyyppiset kolme tarinamallia, jotka löytyivät eronneiden pohjalaisten tarinoista. Nämä olivat: 1. Avioero tai parisuhteen päättymisen tragediana, joka johti yksin elämiseen, 2. Avioero tai parisuhteen päättymisen tragediana, joka johti katkeruuteen ja yksin elämiseen, jota ei ollut valittu itse, 3. Parisuhteen päättymisen elämän käännekohtana, jota seurasi uusi parisuhde. Neljättä tarinamallia ei pohjalaisten kirjoittajien kertomuksissa esiintynyt, ja nimesin sen seuraavasti: 4. Parisuhteen päättymisen elämän käännekohtana, jota seurasi itse valittu yksin eläminen.

6.1.1 Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältävät lehtiartikkelit

- ”Patologisia pettäjiä ja biletystä eron jälkeen”

Parisuhdeneuvoja sisältävät artikkelit (4/18) sisälsivät lähes aina etunimellä esiintyvien henkilöiden esimerkkitarinoita traagisesta erosta tai parisuhteen ongelmista, jotka olivat johtaneet eroon. Kaikki kolme vuoden 2007 tavallisten ihmisten eroista kertovaa lehtiartikkelia sen sijaan sisälsivät pelkkiä esimerkkitarinoita ilman parisuhdeneuvoja. Neljässä vuoden 2004 kirjoituksessa oli sama kaava; se sisälsi yhden tai useamman esimerkkitarinan ja psykologin tai terapeutin neuvoja ja ohjeita eronneille tai eroa harkitseville. Seuraavassa tyypillinen esimerkki esimerkkitarinassa kerrotusta AVIOEROSTA TRAGEDIANA, JOKA JOHTI ITSE VALITTUUN YKSIN ELÄMISEEN (Katso kuvio 4.)

”Marjan ensimmäinen suhde oli nuoruuden avioliitto. Marja muutti suoraan lapsuudenkodista miehen kanssa yhteiseen kotiin, ja avioliitto oli hänen mukaansa pakoa niin henkisesti kuin fyysisestikin ahtaista oloista... Lopullisesti liitto kaatui miehen uskottomuuteen. Marja otti eron kun tytär oli 5-vuotias. Avioeron jälkeen hän tajusi olleensa täysin hukassa koko suhteen ajan. – Olin mennyt täysin mukaan miehen elämäntyyliin. Omat harrastukset jäivät. Eron jälkeen Marja päätti, ettei ota uutta miestä. Hän kaipasi elämäänsä omaa aikaa ja tilaa.” (Me Naiset 2004, no 38, 68-69.)

Traagiseksi Marjan kertomuksen avioerosta tekee kertomuksen negatiivinen sävy ja kuvaus erosta syvänä kriisinä. Ylipäätään traagiset esimerkkitarinat sisälsivät kuvausta erosta traumaattisena kokemuksena ja kuvausta eron jälkeisestä pahasta olost ja ahdistuksesta, mikä ilmeni esimerkiksi liiallisena alkoholinkäyttönä ja irtosuhteiden harrastamisena tai toisaalta pelkona sitoutua uuteen suhteeseen.

Vuoden 2004 parisuhdeneuvoja sisältävissä lehtiartikkeleissa esimerkkitarinat olivat lyhempiä ja tiivistetympiä kuin julkkisten tilitykset eroistaan. Näissä artikkeleissa nainen sai usein uhrin roolin, tai hänet esitettiin prinsessana, jota miehet olivat kohdelleet huonosti. Esimerkkitarinoissa mies leimattiin usein tarinan konnaksi, mitä ei niinkään tapahtunut julkkisten kertomuksissa. Parisuhdeneuvoja sisältävissä vuoden 2004 artikkeleissa narsistisista ja luonne-

vikaisista miehistä varoiteltiin ja annettiin ohjeita heidän käsittelyynsä. Näissä lehtiartikkeleissa parisuhdeasiantuntijat analysoivat erokertomuksia ja antoivat lukijoille neuvoja ja ohjeita. Jalliojan (1997, 83-85) mukaan parisuhdeneuvot ovatkin aina olleet naistenlehtien keskeistä sisältöä. Jo 1800-luvun avioliittoppaissa avio- ja seksuaalielämää käsiteltiin anonyymisti yleisellä tasolla tai nimimerkin suojassa. Nimimerkin käyttö näissä esimerkkitarinoissa kertoo mielestäni siitä, että vieläkin useimmiten parisuhteen ongelmista halutaan lehdissä kertoa anonyymisti.

Kuten aiemmin jo totesin, vuoden 2007 aineiston kolme lehtiartikkelia, jotka käsitelivät eronneiden esimerkkitarinoita, eivät sisältäneet parisuhdeammattilaisten neuvoja, vaan niissä tyydyttiin vain kertomaan kertojien kokemuksia erosta, kuten tässä:

”Viime syksynä puhumattomuus ja koko tilanteen inhottavuus purkautui käsirysyyn. Väki-valtaa suhteessamme ei ollut aiemmin, joten tuo episodi päätti suhteen minun puoleltani. Lasten kuullen emme viitsineet erosta puhua, joten sen puiminen jäi iltamyöhään. Mies ilmoitti muuttavansa heti kun löytäisi sopivan asunnon. Minä odotin eron toteutumista tosissani. Joulu oli vaikeaa aikaa, aattoiltana mieheni vanhemmat tulivat meille, eikä heillä ollut aavistustakaan erosta. Siinä sitten yritimme leikkiä onnellista perhettä. Nainen, 37.” (Me Naiset 2007, no 47, 60-62.)

Seuraavassa esimerkkitarinassa on toinen esimerkki tarinatyyppistä, jossa PARISUHTEEN PÄÄTTYMINEN KUVATTIIN TRAGEDIANA, JOKA JOHTI ITSE VALITTUUN YKSIN ELÄMISEEN:

”Eron jälkeen minusta tuli supersosiaalinen. Halusin päästä joka viikonloppu baariin ja alkoholinkulutus lisääntyi järkyttävästi. Puolentoista vuoden jälkeen tuli kyllästymisraja vastaan...Sinkkuna olen muuttanut avoimemmaksi lähestyä ja olen saanut valtavasti uusia kavereita. Nyt minulla on muutama hyvä mieskaveri, jolle voin soittaa koska tahansa, kertoi Susanna Leino, 30.” (Me Naiset 2007, no 17, 52-53.)

Tämä edellä esitetty lainaus eroaa kaikista muista erokertomuksista siten, että siinä eronnut, ei-julkisuuden henkilö, ”tavis”, kertoi erostaan omalla nimellään. Kaikissa muissa aineistoni eroa käsittelevissä lehtiartikkeleissa erostaan kertoi julkisuuden henkilö, tai sitten eroa käsiteltiin anonyymien eronneiden kertomien esimerkkitarinoiden valossa.

6.1.2 Julkisuuden henkilöiden eroja käsittelevät lehtiartikkelit

- ”Huoli lasten arjen menetyksestä”

Me Naiset lehdessä vuosien 2004 ja 2007 julkisuuden henkilöiden eroja käsittelevissä 11 artikkelissa parisuhteen päättymisen kuvattiin kolmea kirjoitusta lukuun ottamatta tragediana. Useimmiten se oli johtanut yksin elämiseen, tai ainakin haastatteluhetkellä tarinan kertoja asui yksin. Kolmessa vuoden 2004 artikkelissa kuvattiin erittäin traagista eroa, joka oli päättynyt toisen osapuolen uskottomuuteen tai puolisojen vieraantumiseen. Suhteeseen oli menty suurin odotuksin ja romanttisen rakkauden vallassa. Pirjo Vainion erokertomusta voisi

luonnehtia KERTOMUKSEKSI AVIOEROSTA, JOKA JOHTI KATKERUUTEEN JA EI-VALITTUUN YKSIN ELÄMISEEN (Katso kuvio 5.)

Näin Pirjo Vainio kuvasi eroaan Me Naiset -lehden haastattelussa:

"Vaikka eron pahimpina aikoina ajattelin, että kuolema olisi helpompi, nyt ajattelen että ero on vahvistanut ja aikuistanut minua. Koko prosessi on ollut eräällä tavalla puhdistava kokemus. Sen myötä elämää katsoo vähän laajemmasta näkökulmasta, eikä pidä kaikkea itsestään selvänä. Uusi rakkaus ei ole Pirjo Vainiolle mitenkään mahdoton ajatus." (Me Naiset 2004, no 33, 10-13.)

Näin puolestaan kuvasi tilannettaan näyttelijä Jussi Parviainen, jonka erokertomusta voisi myöskin luonnehtia KERTOMUKSEKSI AVIOEROSTA TRAGEDIANA, JOKA JOHTI KATKERUUTEEN JA EI-VALITTUUN YKSIN ELÄMISEEN:

"Kieltämättä minulla ei nyt mene hyvin. En jaksa tehdä töitä, en saa nukuttua. Ilman kirjaa ja vääntökirjani valmistelua menisi varmaan vielä huonommin. Olen tilanteessa, jota olen paennut koko ikäni. Kun Satu lähti, jäin istumaan keittiön pöydän ääreen. Hautasin kasvoni käsiini ja murroin. En voinut uskoa, että kohtalonani on jäädä yksin... Huhut siitä, että olisin väkivaltaisesti heittänyt vaimoni ulos, olivat hirveä paikka... Mies on nykyisessä sukupuoliroolissaan niin täynnä huoraamista, naisien ottamista vain lapsia tekemään, jalkavaimoksi, pantavaksi ja petettäväksi ja vaihdettavaksi uuteen jolla on kauniimmat hiukset." (Me Naiset 2004, no 49, 16-18.)

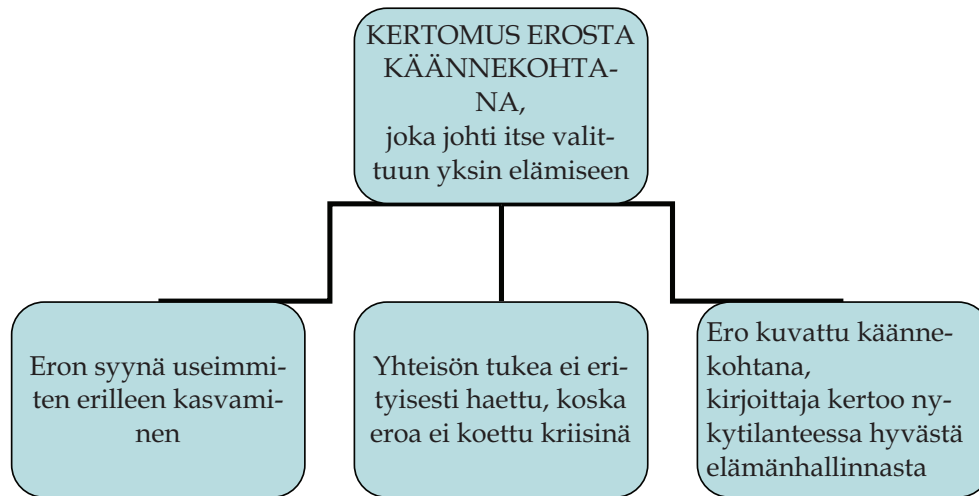
Kuten kahdessa pohjalaisen kirjoittamassa erokertomuksessa, tuotiin myös tässä Parviaisen kertomuksessa vahvasti esille vihaa ja myös koettua häpeää ja nöyryytystä eron jälkeen. Kortteisen (1998, 53) kuvaama, monille työttömille tyypillinen loukkaantuminen näyttäytyi myös osassa erokertomuksia.

Vaikka Parviaisen kertomus oli vihan ja katkeruuden kyllästävä, se toi esille myös lapsistaan välittävän ja hoivaavan, uuden isän näkökulman, kuten seuraavakin miehen kertoma erokertomus.

Seuraavassa ote taikuri Jori A. Kopposen haastattelusta, jossa hän korosti hyvän suhteen säilymistä lapsen eron jälkeen:

"Kun toisella on menoa, toinen rientää apuun. Hyppään vanhassa kodissa alvariinsa. Olisi kamalaa, jos olisimme vihoissa ja huutaisimme, että tuot sen lapsen sitten ajoissa sunnuntaina. Isyys tarkoittaa arjessa sitä, että Jori hakee lapsen usein päivähoidosta, silloin tällöin viekin sinne, leikkii puistossa, ihmettelee pojan kanssa lelukaupassa, juttelee pojan äidin kanssa, hengaa hetken pojan kotona. Toistaiseksi Eliaksella on vain yksi koti, sillä Jarin asunto on turhan pieni." (Me Naiset 2007, no 45, 12-13.)

Kopposen erokertomus kuuluu neljänteen esittämäni kategoriaan, eli se on KERTOMUS EROSTA KÄÄNNEKOHTA, JOKA JOHTI YKSIN ELÄMISEEN. Tätä kertomustyyppiä ei esiintynyt pohjalaisten kirjoituksissa.

KUVIO 7 Erokertomus käännekohtana, joka johti itse valittuun yksin elämiseen

Mielenkiintoista oli, että naistenlehti antoi miehillekin puheenvuoron ja oikeuden kertoa oma erotarinansa, vaikka naistenlehdissä pääpaino on naisten kertomilla kertomuksilla. Huolimatta siitä, että mies naistenlehdessä kuvattiin usein uhkaavana, ikävänä tai epätydyttävänä, nousee nykyisin joissakin naistenlehtien kertomuksissa esille kertomus miehestä ”uutena isänä”, joka hoivaa lapsia ja tekee kotitöitä (Keller 1994, 162; Hoikkala 1998, 75-76). Parviaisen ja Kopposen haastattelussa tämä puhe uudesta, lapsistaan välittävästä isästä tuli hyvin esille. Naistenlehdet näyttivät tekevän selkeän jaon pahojen ja hyvien isien välille. Pahat isät jättivät perheensä toisen naisen takia ja olivat välinpitämättömiä lastensa suhteen. Hyvät isät, joskin selkeä isien vähemmistö, sen sijaan surivat eroaan ja kaipasivat lapsiaan. He myös eron jälkeenkin tapasivat heitä mahdollisimman paljon.

Tällaista hyvää isää kuvaa myös Leena Harkimo haastattelussaan puhuesaan miehestään Hjalliksesta:

”Leena ja Hjallis korostavat joustavuutta lapsiensa arkeen liittyvissä kysymyksissä. - Jos minulla venyy töissä, saatan soittaa Hjallikselle ja kysyä, voisiko hän hoitaa poikiin liittyviä asioita. Joskus Hjallis soittaa minulle ja kysyy, voiko hakea Leon tarhasta ja mennä hänen kanssaan luistelemaan. Meillä ei pelata kellon kanssa. Tiedän niitä tapauksia joissa kaiken pitää tapahtua minuutilleni... Leena ja Hjallis ovat pystyneet sopimaan lapsiin liittyvät kysymykset keskenään. Leo ja Jolle asuvat vuoroviikoin isänsä ja äitinsä luona ja kodit ovat lähekkäin. Leena pitää sitä ehdottomasta parempana ratkaisuna kuin viikonloppuvanhemmuutta.” (Me Naiset 2007, no 48, 10-12.)

Leena Harkimon kertomusta voisi luonnehtia KERTOMUKSEKSI AVIOEROSTA KÄÄNNEKOHTANA, JOKA JOHTI UUTEEN ONNELLISEEN PARISUHTEESEEN.

Perhe- ja naistenlehtien erokertomuksia tutkineen Ritala-Koskisen (1993, 79) mukaan uusi parisuhde kuvataan lehtiartikkeleissa entistä parisuhdetta kypsempanä, realistisempänä ja tasa-arvoisempänä sekä toimivampana. Uusi

parisuhde myös näyttäytyy naistenlehdissä parempana vaihtoehtona kuin elämä yksin, ilman parisuhdetta. Tämä tuli ilmi myös omassa tutkimuksessani, niin naistenlehtien erokertomusten kuin pohjalaistenkin kirjoittajien kertomuksissa. Uuden suhteen ylivoimaisuutta entiseen suhteeseen verrattuna kuvattiin, ja usein yksineläjät myös toivoivat uutta parisuhdetta etenkin naistenlehtien artikkeleissa. Uuden parisuhteen päämääränä on onnistuminen, mikä käytännössä merkitsee sitä, että se pysyy koossa eikä pääty eroon kuten aiempi parisuhde (Ritala-Koskinen 1993, 83).

”Viisi vuotta sitten kansanedustaja Leena Harkimo oli keskellä yllättävän avioeronsa shokkia, mutta päätti että katkeruudelle ei saa antaa sijaa...Lasten hyvinvoinnista ei saisi missään olosuhteissa tinkiä.. Nyt hän jo uskaltaa sanoa, että hän ja ex-puoliso Hjallis Harkimo ovat saaneet eron jälkeisen arjen toimimaan hyvin...Meillä on tapana käydä porukalla esimerkiksi lätkämatseissa. Monesti käymme sellaisellakin kokoonpanolla, että mukana on myös Timo ja hänen lapsensa, kertoo Leena viitaten nykyiseen avomiehensä Timo Kuosaan.” (Me Naiset 2007, no 48, 10-12.)

Tässäkin lainauksessa Leena Harkimo korosti lasten hyvinvointia ja isän roolin merkitystä. Hän myös toi esille uusperheen toimivuuden, kun yhdessä käytiin jopa jääkiekko-otteluissa. Naistenlehtien erokertomuksissa korostuivatkin pohjalaisten kirjoituksiin verrattuna useammin hyvät ja toimivat välit entiseen puolisoon, sekä uudentyypiset hoitojärjestelyt kuten lasten vuoroasuminen ja vapaat tapaamisajat etävanhemman kanssa.

Seuraavassa esimerkissä Anna Eriksson kertoi uudesta, parisuhteen päätymisen ja sinkkuvaiheen jälkeisestä elämästä ja suhteesta:

”Pelkäsin etukäteen, että sinkkuus olisi hirveän yksinäistä ja masentavaa, mutta ei se ollutkaan...Antilla (veljellä) oli tapana sanoa, että - Anna, sun pitää olla hetki yksin ja nähdä, että pärjää. Niinhän siinä juuri kävikin. Olin yrittänyt käsitellä ongelmiani ennenkin, mutta seurustellessa se ei onnistunut. Kun sitten viime talvena erosin ja elin jonkun aikaa vihdoinkin sinkkuna, oli aikaa ja pakko...” (Me Naiset 2007, no 50, 14-17.)

Anna Erikssonin erokertomusta voisi luonnehtia KERTOMUKSEKSI EROSTA KÄÄNNEKOHTANA, JOKA JOHTI UUTEEN ONNELLISEEN PARISUHTEESEEN (katso kuvio 6).

Yhteenvetoa

Naistenlehtien erotarinat tutkimukseni tausta-aineistossa 1960-luvulla edustivat sellaista näkemystä, ettei avioeroa ei hyväksytty muuta kuin äärimmäisenä ratkaisuna. Eroa vastaan piti taistella kaikin keinoin, eikä ja siitä edes kirjoitettu vaihtoehtona suomalaisessa kulttuurissa. Lukemani 1960-luvun Me Naiset -lehden artikkelit (LIITE 3) sisälsivät kuvauksia ulkomaalaisten julkisuuden henkilöiden eroista. Suomalaisissa parisuhdeneuvoja käsittelevissä artikkeleissa annettiin 1960-luvulla ohjeita avioeron välttämiseksi. Yhdessäkään artikkelissa ei käsitelty avioeron jälkeistä elämää. Termi ”eronnut” esiintyi ainoastaan joissakin kirjeenvaihtoilmoituksissa, joissa luvattiin ottaa huomioon myös eronneet rouvat.

2000-luvun erotarinat *Me Naiset* -lehdessä käsittelivät eroa monista eri näkökulmista, mutta juonirakenteet olivat niissä melko kaavamaisia. Mies oli yleensä tarinan konna,uskoton ja perheensä hylkäävä roisto, joka jätti vaimon ja lapset ja lähti etsimään uutta rakkautta. Poikkeuksiakin tällaisista erotarinoista toki löytyi, kuten Jussi Parviaisen kertomus, jossa nainen olikin miehensä hylkäävä ja syyllistävä tarinan konna, joka lähti uuden rakkauden perään. Kerrontaa perhesuhteiden ja sosiaalisen verkoston säilyttämisestä ennallaan esiintyi etenkin niissä artikkeleissa, joissa kerrottiin lapsiperheiden tilanteista eron jälkeen. Vastuu lapsista jaettiin myös eron jälkeen, perheen ja suvun merkitystä korostettiin ja lasten hyväksi toimittiin yhteistyössä entisen puolison kanssa.

Vilma Hännisen (1999, 55-56) mukaan erilaisissa puhetilanteissa muodostuu normeja sille, mitä on sopivaa kertoa ja mitä ei, ja millä tyylillä asioita kerrotaan. Kulttuuriset konventiot johdattelevat puhetta yleisesti hyväksytyjen mallien mukaan, mutta eivät silti pakota kerrontaa tiettyyn raamiin. Virtapohjan (1998, 18) mukaan joukkoviestimet kertovat mieluiten sankarikertomuksia. Sankarit tekevät sankaritekoja, he ovat hyvän puolella ja saavat muilta arvostusta. Naistenlehtihaastattelussa haastateltavat esitetään mielellään sankareina. Erotarinoissakin korostetaan omaa selviytymistä ja henkistä kasvua ja identiteetin muutosta eron jälkeen. Julkisuuden henkilön motiivina esiintyä mediassa lienee useimmiten uusien työtilaisuuksien saaminen ja hyvän imagon luominen. Sen vuoksi on aivan luonnollista, ettei useinkaan haluta tuoda esille esimerkiksi erokriisin aiheuttamaa ahdistusta tai oman mielenterveyden horjumista.

Julkinen erokertomus, jossa haastateltiin julkisuuden henkilöä, näytti poikkeavan monessa suhteessa pohjalaisesta, yksityisestä erokertomuksesta. Julkisuuden henkilöiden kerronnassa asioita selvästi siloteltiin ja kaunisteltiin eikä eron traagista puolta yleensä korostettu. Tavallisten ihmisten kertomissa esimerkkitarinoissa sen sijaan kerrottiin avoimesti myös eron raadollisesta puolesta, mielenterveysongelmista, terapioista ja mielialalääkkeistä, seksuaalisista ongelmista ja uusista rakastumisista, jotka johtivat pettämiseen. Silti nämäkin erokertomukset esittivät parisuhteen päättymisen kriisinä tai käännekohtana, johon liittyi suuria muutoksia ja siirtyminen selkeästi toisenlaiseen elämänvaiheeseen. Naistenlehtien erokertomuksissa myös kuvattiin "sinkkuaikaa" itsetutkiskelun ja uuden identiteetin muodostumisen vaiheena, mitä pohjalaisten erokertomuksissa ei juuri tullut esille. Naistenlehtien erokertomukset toivat esille postmodernin ajattelun mukaisen yksilöllistymistä korostavan ajattelutavan. Sinkkuelämää kuvattiin hohdokkaana ja jopa tavoiteltavana, joskin useimmat eronneet kertoivat näissäkin tarinoissa jossain vaiheessa tavoittelemansa pitempiaikaista parisuhdetta.¹⁵

¹⁵ Tutkimuspäiväkirja helmikuu 2008. Havaintojeni perusteella mielialalääkitys ja terapiassa käyminen ovat yleisiä ilmiöitä erojen jälkeen. Sekä tuttavapiirissäni että eroseminaareissa olen kuullut, miten monet ovat eron myötä aloittaneet vuosia kestävästä terapiaprosessista. Ystäväpiirissä näistä asioista yleensä puhutaan hyvinkin avoimesti, mutta niistä luonnollisesti vaietaan naistenlehdissä julkkisten haastatteluissa.

6.2 Parisuhteen päättymisen syyt Me Naiset -lehden erokertomuksissa

Vuoden 2004 ja 2007 julkisuuden henkilöiden parisuhteen päättymistä käsittelevissä artikkeleissa suhteen päättymisen syyksi kerrottiin useimmiten uskottomuus. Kaikissa artikkeleissa eron syytä ei mainittu. Neljässä (4/11) julkisuuden henkilön haastattelussa eron syytä ei tuotu esille. Joissain artikkeleissa ne sivuutettiin, tai niihin viitattiin lyhyesti ja epämääräisesti. Parisuhdeneuvoja ja anonyymejä esimerkkitarinoita sisältävissä lehtiartikkeleissa aiheena oli parisuhteen ongelmien ratkaiseminen tai sitten eroprosessin ja eron jälkeisen sinkkuelämän kuvaus. Näissä esimerkkitarinoissa eron syistä myös kerrottiin avoimemmin ja kaunistelematta.

6.2.1 Julkisuuden henkilöiden eroista kertovissa lehtiartikkeleissa esille tulleet eron syyt

- ”Puoliso löysi uuden tai kasvoimme erilleen”

Näin kertoi erostaan tunnetun urheilijan puoliso, Pirjo Vainio, jonka avioliitto päättyi äkilliseen hylkäämiseen:

”Vaikkei kaverisuhde tyydyttänyt enää kumpaakaan, Pirjo myöntää että puolison äkillinen jättäminen toisen naisen takia oli suuri järkytys ja siitä toipuminen on kestänyt pitkään. – Oli aikoja, jolloin tuntui ylivoimaiselta nousta edes sängystä ylös, eikä minulla ollut mitään käsitystä kuinka jatkaisin eteenpäin kävin kuitenkin töissä.” (Me Naiset 2004, no 33, 10-13.)

Uskottomuus eron syynä tuli esille myös vuoden 2007 lehtiartikkelissa, jossa Anna ja Annika Sällylä kertoivat vanhempiansa erosta:

”Tyttöjen vanhempien eroa puitiin seitsemän vuotta sitten niin julkisuudessa kuin oikeusleissakin. Anna oli tuolloin 14-vuotias, Annika 12. Ero tuli tytöille yllätyksenä: eräänä päivänä äiti soitti ja kertoi, että isällä on toinen nainen. Sen jälkeen isä kävi hakemassa kotoaan lompakon ja lähti. Yhteydenpitoa isän ja tyttöjen välillä ei sen jälkeen juuri ole ollut.” (Me Naiset 2007, no 48, 13-14.)

Kolmessa julkisuuden henkilön haastattelusta erostaan kertoi mies, kuten tässä Jussi Parviainen:

”Miehestä on tullut tämän roolihistorian käsinukke, näytelmän konna. Siksi mies ei voi sanoa, että koska suhteessa on vikaa joudun käymään vieraisa. Nainen taas voi sanoa, että syrjähyppyjä ei olisi, jos mies olisi hyvä. Se on häkellyttävää. Naisesta luodaan uuteen elämään syöksynyt ja jännittävä. Ei kyseenalaisteta uutta suhdetta vaan avioliitto. Ajatellaan että mies ei ollut tarpeeksi hyvä.” (Me Naiset 2004, no 49, 16-18.)

Naistenlehtien tarinoissa eron syinä korostuivat uskottomuus ja jätetyksi tuleminen. Julkisuuden henkilöistä kuusi kertoi joutuneensa petetyksi ja jätetyksi. Usein entinen puoliso oli pettänyt ja jättänyt, ja tarinan kertojalle ero oli tullut täysin yllätyksenä. Kuten tuli jo esille joidenkin pohjalaisten erokertomusten

yhteydessä, Jallinojan (1997) mukaan nykyaikana korostetaan onnen etsintää ja uutta tilaisuutta, ja jollei entinen suhde miellytä, se lopetetaan hyvinkin pikaisesti. Jallinoja (1997, 119-121) kuvaa rakastumisen yllättävyyttä ja äkillisyyttä tutkiessaan naistenlehtien haastatteluja, joissa haastatellut kertovat aviosuhteestaan. Rakastuminen liiton ulkopuoliseen ihmiseen on kohtalonomaista, ja se ohjailee ihmisen elämää yllättäen elämänkulun kannalta ratkaisevalla hetkellä. Kohtalon sytyttämä tunne valtaa osapuolet niin, etteivät he sen jälkeen pysty päättämään tapahtumista itsenäisesti, vaan asiat etenevät omalla painollaan.

Pohjalaisten erokertomuksissa esiin tulleita perinteisiä suhteen päättymisen syitä, alkoholismia, väkivaltaa ja mielenterveysongelmia julkisuuden henkilöiden erokertomuksissa ei mainittu yleensä. Voi olla, että vaikka ne olisivatkin eron taustalla, niin ei haluta paljastaa entisestä puolisoista näin yksityisluontoisia asioita. Jallinojan (1997, 153) mukaan julkkikset naistenlehdissä useimmiten välttävät entisen puolison avointa moittimista. Puolison uskottomuudesta kuitenkin kerrottiin avoimesti. Uskottomuus näytti olevan yleisesti hyväksytty syy erolle, ja uskottoman puolison jättänyt sai varmasti lehden lukijoiden sympatiapisteeet. Julkisessa kerronnassa eron kipeää puolta ja eron taustalla olevia ongelmia ei tuotu esille niin selkeästi kuin yksityisessä eropuheessa.

Kahdessa julkisuuden henkilön eroa käsittelevässä lehtiartikkelissa mainittiin suhteen päättymisen syyksi erilleen kasvaminen. Näin kertoi toisen avio-
liittonsa päättymisestä Marja-Leena Lappalainen:

”Liittomme ei kaatunut ikäeroon. Euca opiskeli päivät ja kävi töissä illat. Se on hyvin kunnioitettavaa, mutta lopulta meillä ei ollut yhteistä aikaa enää ollenkaan, Marja-Leena kertoo. Viime jouluna pariskunta päätti yhteistuumin, että Euca muuttaa pois juuri remontoidusta yhteisestä kodista. Heillä on nyt aikaa miettiä, mitä suhteelle tapahtuu.” (Me Naiset 2004, no 23, 12-15.)

Monivuotisen lukukokemukseni perusteella suomalaisissa naistenlehdissä kirjoitetaankin usein monikulttuurisista tai muuten erilaisista parisuhteista, joissa on suuri ikäero. Suomalaiset naistenlehdet pyrkivät viestimään ennakkoluulottomuutta ja avoimuutta uusille asioille ja siten todennäköisesti myös muuttavat vähitellen lukijoidensa asenteita. Tästä on esimerkkinä ”uusi isä” kirjoittelu, johon ovat viitanneet esimerkiksi Hoikkala (1998), Keller (1994) ja Böök (2001). Vaikka naistenlehdissä isät edelleen monesti nähtiin epäkelpoina ja petollisina roistoina, jotka jättivät perheensä, silti esille tuotiin myös uusi, ideaali isätyyppi, joka hoitaa lapsiaan ja tekee kotitöitä.

Julkisen erokertomuksen peruskaavassa uskottomuus on luonnollinen ja hyväksyttävä syy erolle. Media on täynnä tarinoita uusista rakkauksista, pettämistä ja sivusuhteista. Ne ovat jopa niin arkipäiväisiä, että on välillä vaikea uskoa, että ne jaksavat kiinnostaa edelleen lukijoita. Vaikka uskottomuus on yleistä, petettyä osapuolta silti säälitään ja monesti median tarinoissa paha saa palkkansa, eli uskonon puoliso jää yksin ja petetty, hylätty osapuoli löytää uuden onnen. Sankaritarinoita halutaan lukea, ja niissä petetty kääntää vastoinkäymiset voitokseen ja palkintona kärsimyksensä näyttää olevan uusi onnellinen parisuhde.

6.2.2 Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältäneissä lehtiartikkeleissa esille tulleet eron syyt

- ”Arki puudutti ja ihastuin työtoveriin”

Naistenlehtien vuosien 2004 ja 2007 lehtiartikkelit, jotka sisälsivät useita esimerkkitarinoita tavallisten ihmisten eroista (7/18) nostivat eron syinä myös esille useimmiten uskottomuuden ja rakastumisen toiseen. Näin kuvasi eron harkintaa mies, 24 vuotta, joka ei ollut viedä tehnyt lopullista eropäätöstä:

”Meillä ei kuitenkaan ole juuri mitään yhteistä, ja se näkyy parisuhteessamme. Asioita vaikeutti entisestään ihastumiseni kollegaani, jonka kanssa minulla on paljonkin yhteisiä kiinnostuksen kohteita. Ennen häntä elämä oli niin arkista, että annoin eroajatusten ja ongelmien vain olla. Uusi ihastus on kuitenkin nostanut ajatuksen erosta vahvasti pintaan...” (Me Naiset 2007, no 17, 60-63.)

Seuraavan esimerkin esimerkkitarinassa oli parisuhteen päättymisen syynä erilleen kasvaminen, kertojana nainen, 37 vuotta:

”Suhde oli huonolla tolalla jo alunperinkin. Ehdin olla mieheni kanssa yhdessä vain 9 kuukautta, kun jo aloin odottaa esikoistamme. Jo silloin kävimme ensimmäisiä erokeskusteluja. En halunnut että toinen jäisi suhteeseen vain velvollisuudentunnosta... Kävimme erokeskusteluja myöhemminkin, mutta pian päätimme yrittää vielä yhdessäoloa. Vuodet kuluivat, toinen lapsi syntyi, ja yhteiselo muuttui yhä arkisemmaksi, tylsemmäksi, vaitonaisemmaksi ja tapahtumaköyhemmäksi... Joskus meni päiväkausia ettemme vaihtaneet sanaakaan. Emme kuitenkaan pahemmin riidelleet. Emme kuitenkaan tehneet yhdessä mitään. Seksielämäämmekin muuttui... Tuntuu turhauttavalta, että suhde kesti paikkakuntien vaihdokset, lasten syntymät, tiukan opiskeluajan ja työttömyyden, mutta ei sitten enää tavallista, vähäongelmaista arkea.” (Me Naiset 2007, no 47, 60-62.)

52-vuotias nainen toi esille esimerkkitarinassaan useita eron syitä, muun muassa nuorena solmitun avioliiton ja miehen vastuuttomuuden:

”Marja epäilee olevansa ihminen, jolle parisuhde ei sovi. – Menen liikaa mukaan toisten juttuihin. Kadotan itseni. Parempi olla yksin, hän sanoo. Marjan ensimmäinen suhde oli nuoruuden avioliitto. Marja muutti suoraan lapsuudenkodista miehen kanssa yhteiseen kotiin, ja avioliitto oli hänen mukaansa pakoa niin henkisesti kuin fyysisestikin ahtaista oloista. – Kaikki sujui hyvin niin kauan, kunnes lapsi syntyi. Silloin Marjalle paljastui, ettei miehestä ollut kumppaniksi. Vastuu lapsesta ja kodista jäi kokonaan Marjan harteille. Lopullisesti avioliitto kaatui miehen uskottomuuteen... - Yhtäkkiä näin kirkkaasti, ettei hän välitä minusta pätkäkään... - Kohdallani ero tulee yleensä kolmen vuoden kohdalla. Marjan mukaan kun seksi loppahtaa, juttu on ohi.” (Me Naiset 2004, no 38, 68-69.)

Molemmissa kahdessa esimerkkitarinassa viitattiin myös seksuaalielämän vaikeuksiin ennen avioeroa. Tässä asiassa sekä pohjalaisten erokertomukset että naistenlehtien julkisuuden henkilöitä kuvaavat erokertomukset poikkeavat esimerkkitarinoista, koska niissä ei seksuaalielämän ongelmista kerrottu muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Koska näitä esimerkkitarinoita esitettiin yhdessä artikkelissa useita, ja ne saattoivat olla lyhyitä ja suppeita, niistä ei aina voinut tulkita eron syytä. Lehtiartikkelissa ”Mistä tuntee rakkauden?” (Me Naiset 2007, 49, 64-66) esiintyi viidessä tavallisen henkilön kirjoittamassa esimerkkitarinassa mainintoja parisuhteen

erosta, mutta eron syistä kerrottiin vain lyhyesti. Kirjoituksissa esiin tulleita eron syitä olivat miehen vaikea luonne, puolison kyvyttömyys antaa tukea, suhteeseen meneminen alun perin vääristä syistä, esimerkiksi sosiaalisen paineen vuoksi, puolison käsittelemätön aiempi ero ja suhteen arkipäiväistyminen.¹⁶

Erosta kertovissa esimerkkitarinoissa erilleen kasvaminen tuli eron syynä esille useammin kuin julkisuuden henkilöiden haastatteluissa. Silti näissäkin kertomuksissa eron syyksi nähtiin useimmiten uskottomuus. Esimerkkitarinoiden kertojina esiintyivät yleensä nuoret tai keski-ikäiset anonyymit henkilöt, jotka useimmiten olivat naisia. Esimerkkitarinoita kommentoivat terapeutit ja muut ihmissuhdeasiantuntijat yleensä opettavaiseen sävyyn, kuten tässä pari- ja seksuaaliterapeutti Leena Malinen:

”Marja osuu pari- ja seksuaaliterapeutti Leena Malisen mukaan oikeaan todetessaan, että itsetunto on kaiken perusta. - Kun nainen arvostaa itseään ja ruumistaan, hän ei lähde huonoihin suhteisiin tai hyppää sänkyyn liian nopeasti. Paitsi jos hän haluaa vain seksiä... - Ehkä Marja koettaa miellyttää miestä, ettei suhde vain loppuisi. Hän kieltää omat tarpeensa ja unelmansa, koska hänet on monen ikäisensä naisen tavoin kasvatettu liian kiltiksi. Terapeutin mukaan itsensä kadottaminen on tavallinen ilmiö suhteen alussa... Ulkopuolisesta ihmisestä, vaikkapa terapeutista tai perheneuvolan työntekijästä voisi olla suuri apu. Toinen ihminen toimisi peilinä ja auttaisi Marjaa löytämään omia vahvuuksiaan ja tunnistamaan heikkoja kohtia. Tulevaisuudessa hän voisi ymmärtää itseään paremmin ja tietäisi mitä haluaa.” (Me Naiset 2004, no 38, 68.)

6.3 Yhteisön tuki Me Naiset -lehden erokertomuksissa

Vuosien 2004 ja 2007 Me Naiset -lehden artikkeleista koostuvassa tutkimusaineistossani yhteisön tuesta parisuhteen päätyttyä mainittiin harvemmin kuin pohjalaisten kirjoituksissa. Yhtenä syynä tähän varmasti vaikutti se, että nimenomaan pyysin pohjalaisia kirjoittajia kirjoittamaan yhteisön tuesta eron jälkeen (LIITE 1).

6.3.1 Julkisuuden henkilöiden haastatteluista sisältäneissä lehtiartikkeleissa esille tullut yhteisön tuki

- ”Lasten vuoksi on vaalittava yhteisöllisyyttä”

Yhteisön tuen merkityksestä eron jälkeen kertoi kyläkauppias Vesa Keskisen entinen puoliso, Niina Juurakko:

¹⁶ Tutkimuspäiväkirja helmikuu 2008. Puolisoiden erilleen kasvamisesta ja vuosien myötä tapahtuvasta vieraantumisesta kerrotaan kovin usein näissä esimerkkitarinoissa. Avioeron legitimit ja hyväksytyimmät universaalit selitykset näyttävät silti edelleen olevan niitä perinteisiä, kuten alkoholiongelma, uskottomuus tai mielenterveysongelmat. Silti yhä useammin esimerkkitarinoissa myös annetaan ymmärtää, että on ihan ok erota jos suhde ei toimi ja arki puuduttaa. Meillä on vain tämä yksi elämä ja ihmisellä on oikeus onneen, näyttää olevan sekä esimerkkitarinoiden että neuvoja antavien terapeuttien viesti naistenlehden artikkeleissa.

"Mieleeni on jäänyt ensimmäinen erostamme kertonut lööppiotsikko. Olin juuri astumassa ystäväni kanssa ravintolaan, kun sen edustalla komeili lööppi: "Ero vei Niinalta jalat alta". Oikeasti lööppi oli viedä jalat alta ja minulle tuli pakokauhu – en suin surminkaan astu tuonne sisälle. Ystäväni totesivat kuitenkin: Sinä olet tuollaisen yläpuolella... Perhe, mutta myös ystävät ovat auttaneet Niinaa eteenpäin. – Minulla on laaja ystäväpiiri ja ystävien tuki kantoi minut eron yli. Niina kiittää myös täysin tuntemattomia ihmisiä, jotka ovat ilmaisseet hänelle tukensa sähköpostiviestien ja kirjeiden kautta." (Me Naiset 2004, no 49, 10-13.)

Merkille pantavaa on, että ystäviltä ja läheisiltä saadun tuen lisäksi Niina Juurakko oli saanut paljon tukea täysin vierailta ihmisiltä. Keskisen ja Juurakon uskottomuuteen päättynyttä eroa puitiin useita viikkoja iltapäivälehdissä, ja sen myötä vakiintui myös käsite "salarakas" suomalaiseen kielenkäyttöön. Koska Vesa Keskisellä oli salarakas ja hän tunnusti suhteensa lehdille, hänestä tietenkin tehtiin tämän tarinan konna ja Niina Juurakko sai lukijoiden sympatiat osakseen. Ainakin suuren yleisön joukossauskoton puoliso tuomitaan edelleen.

Monissa julkisuuden henkilöiden haastatteluissa korostettiin lähiyhteisön merkitystä lapsille eron jälkeen. Castrénin (2009b, 114) mukaan erosukulaisuutta eli eron jälkeistä sukulaisuutta on syytä tarkastella erilaisista asemista muodostuneena rakenteena, jossa asemien välillä on keskenään eriarvoisia tai sellaisiksi ymmärrettyjä lojaliteettisuhteita. Kaksi ydinsidosta, puolisosidos eli parisuhde, ja lapsen ja vanhemman välinen sidos, tavallaan kamppailevat keskenään. Castrénin (2009b, 115) mukaan lapsella on erittäin suuri merkitys erosukulaisuuden määrittäjänä. Sukulaisuusmalli, joka korostaa lasten asemaa perheen sukulaispiirin määrittelyssä on yleisin sukulaismalli Suomessa Castrénin tutkimuksen mukaan. Koska lapset ovat merkittävässä asemassa erosukulaisuuden määrittäjinä, tekee sukulaisuus suhteeseen entisen puolison sukulaisista jotain enemmän kuin vain ex-aviosukulaisia. Lapset myös voivat synnyttää uudenlaista suhtautumista omiin sukulaisiin ja lisätä ponnisteluja sukulaisuusuhdeiden ylläpitämiseksi. (Castrén 2009b, 117.)

Neljässä vuoden 2007 lehtiartikkelissa, jotka kuvasivat julkkisten eroja, eronneet vanhemmat kertoivat lasten takia olevansa tiiviisti tekemisissä keskenään. He halusivat, että lapset saivat säilyttää tutun lähiyhteisön ja olivat tekemisissä molempien vanhempien suvun kanssa. Castrénin (2009b, 117) mukaan lapsi on tärkeä ylyllyke jatkaa kanssakäymistä entisen puolison sukulaisten kanssa, mutta silti yhteydenpito voi katketa jos takana on riitaisia avioero, johon liittyy konflikti ex-puolison vanhempien kanssa.

Näin kertoi eron jälkeisestä tilanteesta sosiaalisen verkoston näkökulmasta Leena Harkimo:

"Lapsen oikeus omiin ihmissuhteisiin koskee myös lähipiiriä, isovanhempia, muita sukulaisia, ystäviä... Leenan mielestä vertaistuki ja toisten eronneiden esimerkit ovat hyviä keinoja peilata omaa tilannetta... Erotilanteisiin on vaikea puuttua lainsäädännöllä. Ruotsissa on puututtu niin, että on säädetty laki jonka mukaan vanhemmat eivät saa eron jälkeen muuttaa lapseltaan 50 kilometriä kauemmas. Meillä lapsi voi lähivanhempansa päätöksellä muuttaa vaikka Helsingistä Ouluun, mikä saattaa vaikeuttaa tasa-arvoista vanhemmuutta, Leena sanoo." (Me Naiset 2007, no 48, 10-12.)

Myös Sari Havas korosti lasten tarpeita ja tavoitetta säilyttää tuttu lähiyhteisö ja yhteys molempiin vanhempiin, mikä onnistui kun molemmat vanhemmat asuivat lähekkäin:

”Uudessakin elämäntilanteessa käytännön asiat on järjestetty niin joustavasti kuin mahdollista, erityisesti lasten kannalta. Lasten elämää helpottaakseen Sari asuu nyt vain kilometrin päässä entisestä kodistaan, samalla alueella jolla hän on viettänyt kaikki Helsingin vuotensa. 13- ja 16-vuotialle lapsille on helpotus, että elinpiiri säilyy entisellään, ja molempien vanhempien luokse on helppo mennä... Koen surua menetetyistä yhteisöllisyydestä, jota ei koskaan voi saada takaisin. Pelkoa läheisten selviytymisestä, huolta erityisesti lasten hyvinvoinnista...” (Me Naiset 2007, no 44, 14-17.)

Sanna Saarijärvi uusperheen äitinä korosti hyviä suhteita uuden, eronneen puolisonsa lapsiin, sekä ystävien ja sukulaisten tukea uusperhetilanteessa:

”En ehkä muuten olisi taipunut muuttamaan Keravalle. Uuden kodin sijainti määräytyi lasten koulujen ja heidän äitinsä kodin mukaan. Nyt on tilaa koko suurperheelle, sillä lapset asuvat meillä vuoroviikoin... Ystävät ja sukulaiset myös hoitavat mielellään vauvaa niin, että pääsemme Hermannin kanssa joskus kaksin ulos. Minusta on oikein, että äiti pitää huolta itsestään ja parisuhde toimii. Muuten en voisi olla hyvä äiti ja uusäiti.” (Me Naiset 2007, no 13, 14-16.)

Ilmaus ”uusäiti” esiintyi tässä ensimmäisen kerran tutkimusaineistossani. Uusäiti joutui useimmiten hoitamaan myös uuden puolison lapsia, jos he asuivat välillä uusperheen kodissa. Tämä vaati myös uudelta puolisolta joustavuutta ja omien tarpeiden sivuun laittamista.

Uusperheiden toimivuus tavoitteena nousi siis esille monien julkisuuden henkilöiden haastatteluissa. Naisten- ja perhelehdissä liitetään uusperheisiin tyypillisesti kolme identiteettiä, toteaa uusperheiden kuvausta lehtiartikkeleissa tutkinut Ritala-Koskinen (1993, 75). Nämä identiteetit ovat uutuus, erilaisuus ja ongelmallisuus. Toisaalta kerrotaan uusperheiden onnellisuudesta, mihin liittyy kuvausta paluusta takaisin kiinteään perheyhteyteen. Tavoitteena on kokoava, ehjä perhe. Toisaalta lehtiartikkelit sisälsivät kuvausta uusperheiden ongelmallisuudesta ja rikkonaisuudesta. Ritala-Koskinen (1993, 155) mukaan uusi parisuhde kuvataan useimmiten hyvin myönteiseksi asiaksi, ja siitä puhutaan harvoin epäonnistuneena tai ongelmallisena.

Castrénin (2009b) mukaan lojaliteettina uusperhe ei ole ydinperheen kaltainen. Uusperheen jäsenillä on arkisen perhe-elämän ulkopuolelle ulottuvia tunnistettuja lojaliteettisidoksia, jotka tekevät mahdolliseksi ydinperheen kaltaisen eheän lojaliteettisyksikön syntymisen. Lapsilla saattaa olla voimakas tunnesidos muualla asuvaan vanhempaan, jota kohtaan he myös haluavat olla solidaarisia ja lojaaleja. Lisäksi uusperheen vanhemmilla voi olla kiinteitä yhteyksiä entisen puolison sukulaisiin, ja nämä suhteet voivat perustua vuosia kestäneeseen vuorovaikutukseen. (Castrén 2009b, 118.)

Autonen-Vaaraniemi (2009, 268-269) on tutkinut miesten koteja ja heidän niille antamia merkityksiä eron jälkeen, ja hän toteaa että miehet pyrkivät järjestämään eron jälkeisestä kodistaan paikan, jossa myös lapset viihtyvät. Useimmat tutkimuksessa haastatellut miehet asuivat yksin tai uuden kumppanin kanssa, mutta silti heidän kodeissaan oli varattuna oma tila vieraileville lapsille ja he

myös halusivat, että lapset asuisivat mahdollisimman lähellä jolloin yhteydenpito heihin olisi helpompaa. Miehillä oli usein kodeissaan myös esillä lasten valokuvia ja heidän piirustuksiaan (Autonen-Vaaraniemi 2009, 151). Myös naistenlehtien erotarinoissa tuotiin usein esille, että isät halusivat olla vahvasti läsnä lastensa arjessa erosta ja mahdollisesta uusperheestä huolimatta.¹⁷

6.3.2 Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältäneissä lehtiartikkeleissa esille tullut yhteisön tuki

- ”Sinkkuna olen saanut uusia kavereita”

Vuosien 2004 ja 2007 Me Naiset -lehden artikkeliaineistoni tavallisten ihmisten, eli ”ei-julkisten” parisuhteen eroja kuvaavissa artikkeleissa (7/18) yhteisön tuki mainittiin vain harvoin, esimerkiksi tässä etunimellä kerrotussa esimerkkitarinassa:

”Tajusin, että mies oli sairas ja ettei sitä ihmistä, johon rakastuin, tavallaan edes ollut olemassa, Jaana sanoo. Kun hän rohkaistui puhumaan tapahtuneesta tuttavapiirissään, hän yllätyksekseen kuuli monia vastaavia tarinoita. Jaanalle kävi hyvin. Keskustelut ja ystävien tuki auttoivat häntä pääsemään pahimman yli. Luottamus ihmisiin on pikkuhiljaa palautumassa. Nyt hän on löytänyt miehen, jonka kanssa suhde tuntuu tasapainoiselta ja tasa-arvoiselta. Hän sanoo, että uskaltaa jo melkein olla onnellinen.” (Me Naiset 2004, no 37, 53.)

Susanna Leino puolestaan kuvasi muuttuneita ihmissuhteitaan seuraavassa esimerkkitarinassa:

”Sinkkuna olen muuttunut avoimemmaksi lähestyä ja saanut valtavasti uusia kavereita...Aiemmin kävin töiden jälkeen tehokkaasti salilla ja kaupassa ja olin kotona kuuden aikaa. Nykyään uhraan liikuntaan huoletta runsaasti aikaa, haahuilen salilla, tapaan kavereita ja käyn valokuvauskursseilla. Ainoa asia joka vetää minut välillä kotiin, on pyykinpesu...Olen jouluihminen, ja olen aina halunnut viettää sen Rymättylässä äidin, isäpuolen ja sisarusparven kanssa. Nykyään perhepyhien vietosta ei synny debattia. Viime vuoden juhannuksen vietin yksin kaupungissa kun sattui tekemään mieli.” (Me Naiset 2007, no 17, 52-53.)

Susannan kertomuksessa tuli esille vapaus valita seuransa eron jälkeen. Hän koki, että nykyisin oli enemmän aikaa ystäville, eikä myöskään ollut pakkoa viettää juhlapyyhiä puolison sukulaisten kanssa. Pyhinä saattoi myös olla yksin, jos siltä tuntui.

Tutkimusaineistoni perusteella näytti siltä että lähiyhteisön, etenkin suvun ja naapurien tuen merkitys korostui paljon enemmän pohjalaisten eronneiden kertomuksissa, etenkin jos ero oli tapahtunut menneinä vuosikymmeninä. Pohjalaisten kertomuksissa yhteisöön kuului useimmiten suvun lisäksi naapureita ja kyläläisiä, kun taas naistenlehtien erokertomuksissa kerrottiin lähinnä ystävi-

¹⁷ Tutkimuspäiväkirja lokakuu 2009. Aika idealisoidusti näitä uusperheen ihmissuhteita naistenlehdessä kuvataan julkkishaastatteluissa. Tuttavapiirissäni olen kuullut niin monia kertomuksia siitä, ettei uusperheen arki onnistu. Esimerkiksi ”uusäiti” on vihannut puolisonsa lasta niin, ettei ole voinut istua samassa ruokapöydässä yhtä aikaa. Tai sitten yksinhuoltajaäidin kanssa pitkään eläneet teinit ovat savustaneet uuden isäpuolikandidaatin ulos kodistaan.

en ja lähipiirin, esimerkiksi omien perheenjäsenten tuesta. Tällaisina tukijoina mainittiin naistenlehtien kertomuksissa useimmiten lasten isovanhemmat tai entinen puoliso. Naistenlehtien erokertomuksissa korostui tahto ja pyrkimys säilyttää toimiva suhde entiseen puolisoon ja hänen lähisukuunsa useammin kuin pohjalaisten kertomuksissa. Välejä entiseen puolisoon kuvattiin useimmiten toimiviksi, eikä riidoista ja huoltajuuskiistoista yleensä kerrottu.

Pohjalaiset, useimmiten iäkkäät erostaan kertoneet kirjoittajat asuivat useimmiten maalla tai pikkukaupungeissa ja naistenlehtien haastatellut, yleensä nuoret julkisuuden henkilöt asuivat useimmiten pääkaupunkiseudulla. Nuorilta pääkaupunkiseudulla asuvilta kertojilla saattoi puuttua maaseutumaisen yhteisön tuoma tiivis tuki, tai he eivät välttämättä työnsä vuoksi halunneetkaan läheisiä suhteita naapureihin ja työtovereihin. Toisaalta heillä saattoi olla enemmän mahdollisuuksia luoda uusi sosiaalinen verkosto eron jälkeen. Tällaisia mahdollisuuksia maaseudulla ei välttämättä ollut, ja sen vuoksikin sukulaisten ja naapurien tuki pohjalaisten kertomuksissa korostui. Toisaalta moni pienessä kylässä asunut halusi eron jälkeen vaihtaa paikkakuntaa ja muuttaa mieluummin isommalle paikkakunnalle, missä oli mahdollisuus solmia uusia ihmissuhteita ja aloittaa anonyyminä ”uusi elämä”. Näin tapahtui varsinkin aiempina vuosikymmeninä, kun maaseutukylät muodostivat tiiviitä yhteisöjä. Nykypäivänä kuitenkin maaseudun ja kaupungin ero ei ole enää niin suuri. Maaseutukylät ovat muuttuneet paljolti lähiöiden kaltaisiksi, joissa isommassa taajamassa työssä käyvät asukkaat eivät välttämättä tunne edes lähinaapureita. Ilkka Alanen (1991, 152) toteaa, että maaseudun ammattirakenne on teollisuusmaissa muuttunut rajusti. Maataloutteen suoraan tai välillisesti liittyvät ammatit ovat jääneet vähemmistöksi, ja maaseudulle on siirtynyt myös kaupungissa työssä käyvää väestöä. Maaseudun ja kaupungin välinen alueellinen erillisyys on supistunut esimerkiksi liikenneverkkojen, liikennevälineitten ja informaatioteknologian kehityksen myötä. Kaupunki on tavallaan tunkeutunut osaksi kylää etenkin suurten metropolialueiden ympäristössä.

Hanssonin (2001, 91) tutkimuksessa esille noussut koulutustason vaikutus yhteisön tai sosiaalisen verkoston koostumukseen tuli esille naistenlehtien esimerkkitarinoissa. Hanssonin mukaan akateemisesti koulutetuilla henkilöillä sosiaalinen verkosto muodostuu enimmäkseen ystäväistä ja entisistä ja nykyisistä työtovereista, kun puolestaan vähemmän koulutetuille on tyypillistä sukulaissuhteisiin perustuva sosiaalinen verkosto. Esimerkkitarinoiden kertojien ammatteja ei läheskään aina mainittu, mutta monissa kertomuksissa viitattiin siihen, että heillä oli hyvä koulutus ja ammatti. Esimerkkitarinoissa korostettiin ystävien merkitystä tukijoina eron jälkeen selvästi enemmän kuin sukulaisten merkitystä.¹⁸

¹⁸ Tutkimuspäiväkirja lokakuu 2009. Näissä naistenlehden tarinoissa kerrottiin suoraan, että puolison suku ja ystävät eivät aina miellytä, ja eron jälkeen saa valita oman sosiaalisen verkostonsa. Useimmilla esimerkkitarinan kertojilla verkosto koostuikin lähinnä ystäväistä ja työkavereista. Esimerkkitarinoiden kertojista suurin osa kertoi asuvansa pääkaupunkiseudulla.

6.4 Parisuhteen päättyminen kriisinä ja uutena mahdollisuutena Me Naiset -lehden erokertomuksissa

6.4.1 Julkisuuden henkilöiden haastatteluissa esille tullut näkökulma erosta kriisinä ja mahdollisuutena

- ”Ero lapsesta on isälle suuri kriisi”

Me Naiset -lehden vuosien 2004 ja 2007 eroa käsittelevissä lehtiartikkeleissa parisuhteen eron kriisimäisyyttä korostettiin, varsinkin jos erosta oli vasta vähän aikaa. Näin kuvasi eroaan Reidar Palmgren:

”Avioeroni kolme vuotta sitten oli minulle paha kriisi. Joten jos jokin keski-ikä kriisi on vielä tulossa, toivottavasti se ei ole kovin iso. Eroni aikana ajattelin, että jos Jumala on olemassa, hän on nukkunut jo vuosimiljoonia ja me elämme hänen sekavassa unessaan.” (Me Naiset 2004, 32-35, 42.)

Eron kriisimäisyyttä kuvasi myös Sari Havas haastattelussaan:

”Tässä iässä, yli nelikymppisenä naisena, mietin luonnollisesti, kuinka paljon toisten odotukset vaikuttavat käyttäytymiseeni niin työssä kuin henkilökohtaisessa elämässä. Teenkö mitä haluan ja osaanko ottaa aikaa itselleni? Olenko mitä olen vain toisten kautta, vai olenko se, joka oikeasti haluaisin? Onko elämälläni merkitystä? Näiden kysymysten kautta alan tulla omaksi itsekseeni. Se on suuri rutistus kohti uutta, muutosta, joka ei ole helppo... Ison elämämuutoksen jälkeen menee pitkään, ennen kuin oppii uuden tavan elää elämäänsä, Sari Havas sanoo.” (Me Naiset 2007, no 44, 14-17.)

Sari Havas kertoi erostaan toisaalta kriisinä, mutta toisaalta myös mahdollisuutena oppia uutta ja elää elämäänsä haluamallaan tavalla. Tämä ajattelutapa tuli esille myös monien muiden julkisuuden henkilöiden haastatteluissa, joista kuvaan esimerkkejä myöhemmin.

Jussi Parviainen suri erokriisissään etenkin luopumista lapsistaan:

”Minulla on neljä lasta. Vanhimman lapsen kanssa en voinut olla läsnä... Rakastan lapsiani hirtittävästi paljon. Kun erosin Sanna-Kaisasta, menetin puolet lasteni lapsuudesta. Nykyisessä tilanteessa mikään ei ole pahempaa kuin se, että tiedän joutuvani luopumaan samalla tavalla nuorimmasta tyttärestäni.” (Me Naiset 2004, no 9, 16-18.)

Parviaisen tilanteessa näyttäytyi jo aiemmin mainitsemani, esimerkiksi Huttusen (2001) ja Hoikkalan (1993) kuvaama uudenlainen isyys. Sutisen (2005, 27) mukaan lapsistaan erossa asuvat isät ovat tyytymättömämpiä isän rooliinsa kuin lasten kanssa asuvat isät. Mintonin ja Pasleyn (1996) mukaan lapsesta erillään asuessa tyytymättömyys voi liittyä esimerkiksi lapsen tapaamisjärjestelyihin ja siihen, miten lapsen biologinen äiti säätelee entisen kumppaninsa ja lapsen välistä kanssakäymistä. Tyytymättömyydestä huolimatta lapsestaan erillään asuvat isät kokevat useimmiten isän roolinsa tärkeäksi, vaikka turhautuvatkin siihen, ettei heillä yleensä ole kontrollia ja hallintaa lastensa elämään kuten avioliiton aikana.

Tällainen lapsistaan aidosti välittävä isä koki eron lapsista erityisen pahan kriisinä. Eroa lapsesta suri myös Jori A. Kopponen:

”Autonratissa ja hotellihuoneissa on aikaa miettiä, onko tässä työssä mitään järkeä, kun lapsi odottaa kotosalla...Käytännön asiat ovat (eron jälkeen) vaikeutuneet, mutta käytän vapaa-aikani tällaiseen (lapsen kanssa olemiseen) mielelläni. Olen aika konservatiivinen, ja totta kai timanttihäät olisi hieno juttu ja totta kai ero on surullista lapsen kannalta. Potisin kuitenkin paljon huonompaa omaatuntoa, jos meidän asiat olisivat huonosti.” (Me Naiset 2007, no 45, 12-13.)

Hoivaaville ja välittäville isille ero lapsista oli erityisen suuri kriisi. Erossa miehet naisia useammin joutuvat luopumaan lasten lisäksi yhteisestä kodista Myös Autonen-Vaaraniemen tutkimuksessa (2009) tuli esille, että jotkut isät kokivat, että lapset oli riistetty heiltä, ja heidän mielestään kulttuurinen ajattelutapa suosii äitiä lähihuoltajana. (Autonen-Vaaraniemi 2009, 93, 271.)

Tällainen hoivaava ja välittävä isä esitettiin naistenlehdissä poikkeuksellisenä, joskin toivottavana ilmiönä. Näreen (1995, 161-164) mukaan suomalaisissa naistenlehdissä toivottiin miehen laajentavan sukupuoli-identiteettiään vastakkaisen sukupuolen suuntaan ja mieskysymystä nostettiin voimakkaasti esille. Miesten feminisoitumisesta kirjoitettiin positiiviseen sävyyn, ja miesten toivottiin astuvan lasten täysivaltaisiksi huolehtijoiksi naisten rinnalle.

Lähes kaikissa aineistoni erotarinoissa vuosien 2004 ja 2007 Me Naiset -lehdissä julkisuuden henkilöiden kertomuksissa nousi esille voimakkaasti erokriisistä oppiminen ja eron jälkeinen yksilöllisyyden löytyminen. Oman kriisin kautta oli löydetty uusi vahvempi identiteetti ja ero oli usein koettu vapauttavana.

Jallinoja (1997, 153) toteaa, että myös julkisuuden henkilöiden aviosuhdetta koskevissa lehtihaastatteluissa haastateltavat usein korostavat eron jälkeistä yksilöitymistä. Haastateltavat kertovat eron jälkeisestä vapautumisen tunteesta ja näkevät monesti päättyneen aviosuhteen olleen yksilöitymisen esteenä. Jallinojan mukaan aviosuhteessa syntyvän sidoksen ja henkilökohtaisen vapauden vastakkaisuutta korostetaan puhumalla elämän käännekohtasta, uudesta alusta ja puhdistautumisesta. Elämäntarinassa avioero on yleensä käännekohta, joka merkitsee siirtymistä laadullisesti entisestä poikkeavaan elämänvaiheeseen (Vilkko 2000, 74). Käännekohta, jossa elämäntilanne aluksi kriisiytyy, tarjoaa myöhemmin uusia mahdollisuuksia. Eronnut voi ottaa takaisin esimerkiksi nuoruudessa elämättä jääneen vapaan vaiheen. Naistenlehtien erokertomusten valossa näytti siltä, että parisuhteen jälkeisestä vapaudesta haluttiin nauttia ainakin jonkun aikaa, mutta silti tavoiteltavana pidettiin ”toista tilaisuutta” (katso Giddens 1995), mahdollisuutta löytää uusi ja kestävämpi suhde. Osa haastateltavista oli sen jo löytänytkin.¹⁹

¹⁹ Tutkimuspäiväkirja toukokuu 2009. Kun ero nähdään mahdollisuutena kasvaa kriisin jälkeen, puhutaan psykopuhetta, joka on yhteiskunnassamme hyväksytty ja tunnustettu puhetapa. Inhimillinen kasvu mahdollistuu tai tulee jopa välttämättömäksi kriisin yhteydessä. Mutta kasvavatko kaikki eronneet kriisinsä myötä? Tätä pohdimme myös työni ohjaajan kanssa. Itse ajattelen, että tavalla tai toisella ihminen kasvaa ja löytää kipeänkin eron jälkeen uusia mahdollisuuksia. Aikaa se voi viedä vuosia tai vuosikymmeniäkin.

Näkemyks toisen tilaisuuden mahdollisuudesta tuli esille myös Jallinojan tutkimuksessa, jossa haastatellut kertovat haluavansa solmia uuden suhteen ja haluavat onnistua siinä paremmin kuin aiemmassa suhteessa. Toisen tilaisuuden onnistumisen mahdollisuudet mielletään paremmiksi, ja monet kertovat voimakkaasta rakastumisen tunteesta. Erosta oli opittu, ja oman yksilöllistymisen kautta tapahtunut muutos mahdollistaa haastateltavien mielestä uuden suhteen onnistumisen. (Jallinoja 1997, 62-163.) Eronneet myös esiintyvät Jalliojan (1997, 165-166) mukaan julkishaastatteluissa usein voimakkaasti sitoutuneita uuteen suhteeseensa. He kertovat ottaneensa opiksi epäonnistuneen parisuhteen kokemuksistaan ja ovat tavallaan maallikkoasiantuntijoita. Myös Ritala-Koskisen (1993, 79) tutkimuksessa tuli esille, että uutta suhdetta tavoitellaan, ja jos sellainen on löytynyt, sitä pidetään kypsempänä ja realistisempänä kuin aiempaa suhdetta. Asiantuntijat naistenlehdissä antavat myös neuvoja, miten uusi suhde onnistuu paremmin. Neuvoissa korostetaan kommunikointitaitoja ja avointa puhumista suhteeseen liittyvistä tuntemuksista. (Ritala-Koskinen 1993, 84.)²⁰

Myös Hokkasen (2005) tutkimuksessa haastatellut eronneet toivoivat löytävänsä uuden suhteen, mutta he korostavat sitä, että uuden kumppanin on tultava toimeen lasten kanssa. Muutenkaan ei enää lähdeittäisi yrittämään mahdollonta, eli sinnittelemään suhteessa, joka ei toimi. Uuden seurustelukumppanin lapset saatetaan nähdä miinusmerkkisenä taloudellisena ja henkisenä taakkana, ja alaikäisten lasten kanssa elävän eronneen saattaa olla vaikea löytää uutta suhdetta. (Hokkanen 2005, 156-157.)

Vilkkö (2000, 84) toteaa, että myöhäismodernissa yhteiskunnassa puhutaan mielellään elämän kriiseistä ja siirtymistä, joissa vanhaa murtuu ja uutta syntyy. Myös eroseminaarien kehittäjä Bruce Fisher puhuu erosta kriisinä, josta voi tulla luova kokemus, kun eroa työstetään esimerkiksi eroseminaarissa. Eron aiheuttamaa emotionaalista kipua käytetään motivaationa henkiseen kasvuun ja sopeutumiseen (Kiiänmaa & Fisher 2001, 6).

Erokriisi kuvattiin julkisuuden henkilöiden haastatteluissa usein kasvukokemuksena, kuten tässä esimerkissä Marja-Leena Lappalainen kuva:

”Eron harkinta-aikaan minun on jatkettava matkaa omaan itseeni, opetettava rakastamaan ja löydettävä aito Marja-Leena ja riisuttava itseni kaikesta mitä en ole.” (Me Naiset 2004, no 23. 12-15.)

Kriisistä oppimista korosti myös Sari Havas haastattelussaan:

”Tässäkin myllerryksessä, kaoottisessa elämäntilanteessa ja välillä epätoivon keskellä uskon, että asiat järjestyvät...Kriisi on aina myös mahdollisuus, mutta vasta vuosien kuluttua selviää, mitä se on opettanut ja antanut tilalle... Myrskyn silmässä ei auta kuin tutkia itseään, kuunnella sisäistä ääntään ja sanoa myös ääneen, mitä haluaa. Tiedän kuitenkin jo nyt, että selviän... Kriisinsä keskellä Sari osaa myös iloita aikuisesta naisellisuudestaan. Sen hyväk-

²⁰ Tutkimuspäiväkirja toukokuu 2009. Lukiessa näitä julkisuuden henkilöiden kertomuksia uudesta onnesta, tulee välillä mieleen, halutaanko niiden avulla myös kostaa entiselle puolisolalle, tai ainakin todistella oman eroratkaisun tarpeellisuutta ja omaa kyvykkyyttä löytää uusi, parempi ja kestävämpi parisuhde. Ihmiset myös haluavat lukea romanttisia kertomuksia, prinsessasatuja, joissa on onnellinen loppu.

syminen antaa tilaa nauttia elämän moninaisuudesta ja kerroksellisuudesta... Olen ylpeä, että minulla on jo aikuisen naisen kokemus elämästä... Sekin tuo iloa, että edessä on tuntematon. Sitä kohti kulkiessa tarvitsen ympärille paljon hiljaisuutta ja rauhaa.” (Me Naiset 2007, no 44, 14-16.)

Sari Havaksen kertomuksessa tuli hyvin esille erokriisin kaoottisuus, siihen liittyvä suru ja syyllisyys, mutta toisaalta usko omaan selviytymiseen ja myös ilo ja jännitys uusista asioista joita elämä eron jälkeen tuo eteen. Erokriisi oli kova kokemus, mutta lehtiartikkelin mukaan elämää kokenut ja vahva nainen selvisi siitä kasvaen samalla ihmisenä.

Anna Eriksson näki parisuhteen päättymisen kasvattaneen häntä ihmisenä:

”Otan ihmissuhteet tosissani. Minulla on aina ollut vähän, mutta pitkiä suhteita. Aiemmin muuntauduin aina kumppanini kaltaiseksi – halusin miellyttää ja kokea yhteenkuuluvuutta. Parisuhde tuntui suorittamiselta ja muuttui raskaaksi. Sitten olin siitä katkera toiselle. Kuulostaa kliseeltä, mutta vasta nyt voin olla oma itseni... Olin läheisriippuvainen ja keskityin murehtimaan itseäni. Minua on aina kalvanut tunne, etten tule kuulluksi ja että ajelehdin täällä ilman päämäärää... Äitini sanoi että ylianalysin kaikkea. Että elämästä katoaa hoito, kun mieltii liikaa. Mutta minä olen tällainen. Tunteissani taas menen mieluiten ääriäidoille. Vaikka olenkin vähän tasoittunut, niin tunnen rakkautta, epätoivoa, vihaa edelleen hyvin voimakkaasti” (Me Naiset 2007, no 50, 14-17.)

6.4.2 Parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältävissä lehtiartikkeleissa esille tullut näkökulma erosta kriisinä ja mahdollisuutena

- ”Ota oppia kokemuksistasi ja mene terapiaan”

Parisuhteen päättymisen kriisinä ja uutena mahdollisuutena korostui myös parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältäneissä lehtiartikkeleissa (9/18). Erosta voi oppia, ja kriisin kautta voi kypsyä, etenkin jos työstää tapahtunutta ja hakee tarvittaessa ammattiapua. Psykologi tai muu ammattiauttaja kehotti hakeutumaan terapiaan tai ainakin tutkiskelemaan omaa itseään ja entistä parisuhdetta:

”Jos suhteesi ovat lyhyitä, sinulla saattaa olla epätodellinen kuva parisuhteesta tai siitä oikeasta... Voit muuttaa elämäsi käsikirjoitusta, jos uskallat tutustua paremmin itseesi... - Joskus ikävät kokemukset suhteista johtavat siihen, että usko rakkauteen kuolee. Ihminen valitsee mieluummin yksinolon kuin astuu alttiiksi pettymyksille. Silloin tutustumismatka omaan simpään esimerkiksi terapiassa saattaa auttaa.” (Me Naiset 2004, no 38, 68-69.)

Parisuhteista oppiminen ja itsetutkiskelu korostuivat myös seuraavassa esimerkkitarinassa, kertojana nainen 43 vuotta:

”...Itse yritän välttää uudessa suhteessa vanhoja virheitä heittämällä niistä aika rankkaakin herjaa. Aikaisemmissa parisuhteista tehdyt mokat ovat hyviä työkalupakki elämän remontti-tiellä. Aina löytyy joku ruuvimeisseli, jolla voi rassata rempsahtanutta ovea. Ja öljyäminen kannattaa aina.” (Me Naiset 2007, no 49, 64-66.)

Kuten jo aiemmin mainitsin, naistenlehtien parisuhteen päättymistä käsittelevissä artikkeleissa olivat usein haastateltavina terapeutit ja muut parisuhdeasi-antuntijat. Tämä lienee yleinen ilmiö naistenlehdissä muitakin aiheita käsiteltä-

essä. Ritala-Koskinen (1993) on tutkinut naistenlehtien uusperheitä koskevia artikkeleita, ja hän toteaa, että tavallisesti perheiden ongelmia käsitellään naistenlehdissä asiantuntijoiden avulla. Alapuro niin ikään toteaa, (2003, 87-89) että Suomessa on tyypillistä, että intellektuellit ja asiantuntijat ottavat kantaa mediassa neuvoina, joita kansa kuuntelee. Naistenlehtien asiantuntijoiden painottuminen psykologeihin ja terapeutteihin on tyypillistä nykyajalle. Haluamme psykologisoida ja hakea selitysmalleja psykologiasta esimerkiksi, kun analysoimme käyttäytymistä parisuhteessa ja eron jälkeen. Hoikkalan (1993, 117) psykopuheeksi nimeämä puhe hyödyntää psykologista tietoa arkielämän ymmärtämiseen ja se näyttää olevan yleistä naistenlehtien artikkeleissa.

Seuraavassa on esimerkki psykologi Elina Mäenpään antamista neuvoista Jaanalle, joka kertoi suhteensa päättyneen eroon, koska mies oli narsisti. Esimerkki on hyvin tyypillinen, koska siinäkin suositellaan itsetutkiskelua ja itse-tuntemuksen lisäämistä tarvittaessa terapian avulla.

”Narsistin uhria auttaa, mikäli hän pystyy puhumaan kokemuksistaan ihmiselle, jolta hän saa myötätuntoa. Oman itsetunnon ja arvon löytäminen on tärkeää. Häpeä ja syyllisyys voivat olla syviä. Itsenäistymisen uhrista toimivaksi, puolensa pitäväksi ihmiseksi vaatii usein vihantunteiden löytymistä ja kykyä näiden ilmaisuun. Joskus tarvitaan myös psykoterapiaa.”
(Me Naiset 2004, no 37, 53.)

Psykologin avun hakeminen tai terapiaan hakeutuminen avioeron yhteydessä näytti naistenlehti-aineiston valossa olevan tyypillistä vain pienelle osalle eroneista julkisuuden henkilöistä. Sen sijaan esimerkkitarinoissa korostettiin terapeuttisen avun tarvetta. Tässäkin asiassa oli selvä ero julkisen ja yksityisen erokertomuksen välillä. Yksityisessä erokertomuksessaan useat pohjalaiset kuvasivat avun saamista terapiasta ja mielialalääkkeistä, mutta ainutkaan julkisuuden henkilö ei näistä asioista kertonut naistenlehdessä. Esimerkkitarinoissa sen sijaan nimettömät kertojat saattoivat kertoa myös saaneensa apua terapiasta ja lääkityksestä.

Pohjalaisten erokertomuksiin verrattuna naistenlehtien esimerkkitarinoissa korostui enemmän erokriisistä oppiminen ja oman identiteetin vahvistuminen kriisin kautta. Pohjalaisista kirjoittajista vain harva kertoi identiteetin vahvistumisesta ja eron jälkeisestä itsetutkiskelusta.²¹

Julkisia erokertomuksia tarkastellessa ei voi olla pohtimatta toimittajan osuutta siihen, mitä ja miten erosta kerrotaan. Toimittajan tehtävänä on tuoda esille lukijoita kiinnostavia asioita, ja sellaisia varmasti ovatkin kertomukset erosta kriisinä ja kasvun paikkana. Ne ovat nykyaikaista psykopuhetta, joka täyttää naistenlehdet ja on vallalla paljolti muussakin mediapuheessa. Tällaiset tarinat ovat täynnä arjen sankaruutta ja lukijan on helppo omassa elämässään samastua niihin. Vaikka Me Naiset -lehden päätoimittaja vakuutti minulle esimerkkitarinoiden olevan aitojen, tavallisten ihmisten kokemuksiin perustuvia

²¹ Tutkimuspäiväkirja heinäkuu 2009. Esimerkkitarinoissa terapeuttisen avun hakeminen on jopa ylikorostunutta. Eiväthän läheskään kaikki eronneet tarvitse terapiaa tai muuta ammattiapua. Yritetäänköhän näiden kertomusten avulla vaikuttaa lukijoiden asenteeseen, niin että ammattiavun hakeminen on hyväksyttävää, eikä sitä tarvitse salata?

kertomuksia, toimittajalla on mahdollisuus muokata haastateltavansa tarinaa lehden konseptiin sopivaksi poimimalla sieltä esille esimerkiksi psykopuhetta, joka sopii lehden linjaan. Lehteä myydään julkisuuden henkilöiden tarinoiden ja esimerkkitarinoiden avulla, jotka sisältävät neuvoja ja ohjeita, miten käyttäytyä eron kohdatessa. Silti useimmat naistenlehtien erotarinat tuntuvat olevan kaukana tavallisten ihmisten arjesta, ja niiden antama kuva parisuhteen päättymisestä on valitettavan pinnallinen ja ristiriitainenkin. Julkisuuden henkilöt korostavat tarinoissaan useimmiten eron positiivisia seurauksia ja eroa inhimillisen kasvun paikkana, kun taas tavalliset ihmiset esimerkkitarinoissa kuvaavat jopa liioitellusti eron raadollista puolta ja terapian ja lääkityksen tarvetta eron jälkeen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

- ”Erilleen kasvamista perinteisten syiden rinnalla”

Tutkimusongelmien mieleen palauttamiseksi kertaan ne tässä lyhyesti uudelleen:

TUTKIMUKSEN PÄÄONGELMA:

- Millaisia kertomuksia erosta kerrottiin?

TUTKIMUKSEN ALAONGELMAT:

- Mitkä olivat eron syyt erokertomuksissa?
- Miten yhteisö tuki erokertomuksissa?
- Koettiin ero kriisinä ja kasvun paikkana erokertomuksissa?

Tutkimuksen pääongelmaan liittyen halusin tarkastella erokertomuksia sukupolvinäkökulmasta sekä paikallisuuden näkökulmasta. Lisäksi halusin tarkastella yksityisen ja julkisen eropuheen ominaisia piirteitä. Tässä luvussa teen johtopäätöksiä tutkimustuloksista tutkimusongelmien suunnasta. Aloitan tekemällä ensin johtopäätöksiä eron syistä, sen jälkeen teen johtopäätöksiä yhteisön tuesta ja seuraavaksi erosta kriisinä ja kasvun paikkana. Lopuksi tarkastelen erokertomuksia kokonaisuuksina.

7.1 Johtopäätöksiä ja pohdintaa parisuhteen päättymisen syistä

Pohjalaisten erokertomuksissa kerrottiin useimmiten, että ongelmat avioliitossa olivat kestäneet pitkään. Etenkin vanhempien sukupolvien edustajat olivat myös harkinneet kauan eroratkaisuaan. Näissä kertomuksissa avioeron syyt olivat myös useimmiten perinteisiä eron syitä, kuten uskottomuus, alkoholismi ja mielenterveysongelmat.

Uskottomuus avioeron syynä tuli esille kaikissa tutkimusaineistoissani. Jallinojan (2000) mukaan uskottomuuden taustalla on usein seksuaalista tyytymättömyyttä, ja eroavilla miehillä on monesti jo uusi romanttinen ja seksuaalinen suhde ennen avioliiton päättymistä. Seksuaalielämän vaikeuksia ei omassa tutkimusaineistossani juuri tuotu esille, lukuun ottamatta tavallisten ihmisten esimerkkitarinoita naistenlehdissä. Muutamassa esimerkkitarinassa todettiin, että liitto ei enää toiminut, kun seksielämä lakkasi toimimasta tyydyttävästi, eikä ollut enää mitään syytä jatkaa parisuhdetta. Jokirannan (2003, 205) mukaan ainakaan pohjalaisilla ja savolaisilla miehillä ei ole ollut tapana avautua seksuaalielämän vaikeuksistaan edes tutkijalle. Parisuhteesta kyllä puhutaan, mutta intiimielämään viitataan vain lyhyesti tyyliin, että se sujuu hyvin. Sen sijaan Lipposen ja Wesaniemen (2003) haastattelemat eronneet miehet nimenomaan toivat esille seksuaalielämän ongelmat keskeisenä eron syynä.

Alkoholismi avioeron syynä lienee ollut Suomessa kautta aikojen yleisimpiä eron syitä. Se on myös tavallaan ”helppo” ja yleisesti hyväksytty selitys. Pohjanmaan perinteisissä maalaisyhteisöissä alkoholismia oli kertomusten perusteella salattu ja peitelty asia varsinkin menneinä vuosikymmeninä. Muutamien pohjalaisten eronneiden kertomuksissa kuvattiin entisen puolison juoneen liikaa, kun taas *Me Naiset*-lehden julkisuuden henkilöiden haastatteluissa ja esimerkkitarinoissa alkoholismia ei mainittu eron syyksi.

Samoin kuin alkoholismi, mielenterveysongelma on eron syynä ollut yleisesti hyväksytty selitys. Mielenterveysongelma tai mielisairaus tuli tutkimusaineistossani parisuhteen päättymisen syynä esille vain pohjalaisten erokertomuksissa. Julkisuuden henkilöiden haastatteluissa ei mielisairautta tai mielenterveysongelmia eron syinä kuvattu, mutta sen sijaan *Me Naiset*-lehden esimerkkitarinoissa toisinaan kerrottiin entisen puolison mielenterveysongelmista, kuten esimerkiksi narsismista.

Muutamissa pohjalaisten kirjoittamissa kertomuksissa mainittiin perheväkivalta yhtenä eron johtaneista syistä. Sen sijaan *Me Naiset*-lehden erokertomuksissa ei ollut yleensä kerrontaa perheväkivallasta, poikkeuksena Jussi Parviaisen haastattelu, jossa hän kertoi, että häntä oli syytetty puolisonsa pahoinpitelystä.

Erilleen kasvaminen mainittiin eron syyksi paljon useammin naistenlehtien kuin pohjalaisten erokertomuksissa. Rakkauden tunne ja kiintymys katosivat, ja ero oli pantu vireille joskus jopa yksimielisesti. Etenkin naistenlehtien erokertomuksissa kerrottiin romantiikan kaikkoamisesta ja siitä, miten työ tai opiskelu vei puolisoita erilleen. Ne, jotka kertoivat löytäneensä uuden parisuhteen, painottivat naistenlehtien kertomuksissa yhteisen ajan ja ongelmista puhumisen merkitystä. Uuden parisuhteen löytäneillä kertojilla, niin pohjalaisilla kuin naistenlehtien kertojilla, näytti olevan vankka usko uuden parisuhteensa onnistumiseen. Median erokertomuksissa erilleen kasvaminen näytti olevan hyväksytty eron syy siinä, missä perinteisemmätkin syyt. Näissä kertomuksissa korostettiin vapautta valita ja etsiä onnea.

Useimmiten ”hyvässä” erotarinassa tarinan kertoja näyttäisi haluavan kuvata eronsa syitä. Tarinan kertoja päättää itse, mitä kerrotaan (esimerkiksi Hirs-

järvi ym. 1997), ja erotarinan kertojalla on tarve löytää ymmärrettävä ja hyväksyttävä syy erolle.

Avioeron syyt ovat länsimaisessa kulttuurissa olleet jo pitkään samoja yleisesti hyväksytyjä syitä, jotka tulivat esille myös omassa tutkimusaineistossani. Satojen vuosien ajan eron on voidut saada puolison mielisairauden perusteella. Myös uskottomuus on jo pitkään ollut hyväksytty avioeron syy. Uuden avioeroa koskevan astuttua voimaan 1988 erolle ei enää tarvinnut nimetä syytä tai syyllistä. Silti eronneilta kysytään eron syitä ja selityksiä erolle ja niistä myös halutaan kertoa.

Vaikka eron syiksi nimetään vuosikymmenestä toiseen samantyyppisiä syitä, kuten mielisairaus ja uskottomuus, tarkempi tarkastelu osoittaa, että näiden käsitteiden sisältö on luonnollisesti muuttunut ajan myötä. 1900-luvun alkupuolelta aina 1960-luvulle asti esimerkiksi käsite mielisairaus tarkoitti yleensä psykoosia tai vaikeaa itsetuhoista masennusta. Nykypäivänä puhutaan mieluummin mielenterveysongelmista, joilla voidaan tarkoittaa myös lieviä mielen terveyden häiriöitä, kuten ahdistuneisuushäiriötä, paniikkihäiriötä tai syömishäiriötä. Vaikka mielenterveysongelmia ei nykyään hävetä kuten ennen, ja niihin on saatavilla tehokasta hoitoa, niistä ei mielellään puhuta julkisesti ainakaan mediassa. Toisaalta nykyaikana puolison lieväkin mielenterveysongelma saattaa olla eron syynä, koska monella on ajatuksena oikeus omaan onneen ja hyvään ja tasapainoiseen parisuhteeseen.

Myös uskottomuus-käsitteen määrittely on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana. Aina 1970-luvulle saakka puhuttiin huorinteosta ja avioeron sai hankkimalla todistajan tapahtuneesta uskottomuudesta. Avioeron syyksi riitti yksikin sukupuolilyhdyntä. Nykyään uskottomuus mielletään yleensä pitkään jatkuneeksi rinnakkaisuhteeksi tai jatkuvaksi irtosuhteiden harrastamiseksi. Toki ”kerrasta poikki”-ajatteluakin vielä esiintyy, mutta jos suhde muuten toimii, useimmat ovat valmiita puolisonsa kanssa keskustelemaan asioista ja neuvottelemaan suhteen jatkamisesta uskottomuuden tapahtuttua. Asioista keskustelemista ja anteeksiantoa suosittelevat myös terapeutit naistenlehdissä, varsinkin jos pariskunnalla on lapsia.

7.2 Johtopäätöksiä ja pohdintaa yhteisön tuesta parisuhteen päättymisen jälkeen

- ”Yhteisö tukee vieläkin ainakin Pohjanmaalla”

Yksilön lähipiiri, useimmiten suku ja naapurit sekä lähimmät ystävät, olivat Pohjanmaalla useimmiten antaneet paljon tukea kirjoittajien kertomuksissa. Ammattiapua kertoi hakeneensa viidestätoista kirjoittajasta vain neljä. Toisaalta joissain tapauksissa sukulaisyhteisön hyväksymättömyys oli saattanut olla yksi syy erolle kertojien mielestä. Tähän viittasi savolaisen kanssa avioitunut eteläpohjalainen mies, joka koki, ettei vaimo ollut hyväksynyt hänen sukuaan. Myös ruotsinkielii-

seltä Pohjanmaalta kotoisin oleva mies koki, että vaimon suku painosti häntä muuttamaan suomenkieliselle Pohjanmaalle. Kreikassa asuvia suomalaisnaisia tutkinut Johanna Järvinen-Tassopaulos (2007) toteaa väitöskirjatutkimuksessaan, että kreikkalaiset, erittäin tiiviit suku- ja perheyhteisöt vaikuttivat hyvin paljon siihen, miten uusi miniä otettiin perheessä vastaan ja miten hän sopeutui oloihin ja koki elämänsä uudessa yhteisössä. Kreikassa, kuten aiemmin myös Pohjanmaan maaseudulla, asui usein monta sukupolvea samassa talossa ja lähisukulaiset monesti puuttuivat voimakkaasti esimerkiksi perheen lastenkasvatukseen ja taloudellisiin asioihin. Sama ilmiö tuli esille suomalaisia maanviljelijäperheitä koskevilla tutkimuksilla. Etenkin anopin ja miniän suhteella on ollut suuri merkitys perheen hyvinvoinnille (esimerkiksi Sireni 2004, 53-77).

Pohjalaisten erotarinoissa yhteisön tuki korostui jopa niin, että Markku Hyypän (2002, 29-35) tutkimuksissa esille tullutta Pohjanmaan ruotsinkielisille ominaista voimakasta yhteisöllisyyttä kuvattiin myös suomenkielisten pohjalaisten erokertomuksissa. Myös Jokirannan tutkimuksessa (2003, 172) eteläpohjalaiset miehet kuvasivat maaseutuyhteisöjään tukea-antaviksi ja lähiyhteisö nähtiin resurssina, joka aktivoitui etenkin elämän kulminaatiokohdissa.

Tutkimusaineistoni pohjalaisten kirjoituksissa näytti siltä, että pohjalaisten yhteisöissä siteet yksilöiden välillä olivat tiiviitä ja voimakkaita ja lähiyhteisö koostui paljolti saman ammatin harjoittajista, saman kylän asukkaista ja muutoinkin samankaltaisista yksilöistä. Nämä Granovetterin (1982, 132) nimeämät voimakkaat siteet (strong ties) linkittivät yksilön omaan tiiviiseen verkostoonsa, jossa kanssakäyminen oli vilkasta ja lähes jokapäiväistä. Tällaisen tiiviin yhteisön haittana saattaa kuitenkin olla hyväksymättömyys erilaisuutta kohtaan ja kova kontrolli. Eräs pohjalainen kirjoittaja kertoi naapurien voimakkaasta paheksunnasta ja juoruamisesta pikkukaupungissa, kun hän 1980-luvulla oli paikkakunnan harvoja eronneita. Maalla juoruilu ja eristäminen yhteisöstä olivat tiiviin yhteisön kääntöpuolia. Jos eronneita on paikkakunnalla vähän, he saattavat edelleen joutua silmätikuiksi. Jokinen (2005, 15) kirjoittaa, että kulttuurissamme dominoivassa elämänmallissa ei ole luontevaa paikkaa yksineläjille. Poikkeuksen muodostavat nuoret kaupunkilaissinkut ja oman tiensä kulijat, kuten taiteilijat. Edelleen eronnut yksinhuoltaja tai sinkkuna elävä henkilö saattaa kokea itsensä valtaväestöstä poikkeavaksi ja ystäväpiirissä jotkut voivat kokea hänet uhkaavana henkilönä, joka viettelee toisten puolisoita. Eronneelle yksin eläminen voi kuitenkin olla tietoinen valinta. Kangasniemen (2005, 284) mukaan olennaista on se, miten yksilö itse kokee yksinäisyytensä eli onko se vapaaehtoista vai pakotettua.

Pohjalaisten erokertomuksissa siis korostui voimakas yhteisöllisyys ja yhteisöjen sosiaalinen pääoma, eikä niinkään jälkimodernien teoreetikkojen kuvaama yksilöllistymiskehitys, jossa perheen, suvun ja naapureiden merkitys olisi yhä vähäisempää (esimerkiksi Beck & Beck-Gernsheim 2002). Silti yhteydet puolison sukulaisiin olivat eron jälkeen saattaneet katketa varsinkin, jos ero oli ollut riitaisa. Castrénin (2009b, 141-142) mukaan lapsen keskeinen asema erosukulaisuudessa ja perhettä koskevilla käsityksillä liittyy yleisempään muutokseen lapsuuden kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa asemassa. 1900-

luvun aikana lasten oikeudet suhteessa vanhempien oikeuksiin ovat laajentuneet merkittävästi läntisessä maailmassa. Muutos on osa laajempaa kulttuurista modernisaatioprosessia, jossa individualistisen tasa-arvoajattelun periaatteet ovat vahvistuneet ja läpäisseet myös perheen (esim. Therborn 1993). Silti Castrén (2009b, 142) näkee, että lapsen edun huomioiminen ja oikeuksien lisääntyminen eivät muuta sitä tosiasiaa, että perhekokoonpanojen muutoksissa lapsilla on edelleenkin vain vähän sananvaltaa. Aikuiset päättävät parisuhteiden solmimisesta ja päättämisestä, eivätkä lapset voi irtisanoutua vaihtuvista perhekokoonpanoista.

Naistenlehtien erokertomuksissa korostuivat pohjalaisten kertomuksia enemmän vaihtuvat ja muuttuvat sosiaaliset verkostot. Työpaikkaa ja asuinpaikkaa oli vaihdettu usein, ja näytti siltä, että Granovetterin (1982, 132) nimeämät heikot siteet (weak ties) olivat tutkimusaineistossani naistenlehtien erotarinoiden henkilöille tyypillisiä. Heidän sosiaaliset verkostonsa olivat kertomusten perusteella laajoja ja monipuolisia ja kanssakäymistä oli paljon erilaisten ihmisryhmien kanssa. Verkosto ei kuitenkaan usein ollut niin tiivis kuin maalla asuvilla pohjalaisilla kirjoittajilla, mutta sukkuloiminen erilaisissa ”piireissä” ja ihmisryhmissä saattaa antaa Granovetterin teorian mukaan paremmat mahdollisuudet informaation ja tuen saantiin.

Naistenlehtien erokertomuksissa monet eronneista julkkiksista, joilla oli itsellä lapsia, nostivat esille lähiyhteisön, etenkin perhe- ja sukuyhteisön säilymisen merkityksen lapselle. Useimmiten ei kuitenkaan mainittu esimerkiksi isovanhempia lähiyhteisöstä puhuttaessa, vaan lähinnä pidettiin tärkeänä yhteyden säilymistä etävanhempaan ja muualla asuviin sisaruksiin. Eron jälkeistä vanhemmuutta ja uutta isyyttä korostava mediapuhe tuntui sopivan hyvin tämän päivän trendiin. Castrénin (2009b 143-144) mukaan taakse jäänyt elämä jättää jälkensä sosiaaliseen verkostoon, ja entinen puoliso jää usein osaksi jokapäiväistä verkostosuhteiden muodostelmaa. Tästä seuraa vanhemmuuden ja kasvatusvastuun jakaminen erosta huolimatta. Toisaalta se voi johtua muista sosiaalisista suhteista, jotka ovat syntyneet puolisosuhteen välityksellä ja ovat ajan kuluessa muodostuneet ystävyys-suhteiksi. Riippumatta siitä, tarkastellaanko yksittäisten ihmisten kohtaamia vaikeuksia vai eroa laajemmin sosiaalisena ongelmana yhteiskunnassa, ajatus ihmisen lähtökohtaisesta sidoksellisuudesta tarjoaa Castrénin (2009b, 144-145) mukaan myötätuntoisemman ymmärryksen erojen aikakaudesta kuin yksilöistä lähtevä selittäminen. Jatkuvuutta korostavassa, uudessa ajattelutavassa ero ei pura perhettä, vaan sen seurauksena muodostuu kaksi kotitaloutta. Perheen hajoamisen sijaan ero ymmärretään siirtymänä, jossa alkuperäisen perheyksikön tilalle tulee uudelleenjärjestelyn kautta bipolaarinen eli kaksinapainen perhe. Vanhemmuus ymmärretään merkityksellisenä sinänsä, eli lapsella on oikeus säilyttää molemmat vanhempansa. Lähi-vanhemman puoliso ei voi koskaan korvata biologista vanhempaa. Tämän suuntaisen ajattelu näytti nousevan vahvasti esille myös oman tutkimusaineistoni naistenlehtien julkisuuden henkilöiden haastatteluissa, joissa korostettiin etävanhemman merkitystä lapsen elämässä ja sitä tukevia asumisjärjestelyjä.

Vaikka ainakin maaseudulla lähiyhteisön tuen kerrottiin riittäneen hyvin useimmille eronneille eron jälkeisestä tilanteesta selviytymiseen, tulee tulevaisuudessa vertaistuen ja ammattiavun merkitys varmasti eron yhteydessä lisääntymään. Etenkin suurissa kaupungeissa asuvilla eronneilla on harvoin laaja sukulais- ja ystäväverkosto fyysisesti lähellä. Suomessakin on eronneiden vertaistukea kehitetty 1980-luvulta alkaen. Eroryhmät ovat yleistyneet jopa maaseudulla, ja monet parisuhteensa päättäneet hakevat vertaistukea myös Internetin keskustelupalstoilta, joilla parisuhdeasiat ovat päivittäin esillä. Tuen saaminen Internetin keskustelufoorumeista ei kuitenkaan noussut esiin tutkimusaineistossani.

7.3 Johtopäätöksiä ja pohdintaa erokertomuksista kriisinä ja mahdollisuutena

- ”Kasvun paikka ja tie uuteen identiteettiin”

Parisuhteen päättymisen kriisimäisyys korostui pohjalaisten kirjoittamissa erokertomuksissa. Vaikka heistä suurimmalla osalla oli kulunut jo pitkä aika erosta, kerrottiin erokriisin nostaneen pintaan voimakkaita tunteita ja monet kirjoittajat (4/15) kertoivat turvautuneensa ammattiapuun ja mielialalääkkeisiin. Silti useimmat pohjalaiset kertoivat hyvästä elämänhallinnan tunteesta. Me Naiset -lehden erokertomuksissa korostui myös parisuhteen päättymisen kriisinä, mutta niissä erokriisiä kuvattiin useimmiten oppimiskokemukseksi ja mahdollisuudeksi henkiseen kasvuun ja uuteen yksilöllistymiseen. Useimmat haastatellut julkisuuden henkilöt kertoivat löytäneensä vahvemman identiteetin ja olevansa ihmisenä kypsempää eroprosessin jälkeen. Ainakin ulospäin haluttiin näyttää, että elämä oli hallinnassa.

Kortteisen (1998, 53) kuvaama traumaattiseen tilanteeseen liittyvä loukkaantuminen ja häpeä nousivat esille monien iäkkäiden pohjalaisten erokertomuksissa. Eron häpeällisyys ei sen sijaan noussut esille naistenlehtien erokertomuksissa.

Ero näytti kertomusten perusteella olleen jonkinasteinen kriisi tai vähintään merkityksellinen käännekohta elämässä. Julkisuuden henkilöt kertoivat haastatteluissa eron jälkeisestä sinkkuvaiheesta mahdollisuutena elää vapaasti, matkustella ja tutkiskella sisintään. Jallinojan (1997, 155) tulkinnan mukaan avioeron vapaaksi tekemät ihmiset näyttävät naistenlehdissä heittäytyvän vapauden viettelylle. He kertovat mielellään matkoistaan ja ylipäätään vapaudesta tehdä, mitä huvittaa. Kuitenkin tällainen vapaa ja boheemi vaihe kestää useimmilla eronneilla vain muutamia vuosia ja sen jälkeen ollaan halukkaita viettämään jälleen tavanomaista perhe-elämää. Samantyyppistä ajattelua tuli esille myös tutkimusaineistoni naistenlehtien erokertomuksissa. Haluttiin ottaa sinkkuvaiheesta paljon irti, elää vapaasti ja kerätä kokemuksia, mutta toisaalta oltiin valmiita jonkin ajan kuluttua sitoutumaan taas parisuhteeseen.

Erokokemuksesta kerrottiin naistenlehdessä toisaalta kriisinä, mutta myös positiivisena kokemuksena ja mahdollisuutena vapauteen. Vaikka parisuhteen päättymisen oli ollut usein kipeä kokemus, se oli antanut ihmiselle mahdollisuuden ”toiseen tilaisuuteen”, ja identiteetin uudelleen muokkaamiseen ja inhimilliseen kasvuun. Elämänselityksessä parisuhteen päättymisen oli kriisi ja käännekohta, joka horjutti sisäistä ja ulkoista elämäntilannetta. Useimmat eronneiden kertomukset toivat kuitenkin esille vahvaa sisäistä elämäntilannetta, kun kriisi nähtiin kasvattavana kokemuksena, joka toi elämään uusia mahdollisuuksia ja kasvatti ihmisenä.

Jonkinlainen ristiriita vallitsi mielestäni Me Naiset -lehden julkisuuden henkilöiden ja parisuhdeneuvoja ja esimerkkitarinoita sisältävien lehtiartikkelien välillä. Julkisuuden henkilöt korostivat haastatteluissaan useimmiten erokriisin hyviä puolia, mahdollisuutta muutokseen ja henkistä kasvua uuden yksilöllistymiskehityksen kautta. Eron kriisimäisyydestä huolimatta eroprosessia kuvattiin selviytymiskertomuksena, jossa tarinan sankari kulki kohti uutta parempaa tulevaisuutta. Näiden tarinoiden psykopuhe oli sävyiltään pehmeää ja positiivista. Sen sijaan parisuhdeneuvoja antavissa ja esimerkkitarinoita sisältävissä ”tavisi” -erokertomuksissa korostui erokriisin raadollinen ja ahdistava puoli. Niissä suositeltiin lähes aina eronneelle ammattiapua ja joskus mielialalääkkeitä. Tässä tuli esille yksityisen, anonymiä kerrotun eropuheen ero julkisesta omalla nimellä kerrotusta eropuheesta.

7.4 Johtopäätöksiä ja pohdintaa erokertomuksista kokonaisuuksina

- ”Ero tragediana tai elämänselityksen käännekohtana”

Kuten olen aiemmin todennut, kuvattiin avioeroa ja parisuhteen päättymistä tutkimusaineistossa useimmiten tragediana. Ero oli ollut kriisi tai vähintäänkin elämänselityksen käännekohta, joka oli tuonut mukanaan suuria muutoksia. Pohjalaisten erokertomukset jakaantuivat kolmeen kertomustyyppiin:

1. Erakertomus tragediana, joka johti itse valittuun yksin elämiseen (5/15).
2. Erakertomus tragediana, joka johti katkeruuteen ja ei-valittuun yksin elämiseen (5/15).
3. Erakertomus käännekohtana, joka johti uuteen, onnelliseksi kuvattuun parisuhteeseen (5/15).

Maaseudulla elävien, usein maatalouselinkeinoja harjoittavien ja iäkkäiden kirjoittajien yhteisöt näyttivät olleen pysyviä ja painottuivat perheen ja lähisuvun lisäksi naapureihin ja kaukaisempiin sukulaisiin. Näissä yhteisöissä näytti valitsevan voimakas luottamus ja tuki. Sosiaalinen verkosto oli tiivis ja se sisälsi paljon sosiaalista pääomaa. Kirjoittajien ero oli tapahtunut useimmiten jo vuo-

sia sitten, ja heidän suhteensa entiseen puolisoon ja hänen sukuunsa oli useimmiten etäinen tai katkennut kokonaan.

Pääpiirteissään iäkkäiden pohjalaisten kirjoittajien kertomuksia voidaan luonnehtia familistisiksi erotarinoiksi, joissa korostui sinnittely pitkäänkin vaikeassa avioliitossa esimerkiksi lasten takia. Familistisessä asenteessa korostuu suhteen yhteisöllinen arvo ja odotus parisuhteen kestosta. Individualistisessa asenteessa sen sijaan painottuu yksilön oikeus toteuttaa omaa itseään ja tehdä omat ratkaisunsa. (Esimerkiksi Husso 2003, 166.) Tällainen näkemys oli vallalla naistenlehtien erokertomuksissa, jotka painottivat usein oman yksilöllisen identiteetin etsimistä ja löytämistä eron jälkeen.

Naistenlehtien julkisuuden henkilöiden haastatteluja sisältävät erokertomukset jakaantuivat seuraavasti neljään kertomustyyppiin:

1. Erokertomus tragediana, joka johti itse valittuun yksin elämiseen (3/11).
2. Erokertomus tragediana, joka johti katkeruuteen ja ei valittuun yksin elämiseen (3/11).
3. Erokertomus käännekohtana, joka johti uuteen, onnelliseksi kuvattuun parisuhteeseen (3/11)
4. Erokertomus käännekohtana, joka johti itse valittuun yksin elämiseen (2/11).

Naistenlehtien esimerkkitarinoista en tällaista luokittelua tehnyt, koska useimmat esimerkkitarinat olivat lyhyitä, eikä niistä käynyt ilmi, mitä kertomustyyppiä ne edustivat.

Siinä missä pohjalaisten erotarinoita voisi useimmiten luonnehtia familistisiksi, voisi naistenlehtien erotarinoita luonnehtia individualistisiksi erotarinoiksi. Jälkimmäisissä erotarinoissa korostettiin yksilön oikeutta toteuttaa itseään ja tehdä omat ratkaisunsa. Naistenlehtien erokertomusten mukaan ero oli useimmiten johtanut yksilöllistymisprosessiin ja itsetutkiskelun kautta vahvemman identiteetin löytämiseen. Kun pohjalaisten kirjoittajat useimmiten asuivat maaseudulla tai pienissä taajamissa, naistenlehtien erotarinoitten kertojat useimmiten asuivat pääkaupunkiseudulla. Heidän kertomuksissaan yhteisön tuki ei erityisesti korostunut, ja jos yhteisön tuesta kerrottiin, mainittiin useimmiten ydinperheen ja lähimpien ystävien tuesta. Laajempi sosiaalinen verkosto oli eron myötä muuttunut hyvinkin paljon, ja kerronta heikoista siteistä (weak ties) oli naistenlehtien kertomuksissa yleisempiä kuin pohjalaisten kertomuksissa. Naistenlehtien erokertomuksissa kerrottiin usein, että lasten takia haluttiin pitää yllä yhteisöllisyyttä ja olla tekemisissä entisen puolison ja hänen sosiaalisen verkostonsa kanssa. Lähekkäin asuminen entisen puolison kanssa ja vuorohoito oli naistenlehtien kertomuksissa huomattavasti yleisempää kuin pohjalaisten erokertomuksissa. Näissä kertomuksissa tuli esille Castrénin (2009b, 145-146) kuvaama jatkuvuutta korostava ajattelutapa, jossa ero ymmärretään siirtymänä alkuperäisestä perheyksiköstä kaksinapaiseeseen perheeseen. Biologisten perhesuhteiden jatkuvuutta halutaan nykyisin tukea, vaikka ponnistelut erovanhemmuuden sujumiseksi eivät ole ongelmattomia, etenkin jos ero on ollut riitaisa. Uusperheen näkökulmasta jatkuvuuden logiikka on haasteellinen. Toisaalta on tuettava lapsen yhteyttä biologiseen muualla asuvaan vanhempaan ja samalla kyettävä muodostamaan uusi perheyhteisö, ”meidän

perhe”. Castrén (2009b, 150-153) näkee, että puolison lapset eivät automaattisesti tule osaksi sosiaalisen verkoston ydintä, eivätkä myöskään uudet aviosukulaiset. Silti uusperheen ihmissuhteilla voi olla jatkuvuutta, vaikka uusperheen synnyttänyt liitto purkautuisikin. Castrénin (2009b, 156) tutkimuksen mukaan sosiaalisissa verkostoissa korostuu laajentuneen uusperheen varaan muotoutunut sukulaisuusmalli, jonka taustalla vaikuttaa lapsen ja vanhemman välinen sidos keskeisenä suhteiden jatkumista suuntaavana ydinsidoksena. Lapsen asema korostuu eron jälkeisissä perhe- ja sukulaisuussuhteissa.

Vaikka pohjalaisten erokertomukset sisälsivät myös iäkkäiden eronneiden kertomuksia eroista menneiltä vuosikymmeniltä, ja *Me Naiset* lehden –erotarinoissa kerrottiin melko tuoreista eroista, voi näiden kertomusten perusteella mielestäni tehdä vertailua yksityisen ja julkisen eropuheen välillä. Tutkimusaineistoni perusteella voidaan todeta, että yksityinen, anonyymeissa esimerkkitarinoissa kerrottu eropuhe ja pohjalaisten kertoma eropuhe poikkesivat monessakin mielessä julkisuuden henkilöiden kerronnasta. Vaikka sekä yksityisessä että julkisessa eropuheessa esiintyi juoneltaan samansisältöisiä kertomustyyppisiä, poikkesivat kerronnan tyyli ja kerronnan sisältö merkittävästi. Pohjalaiset ja naistenlehtien esimerkkitarinoiden anonyymit kertojat kuvasivat avoimemmin eron raadollista puolta, eron rankkoja syitä ja eron jälkeistä turvautumista terapeuttiin tai mielialalääkkeisiin. Julkisuuden henkilöiden kertoma erotarina naistenlehdissä sen sijaan oli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta siloteltu, ja siinä korostettiin omaa (ulkoista) elämänhallintaa ja eron positiivisia puolia, kuten mahdollisuutta inhimilliseen kasvuun ja uuden kumppanin löytämistä. Julkisuuden henkilöiden erotarinoissa useimmiten jätettiin kertomatta eroon liittyneistä kipeistä tunteista ja tapahtumista.

Lähes jokaisessa erotarinassa, oli se sitten naistenlehden artikkelissa esitetty tai pohjalaisen eronneen kirjoittama, painotettiin parisuhteen päättymistä elämän suurena käännekohtana ja siirtymänä. Avioeroa siirtymänä voidaan tarkastella elämäntien käsitteen näkökulmasta (Vilkko 2000). Avioero merkitsee useimpien elämässä siirtymistä laadullisesti edellisestä poikkeavaan elämänvaiheeseen. Omassa tutkimusaineistossani korostui eron merkityksellisyys elämäntien ja sitä seurannut elämänmuutos. Erosta tai muusta käännekohtasta puhumalla ja kirjoittamalla osoitetaan sekä elämäntien jatkuvuutta että epäjatkuvuutta. Kerromme itselle ja muille tarinaa elämäntiestä, henkilökohtaista versiota elämäntien tapahtumista ja tehdyistä valinnoista sekä kohtalokkaista sattumuksista. (Vilkko 2000, 74-75.) Sisäisessä tarinassaan ihminen tulkitsee elämäntien tapahtumia tarinavarastosta omaksumien tarinallisten mallien avulla (Hänninen 1999, 21-22). Ydinkokemuksia, kuten avioeroa, hahmotetaan kulttuurimme tarinamallien avulla ja tarinan kertoja luo persoonallisen käsikirjoituksen, jossa on tiedostamaton, pysyvä juonirakenne. Elämän suurten muutosten hahmottaminen tarinana antaa tapahtumien kululle juonen (Hänninen 1999, 95).

Jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa eivät enää vallitse yleisesti hyväksytyt periaatteet eivätkä jäykät auktoriteettirakenteet, ja valittu elämäntieteen säätelee päätöksiä, elämäntyyliä ja itsensä toteuttamista. Ihmiset joutuvat yksilöinä valintatilanteisiin, joissa he aidosti harkitsevat ja reflektivat ratkaisujaan

(Giddens 1991, 214-215). Tällainen elämänpolitiikka tuli esille etenkin nuorempien kertojien erokertomuksissa. Omien yksilöllisten valintojen mahdollisuus ja omien ratkaisujen ja päätösten reflektointi eivät sen sijaan niinkään näkyneet iäkkäiden pohjalaisten erokertomuksissa.

Useimmissa erotarinoissa kuvattiin vahvaa elämänhallintaa. Yksilön tunne siitä, kuinka hän pystyy hallitsemaan omaa elämäänsä vaikuttaa hänen elämänsä kulkuaan ja elämäntapaansa voimakkaasti. Oman elämän hallinta tai sen puuttuminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen elämään. (Roos 1987, 43.) Tutkimusaineistoni pohjalaisten kirjoittajien erokertomuksissa kuvattiin useimmiten hyvää sisäistä elämänhallintaa, kun vaikeuksista oli selvitty ja opittu. Vahva elämänhallinnan tunne näytti olevan yhteydessä tyytyväisyyteen ja hyvinvointiin eron jälkeen. Lyhyissä esimerkkitarinoissa *Me Naiset* -lehdessä myös kuvattiin useimmiten hyvää elämänhallintaa eron jälkeen. Julkisuuden henkilöiden erokertomuksissa puolestaan korostui ulkoinen elämänhallinta, pinnallisempi puhe pärjäämisestä ja selviämistä.

Selviytyminen elämän dramaattisista tapahtumista ja käännekohdista liittyy vahvaan elämänhallintaan. Hyvärin (2001, 75-77) mukaan selviytyminen liittyy vaaroihin ja uhkiin, menetyksiin ja kriiseihin, joihin ihmiset yksin tai ryhmänä pyrkivät sopeutumaan. Roos (1988,50) puhuu selviytymisen rinnalla selviytymättömyydestä, mikä tarkoittaa mahdollisuutta olla selviytymättä eteen tulleista ongelmista. Selviytymättömyys voi olla eronneen kohdalla sitä, ettei eroa suostuta hyväksymään ja käsittelemään eroa elämänsä kulkuaan kuuluvana tapahtumana, ja että asiaan jäädään ikään kuin vellomaan ja katkeruus ja viha jäävät pysyviksi tunteiksi. Tällainen erosta selviytymättömyys saattaa aiheuttaa ongelmia arkielämässä, terveydessä ja toimintakyvyssä. Kyky solmia ja ylläpitää ihmissuhteita saattaa myös heikentyä. Tällaisesta selviytymättömyydestä oli viitteitä ainakin yhden pohjalaisen erokertomuksessa, joka kirjoitti voimakkaasta vihasta entistä puolisoa ja ylipäätään naisia kohtaan. Kirjoittaja oli myös eläkkeellä mielenterveydellisistä syistä ja koki kaikkien, jopa koko yhteiskunnan olevan häntä vastaan.

Sosiaalinen pääoma ja vahva yhteisöllisyys liittyvät voimakkaaseen elämänhallinnan tunteeseen. Huolimatta vaikeastakin avioerosta, useimmat kertojat olivat kertomusten perusteella eläneet eron jälkeen hyvää ja tasapainoista elämää ja osoittivat näin hyvää sisäistä elämänhallintaa. Pohjalaisten erokertomuksissa korostuivat yhteisön tuen merkitys ja sosiaalinen pääoma elämänhallintaan vaikuttavina tekijöinä. Naistenlehtien erokertomuksissa vahvaa elämänhallintaa tuotiin useimmiten esille korostamalla eron jälkeistä inhimillistä kasvua ja muutokseen sopeutumista.

Naistenlehtien erokertomuksissa korostui reflektioiva pohdiskelu. Parisuhteen päätyminen oli useimmiten ollut oma valinta, ja se kerrottiin lisänsä hyvinvointia ainakin pitkällä aikavälillä. Esimerkkitarinoiden kertojat näyttivät olevan tietoisia ratkaisujensa merkityksestä ja siitä, että vaikka he kertoivat selviytyneensä hyvin, oli myös selviytymättömyyden mahdollisuus olemassa. "Pelastusrenkaaksi" haettiin apua esimerkiksi terapiasta ja mielialalääkkeistä. Sen sijaan julkisuuden henkilöiden kertomuksissa pidettiin yllä selviytymisen

fasadia, ainakin suurimmassa osassa eronneiden kertomuksia. Julkisuuden henkilöt korostivat, miten hyvin heillä nyt meni vaikeuksista huolimatta. Tarve kertoa sankaritarinaa parisuhteen päättymisestä varmasti liittyi julkkisten omiin intresseihin, mutta toisaalta varmaan myös toimittajien haluun kertoa positiivisia sankaritarinoita, joilla lehteä myydään.

Merkillepantavaa lähes kaikissa erotarinoissa oli se seikka, että vaikka kertoja itse useimmiten kertoi pärjäävänsä hyvin eron jälkeisessä tilanteessa, nähtiin entisen puolison elämä usein ongelmallisena. Entinen puoliso jatkoi juomistaan tai oli edelleen epäluotettava tai väkivaltainen kertomusten perusteella. Tarinan konnalla meni edelleen huonosti. Tämä tuli esille myös Böökin (2001) tutkimuksessa. Tutkiessaan työttömiä isiä, Böök (2001, 122-123) nosti tutkimuksessaan esiin, että vaimot usein kuvailivat työttömien puolisoitensa onnetonta elämää. Heidän kertomuksissaan korostui miesten avuttomuus ja pärjäämättömyys uudessa tilanteessa. Voisi olettaa tällaisen kerronnan kuvaavan kertojan omaa sankaruutta ja kertojan nostamista ylemmälle tasolle etenkin erotarinoissa, joissa korostui usein miehen rooli tarinan konnana. Naistenlehdissä omaa sankaruutta korostettiin hiukan verhotummin, esimerkiksi kertomalla puolison hylkäämisestä ja uskottomuudesta.

Vaikka monissa erokertomuksissa korostui sankaruus-puhe, oli myös paljon kerrontaa uhrautumisesta. Pohjalaiset naiskirjoittajat kuvasivat usein olleensa uskottoman tai pahoinpitelevän miehen uhreja, jotka sisulla olivat selviytyneet vaikeistakin tilanteista. Muutamien pohjalaisten miesten erokertomuksissa tuli myös esille kokemus uhrautumisesta, kun he olivat joutuneet luopumaan lapsistaan. Kaikissa kertomuksissa kuitenkin kerrottiin taistelusta vaikeuksien voittamiseksi. Näissä kertomuksissa tuli esille Kortteisen (1992) ja Roosin (1987) kuvaama suomalainen selviytymistarina. Eli vaikka elämä oli ollut kovaa, oli vaikeuksista selvitty sisulla ja taisteltu paremman elämän puolesta. Naistenlehtien kertomuksissa jotkut naiskertojat kuvasivat myös joutuneensa uskottoman puolison uhriksi. Naistenlehtien esimerkkitarinoissa uhrius tuli kerronnassa esille joutumisena esimerkiksi narsistisen tai epärehellisen miehen uhriksi. Useimmiten naisetkin erokertomuksissaan kertoivat silti enemmän sankaruudestaan, kovista vastoinkäymisistä ja niistä selviytymisestä. Vaarat ja vastoinkäymiset oli kohdattu, ja niistä oli selvitty. Selviytymisestä myös oltiin ylpeitä.

Tutkimusaineistossani parisuhteen päättymisen näytti olleen pohjalaisille kirjoittajille suuri muutos ja siirtymä kovastikin erilaiseen elämäntilanteeseen, ja se oli vaikuttanut mullistavasti perhesuhteiden lisäksi monien kirjoittajien elämään tuoden mukanaan esimerkiksi ammatin ja asuinpaikan vaihdoksen. Tällaisia suuria mullistuksia ei niinkään kuvattu naistenlehtien erokertomuksissa, mikä osaltaan johtunee siitä, että naistenlehdissä erostaan kertoneilla erosta oli kulunut useimmissa tapauksissa vasta vähän aikaa. Lisäksi naistenlehtien kertojat usein korostivat, että toivoivat lastensa takia voivansa asua mahdollisimman lähellä entistä puolisoaan lasten arjen sujuvuuden vuoksi.

Roosin (1988, 209) mukaan elämäkertatutkimuksessa nousee esiin avainkokemuksia, jotka ovat elämää mullistavia ja perustavia elämäkokemuksia,

joista kerrotaan kielteisessä tai myönteisessä perussävyssä. Avioero tai pitkän parisuhteen päättymisen on usein tällainen avainkokemus, josta hyvin harvoin kerrotaan täysin neutraaliin sävyyn. Marinin (2001, 36) mukaan elämäntapahtumat voivat olla sidoksissa sukupolveen tai ikäkohorttiin. Tapahtumilla on erilainen vaikutus ja merkitys eri aikoina, vaikka ne kohdistuisivatkin saman ikäsiin ihmisiin. Näin ollen esimerkiksi avioeron kokemus saattaa olla hyvinkin erilainen eri aikoina. Avioeron tultua yleiseksi ja arkipäiväiseksi ilmiöksi se väistämättä vaikuttaa myös eron kokemiseen ja yhteisön suhtautumiseen eroihin. Tutkimusaineistossani tuli esille iäkkäiden eronneiden häpeä erostaan, oli ero sitten tapahtunut vuosikymmeniä sitten nuorena tai eläkkeellä ollessa 2000-luvulla. 1930-1940-luvulla syntyneille ero tuntui olevan erityisen häpeällinen kokemus, ja he kokivat häpeää, vaikka yhteisö ei olisikaan tuominnut heidän eroaan.

Vanhemmilla sukupolvilla kokemus eron traagisuudesta näyttäisi liittyvän osittain yhteiskunnan moraalikäsitteisiin ja asenteisiin. Avioliitto solmittiin elinikäiseksi, ja sen päättymisen koettiin henkilökohtaisena epäonnistumisena. Etenkin eroamista eläkeiässä hävettiin. Naimisiin mentäessä oli sitouduttu eliniäksi, eikä parisuhteen onnellisuus välttämättä ollut keskeinen tavoite. Kontulan (2009) mukaan onnellisuus suomalaisissa parisuhteissa on lisääntynyt 1970-luvulta lähtien. Eroamisen helppous on varmasti yksi syy siihen, että parisuhteet ovat entistäkin onnellisempia. Vain onnellisissa parisuhteissa pysytään, ja Kontulan mukaan seksin määrä on suoraan suhteessa parisuhteen onnellisuuteen. Onnea toki lisäävät myös puolisoiden välinen rakkaus, arvostus ja henkinen tuki. Myös uskollisuutta pidetään parisuhteessa tärkeänä onnellisuuden lähteenä.

Marinin (2001, 38) mielestä yksilöllisten elämänpolkujen kuvaaminen voidaan kohdistaa myös eri sukupolvien edustajiin, jolloin on mahdollista tarkastella, kuinka yhteiskunta on muuttanut instituutioiden, esimerkiksi avioliiton ikäsidonnaisuuksia. Ikäsidonnaisuuden väheneminen voi näkyä nykyään esimerkiksi palaamisena koulutukseen, avioeroina ja uusina liittoina eri ikävaiheissa. Tämä näkyi myös omassa tutkimusaineistossani esimerkiksi siten, että monet pohjalaiset eronneet olivat eron jälkeen kouluttautuneet uuteen ammattiin ja solmineet uuden parisuhteen.

Kirjoittamalla erostaan tai kertomalla siitä toimittajalle eronneet samalla jäsensivät erotarinaansa ja refleктоivat elämänkulkuaan. Jopa iäkkäilläkin ihmisillä, joilla erosta oli kulunut pitkä aika, näytti olevan suuri tarve kertoa oma erotarinansa. Vilkon (2000, 84) mukaan kertomalla vaikeistakin kokemuksista kaoottisetkin elämäntapahtumat pyritään ottamaan haltuun kertomalla ne ehjiksi, jolloin elämäntarina myös auttaa rakentamaan identiteettiä.

Vilko (2000, 84) näkee, että nykyisissä elämäkerroissa nousee esille entistä refleктоivampi puhe. Tutkimusaineistossani näytti myös siltä, että ikääntyvät kertojat kertoivat avioerostaan konkreettisesti ja toteavasti sen kummemmin asioita refleктоimatta. Joidenkin kirjoittajien suhtautuminen eroon oli jopa fatalistista tyyliin: "Ero oli kohtalon määräämä". Sen sijaan monet nuoret ja keskiikäiset kertojat analysoivat ja refleктоivat erotarinassaan huomattavasti enemmän esimerkiksi eron syitä ja omaa tilannettaan eron jälkeen.

Giddensin (1991, 16-21) mukaan koko elämää leimaava, jatkuva refleksiivisyys murentaa perinteiden asemaa ja tekee yksilön identiteetin työstämisestä ja yksilöllisistä elämänprojekteista entistä merkittävämpiä asioita. Identiteettityötä tehdään rakentamalla kertomusta tai kertomuksia itsestä. Minuuden työstämisestä on tullut prosessi, jota yksilön on koko ajan reflektoitava ja pidettävä käynnissä. Se voidaan tiivistää kyvyksi pitää yllä kertomusta omasta elämästä ja kyvyksi yhdistää omat kokemukset ja suhteet ulkomaailmaan kertomuksen osaksi (Giddens 1991, 52-54). Myös Bauman (1996, 200-201) kuvaa minän koostamisprosessia prosessina, jossa yksilön identiteetti rakentuu. Minää koostetaan päämäärättömästi tai muuttuvien päämäärien mukaan, ilman pitkäaikaisia tavoitteita.

Tässä prosessissa on Ilmosen ja Jokisen mukaan (2005, 2002, 74-75) myös vaarana, että jatkuvasta refleksiivisyydestä ja valinnoista tulee tavallaan vankila, joka johtaa itseensä käpertyvään minuuteen ja luottamuspulaan sosiaalista ympäristöä kohtaan. Naistenlehtien erokertomusten valossa tällainen refleksiivisyydessä "vellominen" näyttäytyi. Valitsenko uuden suhteen vai haluanko elää sinkkuna? Millaisen miehen haluan? Haluanko lapsia ja jos haluan niin yksinhuoltajana vai parisuhteessa? Mitkä ovat tavoitteeni ja tarpeeni? Naistenlehdet ovat täynnä tällaisia kysymyksiä ja pohdiskeluja. Postmoderni yksilöllistymiskehitys, sitoumuksien löyhyys ja ihmissuhteiden vaihdettavuus, joista naistenlehdet melko kepeästi kirjoittavat etenkin taiteilijoiden ja muiden julkkisten elämästä kertoessaan, näyttäisivät kuitenkin olevan kaukana tavallisten suomalaisten arjesta.

Sari Näre (1995, 290) toteaa julkisuuden intimisoitumisen tapahtuneen viime vuosikymmeninä myös naistenlehdissä. Tunteista kerrotaan hyvin intiimisti, ainakin esimerkkitarinoissa, joissa kertoja esiintyy nimettömänä. Naistenlehdissä kertomuksissa näkyy myös feministinen ajattelu. Mies ei välttämättä olekaan enää tarinan konna, vaikka useimmiten erotarinan kertojana naistenlehdessä on nainen. Myös mies saa naistenlehdessä palstatilaa kertomuksineen. Ihannemies nähdään "uutena isänä", joka hoivaa lapsia ja tekee kotitöitä (esimerkiksi Keller 1994, 162; Huttunen 1999). Hoikkalan (1998, 75-76) mukaan ihannemies kuljettaa lapsia harrastuksiin, hoivaa ja kokkaa, mutta todellisuudessa tällainen mies on harvinainen. Oikea mies viihtyy Hoikkalan mukaan edelleen paremmin esimerkiksi autotallissa, ja ihannemiehen esittäminen saattaa monesti olla vain mediaposeerausta.

Kaiken kaikkiaan naistenlehtien erokertomukset tämän tutkimusaineiston perusteella antavat melko kliseisen ja epätodellisenkin kuvan avioerosta ja parisuhteen päättymisestä. Tämä kuva on myös ristiriitainen, julkkisten korostaessa eron kepeyttä ja sen tuomaa positiivista muutosta ja tavallisten ihmisten kertoessa eron traagisesta puolesta. Kriittinen medialukutaito on tarpeen, ettei lukija samaisuisi naistenlehtien kliseisiin erotarinoihin niin, että alkaa kuvitella niiden vastavan omaa todellisuuttaan. Naistenlehtien erokirjoittelu näyttäisi olevan melko kaukana useimpien suomalaisten tavallisten ihmisten arjesta. Harvalla eronneella on esimerkiksi mahdollisuus elää boheemia ja villiä sinkkuelämää naistenlehtien kertomusten tapaan, eikä kaikille myöskään ole mahdollista asua lähellä entistä puolisoa ja järjestää vuorohoitoa lapsilleen. Vielä harvempi eronnut pystyy to-

sielämässä ylläpitämään ystävyyssuhdetta entiseen puolisoonsa, vaikka naistenlehtien kertomukset antavat ymmärtää sen olevan mahdollista.

Naistenlehtien yksilöllisyyttä korostavan mediapuheen rinnalla pohjalaiset yksityisten ihmisten erotarinat olivat edelleen suurelta osin familistisia ja aikaan ja paikkaan sidottuja. Pohjalaisten kirjoittajien erotarinoissa kuvattiin useimmiten eteläpohjalaista kyläyhteisöä, joka tuki eronnutta, mutta saattoi myös jakaantua tukijoihin ja paheksujiin. Pääkaupunkiseudulla asuvat naistenlehtien erokertomusten sankarit sen sijaan kertoivat urbaanista elämästä vaihtuvine sosiaalisine verkostoineen. Paikallinen kulttuuri, kertojan asuinympäristö, näkyi hyvin selvästi erokertomuksissa. Pohjalaiset kirjoittajat kertoivat sitoutumisesta perinteisiin arvoihin ja normeihin, mikä ilmeni usein esimerkiksi toiveena uudesta pysyvistä parisuhteesta. Pääkaupunkiseudulla asuvat naistenlehtien erokertomusten sankarit kertoivat sen sijaan postmodernista elämäntavasta ja sen edustamista arvoista, kuten toiveesta löytää yksilöllinen identiteetti.

Yhteisön tuki eron jälkeen merkitsee paljon eronneelle ja hänen perheelensä, ja vaikka sosiaaliset verkostot usein muuttuvat eron jälkeen pyritään säilyttämään etenkin lapsille tärkeät ja tukea-antavat sosiaaliset suhteet. Castrénin (2009a) mukaan perheeseen ja avioliittoon liitetään edelleen vahva odotus pysyvyydestä, jatkuvuudesta ja ainutkertaisuudesta. Tämä asia tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Vaikka aiempi parisuhde on päättynyt eroon, toivotaan uuden parisuhteen olevan pitkäaikainen ja entistä onnellisempi. Castrén (2009b, 164) näkee, että erojen ja uusperheiden syntymisen myötä perhe aukeaa moniin suuntiin, ja sen piiriin tulee rinnakkaisia vanhemmuuden sidoksia ja sukulaissuhteita. Tämä saattaa myös tarjota tilaisuuden uudenlaisen kollektiivisuuden ja solidaarisuuden syntymiselle.

Seuraavassa taulukossa olen tiivistänyt keskeiset tutkimuskysymyksiin liittyvät johtopäätökseni:

TAULUKKO 8 Tutkimuksen keskeiset johtopäätökset

	POHJALAISTEN EROKERTOMUKSET	ME NAISET -LEHDEN EROKERTOMUKSET
Eron tapahtuma-aika ja kirjoittajan sukupolvi	Eron tapahtuma-aika 1960-2000-luku, kirjoittajat neljän eri sukupolven edustajia	Eron tapahtuma-aika 2000-luku, kirjoittajat kahden eri sukupolven edustajia
Kertojan asuinpaikka	Pohjanmaa, maaseutu tai pikkukaupunki	Useimmiten pääkaupunkiseutu
Eron syyt	Perinteiset eron syyt: alkoholismi, mielenterveysongelmat, uskottomuus Toisinaan erilleen kasvaminen	Uskottomuus, erilleen kasvaminen
Yhteisön suhtautuminen	Perheen, naapurien ja ystävien tuki merkittävää Tiivis sosiaalinen verkosto, "strong ties"	Ydinperheen ja lähimpien ystävien tuki merkittävää Löyhä sosiaalinen verkosto, "weak ties"
Ero kriisinä ja kasvun paikana	Ero useimmiten syvä kriisi, joka johti toisinaan itsetutkiskeluun ja vahvemman identiteetin löytämiseen	Ero useimmiten käännekohta, joka johti itsetutkiskeluun ja vahvemman identiteetin löytämiseen
Erokertomukselle tyypilliset piirteet	Traaginen erokertomus tai käännekohta Yksityinen erokertomus Vahva sisäinen elämänhallinta Kertomuksessa reflektio vähäistä	Kertomus erosta käännekohtana tai joskus kriisinä tai tragediana Julkinen tai yksityinen erokertomus (esimerkkitarinat) Vahva ulkoinen tai sisäinen elämänhallinta Kertomuksessa paljon reflektioita ja psykopuhetta

8 LOPUKSI

Väitöskirjatyöni alussa siteerasin Orvokki Aution kirjoittamaan tarinaa Ylistarossa asuneista Armista ja Olavista. Tarinan loppu oli melko onnellinen ainakin Armin osalta. Hän itsenäistyi, kasvatti lapsensa kaupungissa aikuisiksi yksinhuoltajana ja löysi uuden suhteen. Olavi kuntoutui mielisairaudestaan ja eli yksin. Vaikka avioero oli kipeä prosessi, se oli myös kasvun paikka samoin kuin useimmille minulle kirjoittaneista pohjalaisista.

Tutkimukseni on kertomus pienistä ja valikoituneista erokertomuksista, jotka kuitenkin ovat osa suomalaista isoa erokertomusta. Tässä tutkimuksessa tuli esille erokertomusten traagisuus ja kerronta erosta kriisinä ja elämän käännekohtana. Vaikka yhteisö useimmiten tuki eronnutta, ero oli useimmille kertojille ollut suuri muutos elämänsä kulkussa. Erokertomusten kertojat itse selittivät eronsa syiksi samoja syitä kuin muissakin tutkimuksissa on tullut esille, ja lähes jokaisella kertojalla oli tarve kertoa eronsa syistä.

Suuren osan tutkimistani pohjalaisten erokertomuksista olivat kirjoittaneet ikäihmiset, joiden ero oli tapahtunut vuosia sitten. Naistenlehtien erokertomukset sen sijaan kertoivat tämän päivän keski-ikäisten ja nuorten ihmisten eroista. Merkille pantavaa oli anonymien kertomusten avoimuus. Sekä pohjalaiset kertojat että naistenlehtien esimerkkitarinoiden kertojat kertoivat anonymina eron raadollisesta ja kipeästä puolesta. Sen sijaan julkisuuden henkilöt kertoivat naistenlehdissä erostaan paljon verhotummin ja jättivät varmasti paljon kertomatta. Vaikka yksityisestä on tullut suurelta osin julkista, noudattaa naistenlehtien julkisuuden henkilöiden elämästä kertova tarina tiettyä mallia. Mielenterveysongelmista, väkivallasta ja seksuaalisista ongelmista yleensä vaivataan julkisesti. Sen sijaan kerrotaan mielellään inhimillisestä kasvusta ja muutoksesta erokriisin jälkeen, matkoista ja uusista harrastuksista, uudesta onnellisesta parisuhteesta, uusperheen kodista, raskauksista uudessa liitossa ja lapsista. Naistenlehtien yksilöllistymistä kuvaavat erokertomukset näyttivät olevan kaukana pohjalaisten kertojien arjesta. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisikin tutkia nuorten kaupunkilaisten erokertomuksia haastatteleamalla ja selvittää, löytyisikö niistä enemmän samantyyppistä yksilöllistymiskuvausta kuin naistenlehtien kertomuksissa oli.

Olisi ollut kiinnostavaa ottaa tutkimusaineistoon mukaan naistenlehtikirjoituksia parisuhteen päättymisestä 1970- ja 1980-luvun naistenlehdissä. Siinä

tapauksessa vertailuasetelma pohjalaisten erokertomusten ja naistenlehtien kertomusten välillä olisi ollut symmetrisempi. Tämä vertailuasetelma ei kuitenkaan onnistunut tämän tutkimuksen puitteissa aikataulullisista syistä. Keräsin ja analysoin samanaikaisesti sekä pohjalaisten kirjoituksia että naistenlehtiaineistoa, enkä tullut siinä vaiheessa edes ajatelleeksi, että pohjalaisten kertomuksissa olisi näin suuri määrä ikäihmisten kertomuksia avioerosta.

Tutkimuksessani lasten ja lapsiperheiden näkökulma jäi melko vähäiseksi, koska monilla tarinansa kertoneilla ei ollut pieniä lapsia. Osa eronneista oli huolissaan siitä, miten avioero vaikutti lapsiin ja säilyivätkö suhteet etävanhempaan. Etenkin naistenlehtien erotarinoissa korostettiin hyvien välien säilymistä etävanhempaan ja joustavuutta ratkaisuihin lasten parhaaksi.

Uusperheiden ongelmat eivät nousseet tutkimusaineistossani kovin paljon esille, koska vain muutama pohjalainen kirjoittaja tai haastateltu julkisuuden henkilö eli uusperheessä. Myöskään esimerkkitarinoissa ei kovin usein kerrottu lasten tilanteesta eron jälkeen. Muutamat julkisuuden henkilöt korostivat tekevänsä kaikkensa, että lasten sosiaalinen verkosto säilyisi uusperheestä huolimatta mahdollisimman entisenlaisena, ja he myös halusivat lasten vuoksi säilyttää toimivan suhteen entiseen puolisoon ja tämän läheisiin. Ritala-Koskinen (2001, 210) toteaa, että uusperheistä on alettu puhua uudenlaisena postmodernina yhteisöllisyytenä. Parhaimmillaan uusperhe voi edustaa ydinperhettä laajempaa sosiaalista yhteisöllisyyttä, jossa lapsenkaan merkitykselliset sosiaaliset suhteet eivät rajaudu ydinperheeseen. Lisääntyneet avioerot saattavatkin muuttaa suomalaisen yhteisöllisyyden muotoja. Todennäköisesti muodostuu isoja "heimoperheitä", kun lapset elävät ja asuvat vuoronperään kahdessa eri kodissa ja saavat uusia sisarusia. Toisaalta lastensa kanssa elävät yksinhuoltajat saattavat yhä enemmän muodostaa omia sosiaalisia verkostojaan, jotka koostuvat samassa elämäntilanteessa elävistä ihmisistä. Castrénin (2009b, 158-162) mukaan elämän varrella perhekoonpanot muuttuvat, eikä perheestä voi enää puhua ehjänä kokonaisuutena. Sidoksellisuudesta lähtevä perhesuhteiden tarkastelutapa tekee aiempaa myötätuntoisemman ymmärryksen mahdolliseksi, kun tarkastellaan eron jälkeistä elämää, ja auttaa näkemään, että ihminen voi tulla elämässään "heitetyksi" mitä moninaisimpiin perherooleihin, ilman että hän itse valitsee näitä rooleja.

Pohjalaisten kirjoittajien erotarinat ja naistenlehtien eroaiheiset kirjoitukset heijastelevat yhteiskuntamme arvomaailmaa ja yhteiskunnallista muutosta ainutlaatuisella tavalla. Tarinat ovat osa suurempaa yhteiskunnallista kertomusta, joka tänä aikana on pirstoutunut ja palapelimäinen, mutta kertoo paljon meistä ja kulttuuristamme. Sosiologisen tutkimuksen avulla selitämme yhteiskunnallisia ilmiöitä ja muuttuvia sosiaalisia rakenteita. Sosiaaliset ongelmat ja elinolosuhteet muuttuvat yhteiskunnan myötä, ja niin myös parisuhteet ja erot muuttuvat. Yhteiskuntamme moraali, arvot ja asenteet, taloudellinen ja kulttuurinen tilanne ja yhteiskuntapolitiikka vaikuttavat parisuhteen ja perheen muutoksiin. Nämä tekijät säätelevät pitkälti myös yksilön kokemusta parisuhteesta ja erosta, joskin jokaisen yksilön kokemusmaailma on erilainen ja sidoksissa hänen henkilökohtaiseen taustaansa. Toivon, että tutkimukseni tuo esille

kriittisen näkökulman nykyiseen perhetutkimuksen piirissä käytävään keskusteluun. Vaikka näkökulmani on erostaan kertovan yksilön näkökulma, antaa se mielestäni mielenkiintoista tietoa eronneiden kokemusmaailmasta ja kulttuurisesta muutoksesta laajemminkin.

Vaikka ero on lähes aina raskas kokemus varsinkin eroperheen lapsille, erot myös mahdollistavat yhä suuremman tyytyväisyyden parisuhteissa. Huonosti toimivat parisuhteet päätetään ja eron jälkeen monet löytävät uuden, onnellisen parisuhteen. Onnellisten parisuhteiden määrä on lisääntynyt Suomessa (Kontula 2009) avioerojen määrän lisääntymisen myötä. Väljähtyneitä liittoja ei enää pidetä yllä. Pystyyn kuollut suhde päätetään ja parisuhteelta osataan vaatia laatua, ja useimmiten naiset ovat aloitteentekijöinä erossa (Rotkirch 2009).

Oma tutkimusprosessini on edennyt prosessimaisesti pitäen sisällään lyhyitä ja tiiviitä kirjoitusjaksoja ja pitkiäkin jaksoja, jolloin en ole ehtinyt työstää väitöskirjaani. Koen kuitenkin nyt tutkimusraportin kirjoittamisen loppuvaiheessa saaneeni työstäni paljon. Moni käsite ja aluksi kysymysmerkkinä ollut asia on avautunut matkan varrella, ja erityisesti olen oivaltanut sen, miten tutkimusaineisto alkaa ”puhua”, kun sitä kuuntelee yhä uudelleen ja uudelleen. Ongelmallinen ja pohdittava asia on ollut omien kokemusteni kirjoittaminen osaksi tutkimusraporttia. Työni loppuvaiheessa oivalsin, että voisin hyödyntää satunnaisesti kirjoittamiani tutkimuspäiväkirjan pohdintoja tutkimusraportissani. Halusin tuoda esille tutkimuksen osana oman subjektiivisen kokemukseni. Tällaisessa kirjoittamisessa toki on vaara, että kirjoittaja haluaa itsestään kertoessaan ”terapoida” itseään. Mielestäni olen kuitenkin jo itse eroprosessini läpikäynyt jo vuosia sitten, eikä minulla ole henkilökohtaista tarvetta terapiakirjoittamiseen.

Eräs pohdintaa aiheuttanut asia oli se, miten laajasti kuvaan pohjalaisten erokertomuksia tutkimusraportissani, niin että lukija saa niistä kokonaiskuvan, mutta ettei kirjoittajaa voisi tunnistaa. Kaksi kirjoittajaa kommentoi tekstiäni, ja he olivat sitä mieltä, että voin julkaista heidän kertomuksensa sellaisenaan. Tunnistettavuuden estämiseksi olen päättänyt jättämään pois joitain yksityiskohtia pohjalaisten erokertomuksista. Silti halusin kuvata kahdeksan erokertomusta kokonaisina elämäntarinoiksi, koska katsoin sen lisäävän tutkimukseni luotettavuutta ja myös auttavan lukijaa hahmottamaan paremmin kokonaisnäkökulman eronneiden tarinoista.

Lopuksi palaan viimeisessä alaviitteessä vielä omaan erotarinaani, joka jatkuu. Tämä väitöskirjatyöni on saanut minut uudelleen arvioimaan myös oman avioeroni raskaitakin vaiheita, eroni syitä ja yhteisön tukea eron jälkeen. Tätä tutkimusta kirjoittaessani olen tavallaan myös uudelleen kirjoittanut omaa erotarinaani.²²

²² Oman erotarinani juonenkäänteistä lukija on saanut ainakin jonkinlaisen kuvan lukemalla alaviitteet. Tämän hetkisen ymmärrykseni varassa näen oman erokertomukseni traagisena kertomuksena, joka ajan myötä johti uuteen parisuhteeseen. Uuden parisuhteen onni vaihtelee päivittäin, eikä tarinani olekaan vielä lopussa. Mutta tämän tutkimus loppuu nyt, vaikka kaikkien siinä kerrottujen eronneiden elämäntarinat jatkuvat ja muokkaantuvat heidän mielissään. Tänään kerrottu erokertomus ei välttämättä ole huomenna samanlainen, vaan päivitämme kertomustamme yhä uudelleen.

SUMMARY

This research examines divorce and ending of a relationship. Although the research also somewhat makes references to the research made in other countries, it still specifically discusses divorce and the ending of a relationship in Finland. My purpose was to examine what kinds of stories and narratives are told by the divorced persons themselves and how divorces and the end of a relationship are represented in a women's magazine. Specific attention is paid in analyzing the contents of the narratives to the gender and locality of the narrator. Additionally, focus was placed on the differences of the discussion on the subject of divorce in public or private narratives.

My interest is in the different kinds of narratives that are told on the subject of divorce. I wanted to examine what kinds of causes and reasons the divorced declared to be behind the divorce and the ending of a relationship. I also wanted to examine what kind of support the divorced had received from their community. Furthermore, I was also interested in the discussion of divorce as a crisis and a turning point as well as an opportunity of personal growth. The research material includes narratives from women and men from Ostrobothnia, Finland, who wrote on their own about their divorce as well as articles from Finnish women's magazine *Me Naiset* that discuss the subject of divorce or an ending of a relationship. The research materials are not identical and completely comparable. The narratives by the Ostrobothnian people represent experiences of four different generations, as the narrators from the magazines only represent two generations – although all the narratives have been written in the 21st century.

The narratives from the divorced persons from Ostrobothnia were collected in the winter 2005 via an advertisement published in *Ilkka*-newspaper. The research material consisted of 15 narratives. In addition, I requested five of these people to write some more about their experiences in 2006. The divorce narratives from the magazines (18 articles) I chose as random samples from *Me Naiset*-magazines published in 2004 and 2007.

In the research I describe eight of the Ostrobothnian narratives in more detail, in order to create a more complete view of their contents. These eight narratives are specifically analyzed using the generation classification by J.P. Roos.

Qualitative research that uses material-based analysis of the content as the method of analysis does not seek extensively wide generalizations. My perspective is narrative. I analyze the divorce narratives using a narrative research method trying to find different types of narratives among the stories of the divorced. My sociological perspective is based on a constructionist approach.

The Ostrobothnian narrators mentioned the following causes for divorce: infidelity, alcoholism, mental health problems, domestic violence or in some cases the partner's growing apart. According to narratives a strong support from the community has helped many to cope after a divorce. Only few of the narrators from Ostrobothnia mentioned they had sought professional help dur-

ing the divorce. After the divorce they had either continued life alone or found a new, more satisfying relationship. The Ostrobothnian writers usually described their divorce as a crisis, or at least as a turning point. Life after the divorce was described to be more satisfying than before, at least in the long term. The narratives from the Ostrobothnia mostly described the divorce as a tragedy, but sometimes also as a turning point that led to a better and more fulfilling life. In these narratives the life management was described to be very good even after a difficult, tragic divorce.

The divorce narratives from the magazines that reflected divorces of public figures or celebrities did not emphasize the tragedy of divorce, but described the divorce as a turning point and a big change in life. Infidelity or growing apart were the most common reasons for divorce in the magazine articles. Support of the community was not especially mentioned in these narratives. Only in those cases where the divorced couple had children, the wish to remain in the familiar surroundings as before was mentioned. In the magazine narratives, the learning from and personal growth caused by the crisis was emphasized more often than in the Ostrobothnian ones, in addition to the sense of individuality and the building a new, stronger identity. The magazine articles that described divorces of public figures did not discuss the difficult, painful aspects of divorce as openly as the example stories written by ordinary people in the magazine and the divorce narratives from Ostrobothnia. The public discussion on the topic seemed to hide and gloss over some of the tougher issues, as the private discussion and narration reflected these things more openly.

In this thesis I have categorized the narratives written by the Ostrobothnian writers using the generation classification by Roos (1988). The most tragic narratives on the subject were written by elderly Ostrobothnian people whose divorce had usually taken place during years 1960-80. These narrators are part of two first generations named by Roos: their lives were filled with hard work and living in the agricultural society. These more elderly narrators wrote that they had experienced strong feelings of shame and guilt caused by the divorce. Also those who had divorced in 1990's and 2000's as well in a more mature age shared this sense of shame and guilt. The younger or middle-aged narrators that had divorced in the recent years did not mention these feelings. According to Roos they represent the sub-urban culture and rock-generation and their lives have been fairly different from the older generations. The experience of having a strong support from the community during and after the divorce was mutual to almost all narratives representing different generations. Social network had been supportive in many ways and especially the support from close family and friends was often described in the narratives.

I have mainly referred to my own experience of divorce in the notes of my research journal and they help me to reflect my own experience comparing the theories and results of the research. This thesis represents a critical statement among the discussion that is happening in the field of modern family research; the discussion that emphasizes individuality and a postmodern liberation from conventional ties.

LÄHTEET

- Abbott, H. Porter. 2002. *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ahponen, Pirkkoliisa. 2001. Kulttuurin pesäpaikka: yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuriteoriaan. Helsinki: WSOY.
- Aittola, Tapio & Raiskila, Vesa. 1995. Jälkisanat teoksessa Peter Berger & Thomas Luckmann. 1995 (1966) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. 2. painos. Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus, 213-231.
- Alanen, Ilkka. 1991. *Miten teoretisoida maatalouden pientuotantoa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alapuro, Risto. 1990. Sosiologit, Suomi ja Itä-Eurooppa. *Sociologia* 27, 199-204.
- Alapuro, Risto. 2003. Suomalaisen älymystön ominaislaatu – vertailua ranskalaiseen. Teoksessa Harri Melin & Jouko Nikula (toim.). *Yhteiskunnallinen muutos*. Tampere: Vastapaino, 81-89.
- Alasuutari, Pertti. 1994. Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa Jari Kuipiainen & Erkki Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus, Johdanto*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 32-50.
- Alasuutari, Pertti. 1999. *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, Erik, & Littunen, Yrjö. 1975. *Sociologia*. Porvoo: WSOY
- Aro, Jari. 1999. *Sociologia ja kielenkäyttö*. Acta Universitas Tamperensis 654. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Autio, Orvokki. 1986. *Pesärikko*. Jyväskylä: Gummerus.
- Autonen-Vaaraniemi, Leena. 2009. *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Acta Universitas Tamperensis 1445. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ballester, Ros, Beethem, Margaret, Frazer, Elizabeth & Hebron, Sandra. 1991. *Women's Worlds: Ideology, Femininity and the Womens Magazines*. London: Palgrave Macmillan.
- Bauman, Zygmunt. 1993. *Morality in the Age of Contingency*. Moniste.
- Bauman, Zygmunt. 1996. *Postmodernin lumo*. Pirkkoliisa Ahponen & Timo Cantell (toim.). Suom. Jyrki Vainonen. Vastapaino: Tampere.
- Bauman, Zygmunt. 2001. *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt. 2002. *Notkea moderni*. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth. 1995. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth. 2002. *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London – Thousand Oaks – New Delhi: Sage.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas. 1995 (1966). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. 2. painos. Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

- Burr, Vivien. 2004. Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Böök, Marja Leena. 2001. Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Caplan, Colin. 1974. Viitattu teoksessa Tarja Heiskanen (toim.). 1994. Takaisin elämään. Henkinen tuki ja onnettomuudet. Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen mielenterveysseura ry, Suomen punainen risti. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Castrén, Anna-Maija. 2009a. Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Gaudeamus: Helsinki, 106-127.
- Castrén, Anna-Maija. 2009b. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Clandinin, Jean, D. & Connelly, Michael, F. 2000. Narrative Inquiry. Experience and Story in Qualitative Research. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Crosbie-Burnett, Margaret. 1998. Application of Family Stress. Theory to Remarriage: A Model for Assessing and Helping Stepfamilies. *Family Relations*, 38, 323-331.
- Eskelinen, Arto. 1990. Toisineläjiä työyhteiskunnassa. Tapaustutkimus eräästä elämäntavasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita, nro 61.
- Eskola, Marjatta & Jauhiainen, Rauno. 1994. Ryhmäilmiö. Helsinki: WSOY.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Fairclough, Norman. 1997. Miten media puhuu? Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- Fiske, John. 1996 (1989). *Understanding Popular Culture*. London & New York: Routledge.
- Fisher, Bruce. 2000 (1981). Jälleenrakennus. Kun suhteesi päättyy. Suom. Kari Kiiänmaa. Jyväskylä: Kehityksen avaimet.
- Forsberg, Hannele. 2003. Hajottavat ja koossapitävät tunteet. Teoksessa Ritva Nätkin & Hannele Forsberg (toim.) Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäjillä. Helsinki: Gaudeamus, 86-102.
- Furstenberg, Frank. F. Jr. & Cherlin, Andrew J. 1991. *Divided Families: What Happens to Children When Parents Part*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gergen, Kenneth. 1999. *An Invitation to Social Constructionism*. London: Sage.
- Gerris, Jan. 1994. Perhearvot vanhempien silmin: perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset mallit. Viitattu teoksessa Juha Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöityviin perheisiin. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva: WSOY, 144-162.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony, 1992. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.

- Giddens, Anthony. 1995. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash. *Nykyajan jäljillä*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Granovetter, Mark S. 1982. The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. Viitattu teoksessa Peter V. Marsden & Nan Lin (toim.) *Social Structure and Network Analysis*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Hannerz, Ulf. 1993. When Culture is Everywhere: Reflections on a Favorite Concept. *Ethnos*. Nos. 1-2, 95-111.
- Hansson, Leeni. 2001. Networks Matter. The Role of Informal Social Networks in the Period of Socio-Economic Reforms of the 1990s in Estonia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. *Studies in Education, Psychology and Social Research* 181.
- Hautamäki, Antti. 2005. Teoksessa Antti Hautamäki, Tommi Lehtonen, Juha Sihvola, Ilkka Tuomi, Heli Vaaranen & Soile Veijola (toim.) *Yhteisöllisyyden paluu*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Hannu. 2000. Tarinan mahti. Narratiivisuuden teemoja ja muunnelmia. *Tiedepolitiikka* 4/2000. Vol. 25, 47-58.
- Heikkinen, Hannu. 2007. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli. *Ikkunoita tutkimusmentodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 142-158.
- Heiskala, Risto. 2000. Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstuktivistista synteesiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskanen, Tarja, 1994. Teoksessa Tarja Heiskanen (toim.) *Takaisin elämään. Henkinen tuki ja onnettomuudet*. Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen mielenterveysseura ry, Suomen punainen risti. Helsinki: SMS-tuotanto Oy.
- Hemminki, Arja. 2004. Fisherin eroseminaarissa tähytään tulevaisuuteen. *Sosiaaliturva* 18, 20-21.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2004 (1997). *Tutki ja kirjoita*. Jyväskylä: Gummerus.
- Hoikkala, Tommi. 1989. *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi. 1998. *Isyys ja vanhemmuus*. Teoksessa Elina Saksala (toim.) *Muutoksen sosiologia*. YLE-opetuspalvelut. Jyväskylä: Gummerus, 75-83.
- Hoikkala, Tommi. 2000. *Elämänpolitiikka edellyttää pelisilmää*. *Nuorisotyö* 54 (1), 2-5.
- Hoikkala Tommi & Roos, J. P. 2000. *2000-luvun elämä*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hokkanen, Tiina, 2005. *Äitinä ja isänä eron jälkeen: yhteishuoltajuusvanhemmuus arjen kokemuksena*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Husso, Marita. 2003. *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.

- Huttunen, Jouko. 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampereen yliopisto, 169-193.
- Huttunen, Jouko. 1994. Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Juha Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva: WSOY, 48-66.
- Huttunen, Jouko. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: PS-kustannus.
- Hyväri, Susanna. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen: kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3. /2001. Helsinki: Tietosanoma.
- Hyvönen, Sisko. 1997. Nuorten kokemuksia vanhempien avioerosta kymmenen vuotta eron jälkeen. (Mikrotalenne) Retrospektiivinen teemahaastattelututkimus. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Hyypä, Markku. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Keuruu: PS-Kustannus.
- Hyypä, Markku. 2004. Kertyykö sosiaalisesta pääomasta kansanterveyttä? *Yhteiskuntapolitiikka* 4, 2004, 380-387.
- Hänninen, Vilma. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ilmonen, Kaj. 2002. Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi*. Jyväskylä: SoPhi, 28-59.
- Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo. 2002. Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylä: SoPhi.
- Jallinoja, Riitta. 1997. Moderni säädyllyisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Tampere: Tammerpaino.
- Jallinoja, Riitta. 1998. Perhe. Teoksessa Elina Saksala (toim.) *Muutoksen sosiologia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Jallinoja, Riitta. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, Riitta. 2006. Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jalovaara, Marika. 2007. The Effects of Marriage Parents' Socio-economic Positions on the Risk of Divorce in Finland. Helsinki: Väestöliitto.
- Jokinen, Kimmo. 2005. Yksinäisyys ajan ilmiönä. Teoksessa Kimmo Jokinen (toim.) *Yksinäisten sanat*. Kirjoituksia omasta tilasta, erillisyydestä ja yksinolosta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 84, 9-36.
- Jokinen, Katriina. 1997. Opettajaopiskelijoiden käsityksiä avioeron vaikutuksesta lapseen. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Jokiranta, Harri. 2003. Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämänsä kertomassa. *Acta Universitatis Tamperensis* 966. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Järvelä, Marja. 1994. Elämäntavan näkökulma kulttuurin muutoksen tulkinnassa. Teoksessa Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus, Johdanto. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 74-93.
- Järventie, Irmeli. 2003. Lasten hyvinvointi pohjoismaissa. Teoksessa Harri Melin & Jouko Nikula (toim.) Yhteiskunnallinen muutos. Tampere: Vastapaino, 157-170.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna. 2007. Suomalaisena naisena Kreikassa. Arki, muukalaisuus ja nykyisyys ranskalaisen sosiologian näkökulmasta. Helsinki/Jyväskylä: Minerva, SoPhi 106.
- Kaartovaara, Leena & Sauli, Hannele. 2000. Perhe työssä, työ perheessä - monikko monikko. Suomalainen lapsi. SVT Väestö 2000:7. Helsinki: Tilastokeskus
- Kainulainen, Sakari, Rintala, Taina, & Heikkilä, Martti. 2001. Hyvinvoinnin erilainen alueellistuminen 1900-luvun Suomessa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 114. Helsinki: Stakes.
- Kangasniemi, Jukka. 2005. Mitä on yksinäisyys? Teoksessa Kimmo Jokinen (toim.) Yksinäisten sanat. Kirjoituksia omasta tilasta, erillisyydestä ja yksinolosta. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 84. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 227-307.
- Karjalainen, Johanna & Palosaari, Heli. 2001. Jaettua vanhemmuutta? Diskursianalyysi eronneiden yksinhuoltajaäitien kirjoituksista. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Keller, Kathryn. 1992. Nurture and Work in the Middle Class- imagery from Women's Magazines. Institutional Journal of Politics, Culture and Society. 5,4, 577-600.
- Keller, Kathryn. 1994. Mothers and Work in Popular American Magazines. Conneticut: Greenwood Press.
- Kiianmaa, Kari & Fisher, Bruce. 2001. Fisherin Jälleenrakennus-seminaarin vetäjän käsikirja. Jyväskylä: Hetimonex.
- Kiiski, Jouko. Rakkaus lamassa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kiviniemi, Kari. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmentodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 70- 85.
- Kivipelto, Minna. 1991. Avioerosta selviytyminen viikonloppuvanhemman kontekstissa. Selviytymisen kehysten ja puheen tarkastelua van Dijkin diskursianalyysin avulla. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Knuuttila, Seppo. 1994. Kaiken kattava kulttuuri? Teoksessa Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus, Johdanto. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9-31.
- Kokkonen, Sari. 2004. Työtön isä mallitarinoiden vankilassa? Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Keuruu: Otava, 271-292.
- Kontula, Osmo. 2009. Parisuhdeonnen avaimet ja esteet. Perhebarometri 2009. Helsinki: Väestöliitto.

- Kortteinen, Matti. 1982. Lähiö - tutkimus elämäntyyli- ja asuinolosuhteiden muutoksista. Helsinki: WSOY.
- Kortteinen, Matti. 1992. Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Hämeenlinna: Hanki ja jää.
- Kortteinen, Matti. 1998. Teoksessa Matti Kortteinen & Hannu Tuomikoski. Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Tammi.
- Kukko, Riitta. 1985. Lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta käsittelevän lainsäädännön kehittyminen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuosmanen, Paula. 2000. Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita. Performatiivis-diskursiivinen tarkastelu. Helsinki: Naistutkimusraportteja 2000:1. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kurkela, Reijo & Sauli, Hannele. 1998. Tilastolliset luokitukset ja arki. Teoksessa Seppo Paanalainen, Anneli Juntto & Hannele Sauli (toim.) Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt. Tampere: Vastapaino, 27-42.
- Lehtonen, Hannu. 1990. Yhteisö. Tampere: Vastapaino.
- Linnavuori, Hannariikka. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Julkaisusarja Studies in education, psychology and social research 313.
- Lipponen, Päivi. 2003. So long honey, näkemiin kulta. Teoksessa Päivi Lipponen & Pirjo Wesaniemi. Mies ja ero. Kertomuksia parisuhteen päättymisestä. Kirjapaja: Helsinki, 9-12.
- Maffesoli, Michel. 1991. Présentation. Teoksessa Émile Durkheim (1991/1912). Les formes élémentaires de la vie religieuse: le système totémique en Australie. Le Livre de Poche. La Flèche: Impression Brodard et Taupin.
- Maffesoli, Michel. 1993. Au creux des apparences. Pour une éthique de l'esthétique. Le Livre de Poche. La Flèche: Impression Brodard et Taupin.
- Maffesoli, Michel. 2002. La part du Diable. Précis de subversion postmoderne. France: Flammarion.
- Marin, Marjatta. 1993. Social Networks as a Research Tool. Teoksessa Ilkka Alanen (toim.) The Baltic States at a Crossroads. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 73-85.
- Marin, Marjatta. 1994. Perhe ja moraali: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa Juha Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva: WSOY, 10-24.
- Marin, Marjatta. 2001. Aikuisuus ja keski-ikäisyys. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 225-265.
- Marin, Marjatta. 2003. Sosiaaliset verkostot. Teoksessa Marjatta Marin & Sinikka Hakonen (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva: PS-kustannus.
- Marsella, Anthony J. & Snyder, Douglas, K. 1981. Stress, Social Supports, and Schizophrenic Disorders: Toward an Interactional Model, Schizophrenia Bulletin, 7, 152-163.
- McAdams, Dan, P. 1993. The Stories We Live By. Personal Myths and Making of the Self. New York: William Morrow.

- Metsämuuronen, Jari. 2000. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Metodologia -sarja 1. Viro: Jaabes.
- Mitchell, John, C. 1969. *Social Networks in Urban Situations*. Manchester: Manchester University.
- Miles, Matthew & Huberman Michael. 1994. *Qualitative Data Analysis*. London, New Delhi: Thousand Oaks.
- Minton, Carmella & Pasley, Kay. 1996. Fathers' Parenting Role Identity and Father Involvement. A Comparison of Nondivorced and Divorced, Nonresident Fathers. *Journal of Family Issues*, 17, 26-45.
- Munter, Aila. 1978. Asumisero-, avioero- ja au-lapsen elatusmaksujen määräytyminen ja syyt näiden maksujen laiminlyömiseen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Murray, Kevin. 1989. *The Construction of Identity in Narratives of Romance and Comedy. - Texts of Identity*. C. Lewis & M. O'Brien (toim.) London: Sage, 36-53.
- Määttä, Kaarina. 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Jyväskylä: Gummerus.
- Niemi, Leena. 2004. Sosiaalisen tarkastelua. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 17.
- Niska, Milena. 1999. Lapsipuolen asema, mustasukkaisuus ja kateus uusperheessä. Tapaustutkimus Niittyleinikkien perheestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Nousiainen, Kirsi. 1996. Naisen kokemus äitiydestä lapsen asuessa isän luona. Äitiyskokemuksen muodostumisen tarkastelua naisen elämäntilanteissa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Nousiainen, Kirsi. 2004. Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Sophi: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Julkaisuja 89.
- Nykyri, Tuija. 1999. Kun rakkaus rakoilee. Teoksessa Sari Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 155-175.
- Näre, Sari. 1995. Etnopsykoanalyttisiä näkökulmia sukupuolikulttuuriin. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimusraportteja 229.
- Näre, Sari. 1999. Sukupuolten tunnekulttuuri ja julkisuuden intimisoituminen. Teoksessa Sari Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 263-299.
- Nätkin, Ritva. 1997. Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Tampere: Gaudeamus.
- Nätkin, Ritva. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16-18.
- Parry, Alan & Doan, Robert. E. 1994. *Story Re-vision: Narrative Therapy in the Postmodern World*. New York: The Guilford Press. Viitattu teoksessa Vilma Hänninen. 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Yliopistopaino.
- Perheet 1999. SVT: Väestö 2000:7. Helsinki: Tilastokeskus.

- Perheet 2003. STV: Väestö 2004:8. Helsinki: Tilastokeskus.
- Piiroinen, Tiina. 1999. Lapsen ja isän suhde avioeron jälkeen lapsen näkökulmasta. Elektroninen aineisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Plantin, Lars. 2001. Mäns förälderskap. Om mäns uppleverser och erfarenheter av faderskap. Institutionen för socialt arbete. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Pulkkinen, Lea. 1994. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa Juha Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikkö. Juva: WSOY, 26-45.
- Pukkala, Tuula. 2007. Pitkän parisuhteen salaisuus. Helsinki: Otava.
- Putnam, Robert. D. 2000. Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.
- Pärssinen, Markus. 1999. Uusperhe ja kaksoisisyys. Elektroninen aineisto miesten kokemuksista isänä ja isäpuolena olemisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rantanen, Kristiina. 1999. Lapsen sosioemotionaalinen kehitys ja avioero. Perheen ja avioeron merkityksestä 0 -12 -vuotiaan lapsen sosioemotionaalille kehitykselle. Turku: Turun yliopisto, Rauman opettajankoulutuslaitos.
- Reuna, Veera. 1997. Perhebarometri 1997: Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä. Helsinki: Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E3/1997.
- Richards, Martin P. M. 1999. The Interests of Children at Divorce. Teoksessa Allan Graham (toim.) The Sociology of the Family. Oxford: Blackwell, 262-277.
- Ritala-Koskinen, Aino. 1993. Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana. Jyväskylä: Jyväskylän perhetutkimusyksikön julkaisuja 4.
- Ritala-Koskinen Aino. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos/ Sosiaalityö. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/1001. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Riutta, Ulla. 2004. Eron lapset. Eronneiden vanhempien lapset kertovat eron seurauksista ja elämässään selviytymisestä. Hämeenlinna: Karisto.
- Ronkainen, Suvi. 1999. Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Sari Näre (toim.) Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 131-154.
- Roos, Jeja-Pekka. 1985. Elämäntapaa etsimässä. Tutkijaliiton julkaisuja 34: Helsinki.
- Roos, Jeja-Pekka. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuudenseuran toimituksia 454.
- Roos, Jeja-Pekka. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan - Elämäntapaa etsimässä. Jyväskylä: Gummerus.

- Rorty, Richard. 1992. The Pragmatist's Progress. Teoksessa Cristine Brooke-Rose, Jonathan Culler, Umberto Eco & Richard Rorty. Interpretation and overinterpretation. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Rotkirch, Anna. 2009. Taas tuli ero. Asta Lepän haastattelu. Helsingin sanomat 15.11.2009.
- Rytkönen, Mika, Mähönen Harri & Aulaskari Olli. 1998. Maaseudun ja eri alueiden sosioekonominen tila ja kehitys. Suomen aluetutkimus FAR. Selvityksiä 17.
- Rämä, Eira. 1971. Avioerolasten huollon määräytyminen sosiaalilautakuntien lausunnon perusteella. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Salwen, Laura V. 1990. The Myth of the Wicked Stepmother. *Women and Therapy*, 10, 117-125.
- Seikkula, Jaakko. 1996. Sosiaaliset verkostot. Tampere: Tammerpaino.
- Seikkula, Jaakko. 2001. Realismi, relativismi ja sosiaalinen konstruktionismi. Onko todellisuus olemassa vai onko se kielen konstruktio. *Psykologia. Suomen psykologisen seuran julkaisu*, 36, 376-382.
- Seltzer, Judith A. 1991. Relations between Fathers and Children Who live Apart: The Father's Role after Separation. *Journal of Marriage and Family*, 53, 79-101.
- Siltala, Juha. 1994. Miehen kunnia. Suomalaisen miehen taistelua häpeää vastaan. Helsinki: Otava.
- Silva, Elisabeth, B. & Smart, Carol. 1999. *The New Family?* London: Sage.
- Sinkkonen, Jari. 2003. Isä ja lapset avioeron jälkeen. Teoksessa Päivi Lipponen & Pirjo Wesaniemi (toim.) *Mies ja ero. Kertomuksia parisuhteen päättymisestä*. Kirjapaja: Helsinki, 174-183.
- Sipilä, Jorma. 1982. *Sosiaalityön jäljillä*. Helsinki: Tammi.
- Sireni, Maarit. 2004. Siinä sivussa syntyvät lapset. Teoksessa Juha Nirrko, Kari Vesala & Mikko Kari (toim.) *Kirjoituksia maan sydämeltä. Tutkimusnäkökulmia maanviljelijöiden kilpakeruuaineistoon*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 53-77.
- Stakes. Tilasto. 2004. Sijoitetut alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret vuonna 2004.
- Sutinen, Päivi. 2005. Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsinki: Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 203.
- Säkkinen, Salla & Forss, Anne. 2004. Lapsen elatus ja huolto 2003. *Tilastotiedote* 11/2004, Stakes.
- Taipale, Vappu. 2004. Lapsuus tietoyhteiskunnassa. *Yhteiskuntapolitiikka* no 4, Helsinki: Stakes, 401-407.
- Taimela, Sari. Miten kirjoittaisin yksinäisyyteni? Teoksessa Kimmo Jokinen (toim.) *Yksinäisten sanat. Kirjoituksia omasta tilasta, erillisyydestä ja yksinäisyydestä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 84, 188-226.
- Tervahauta, Kaisa-Maria. 2004. Nuorten suhtautuminen avioeroon. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Therborn, Göran. 1993. The Politics of Childhood: The Rights of children in Modern Times. Teoksessa Francis C. Castles (toim.) *Families of nations:*

- Patterns of Public Policy in Western Democracies. Dartmouth: Alder-shot, 241-291.
- Tilastokeskus. 2005. Tilasto: Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan väestö vuonna 2004.
- Tilastokeskus. 2005. Tilasto: Avioerot Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan kunnissa vuonna 2004.
- Tilastokeskus. 2007. Lapsuus Suomessa vuosikirja.
- Tilastokeskus. 2007. Tilasto: Eeroon päättyvien suomalaisten avioliittojen kesto.
- Tilastokeskus. 2009. Avioliitot ja avioerot 2000-2008.
- Tolkki-Nikkonen, Mirja. 1985. Kun ei odota ei kärsi, kun ei vaadi paljon ei pety: yksilön elämänkaaren kriittiset vaiheet. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisuja ser A vol 191.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tönnies, Ferdinand. 1922 (1897). *Gemeinschaft und Gesellschaft*. Grundbegriffe der reinen Soziologie. Berlin: Curtius.
- Varto, Juha. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vilkka, Hanna. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi
- Vilkko, Anni 1995. Lukijaelämää. Teoksessa Elina Haavio-Mannila, Tommi Hoikkala, Eeva Peltonen & Anni Vilkko (toim.) Kerro vain totuus: elämäkertatutkimuksen omaelämäkerrallisuus. Helsinki: Gaudeamus, 157-172.
- Vilkko, Anni. 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana: naisen elämän luenta ja kerronta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seuran Toimituksia 663.
- Vilkko, Anni. 2000. Elämänkulku ja elämäkerronta. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi. Suomalainen elämänkulku. Vantaa: Tammi.
- Virtapohja, Kalle. 1998. Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama urheilusankaria synnyttämässä. Jyväskylä: Atena.
- Vuori, Jaana. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnellat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vuori, Jaana. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 29-63.
- Wellman, Barry. 1990. The Place of Kinfolk in Personal Community Networks. *Marriage and Family Relations* 15 (1/2), 195-228.
- Wellman, Barry. 1999. From Little Boxes to Loosely-Bounded Networks: The Privatization and Domestication of Community. Teoksessa Janet Abu-Lughod (toim.) *Sociology of the Twenty-First Century: Continuities and Cutting Edges*. Chicago: University of Chicago Press, 94-14.
- Westermarck, Erik. 1932. Avioliiton historia. Porvoo: WSOY.
- Wetherell, Margaret. 1995. Social Structure, Ideology and Family Dynamics. The Case of Parenting. Teoksessa John Muncie, Margaret Wetherwill, Rudi Dallos, & Alan Cochrane (toim.) *Understanding the Family*. London: Sage, 213-256.

Woolcock, Michael. 2002. Sosiaalinen pääoma: menneisyys, nykyisyys, ja tulevaisuus. Teoksessa Jouko Kajanoja & Jussi Simpura (toim.) Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 252. Helsinki: Stakes, 25-56.

LIITE 1

KIRJOITUSPYYNTÖ ILKKA-LEHDEN LUKIJOILLE
JULKAISTU VAPAAN SANAN PALSTALLA TAMMIKUUSSA 2005

Teen tutkimusta aiheenani avioero. Olen jatko-opiskelijana Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksella. Mikäli Sinä olet eronnut aviopuolisostasi, toivon että kirjoittaisit minulle avioerostasi. Haluaisin Sinun kertovan ainakin siitä, miten ympäröivä yhteisö siihen suhtautui. Kerro erityisesti sukulaisten, ystävien, naapureiden ynnä muiden Sinulle tärkeiden ihmisten suhtautumisesta. Toivon että kerrot myös keneltä sait tukea ja apua avioerotilanteessasi.

Kirjoitukset käsitellään täysin luottamuksellisesti eikä tutkimusraportista voi mitenkään tunnistaa yksittäistä kirjoittajaa. Voit kirjoittaa nimettömänä, mutta toivon että kerrot itsestäsi seuraavat tiedot: sukupuoli, syntymävuosi, avioeron tapahtumavuosi ja paikkakunta missä silloin asuit, nykyinen ammatti ja nykyinen perhetilanteesi.

Arja Hemminki

Lääkärintie 3

61400 Ylistaro

LIITE 2**KESÄLLÄ 2006 AIEMMIN YHTEYSTIETONSA LÄHETTÄNEILLE KIRJOITTAJILLE LÄHETETTY KIRJE**

Muistat varmaan osallistuneesi avioeroa käsittelevään tutkimukseen talvella 2005. Kiitos Sinulle osallistumisestasi tutkimukseen! Tutkimukseni edistyy pikku hiljaa ja Ilkka-lehden kautta keräämäni 15 kirjoitusta muodostavat tärkeän osan tutkimusaineistoani. Koska kerroit kirjeessäsi minulle yhteystietosi, lähestyn sinua uudelleen. Toivon että kertoisit, mitä ajattelet erosta nyt? Ovatko ajatuksesi avioerostasi muuttuneet siitä mitä ne olivat kirjoittaessasi minulle talvella 2005? Kerro myös onko elämäntilanteesi muuttunut. Kerro nykyisestä elämästäsi, ja myös parisuhteestasi, jos elät parisuhteessa.

Tälläkin kertaa käsittelen tietojasi täysin luottamuksellisesti.

Terveisin Arja Hemminki

Lääkärintie 3

61400 Ylistaro

LIITE 3

LÄPIKÄYMÄNI LEHTIARTIKKELIT 1960-LUVULTA.

ME NAISSET-LEHDEN ARTIKKELIT VUOSILTA 1964 ja 1965 (Käytetty taustaineistona tutkimuksessa, aineiston laajuus 17 sivua)

- 1) Otsikko: ILMAN KULTAA, ILMAN ONNEA
Keskeinen aihe: Kuuluisan urheilijaparin avoliitton päättyminen
(Me Naiset 1964, numero 7, sivu 24.)
- 2) Otsikko: BB.N MATKAMUISTO
Keskeinen aihe: Eronneen filmitähti Brigitte Bardot'n uusi romanssi
(Me Naiset 1964, numero 4, sivu 53.)
- 3) Otsikko: SUOMALAINEN ELÄMÄNKOHTALO AMERIKASSA Keskeinen aihe: Kuvaus eronneen kirjailijan elämänvaiheista (Me Naiset 1964, numero 15, sivut 26-27.)
- 4) Otsikko: SORAJAN SALAISUUS
Keskeinen aihe: Eronneen kuningattaren uusi romanssi
(Me Naiset 1964, numero 30, sivu 12.)
- 5) Otsikko: PIDÄTTEKÖ KINSEYSTÄ MADAMOISELLE SAGAN? OLETTEKO MUSTASUKKAINEN MADAMOISELLE BARDOT?
Keskeinen aihe: Kuuluisa kirjailija ja filmitähti keskustelevat parisuhteista ja Kinseyn raportista
(Me Naiset 1965, numero 8, sivut 48-50, 56, 58.)
- 6) Otsikko: PÄIVÄKIRJA (uutispalsta julkisuuden henkilöistä)
Keskeinen aihe: Filmitähti Elisabeth Taylorin erot ja uusi romanssi
(Me Naiset 1965, numero 4, sivu 15.)
- 7) Otsikko: PÄIVÄKIRJA (uutispalsta julkisuuden henkilöistä)
Keskeinen aihe: Kuningatar Narrimanin avioero
(Me Naiset 1965, numero 4, sivu 79.)
- 8) Otsikko: AVIOLIITON PALAPELI JA KAHDEN TIE
Keskeinen aihe: Parisuhdeneuvontaa
(Me Naiset 1964, numero 15, sivut 28-29.)
- 9) Otsikko: MIKÄ ON AVIOLIITON ONNI?
Keskeinen aihe: Parisuhdeneuvontaa
(Me Naiset 1965, numero 5, sivut 20-21)

LIITE 4**TUTKIMUSAINEISTONA KÄYTETYT LEHTIARTIKKELIT,
ME NAISSET -LEHDEN ARTIKKELIT VUODELTA 2004**

- 1) Otsikko: KARIKON OHI ONNEEN
Keskeinen aihe: Parisuhdeneuvontaa
(Me Naiset 2004, numero 7, sivut 45-46.)
- 2) Otsikko: MIKSEI SE KOSKAAN MINUN KANSSANI?
Keskeinen sisältö: Parisuhdeneuvontaa
(Me Naiset 2004, numero 31, sivu 4.)
- 3) Otsikko: NARSISTISEN MIEHEN VERKOSSA
Keskeinen sisältö: Parisuhdeneuvontaa
(Me Naiset 2004, numero 37, sivu 53.)
- 4) Otsikko: MIKSI SUHDE AINA LOPPUU?
Keskeinen sisältö: Parisuhdeneuvontaa
(Me Naiset 2004, numero 38, sivut 68-69.)
- 5) Otsikko: MARJA-LEENA LAPPALAINEN: ENSIN PITÄÄ OPPIA RAKASTAMAAN ITSEÄÄN
Keskeinen sisältö: Haastateltavan avioero
(Me Naiset 2004, no 23, sivut 12-15.)
- 6) Otsikko: PIRJO VAINIO OPPI KIPEÄSTI - PARISUHTEESSA PITÄÄ PYSTYÄ PUHUMAAN
Keskeinen sisältö: Haastateltavan avioero
(Me Naiset 2004, numero 33, sivut 10-13.)
- 7) Otsikko: REIDAR NÄKEE PUNAISTA
Keskeinen sisältö: Haastateltava kertoo elämästään, työstään ja avioerostaan
(Me Naiset 2004, numero 42, sivut 32-35.)
- 8) Otsikko: NIINA JUURAKKO: PARISUHDE ON MINULLE PYHÄ ASIA
Keskeinen sisältö: Haastateltavan parisuhteen päättyminen
(Me Naiset 2004, numero 49, sivut 10-13.)
- 9) Otsikko: JUSSI PARVIAINEN JA YKSINÄISYYDEN KAMMO
Keskeinen sisältö: Haastateltava kertoo elämästään, työstään ja avioerostaan.
(Me Naiset 2004, sivut 16-18.)

LIITE 5TUTKIMUSAINEISTONA KÄYTETYT LEHTIARTIKKELIT
ME NAISET -LEHDEN ARTIKKELIT VUODELTA 2007

- 1) Otsikko: KAIKKI UUSIKS VAAN!
Keskeinen sisältö: Parisuhteen ero (Elämä eron jälkeen, yksi tapausesimerkki)
(Me Naiset 2007, numero 17, sivut 52-53.)
- 2) Otsikko: PÄÄ TÄYNNÄ EROA
Keskeinen sisältö: Parisuhteen ero (Pitäisikö erota vai ei, kolme tapausesimerkkiä)
(Me Naiset 2007, numero 47, sivut 60-62.)
- 3) Otsikko: ERON JÄLKEEN - SURUTYÖ ON YHÄ TEKEMÄTTÄ Keskeinen sisältö: Vanhempien avioero aikuisten lasten kertomana
(Me Naiset 2007, numero 48, sivut 13-14.)
- 4) Otsikko: EN ERONNUT POJASTANI
Keskeinen sisältö: Haastateltavan parisuhteen päättyminen ja suhde lapseen
(Me Naiset 2007, numero 45, sivut 12-13.)
- 5) Otsikko: OPETTELEN OLEMAAN ARMOLLINEN ITSELLENI
Keskeinen sisältö: Haastateltavan parisuhteen päättyminen (Me Naiset 2007, numero 44, sivut 14-17.)
- 6) Otsikko: ERON JÄLKEEN - EI SAA SORTUA KATEUTEEN
Keskeinen sisältö: Haastateltavan avioero ja suhde lapseen (Me Naiset 2007, numero 48, sivut 10-12.)
- 7) Otsikko: SANNA SAARIJÄRVI "HALUAN OLLA HYVÄ UUSIPERHEEN ÄITI"
Keskeinen sisältö: Haastateltavan uusi suhde ja uusperhekuviot
(Me Naiset 2007, numero 13, sivut 14-16.)
- 8) Otsikko: MISTÄ TUNTEE RAKKAUDEN?
Keskeinen sisältö: Tapausesimerkkejä rakastumisesta ja erilaisista parisuh-teista
(Me Naiset 2007, numero 49, sivut 64-66.)
- 9) Otsikko: "OLEN OPPINUT ILOISUUTTA VASTA VIIME AIKOINA"
Keskeinen sisältö: Haastateltavan parisuhteet ja erot
(Me Naiset numero 50, sivut 14-17.)

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH

- 1 KYÖSTIÖ, O. K., Oppilaiden terveydentilan riippuvuus koulutyypistä. - Health status of pupils according to type of school. 78 p. Summary 6 p. 1962.
- 2 HEINONEN, VEIKKO, Differentiation of primary mental abilities. 136 p. 1963.
- 3 ELONEN, ANNA S., TAKALA, MARTTI & RUOPPILA ISTO, A study of intellectual functions in children by means of the KTK performance scales. 181 p. 1963.
- 4 JUURMAA, JYRKI, On the ability structure of the deaf. 114 p. 1963.
- 5 HEINONEN, VEIKKO, Lyhennetty faktori-analyysi. - A short method for factor analysis. 76 p. Summary 5 p. 1963.
- 6 PITKÄNEN, PENTTI, Fyysisen kunnon rakenne ja kehittyminen. - The structure and development of physical fitness. 163 p. Summary 10 p. 1964.
- 7 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. - Die Entehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert I. 270 p. Zusammenfassung 15 p. 1964.
- 8 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla II. - Die Entstehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert II. 123 p. Zusammenfassung 10 p. 1964.
- 9 NUMMENMAA, TAPIO, The language of the face. 66 p. 1964.
- 10 ISOSAARI, JUSSI, Bruno Boxström ja Sortavalan seminaarin kasvatustieteiden opetus 1882-1917. - Bruno Boxström und der Unterricht in den pädagogischen Fächern am Seminar von Sortavala 1882-1917. 167 p. Zusammenfassung II p. 1964.
- 11 NUMMENMAA, TAPIO & TAKALA, MARTTI, Parental behavior and sources of information in different social groups. 53 p. 1965.
- 12 WECKROTH, JOHAN, Studies in brain pathology and human performance I. - On the relationship between severity of brain injury and the level and structure of intellectual performance. 105 p. 1965.
- 13 PITKÄNEN, PENTTI, Ärsyke- ja reaktioanalyttisten faktorointitulosten vastaavuudesta. - On the congruence and coincidence between stimulus analytical and response analytical factor results. 223 p. Summary 14 p. 1967.
- 14 TENKKU, JUSSI, Are single moral rules absolute in Kant's ethics? 31 p. 1967.
- 15 RUOPPILA, ISTO, Nuorten ja varttuneiden opiskelijoiden väliset asenne-erot eräissä ylioppilaspohjaisissa oppilaitoksissa. - Attitude differences between young and advanced university and college students. 182 p. Summary 14 p. 1967.
- 16 KARVONEN, JUHANI, The structure, arousal and change of the attitudes of teacher education students. 118 p. 1967.
- 17 ELONEN, ANNA S., Performance scale patterns in various diagnostic groups. 53 p. 1968.
- 18 TUOMOLA, UUNO, Kansakouluntarkastajaan kohdistuvista rooliodotuksista. - On role-expectations applied to school inspectors. 173 p. Summary 8 p. 1968.
- 19 PITKÄNEN, LEA, A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to childrens behaviour. 208 p. 1969.
- 20 KOSKIAHO, BRIITTA, Level of living and industrialisation. 102 p. 1970.
- 21 KUUSINEN, JORMA, The meaning of another person's personality. 28 p. 1970.
- 22 VILJANEN, ERKKI, Pohjakoulutustaso ja kansakoulunopettajan kehitysympäristöjen muodostuminen. - The level of basic education in relation to the formation of the development milieus of primary school teachers. 280 s. Summary 13 p. 1970.
- 23 HAGFORS, CARL, The galvanic skin response and its application to the group registration of psychophysiological processes. 128 p. 1970.
- 24 KARVONEN, JUHANI, The enrichment of vocabulary and the basic skills of verbal communication. 47 p. 1971.
- 25 SEPPO, SIMO, Abiturienttien asenteet uskonnon-opetukseen. - The attitudes of students toward religious education in secondary school. 137 p. Summary 5 p. 1971.
- 26 RENKO MANU, Opettajan tehokkuus oppilaiden koulusaavutusten ja persoonallisuuden kehittämiseksi. - Teacher's effectiveness in improving pupils' school achievements and developing their personality. 144 p. Summary 4 p. 1971.
- 27 VAHERVA, TAPIO, Koulutustulokset peruskoulun ala-asteella yhteisömuuttajien selittäminä. - Educational outcomes at the lower level of the comprehensive school in the light of ecological variables. 158 p. Summary 3 p. 1974.
- 28 OLKINUORA, ERKKI, Norm socialization. The formation of personal norms. 186 p. Tiivistelmä 4 p. 1974.
- 29 LIIKANEN, PIIRKKO, Increasing creativity through art education among pre-school children. 44 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 30 ELONEN, ANNA S., & GUYER, MELVIN, Comparison of qualitative characteristics of human figure drawings of Finnish children in various diagnostic categories. 46 p. Tiivistelmä 3 p. 1975.
- 31 KÄÄRIÄINEN, RISTO, Physical, intellectual, and personal characteristics of Down's syndrome. 114 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 32 MÄÄTTÄ, PAULA, Images of a young drug user. 112 p. Tiivistelmä 11 p. 1976.
- 33 ALANEN, PENTTI, Tieto ja demokratia. - Epistemology and democracy. 140 p. Summary 4 p. 1976.
- 34 NUPPONEN, RIITTA, Vahvistajaroolit aikuisten ja lapsen vuorovaikutuksessa. - The experimental roles of reinforcing agent in adult-child interaction. 209 p. Summary 11 p. 1977.

- 35 TEIKARI, VEIKKO, Vigilanssi-ilmiön mittaamisesta ja selitysmahdollisuuksista. – On measuring and explanation of vigilance. 163 p. Summary 2 p. 1977.
- 36 VOLANEN, RISTO, On conditions of decision making. A study of the conceptual foundations of administration. – Päätöksenteon edellytyksistä. Tutkimus hallinnon käsitteellisistä perusteista. 171 p. Tiivistelmä 7 p. 1977.
- 37 LYYTINEN, PAULA, The acquisition of Finnish morphology in early childhood. – Suomen kielen morfologisten säännönmukaisuuksien omaksuminen varhaislapsuudessa. 143 p. Tiivistelmä 6 p. 1978.
- 38 HAKAMÄKI, SIMO, Maaseudulle muutto muutto liikkeen osana. – Migration on rural areas as one element of migration as a whole. 175 p. Summary 5 p. 1978.
- 39 MOBERG, SAKARI, Leimautuminen erityispedagogiikassa. Nimikkeisiin apukoululainen ja tarkkailuluokkalainen liittyvät käsitykset ja niiden vaikutus hypoteettista oppilasta koskeviin havaintoihin. – Labelling in special education. 177 p. Summary 10 p. 1979.
- 40 AHVENAINEN, OSSI, Lukemis- ja kirjoittamishäiriöinen erityisopetuksessa. – The child with reading and writing disabilities in special education. 246 p. Summary 14 p. 1980.
- 41 HURME, HELENA, Life changes during childhood. – Lasten elämänmuutokset. 229 p. Tiivistelmä 3 p. 1981.
- 42 TUTKIMUS YHTEISKUNTAPOLITIIKAN VIITOITAJANA. Professori Leo Paukkuselle omistettu juhla kirja. 175 p. 1981.
- 43 HIRSJÄRVI, SIRKKA, Aspects of consciousness in child rearing. – Tietoisuuden ongelma kotikasvatuksessa. 259 p. 1981.
- 44 LASONEN, KARI, Siirtolaisoppilas Ruotsin kouluyhteisössä. Sosiometrinen tutkimus. – A socio-metric study of immigrant pupils in the Swedish comprehensive school. 269 p. Summary 7 p. 1981.
- 45 AJATUKSEN JA TOIMINNAN TIET. Matti Juntusen muistokirja. 274 p. 1982.
- 46 MÄKINEN, RAIMO, Teachers' work, wellbeing, and health. – Opettajan työ, hyvinvointi ja terveys. 232 p. Tiivistelmä 2 p. 1982.
- 47 KANKAINEN, MIKKO, Suomalaisen peruskoulun eriyttämisratkaisun yhteiskunnallisen taustan ja siirtymävaiheen toteutuksen arviointi. 257 p. Summary 11 p. 1982.
- 48 WALLS, GEORG, Health care and social welfare in, cooperation. 99 p. Tiivistelmä 9 p. 1982.
- 49 KOIVUKARI, MIRJAMI, Rote learning comprehension and participation by the learners in Zairian classrooms. – Mekaaninen oppiminen, ymmärtäminen ja oppilaiden osallistumisen opetukseen zairelaisissa koululuokissa. 286 p. Tiivistelmä 11 p. 1982.
- 50 KOPONEN, RITVA, An item analysis of tests in mathematics applying logistic test models. – Matematiikan kokeiden osioanalyysi logistisia testimalleja käyttäen. 187 p. Tiivistelmä 2 p. 1983.
- 51 PEKONEN, KYÖSTI, Byrokrania politiikan näkökulmasta. Poliitiikan ja byrokratian keskinäinen yhteys valtio- ja yhteiskuntaprosessin kehityksen valossa. – Bureaucracy from the viewpoint of politics. 253 p. 1983.
- 52 LYYTINEN, HEIKKI, Psychophysiology of anticipation and arousal. – Antisipaation ja viriämisen psykofysiologia. 190 p. Tiivistelmä 4 p. 1984.
- 53 KORAKIANGAS, MIKKO, Lastenneuvolan terveydenhoitajan arvioinnit viisivuotiaiden lasten psyykkisestä kehityksestä. – The psychological assessment of five-year-old children by public health centres. 227 p. Summary 14 p. 1984.
- 54 HUMAN ACTION AND PERSONALITY. Essays in honour of Martti Takala. 272 p. 1984.
- 55 MATILAINEN, JOUKO, Maanpuolustus ja eduskunta. Eduskuntaryhmien kannanotot ja koheesio maanpuolustuskysymyksissä Paasikiven-Kekkonen kaudella 1945-1978. – Defence and Parliament. 264 p. Summary 7 p. 1984.
- 56 PUOLUE, VALTIO JA EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA. Pekka Nyholmille omistettu juhla kirja. – Party, state and representational democracy. 145 p. Summary 2 p. 1986.
- 57 SIISIÄINEN, MARTTI, Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. – Interests, voluntary associations and the stability of the political system. 367 p. Summary 6 p. 1986.
- 58 MATTLAR, CARL-ERIK, Finnish Rorschach responses in cross-cultural context: A normative study. 166 p. Tiivistelmä 2 p. 1986.
- 59 ÄYSTÖ, SEIJA, Neuropsychological aspects of simultaneous and successive cognitive processes. – Rinnakkaisen ja peräkkäisen informaation prosessoinnin neuropsykologiasta. 205 p. Tiivistelmä 10 p. 1987.
- 60 LINDH, RAIMO, Suggestiiviset mielikuvamallit käyttäytymisen muokkaajina tarkkailuluokkalaisilla. – Suggestive covert modeling as a method with disturbed pupils. 194 p. Summary 8 p. 1987.
- 61 KORHONEN, TAPANI, Behavioral and neural short-latency and long-latency conditioned responses in the cat. – Välittömät ja viivästetyt hermostolliset ja käyttäytymisvasteet klassisen ehdollistamisen aikana kissalla. 198 p. Tiivistelmä 4 p. 1987.
- 62 PAHKINEN, TUULA, Psykoterapian vaikutus minäkäsitykseen. Psykoterapian käynnistämisen muutosprosessin vaikutus korkeakouluopiskelijoiden minäkäsitykseen. – Change in self-concept as a result of psychotherapy. 172 p. Summary 6 p. 1987.
- 63 KANGAS, ANITA, Keski-Suomen kulttuuri-toimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. – The action research on cultural-activities in the Province of Central Finland. 301 p. Summary 8 p. 1988.
- 64 HURME, HELENA, Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in

- 65 RASKU-PUTTONEN, HELENA, Communication between parents and children in experimental situations. - Vanhempien ja lasten kommunikointi strukturoiduissa tilanteissa. 71 p. Tiivistelmä 5 p. 1988.
- 66 TOSKALA, ANTERO, Kahvikuppineurootikkojen ja paniikkiagorafobikkojen minäkuvat minäsystemin rakenteina ja kognitiivisen oppimis-terapian perustana. - The self-images of coffee cup neurotics and panic agoraphobics as structures of a selfsystem and a basis for learning therapy. 261 p. Summary 6 p. 1988.
- 67 HAKKARAINEN, LIISA, Kuurojen yläasteen oppilaiden kirjoitetun kielen hallinta. - Mastery of written language by deaf pupils at the upper level of Comprehensive school. 281 p. Summary 11 p. 1988.
- 68 NÄTTI, JOUKO, Työmarkkinoiden lohkoutuminen. Segmentaatioteoriat, Suomen työmarkkinat ja yritysten työvoimastrategiat. - Segmentation theories, Finnish labour markets and the use of labour in retail trade. 189 p. Summary 10 p. 1989.
- 69 AALTOLA, JUHANI, Merkitys opettamisen ja oppimisen näkökulmasta Wittgensteinin myöhäisfilosofian ja pragmatismen valossa. - Meaning from the point of view of teaching and learning in the light of Wittgenstein's later philosophy and pragmatism. 249 p. Summary 6 p. 1989.
- 70 KINNUNEN, ULLA, Teacher stress over a school year. - Opettajan työstressi lukuvuoden aikana. 61 p. Tiivistelmä 3 p. 1989.
- 71 BREUER, HELMUT & RUOHO, KARI (Hrsg.), Pädagogisch-psychologische Prophylaxe bei 4-8-jährigen Kindern. - Pedagogis-psykologinen ennaltaehkäisy neljästä kahdeksaan vuoden iässä. 185 S. Tiivistelmä 1 S. 1989.
- 72 LUMMELAHTI, LEENA, Kuusivuotiaiden sopeutuminen päiväkotiin. Yksilöllistetty malliohjelma päiväkotiin heikosti sopeutuvien kuusivuotiaiden ohjauksessa sekä vanhempien kasvatuskäytännön yhteydet lapsen sopeutumiseen ja minäkäsitykseen. - The adjustment of six-year-old children to day-care-centres. 224 p. Summary 9 p. 1990.
- 73 SALOVIITA, TIMO, Adaptive behaviour of institutionalized mentally retarded persons. - Laitoksessa asuvien kehitysvammaisten adaptiivinen käyttäytyminen. 167 p. Tiivistelmä 4 p. 1990.
- 74 PALONEN, KARI et SUBRA, LEENA (Eds.), Jean-Paul Sartre - un philosophe du politique. - Jean-Paul Sartre - poliittisuuden filosofi. 107 p. Tiivistelmä 2 p. 1990.
- 75 SINIVUO, JUHANI, Kuormitus ja voimavarat upseerin uralla. - Work load and resources in the career of officers. 373 p. Summary 4 p. 1990.
- 76 PÖLKKI, PRJJO, Self-concept and social skills of school beginners. Summary and discussion. - Koulutulokkaiden minäkäsitys ja sosiaaliset taidot. 100 p. Tiivistelmä 6 p. 1990.
- 77 HUTTUNEN, JOUKO, Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. - Father's impact on son's gender role identity. 246 p. Summary 9 p. 1990.
- 78 AHONEN, TIMO, Lasten motoriset koordinaatiohäiriöt. Kehitysneuropsykologinen seuranta-tutkimus. - Developmental coordination disorders in children. A developmental neuropsychological follow-up study. 188 p. Summary 9 p. 1990.
- 79 MURTO, KARI, Towards the well functioning community. The development of Anton Makarenko and Maxwell Jones' communities. - Kohti toimivaa yhteisöä. Anton Makarenkon ja Maxwell Jonesin yhteisöjen kehitys. 270 p. Tiivistelmä 5 p. Cp2`<, 5 c. 1991.
- 80 SEIKKULA, JAAKKO, Perheen ja sairaalan rajasynteesi potilaan sosiaalisessa verkostossa. - The family-hospital boundary system in the social network. 285 p. Summary 6 p. 1991.
- 81 ALANEN, ILKKA, Miten teoretisoida maa-talouden pientuotantoa. - On the conceptualization of petty production in agriculture. 360 p. Summary 9 p. 1991.
- 82 NIEMELÄ, EINO, Harjaantumisoppilas peruskoulun liikuntakasvatuksessa. - The trainable mentally retarded pupil in comprehensive school physical education. 210 p. Summary 7 p. 1991.
- 83 KARILA, IRMA, Lapsivuodeajan psyykkisten vaikeuksien ennakointi. Kognitiivinen malli. - Prediction of mental distress during puerperium. A cognitive model. 248 p. Summary 8 p. 1991.
- 84 HAAPASALO, JAANA, Psychopathy as a descriptive construct of personality among offenders. - Psykopatia rikoksentekijöiden persoonallisuutta kuvaavana konstruktiona. 73 p. Tiivistelmä 3 p. 1992.
- 85 ARNKIL, ERIK, Sosiaalityön rajasynteemit ja kehitysvyöhyke. - The systems of boundary and the developmental zone of social work. 65 p. Summary 4 p. 1992.
- 86 NIKKI, MAIJA-LIISA, Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi. Osa II. - Foreign language education in the Finnish educational system and its relevance. Part 2. 204 p. Summary 5 p. 1992.
- 87 NIKKI, MAIJA-LIISA, The implementation of the Finnish national plan for foreign language teaching. - Valtakunnallisen kielenopetuksen yleissuunnitelman toimeenpano. 52 p. Yhteenveto 2 p. 1992.
- 88 VASKILAMPI, TUULA, Vaihtoehtoinen terveydenhuolto hyvinvointivaltion terveystarkkailuilla. - Alternative medicine on the health market of welfare state. 120 p. Summary 8 p. 1992.
- 89 LAAKSO, KIRSTI, Kouluvaikeuksien ennustaminen. Käyttäytymishäiriöt ja kielelliset vaikeudet peruskoulun alku- ja päättövaiheissa. -

- Prediction of difficulties in school. 145 p. Summary 4 p. 1992.
- 90 SUUTARINEN, SAKARI, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alussa (1900-1935). - Die Herbart'sche pädagogische Reform in den finnischen Volksschulen zu Beginn dieses Jahrhunderts (1900-1935). 273 p. Zusammenfassung 5 S. 1992.
- 91 AITTOLA, TAPIO, Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. - Origins of the new student type. 162 p. Summary 4 p. 1992
- 92 KORHONEN, PEKKA, The origin of the idea of the Pacific free trade area. - Tyynenmeren vapaa-kauppa-alueen idean muotoutuminen. - Taiheiyo jiyuu boeeki chi-iki koosoo no seisei. 220 p. Yhteenveto 3 p. Yooyaku 2 p. 1992.
- 93 KERÄNEN, JYRKI, Avohoitoon ja sairaalahoitoon valikoituminen perhekeskeisessä psykiatrisessa hoitojärjestelmässä. - The choice between outpatient and inpatient treatment in a family centred psychiatric treatment system. 194 p. Summary 6 p. 1992.
- 94 WAHLSTRÖM, JARL, Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. - Semantic change in family therapy. 195 p. Summary 5 p. 1992.
- 95 RAHEEM, KOLAWOLE, Problems of social security and development in a developing country. A study of the indigenous systems and the colonial influence on the conventional schemes in Nigeria. - Sosiaaliturvan ja kehityksen ongelmia kehitysmaassa. 272 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 96 LAINE, TIMO, Aistisuus, kehollisuus ja dialogisuus. Ludwig Feuerbachin filosofian lähtökohtia ja niiden kehitysnäkymiä 1900-luvun antropologisesti suuntautuneessa fenomenologiassa. - Sensuousness, bodilyness and dialogue. Basic principles in Ludwig Feuerbach's philosophy and their development in the anthropologically oriented phenomenology of the 1900's. 151 p. Zusammenfassung 5 S. 1993.
- 97 PENTTONEN, MARKKU, Classically conditioned lateralized head movements and bilaterally recorded cingulate cortex responses in cats. - Klassisesti ehdollistetut sivuttaiset päänliikkeet ja molemminpuoliset aivojen pihtipoimun vasteet kissalla. 74 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 98 KORO, JUKKA, Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys opetustuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokokeilussa. - Adults as managers of their own learning. Self-directiveness, its development and connection with the cognitive learning results of an experiment on distance education for the teaching of educational science. 238 p. Summary 7 p. 1993.
- 99 LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA, Formaalin ja funktionaalinen traditio kieltenopetuksessa. Kieltenopetuksen oppihistoriallinen tausta antiikista valistukseen. - Formal and functional traditions in language teaching. The theory-historical background of language teaching from the classical period to the age of reason. 288 p. Summary 6 p. 1993.
- 100 MÄKINEN, TERTTU, Yksilön varhaiskehitys koulunkäynnin perustana. - Early development as a foundation for school achievement. 273 p. Summary 16 p. 1993.
- 101 KOTKAVIRTA, JUSSI, Practical philosophy and modernity. A study on the formation of Hegel's thought. - Käytännöllinen filosofia ja modernisuus. Tutkielma Hegelin ajattelun muotoutumisesta. 238 p. Zusammenfassung 3 S. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 102 EISENHARDT, PETER L., PALONEN, KARI, SUBRA, LEENA, ZIMMERMANN RAINER E. (Eds.), Modern concepts of existentialism. Essays on Sartrean problems in philosophy, political theory and aesthetics. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 1993.
- 103 KERÄNEN, MARJA, Modern political science and gender. A debate between the deaf and the mute. - Moderni valtio-oppi ja nainen. Mykkien ja kuuvojen välinen keskustelu. 252 p. Tiivistelmä 4 p. 1993.
- 104 MATIKAINEN, TUULA, Työtaitojen kehittyminen erityisammattikouluvaiheen aikana. - Development of working skills in special vocational school. 205 p. Summary 4 p. 1994.
- 105 PIHLAJARINNE, MARJA-LEENA, Nuoren sairastuminen skitsofreeniseen häiriöön. Perheterapeuttinen tarkastelutapa. - The onset of schizophrenic disorder at young age. Family therapeutic study. 174 p. Summary 5 p. 1994.
- 106 KUUSINEN, KIRSTI-LIISA, Psykkinen itsesäätely itsehoidon perustana. Itsehoito I-tyypin diabetesta sairastavilla aikuisilla. - Self-care based on self-regulation. Self-care in adult type I diabetics. 260 p. Summary 17 p. 1994.
- 107 MENGISTU, LEGESSE GEBRESELLASSIE, Psychological classification of students with and without handicaps. A tests of Holland's theory in Ethiopia. 209 p. 1994.
- 108 LESKINEN, MARKKU (ED.), Family in focus. New perspectives on early childhood special education. 158 p. 1994.
- 109 LESKINEN, MARKKU, Parents' causal attributions and adjustment to their child's disability. - Vanhempien syytulkinnat ja sopeutuminen lapsensa vammaisuuteen. 104 p. Tiivistelmä 1 p. 1994.
- 110 MATTHIES, AILA-LEENA, Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden modernisoituminen. - The informal sector and the welfare state. Contemporary relationships. 63 p. Summary 12 p. 1994.
- 111 AITTOLA, HELENA, Tutkimustyön ohjaus ja ohjaussuhteet tieteellisessä jatkokoulutuksessa. - Mentoring in postgraduate education. 285 p. Summary 5 p. 1995.
- 112 LINDÉN, MIRJA, Muuttuva syövän kuva ja kokeminen. Potilaiden ja ammattilaisten tulkintoja. - The changing image and experience

- of cancer. Accounts given by patients and professionals. 234 p. Summary 5 p. 1995.
- 113 VÄLIMAA, JUSSI, Higher education cultural approach. - Korkeakoulututkimuksen kulttuurinäkökulma. 94 p. Yhteenveto 5 p. 1995.
- 114 KAIPIO, KALEVI, Yhteisöllisyys kasvatuksessa. yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. - The community as an educator. Theoretical analysis and practice of community education. 250 p. Summary 3 p. 1995.
- 115 HÄNNIKÄINEN, MARITTA, Nukesta vauvaksi ja lapsesta lääkäriksi. Roolileikkiin siirtymisen tarkastelua piagetilaisesta ja kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. 73 p. Summary 6 p. 1995.
- 116 IKONEN, OIVA. Adaptiivinen opetus. Oppimistutkimus harjaantumiskoulun opetussuunnitelma- ja seurantajärjestelmän kehittämisen tukena. - The adaptive teaching. 90 p. Summary 5 p. 1995.
- 117 SUUTAMA, TIMO. Coping with life events in old age. - Elämän muutos- ja ongelmatilanteiden käsittely iäkkäillä ihmisillä. 110 p. Yhteenveto 3 p. 1995.
- 118 DERSEH, TIBEBU BOGALE, Meanings Attached to Disability, Attitudes towards Disabled People, and Attitudes towards Integration. 150 p. 1995.
- 119 SAHLBERG, PASI, Kuka auttaisi opettajaa. Post-moderni näkökulma opetuksen muu-tokseen yhden kehittämisprojektin valossa. - Who would help a teacher. A post-modern perspective on change in teaching in light of a school improvement project. 255 p. Summary 4 p. 1996.
- 120 UHINKI, AILO, Distress of unemployed job-seekers described by the Zulliger Test using the Comprehensive System. - Työttömien työntekijöiden ahdinko kuvattuna Comprehensive Systemin mukaisesti käytetyillä Zulligerin testillä. 61 p. Yhteenveto 3p. 1996.
- 121 ANTIKAINEN, RISTO, Clinical course, outcome and follow-up of inpatients with borderline level disorders. - Rajatilapotilaiden osastohoidon tuloksellisuus kolmen vuoden seurantatutkimuksessa Kys:n psykiatrian klinikassa. 102 p. Yhteenveto 4 p. 1996.
- 122 RUUSUVIRTA, TIMO, Brain responses to pitch changes in an acoustic environment in cats and rabbits. - Aivovasteet kuuloärsykemuutoksiin kissoilla ja kaneilla. 45 p. Yhteenveto 2 p. 1996.
- 123 VISTI, ANNALISA, Työyhteisön ja työn tuottavuuden kehitys organisaation transformaatiossa. - Development of the work community and changes in the productivity of work during an organizational transformation process. 201 p. Summary 12 p. 1996.
- 124 SALLINEN, MIKAEL, Event-related brain potentials to changes in the acoustic environment during sleep and sleepiness. - Aivojen herätevasteet muutoksiin kuuloärsykesarjassa unen ja uneliaisuuden aikana. 104 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 125 LAMMINMÄKI, TUUJA, Efficacy of a multi-faceted treatment for children with learning difficulties. - Oppimisvaikeuksien neurokognitiivisen ryhmäkuntoutuksen tuloksellisuus ja siihen vaikuttavia tekijöitä. 56 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 126 LUTINEN, JAANA, Fragmentoituva kulttuuripolitiikka. Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset Ylä-Savossa. - Fragmenting-cultural policy. The interpretative frames of local cultural politics in Ylä-Savo. 178 p. Summary 9 p. 1997.
- 127 MARTTUNEN, MIIKA, Studying argumentation in higher education by electronic mail. - Argumentointia yliopisto-opinnoissa sähköpostilla. 60 p. (164 p.) Yhteenveto 3 p. 1997.
- 128 JAAKKOLA, HANNA, Kielitieto kielitaitoon pyrittäessä. Vieraiden kielten opettajien käsityksiä kieliopin oppimisesta ja opettamisesta. - Language knowledge and language ability. Teachers' conceptions of the role of grammar in foreign language learning and teaching. 227 p. Summary 7 p. 1997.
- 129 SUBRA, LEENA, A portrait of the political agent in Jean-Paul Sartre. Views on playing, acting, temporality and subjectivity. - Poliittisen toimijan muotokuva Jean-Paul Sartrella. Näkymiä pelaamiseen, toimintaan, ajallisuuteen ja subjektiivisuuteen. 248 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 130 HAARAKANGAS, KAUKO, Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokous-keskusteluita työryhmän toiminnan näkökulmasta. - The voices in treatment meeting. A dialogical analysis of the treatment meeting conversations in family-centred psychiatric treatment process in regard to the team activity. 136 p. Summary 8 p. 1997.
- 131 MATINHEIKKI-KOKKO, KAIJA, Challenges of working in a cross-cultural environment. Principles and practice of refugee settlement in Finland. - Kulttuurienvälisen työn haasteet. Periaatteet ja käytäntö maahanmuuttajien hyvinvoinnin turvaamiseksi Suomessa. 130 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 132 KIVINIEMI, KARI, Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. - From the learning of teacherhood to the fabrications of practice. Adult students' experiences of teaching practice and its supervision in class teacher education. 267 p. Summary 8 p. 1997.
- 133 KANTOLA, JOUKO, Cygnaeuksen jäljillä käsityönopetuksesta teknologiseen kasvatukseen. - In the footsteps of Cygnaeus. From handicraft teaching to technological education. 211 p. Summary 7 p. 1997.
- 134 KAARTINEN, JUKKA, Nocturnal body movements

- and sleep quality. - Yölliset kehon liikkeet ja unen laatu. 85 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 135 MUSTONEN, ANU, Media violence and its audience. - Mediaväkivalta ja sen yleisö. 44 p. (131 p.). Yhteenveto 2 p. 1997.
- 136 PERTTULA, JUHA, The experienced life-fabrics of young men. - Nuorten miesten koettu elämänkudelman. 218 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 137 TIKKANEN, TARJA, Learning and education of older workers. Lifelong learning at the margin. - Ikääntyvän työväestön oppiminen ja koulutus. Elinikäisen oppimisen marginaalissa. 83 p. (154 p.). Yhteenveto 6 p. 1998.
- 138 LEINONEN, MARKKU, Johannes Gezelius vanhempi luonnonmukaisen pedagogiikan soveltajana. Comeniuslainen tulkinta. - Johannes Gezelius the elder as implementer of natural pedagogy. A Comenian interpretation. 237 p. Summary 7 p. 1998.
- 139 KALLIO, EEVA, Training of students' scientific reasoning skills. - Korkeakouluopiskelijoiden tieteellisen ajattelun kehittäminen. 90 p. Yhteenveto 1 p. 1998.
- 140 NIEMI-VÄKEVÄINEN, LEENA, Koulutusjaksot ja elämänpolitiikka. Koulutautuminen yksilöllistymisen ja yhteisöllisyyden risteysasemana. - Sequences of vocational education as life politics. Perspectives of individualization and communality. 210 p. Summary 6 p. 1998.
- 141 PARIKKA, MATTI, Teknologiaкомпетенssi. Teknologiakasvatuksen uudistamishaasteita peruskoulussa ja lukiossa. - Technological competence. Challenges of reforming technology education in the Finnish comprehensive and upper secondary school. 207 p. Summary 13 p. 1998.
- 142 TA OPETTAJAN APUNA - EDUCATIONAL TA FOR TEACHER. Professori Pirkko Liikaselle omistettu juhla-kirja. 207 p. Tiivistelmä - Abstract 14 p. 1998.
- 143 YLÖNEN, HILKKA, Taikahattu ja hopeakengät - sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana. - The world of the colden cap and silver shoes. How kinder garden children listen to, view, and experience fairy tales. 189 p. Summary 8 p. 1998.
- 144 MOILANEN, PENNITTI, Opettajan toiminnan perusteiden tulkinta ja tulkinnan totuudellisuuden arviointi. - Interpreting reasons for teachers' action and the verifying the interpretations. 226 p. Summary 3p. 1998.
- 145 VAURIO, LEENA, Lexical inferencing in reading in english on the secondary level. - Sanapäätö englanninkielistä tekstiä luettaessa lukioasteella. 147 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 146 ETELÄPELTO, ANNELI, The development of expertise in information systems design. - Asiantuntijuuden kehittyminen tietojärjestelmien suunnittelussa. 132 p. (221p.). Yhteenveto 12 p. 1998.
- 147 PIIRHONEN, ANTTI, Redundancy as a criterion for multimodal user-interfaces. - Käsitteistö luo näkökulman käyttöliittymäanalyyysiin. 141 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 148 RÖNKÄ, ANNA, The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioral strands. - Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen: ongelmien kasautumisen kolme väylää. 44 p. (129 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 149 NAUKKARINEN, AIMO, Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. - Balancing rigor and relevance. Developing problem-solving associated with students' challenging behavior in the light of a study of an upper comprehensive school. 296 p. Summary 5 p. 1999.
- 150 HOLMA, JUHA, The search for a narrative. Investigating acute psychosis and the need-adapted treatment model from the narrative viewpoint. - Narratiivinen lähestymistapa akuuttiin psykoosiin ja tarpeenmukaisen hoidon malliin. 52 p. (105 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 151 LEPPÄNEN, PAAVO H.T., Brain responses to changes in tone and speech stimuli in infants with and without a risk for familial dyslexia. - Aivovasteet ääni- ja puheärsykkeiden muutoksiin vauvoilla, joilla on riski suvussa esiintyvään dysleksiaan ja vauvoilla ilman tätä riskiä. 100 p. (197 p.) Yhteenveto 4 p. 1999.
- 152 SUOMALA, JYRKI, Students' problem solving in the LEGO/Logo learning environment. - Oppilaiden ongelmanratkaisu LEGO/Logo oppimisympäristössä. 146 p. Yhteenveto 3 p. 1999.
- 153 HUTTUNEN, RAUNO, Opettämisen filosofia ja kritiikki. - Philosophy, teaching, and critique. Towards a critical theory of the philosophy of education. 201 p. Summary 3p. 1999.
- 154 KAREKIVI, LEENA, Ehkä en kokeilisikaan, jos Tutkimus ylivieskalaisten nuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveyskasvatuksesta vuosina 1989-1998. - Maybe I wouldn't even experiment if A study on youth smoking and use of intoxicants in Ylivieska and related health education in 1989-1998. 256 p. Summary 4 p. 1999.
- 155 LAAKSO, MARJA-LEENA, Prelinguistic skills and early interactional context as predictors of children's language development. - Esi-kielellinen kommunikaatio ja sen vuorovaikutuksellinen konteksti lapsen kielen kehityksen ennustajana. 127 p. Yhteenveto 2 p. 1999.
- 156 MAUNO, SAIJA, Job insecurity as a psycho-social job stressor in the context of the work-family interface. - Työn epävarmuus työn psykososiaalisena stressitekijänä työn ja perheen vuorovaikutuksen kontekstissa. 59 p. (147 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 157 MÄENSIVU KIRSTI, Opettaja määrittelijänä, oppilas määriteltävänä. Sanallisen oppilaan arvioinnin sisällön analyysi. - The teacher as a determiner - the pupil to be determined -

- content analysis of the written school reports. 215 p. Summary 5 p. 1999.
- 158 FELDT, TARU, Sense of coherence. Structure, stability and health promoting role in working life. - Koherenssin rakenne, pysyvyys ja terveyttä edistävä merkitys työelämässä. 60 p. (150 p.) Yhteenveto 5 p. 2000.
- 159 MÄNTY, TARJA, Ammatillisista erityisoppilaitok-
sista elämään. - Life after vocational special
education. 235 p. Summary 3 p. 2000.
- 160 SARJA, ANNELI, Dialogioppiminen pienryhmäs-
sä. Opettajaksi opiskelevien harjoitteluprosesi
terveydenhuollon opettajankoulutuksessa. -
Dialogic learning in a small group. The
process of student teachers' teaching practice
during health care education. 165 p. Summary
7 p. 2000.
- 161 JÄRVINEN, ANITTA, Taitajat iänikuiset. - Kotkan
ammattilukiosta valmiuksia elämään, työelä-
mään ja jatko-opintoihin. - Age-old
craftmasters -Kotka vocational senior
secondary school - giving skills for life, work
and further studies. 224 p. Summary 2 p. 2000.
- 162 KONTIO, MARJA-LIISA, Laitoksessa asuvan
kehitysvammaisen vanhuksen haastava
käyttäytyminen ja hoitajan käyttämiä vaiku-
tuskeinoja. - Challenging behaviour of
institutionalized mentally retarded elderly
people and measures taken by nurses to
control it. 175 p. Summary 3 p. 2000.
- 163 KILPELÄINEN, ARJA, Naiset paikkaansa etsimäs-
sä. Aikuiskoulutus naisen elämänsä
rakentajana. - Adult education as determinant
of woman's life-course. 155 p. Summary 6 p.
2000.
- 164 RIITESUO, ANNIKKI, A preterm child grows.
Focus on speech and language during the
first two years. - Keskonen kasvaa: puheen
ja kielen kehitys kahtena ensimmäisenä elin-
vuotena. 119 p. Tiivistelmä 2 p. 2000.
- 165 TAURIAINEN, LEENA, Kohti yhteistä laatua. -
Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-
käsitykset päiväkodin integroidussa erityis-
ryhmässä. - Towards common quality: staff's,
parents' and children's conceptions of quality
in an integration group at a daycare center.
256 p. Summary 6 p. 2000.
- 166 RAUDASKOSKI, LEENA, Ammattikorkeakoulun
toimintaperustaa etsimässä. Toimilupahake-
musten sisällönanalyttinen tarkastelu. - In
search for the founding principles of the
Finnishpolytechnic institutes. A content
analysis of the licence applications. 193 p.
Summary 4 p. 2000.
- 167 TAKKINEN, SANNA, Meaning in life and its
relation to functioning in old age. - Elämän
tarkoituksellisuus ja sen yhteydet toiminta-
kykyyn vanhuudessa. 51 p. (130 p.)
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 168 LAUNONEN, LEEVI, Eettinen kasvatusajattelu
suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä
1860-luvulta 1990-luvulle. - Ethical thinking
in Finnish school's pedagogical texts from the
1860s to the 1990s. 366 p. Summary 3 p. 2000.
- 169 KUORELAHTI, MATTI, Sopeutumattomien luokka-
muotoisen erityisopetuksen tuloksellisuus. -
The educational outcomes of special classes
for emotionally/ behaviorally disordered
children and youth. 176 p. Summary 2p.
2000.
- 170 KURUNMÄKI, JUSSI, Representation, nation and
time. The political rhetoric of the 1866
parliamentary reform in Sweden. - Edustus,
kansakunta ja aika. Poliittinen retoriikka
Ruotsin vuoden 1866 valtiopäiväreformissa.
253 p. Tiivistelmä 4 p. 2000.
- 171 RASINEN, AKI, Developing technology
education. In search of curriculum elements
for Finnish general education schools. 158 p.
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 172 SUNDHOLM, LARS, Itseohjautuvuus organisaatio-
muutoksessa. - Self-determination in
organisational change. 180 p. Summary 15 p.
2000.
- 173 AHONNISKKA-ASSA, JAANA, Analyzing change in
repeated neuropsychological assessment. 68
p. (124 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 174 HOFFRÉN, JARI, Demokraattinen eetos - rajoista
mahdollisuuksiin. - The democratic ethos.
From limits to possibilities? 217 p. Summary
2 p. 2000.
- 175 HEIKKINEN, HANNU L. T., Toimintatutkimus,
tarinat ja opettajaksi tuleminen taito.
Narratiivisen identiteettityön kehittäminen
opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen
avulla. - Action research, narratives and the
art of becoming a teacher. Developing
narrative identity work in teacher education
through action research. 237 p. Summary 4 p.
2001.
- 176 VUORENMAA, MARITTA, Ikkunoita arvioin-
nin tuolle puolen. Uusia avauksia suoma-
laiseen koulutusta koskevaan evaluaatio-
keskusteluun. - Views across assessment:
New openings into the evaluation
discussion on Finnish education. 266 p.
Summary 4 p. 2001.
- 177 LITMANEN, TAPIO, The struggle over risk. The
spatial, temporal, and cultural dimensions of
protest against nuclear technology. - Kamp-
pailu riskistä. Ydinteknologian vastaisen
protestin tilalliset, ajalliset ja kulttuuriset
ulottuvuudet. 72 p. (153 p.) Yhteenveto 9 p.
2001.
- 178 AUNOLA, KAISA, Children's and adolescents'
achievement strategies, school adjustment,
and family environment. - Lasten ja nuorten
suoritusstrategiat koulu- ja perheympäristöis-
sä. 51 p. (153 p.) Yhteenveto 2 p. 2001.
- 179 OKSANEN, ELINA, Arvioinnin kehittäminen
erityisopetuksessa. Diagnosoinnista oppimi-
sen ohjaukseen laadullisena tapaustutkimuk-
sena. - Developing assessment practices in
special education. From a static approach to

- dynamic approach applying qualitative case. 182 p. Summary 5 p. 2001.
- 180 VIITTALA, KAISU, "Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka". Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. - "It's harder for that kind of child to get along". The life situation of the children exposed to alcohol in utero and taken care of by society, their risk and protective processes. 316 p. Summary 4 p. 2001.
- 181 HANSSON, LEENI, Networks matter. The role of informal social networks in the period of socioeconomic reforms of the 1990s in Estonia. - Verkostoilla on merkitystä: infor-maalisten sosiaalisten verkostojen asema Virossa 1990-luvun sosio-ekonomisten muutosten aikana. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 182 BÖÖK, MARJA LEENA, Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. - Parenthood and parenting discourses in a situation of unemployment. 157 p. Summary 5 p. 2001.
- 183 KOKKO, KATJA, Antecedents and consequences of long-term unemployment. - Pitkäaikaistyöttömyyden ennakoijia ja seurauksia. 53 p. (115 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 184 KOKKONEN, MARJA, Emotion regulation and physical health in adulthood: A longitudinal, personality-oriented approach. - Aikuisiän tunteiden säätely ja fyysinen terveys: pitkittäistutkimuksellinen ja persoonallisuuskeskeinen lähestymistapa. 52 p. (137 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 185 MÄNNIKKÖ, KAISA, Adult attachment styles: A Person-oriented approach. - Aikuisten kiintymystyyli. 142 p. Yhteenveto 5 p. 2001.
- 186 KATVALA, SATU, Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. - Where's mother? Mothers and maternal beliefs over generations. 126 p. Summary 3 p. 2001.
- 187 KIISKINEN, ANNA-LIISA, Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. - Environmental administration as promoter of responsible living. 229 p. Summary 8 p. 2001.
- 188 SIMOLA, AHTI, Työterveyshuolto-organisaation toiminta, sen henkilöstön henkinen hyvinvointi ja toiminnan tuloksellisuus. - Functioning of an occupational health service organization and its relationship to the mental well-being of its personnel, client satisfaction, and economic profitability. 192 p. Summary 12 p. 2001.
- 189 VESTERINEN, PIRKKO, Projektiopiskelu- ja oppiminen ammattikorkeakoulussa. - Project-based studying and learning in the polytechnic. 257 p. Summary 5 p. 2001.
- 190 KEMPPAINEN, JAANA, Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. - Childrearing in three generations. 183 p. Summary 3 p. 2001.
- 191 HÖHENTHAL-ANTIN LEONIE, Luvan ottaminen - lkäihmiset teatterin tekijöinä. - Taking permission- Elderly people as theatre makers. 183 p. Summary 5 p. 2001.
- 192 KAKKORI, LEENA, Heideggerin aukeama. Tutkimuksia totuudesta ja taiteesta Martin Heideggerin avaamassa horisontissa. - Heidegger's clearing. Studies on truth and art in the horizon opened by Martin Heidegger. 156 p. Summary 2 p. 2001.
- 193 NÄRHI, VESA, The use of clinical neuropsychological data in learning disability research. - Asiakastyön yhteydessä kerätyn neuropsykologisen aineiston käyttö oppimisvaikeustutkimuksessa. 103 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 194 SUOMI, ASTA, Ammattia etsimässä. Aikuisopiskelijat kertovat sosiaaliohjaajakoulutuksesta ja narratiivisen pätevyyden kehittymisestä. - Searching for professional identity. Adult students' narratives on the education of a social welfare supervisor and the development of narrative competence. 183 p. Summary 2 p. 2002.
- 195 PERKKILÄ, PÄIVI, Opettajien matematiikkauskomukset ja matematiikan oppikirjan merkitys alkuopetuksessa. 212 p. - Teacher's mathematics beliefs and meaning of mathematics textbooks in the first and the second grade in primary school. Summary 2 p. 2002.
- 196 VESTERINEN, MARJA-LIISA, Ammatillinen harjoittelu osana asiantuntijuuden kehittymistä ammattikorkeakoulussa. - Promoting professional expertise by developing practical learning at the polytechnic. 261 p. Summary 5 p. 2002.
- 197 POHJANEN, JORMA, Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. - What's the time. Clock on modern society and in it's sociological theory. 226 p. Summary 3 p. 2002.
- 198 RANTALA, ANJA, Perhekeskeisyys - puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. - Family-centeredness rhetoric or reality? Summary 3 p. 2002.
- 199 VALANNE, EIJA, "Meidän lapsi on arvokas" Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) kunnallisessa erityiskoulussa. - "Our child is precious" - The individual educational plan in the context of the special school. 219 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 200 HOLOPAINEN, LEENA, Development in reading and reading related skills; a follow-up study from pre-school to the fourth grade. 57 p. (138 p.) Yhteenveto 3 p. 2002.
- 201 HEIKKINEN, HANNU, Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. - Drama worlds as learning areas - the serious playfulness as drama education. 164 p. Summary 5 p. 2002.
- 202 HYTÖNEN, TUJJA, Exploring the practice of human resource development as a field of professional expertise. - Henkilöstön

- kehittämistyön asiantuntijuuden rakentumisen. 137 p. (300 p.) Yhteenveto 10 p. 2002.
- 203 RIPATTI, MIKKO, Arvid Järnefeldt kasvatusajattelijana. 246 p. Summary 4 p. 2002.
- 204 VIRMASALO, ILKKA, Perhe, työttömyys ja lama. - Families, unemployment and the economic depression. 121 p. Summary 2 p. 2002.
- 205 WIKGREN, JAN, Diffuse and discrete associations in aversive classical conditioning. - Täsmälliset ja laaja-alaiset ehdollistumat klassisessa aversiivisessä ehdollistumisessa. 40 p. (81 p.) Yhteenveto 2 p. 2002.
- 206 JOKIVUORI, PERTTI, Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön. - Kilpailevia vai täydentäviä? - Commitment to organisation and trade union. Competing or complementary? 132 p. Summary 8 p. 2002.
- 207 GONZÁLEZ VEGA, NARCISO, Factors affecting simulator-training effectiveness. 162 p. Yhteenveto 1 p. 2002.
- 208 SALO, KARI, Teacher Stress as a Longitudinal Process - Opettajien stressiprosessi. 67 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 209 VAUHKONEN, JOUNI, A rhetoric of reduction. Bertrand de Jouvenel's pure theory of politics as persuasion. 156 p. Tiivistelmä 2 p. 2002.
- 210 KONTONIEMI, MARITA, "Milloin sinä otat itseäsi niskasta kiinni?" Opettajien kokemuksia alisuoriutujista. - "When will you pull your socks up?" Teachers' experiences of underachievers. 218 p. Summary 3 p. 2003.
- 211 SAUKKONEN, SAKARI, Koulu ja yksilöllisyys; Jännitteitä, haasteita ja mahdollisuuksia. - School and individuality: Tensions, challenges and possibilities. 125 p. Summary 3 p. 2003.
- 212 VILJAMAA, MARJA-LEENA, Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. - Child and maternity welfare clinics today and tomorrow. Supporting parenthood, family-centered services and peer groups. 141 p. Summary 4 p. 2003.
- 213 REMES, LIISA, Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. - Three discourses in entrepreneurial learning. 204 p. Summary 2 p. 2003.
- 214 KARJALA, KALLE, Neulanreikästä panoraamaksi. Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961-2002 painetuissa oppikirjoissa. - From pinhole to panorama - The culture of Sweden presented in some middle and comprehensive school textbooks printed between 1961 and 2002. 308 p. Summary 2 p. 2003.
- 215 LALLUKKA, KIRSI, Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12-vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. - Childhood age and age in childhood. A study on the sociocultural knowledge of age. 234 p. Summary 2 p. 2003.
- 216 PUUKARI, SAULL, Video Programmes as Learning Tools. Teaching the Gas Laws and Behaviour of Gases in Finnish and Canadian Senior High Schools. 361 p. Yhteenveto 6 p. 2003.
- 217 LOISA, RAIJA-LEENA, The polysemous contemporary concept. The rhetoric of the cultural industry. - Monimerkityksinen nykykäsite. Kulttuuriteollisuuden retoriikka. 244 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 218 HOLOPAINEN, ESKO, Kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja -vaikeudet peruskoulun kolmannella ja yhdeksännellä luokalla. - Strategies for listening and reading comprehension and problematic listening and reading comprehension of the text during the third and ninth grades of primary school. 135 p. Summary 3 p. 2003.
- 219 PENTTINEN, SEPPÖ, Lähtökohdat liikuntaa opettavaksi luokanopettajaksi. Nuoruuden kasvuympäristöt ja opettajankoulutus opettajuuden kehitystekijöinä. - Starting points for a primary school physical education teacher. The growth environment of adolescence and teacher education as developmental factors of teachership. 201 p. Summary 10 p. 2003.
- 220 IKÄHEIMO, HEIKKI, Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto: Tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustus-suhteista. - Recognition, subjectivity and the human life form: studies on Hegel and interpersonal recognition. 191 p. Summary 3 p. 2003.
- 221 ASUNTA, TUULA, Knowledge of environmental issues. Where pupils acquire information and how it affects their attitudes, opinions, and laboratory behaviour - Ympäristöasioita koskeva tieto. Mistä oppilaat saavat informaatiota ja miten se vaikuttaa heidän asenteisiinsa, mielipiteisiinsä ja laboratoriokäyttäytymiseensä. 159 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 222 KUJALA, ERKKI, Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta - The sons of war. 229 p. Summary 2 p. 2003.
- 223 JUSSI KURUNMÄKI & KARI PALOINEN (Hg./eds.) Zeit, Geschichte und Politik. Time, history and politics. *Zum achtzigsten Geburtstag von Reinhart Koselleck*. 310 p. 2003.
- 224 LAITINEN, ARTO, Strong evaluation without sources. On Charles Taylor's philosophical anthropology and cultural moral realism. - Vahvoja arvostuksia ilman lähteitä. Charles Taylorin filosofisesta antropologiasta ja kulturalistisesta moraalirealismista. 358 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 225 GUTTORM, TOMI K. Newborn brain responses measuring feature and change detection and predicting later language development in children with and without familial risk for dyslexia. - Vastasyntyneiden aivovasteet puheäänteiden ja niiden muutosten havaitsemisessa sekä myöhemmän kielen kehityksen ennustamisessa dysleksia-riskilapsilla. 81 p. (161 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.

- 226 NAKARI, MAIJA-LIISA, Työilmapiiri, työntekijöiden hyvinvointi ja muutoksen mahdollisuus - Work climate, employees' well-being and the possibility of change. 255 p. Summary 3 p. 2003.
- 227 METSÄPELTO, RIITTA-LEENA, Individual differences in parenting: The five-factor model of personality as an explanatory framework - Lastenkasvatus ja sen yhteys vanhemman persoonallisuuden piirteisiin. 53 p. (119 p.) Tiivistelmä 3 p. 2003.
- 228 PULKKINEN, OILI, The labyrinth of politics - A conceptual approach to the modes of the political in the scottish enlightenment. 144 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 229 JUUJARVI, PETRI, A three-level analysis of reactive aggression among children. - Lasten aggressiivisiin puolustusreaktioihin vaikuttavien tekijöiden kolmitasoinen analyysi. 39 p. (115 p.) Yhteenveto 2 p. 2003.
- 230 POIKONEN, PIIRJO-LIISA, "Opetussuunnitelma on sitä elämää". Päiväkoti-koulu yhteisö opetussuunnitelman kehittäjänä. - "The curriculum is part of our life". The day-care - primary school community as a curriculum developer. 154 p. Summary 3 p. 2003.
- 231 SOININEN, SUVI, From a 'Necessary Evil' to an art of contingency: Michael Oakeshott's conception of political activity in British postwar political thought. 174 p. Summary 2p. 2003.
- 232 ALARAUDANJOKI, ESA, Nepalese child labourers' life-contexts, cognitive skills and well-being. - Työssäkäyvien nepalilaislasten elämänkonteksti, kognitiiviset taidot ja hyvinvointi. 62 p. (131 p.) Yhteenveto 4 p. 2003.
- 233 LERKKANEN, MARJA-KRISTINA, Learning to read. Reciprocal processes and individual pathways. - Lukemaan oppiminen: vastavuoroiset prosessit ja yksilölliset oppimispolut. 70 p. (155 p.) Yhteenveto 5 p. 2003.
- 234 FRIMAN, MERVI, Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulutuksessa. - The ethics of a professional expert in the context of polytechnics. 199 p. 2004.
- 235 MERONEN, AULI, Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät. - Individual differences in sign language abilities. 110 p. Summary 5 p. 2004.
- 236 TIILIKKALA, LIISA, Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. - From master to tutor. Change and continuity in Finnish vocational teacherhood. 281 p. Summary 3 p. 2004.
- 237 ARO, MIKKO, Learning to read: The effect of orthography. - Kirjoitusjärjestelmän vaikutus lukemaan oppimiseen. 44 p. (122 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 238 LAAKSO, ERKKI, Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentiaali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa. - Encountering drama experiences. The learning potential of process drama in the light of student teachers' experiences. 230 p. Summary 7 p. 2004.
- 239 PERÄLÄ-LITTUNEN, SATU, Cultural images of a good mother and a good father in three generations. - Kulttuuriset mielikuvat hyvästä äidistä ja hyvästä isästä kolmessa sukupolvessa. 234 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 240 RINNE-KOISTINEN, EVA-MARITA, Perceptions of health: Water and sanitation problems in rural and urban communities in Nigeria. 129 p. (198 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 241 PALMROTH, AINO, Käännösten kautta kollektiiviin. Tuuliosuuskunnat toimijaverkkoina. - From translation to collective. Wind turbine cooperatives as actor networks. 177 p. Summary 7 p. 2004.
- 242 VIERIKKO, ELINA, Genetic and environmental effects on aggression. - Geneettiset ja ympäristötekijät aggressiivisuudessa. 46 p. (108 p.) Tiivistelmä 3 p. 2004.
- 243 NÄRHI, KATI, The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work. - Ekososiaalinen viitekehys ja haasteet sosiaalityön asiantuntijuudelle. 106 p. (236 p.) Yhteenveto 7 p. 2004.
- 244 URSIN, JANI, Characteristics of Finnish medical and engineering research group work. - Tutkimusryhmätyöskentelyn piirteet lääke- ja teknisissä tieteissä. 202 p. Yhteenveto 9 p. 2004.
- 245 TREUTHARDT, LEENA, Tulostehokkuuden yhteiskunnallisuus Jyväskylän yliopistossa. Tarkastelunäkökulmina muoti ja seurustelu. - The management by results a fashion and social interaction at the University of Jyväskylä. 228 p. Summary 3 p. 2004.
- 246 MATTHIES, JÜRGEN, Umweltpädagogik in der Postmoderne. Eine philosophische Studie über die Krise des Subjekts im umweltpädagogischen Diskurs. - Ympäristökasvatus postmodernissa. Filosofinen tutkimus subjektin kriisistä ympäristökasvatuksen diskurssissa. 400 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 247 LAITILA, AARNO, Dimensions of expertise in family therapeutic process. - Asiantuntijuuden ulottuvuuksia perheterapeuttisessa prosessissa. 54 p. (106 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 248 LAAMANEN (ASTIKAINEN), PIIA, Pre-attentive detection of changes in serially presented stimuli in rabbits and humans. - Muutoksen esitietoinen havaitseminen sarjallisesti esitetyissä ärsykkeissä kaneilla ja ihmisillä. 35 p. (54 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 249 JUUSENAHO, RIITTA, Peruskoulun rehtoreiden johtamisen eroja. Sukupuolinen näkökulma. - Differences in comprehensive school leadership and management. A gender-based approach. 176p. Summary 3 p. 2004.

- 250 VAARAKALLIO, TUULA, "Rotten to the Core". Variations of French nationalist anti-system rhetoric. - "Systeemi on mätä". Ranskalaisien nationalistien järjestelmän vastainen retoriikka. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 251 KUUSINEN, PATRIK, Pitkäaikainen kipu ja depressio. Yhteyttä säätelevät tekijät. - Chronic pain and depression: psychosocial determinants regulating the relationship. 139 p. Summary 8 p. 2004.
- 252 HÄNNIKÄINEN-UUTELA, ANNA-LIISA, Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. - Rooted again. Community education in the rehabilitation of substance addicts. 286 p. Summary 3 p. 2004.
- 253 PALONIEMI, SUSANNA, Ikä, kokemus ja osaaminen työelämässä. Työntekijöiden käsityksiä iän ja kokemuksen merkityksestä ammatillisessa osaamisessa ja sen kehittämisessä. - Age, experience and competence in working life. Employees' conceptions of the the meaning and experience in professional competence and its development. 184 p. Summary 5 p. 2004.
- 254 RUIZ CEREZO, MONTSE, Anger and Optimal Performance in Karate. An Application of the IZOF Model. 55 p. (130 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 255 LADONLAHTI, TARJA, Haasteita palvelujärjestelmälle. Kehitysvammaiseksi luokiteltu henkilö psykiatrisessa sairaalassa. - Challenges for the human service system. Living in a psychiatric hospital under the label of mental retardation. 176 p. Summary 3 p. 2004.
- 256 KOVANEN PÄIVI, Oppiminen ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjauksessa. - Learning and expertise in early childhood education. A pilot work in using VARSU with children with special needs. 175 p. Summary 2 p. 2004.
- 257 VILMI, VEIKKO, Turvallinen koulu. Suomalaisien näkemyksiä koulutuspalvelujen kansallisesta ja kunnallisesta priorisoinnista. - Secure education. Finnish views on the national and municipal priorities of Finland's education services. 134 p. Summary 5 p. 2005.
- 258 ANTTILA, TIMO, Reduced working hours. Reshaping the duration, timing and tempo of work. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 2005.
- 259 UGASTE, AINO, The child's play world at home and the mother's role in the play. 207 p. Tiivistelmä 5 p. 2005.
- 260 KURRI, KATJA, The invisible moral order: Agency, accountability and responsibility in therapy talk. 38 p. (103 p.). Tiivistelmä 1 p. 2005.
- 261 COLLIN, KAIJA, Experience and shared practice - Design engineers' learning at work. - Suunnitteluinsinöörien työssä oppiminen - kokemuksellisuutta ja jaettuja käytäntöjä. 124 p. (211 p.). Yhteenveto 6 p. 2005.
- 262 KURKI, EIJA, Näkyvä ja näkymätön. Nainen Suomen helluntailiikkeen kentällä. - Visible and invisible. Women in the Finnish pentecostal movement. 180 p. Summary 2 p. 2005.
- 263 HEIMONEN, SIRKKALIISA, Työikäisenä Alzheimerin tautiin sairastuneiden ja heidän puolisoitensa kokemukset sairauden alkuvaiheessa. - Experiences of persons with early onset Alzheimer's disease and their spouses in the early stage of the disease. 138 p. Summary 3 p. 2005.
- 264 PIIRÖINEN, HANNU, Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. - Uncertainty, change and professional tensions. The Finnish social work in the 1990s in the light of social workers' representations. 207 p. Summary 2 p. 2005.
- 265 MÄKINEN, JARMO, Säätiö ja maakunta. Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot. - Foundation and region: Fields and networks of the system of the regional funds. 235 p. Summary 3 p. 2005.
- 266 PETRELIUS, PÄIVI, Sukupuoli ja subjektiivinen sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. - Gender and subjectivity in social work - interpreting women workers' memories. 67 p. (175 p.) 2005.
- 267 HOKKANEN, TIINA, Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksesta. - As a mother and a father after divorce. Joint custody parenthood as an everyday life experience. 201 p. Summary 8 p. 2005.
- 268 HANNU SIRKKILÄ, Elättäjyyttä vai erotiikkaa. Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa? - Breadwinner or eroticism. How Finnish men legitimize their partnerships with Thai women. 252 p. Summary 4 p. 2005.
- 269 PENTTINEN, LEENA, Gradupuhetta tutkielmaseminaarissa. - Thesis discourse in an undergraduate research seminar. 176 p. Summary 8 p. 2005.
- 270 KARVONEN, PIRKKO, Päiväkotilasten lukuleikit. Lukutaidon ja lukemistietoisuuden kehittyminen interventiotutkimuksessa- Reading Games for Children in Daycare Centers. The Development of Reading Ability and Reading Awareness in an Intervention Study . 179 p. Summary 3 p. 2005.
- 271 KOSONEN, PEKKA A., Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehitysehdot ja opiskelijavalinta. - Conditions of expertise development in nursing and and social care, and criteria for student selection. 276 p. Summary 3 p. 2005.

- 272 NIIRANEN-LINKAMA, PÄIVI, Sosiaalisen transformaatio sosiaalialan asiantuntijuu-
den diskurssissa. - Transformation of
the social in the discourse of social work
expertise. 200 p. Summary 3 p. 2005.
- 273 KALLA, OUTI, Characteristics, course and
outcome in first-episode psychosis.
A cross-cultural comparison of Finnish
and Spanish patient groups. - Ensiker-
talaisten psykoosipotilaiden psyykkis-
sosiaaliset ominaisuudet, sairaudenkulku
ja ennuste. Suomalaisten ja espanjalaisten
potilasryhmien vertailu. 75 p. (147 p.)
Tiivistelmä 4 p. 2005.
- 274 LEHTOMÄKI, ELINA, Pois oppimisyhteiskun-
nan marginaalista? Koulutuksen merkitys
vuosina 1960-1990 opiskelleiden lapsuu-
destaan kuurojen ja huonokuuloisten
aikuisten elämäkukulussa. - Out from the
margins of the learning society? The
meaning of education in the life course of
adults who studied during the years 1960-
1990 and were deaf or hard-of-hearing
from childhood. 151 p. Summary 5 p. 2005.
- 275 KINNUNEN, MARJA-LIISA, Allostatic load in
relation to psychosocial stressors and
health. - Allostaattinen kuorma ja sen suhde
psykososiaalisiin stressitekijöihin ja
terveyteen. 59 p. (102 p.) Tiivistelmä 3 p.
2005.
- 276 UOTINEN, VIRPI, I'm as old as I feel. Subjective
age in Finnish adults. - Olen sen ikäinen
kuin tunnen olevani. Suomalaisten aikuis-
ten subjektiivinen ikä. 64 p. (124 p.)
Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 277 SALOKOSKI, TARJA, Tietokonepelit ja niiden
pelaaminen. - Electronic games: content and
playing activity. 116 p. Summary 5 p. 2005.
- 278 HIIHNALA, KAUKO, Laskutehtävien suoritta-
misesta käsitteiden ymmärtämiseen. Perus-
koululaisen matemaattisen ajattelun
kehittyminen aritmetiikasta algebraan
siirryttäessä. - Transition from the
performing of arithmetic tasks to the
understanding of concepts. The
development of pupils' mathematical
thinking when shifting from arithmetic to
algebra in comprehensive school. 169 p.
Summary 3 p. 2005.
- 279 WALLIN, RISTO, Yhdistyneet kansakunnat
organisaationa. Tutkimus käsitteellisestä
muutoksesta maailmanjärjestön organi-
soinnin periaatteissa - From the league to
UN. The move to an organizational
vocabulary of international relations. 172 p.
Summary 2 p. 2005.
- 280 VALLEALA, ULLA MAIJA, Yhteinen ymmär-
täminen koulutuksessa ja työssä. Kontekstin
merkitys ymmärtämisessä opiskelijaryh-
män ja työtiimin keskusteluissa. - Shared
understanding in education and work.
Context of understanding in student group
and work team discussions. 236 p. Summary
7 p. 2006.
- 281 RASINEN, TUUJA, Näkökulmia vieraskieliseen
perusopetukseen. Koulun kehittämishank-
keesta koulun toimintakulttuuriksi.
- Perspectives on content and language
integrated learning. The impact of a
development project on a school's
activities. 204 . Summary 6 p. 2006.
- 282 VIHOLAINEN, HELENA, Suvussa esiintyvän
lukemisen vaikeusriskin yhteys motoriseen ja
kielelliseen kehitykseen. Tallaako lapsi
kielensä päälle? - Early motor and language
development in children at risk for familial
dyslexia. 50 p. (94 p.) Summary 2 p. 2006.
- 283 KIILLI, JOHANNA, Lasten osallistumisen
voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistu-
misesta. - Resources for children's
participation. 226 p. Summary 3 p. 2006.
- 284 LEPPÄMÄKI, LAURA, Tekijänoikeuden oikeut-
taminen. - The justification of copyright.
125 p. Summary 2 p. 2006.
- 285 SANAKSENAHO, SANNA, Eriarvoisuus ja
luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa.
Bourdieuilainen näkökulma. - Inequality and
trust in Finland at the turn of the 21st
century: Bourdieuan approach.
150 p. Summary 3 p. 2006.
- 286 VALKONEN, LEENA, Millainen on hyvä äiti tai
isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten
vanhemmuuskäsitykset. - What is a good
father or good mother like? Fifth and sixth
graders' conceptions of parenthood. 126 p.
Summary 5 p. 2006.
- 287 MARTIKAINEN, LIISA, Suomalaisten nuorten
aikuisten elämään tyytyväisyyden monet
kasvot. - The many faces of life satisfaction
among Finnish young adults. 141 p.
Summary 3 p. 2006.
- 288 HAMARUS, PÄIVI, Koulukiusaaminen ilmiönä.
Yläkoulun oppilaiden kokemuksia
kiusaamisesta. - School bullying as a
phenomenon. Some experiences of Finnish
lower secondary school pupils. 265 p.
Summary 6 p. 2006.
- 289 LEPPÄNEN, ULLA, Development of literacy in
kindergarten and primary school.
Tiivistelmä 2 p. 49 p. (145 p.) 2006.
- 290 KORVELA, PAUL-ERIK, The Machiavellian
reformation. An essay in political theory.
171 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 291 METSOMÄKI, MARJO, "Suu on syömistä
varten". Lasten ja aikuisten kohtaamisia
ryhmäperhepäiväkodin ruokailutilanteissa.
- Encounters between children and adults
in group family day care dining situations.
251 p. Summary 3 p. 2006.
- 292 LATVALA, JUHA-MATTI, Digitaalisen kommuni-
kaatiosovelluksen kehittäminen kodin ja
koulun vuorovaikutuksen edistämiseksi.
- Development of a digital communication
system to facilitate interaction between home
and school. 158 p. Summary 7 p. 2006.

- 293 PITKÄNEN, TUULI, Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. - Alkoholien juomiskäyttäytyminen ja sen ennustaminen. 103 p. (169 p.) Tiivistelmä 6 p. 2006.
- 294 LINNILÄ, MAIJA-LIISA, Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. - From school readiness to readiness of school - Exceptional school starting in the light of school attainment, official report and family experience. 321 p. Summary 3 p. 2006.
- 295 LEINONEN, ANU, Vanhusneuvoston funktioita jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaisten kuntien vanhusneuvostoista. - Tracing functions of older people's councils. A study on older people's councils in rural municipalities. 245 p. Summary 3 p. 2006.
- 296 KAUPPINEN, MARKO, Canon vs. charisma. "Maoism" as an ideological construction. - Kaanon vs. karisma. "Maoismi" ideologisenä konstruktiona. 119 p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 297 VEHKAKOSKI, TANJA, Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmistien puheissa ja teksteissä. - Stigmatized childhood? Constructing disability in professional talk and texts. 83 p. (185 p.) Summary 4 p. 2006.
- 298 LEPPÄÄHO, HENRY, Matemaattisen ongelman ratkaisutaidon opettaminen peruskoulussa. Ongelmanratkaisukurssin kehittäminen ja arviointi. - Teaching mathematical problem solving skill in the Finnish comprehensive school. Designing and assessment of a problem solving course. 343 p. Summary 4 p. 2007.
- 299 KUVAJA, KRISTIIINA, Living the Urban Challenge. Sustainable development and social sustainability in two southern megacities. 130 p. (241 p.) Yhteenveto 4 p. 2007.
- 300 POHJOLA, PASI, Technical artefacts. An ontological investigation of technology. 150 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 301 KAUKUA, JARI, Avicenna on subjectivity. A philosophical study. 161 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 302 KUPILA, PÄIVI, "Minäkö asiantuntija?". Varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja identiteetin rakentuminen. - "Me, an expert?" Constructing the meaning perspective and identity of an expert in the field of early childhood education. 190 p. Summary 4 p. 2007.
- 303 SILVENNOINEN, PIIA, Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena. - Age, identity and career counselling. The ageing, long-term unemployed as a challenge to learning society. 229 p. Summary 4 p. 2007.
- 304 REINIKAINEN, MARJO-RIITTA, Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit: Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. - Gendered and oppressive discourses of disability: Social-discursive perspective on disability. 81 p. (148 p.) Summary 4 p. 2007.
- 305 MÄÄTTÄ, JUKKA, Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla. - The impact of military service on the career and study paths of young women and men. 141 p. Summary 4 p. 2007.
- 306 PYYKKÖNEN, MIIKKA, Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. - Organizing diasporas. Ethnicity, citizenship, integration, and government in immigrant associations. 140 p. (279 p.) Summary 2 p. 2007.
- 307 RASKU, MINNA, On the border of east and west. Greek geopolitical narratives. - Idän ja lännen rajalla. Narratiiveja kreikkalaisesta geopolitiikasta. 169 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 308 LAPIOLAHTI, RAIMO, Koulutuksen arviointi kunnallisen koulutuksen järjestäjän tehtävänä. Paikallisen arvioinnin toteutumisedellytysten arviointia erään kuntaorganisaation näkökulmasta. - The evaluation of schooling as a task of the communal maintainer of schooling - what are the presuppositions of the execution of evaluation in one specific communal organization. 190 p. Summary 7 p. 2007.
- 309 NATALE, KATJA, Parents' Causal Attributions Concerning Their Children's Academic Achievement. - Vanhempien lastensa koulumenestystä koskevat kausaaliattribuutit. 54 p. (154 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 310 VAHTERA, SIRPA, Optimistit opintiellä. Opinnoissaan menestyvien nuorten hyvinvointi lukiosta jatko-opintoihin. - The well-being of optimistic, well-performing high school students from high school to university. 111 p. Summary 2 p. 2007.
- 311 KOIVISTO, PÄIVI, "Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa". Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. - "Individual attention in everyday situations". Developing the operational culture of a day-care centre to strengthen children's self-esteem. 202 p. Summary 4 p. 2007.
- 312 LAHIKAINEN, JOHANNA, "You look delicious" - Food, eating, and hunger in Margaret Atwood's novels. 277 p. Yhteenveto 2 p. 2007.
- 313 LINNAVUORI, HANNARIIKKA, Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. - Children's experiences of dual residence. 202 p. Summary 8 p. 2007.
- 314 PARVIAINEN, TIINA, Cortical correlates of language perception. Neuromagnetic studies in adults and children. - Kielen käsittely aivoissa. Neuromagneettisia tutkimuksia aikuisilla ja lapsilla. 128 p. (206 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.

- 315 KARA, HANNELE, *Ermutige mich Deutsch zu sprechen. Portfolio als evaluationsform von mündlichen leistung.* - "Rohkaise minua puhumaan saksaa" - kielisalkku suullisen kielitaidon arviointivälineenä. 108 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 316 MÄKELÄ, AARNE, *Mitä rehtorit todella tekevät. Etnografinen tapaustutkimus johtamisesta ja rehtorin tehtävistä peruskoulussa.* - What principals really do. An ethnographic case study on leadership and on principal's tasks in comprehensive school. 266 p. Summary 5 p. 2007.
- 317 PUOLAKANAHO, ANNE, *Early prediction of reading - Phonological awareness and related language and cognitive skills in children with a familial risk for dyslexia.* - Lukemistaitojen varhainen ennustaminen. Fonologinen tietoisuus, kielelliset ja kognitiiviset taidot lapsilla joiden suvussa esiintyy dysleksiaa. 61 p. (155 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 318 HOFFMAN, DAVID M., *The career potential of migrant scholars in Finnish higher education. Emerging perspectives and dynamics.* - Akateemisten siirtolaisten uramahdollisuudet suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä: dynamiikkaa ja uusia näkökulmia. 153 p. (282 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 319 FADJUKOFF, PÄIVI, *Identity formation in adulthood.* - Identiteetin muotoutuminen aikuisiässä. 71 p. (168 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.
- 320 MÄKIKANGAS, ANNE, *Personality, well-being and job resources: From negative paradigm towards positive psychology.* - Persoonallisuus, hyvinvointi ja työn voimavarat: Kohti positiivista psykologiaa. 66 p. (148 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 321 JOKISAARI, MARKKU, *Attainment and reflection: The role of social capital and regrets in developmental regulation.* - Sosiaalisen pääoman ja toteutumattomien tavoitteiden merkitys kehityksen säätelyssä. 61 p. (102 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 322 HÄMÄLÄINEN, JARMO, *Processing of sound rise time in children and adults with and without reading problems.* - Äänten nousuaikojen prosessointi lapsilla ja aikuisilla, joilla on dysleksia ja lapsilla ja aikuisilla, joilla ei ole dysleksiaa. 48 p. (95 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 323 KANERVIO, PEKKA, *Crisis and renewal in one Finnish private school.* - Kriisi ja uudistuminen yhdessä suomalaisessa yksityiskoulussa. 217 p. Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 324 MÄÄTTÄ, SAMI, *Achievement strategies in adolescence and young adulthood.* - Nuorten ajattelu- ja toimintastrategia. 45 p. (120 p.) Tiivistelmä 3 p. 2007.
- 325 TORPPA MINNA, *Pathways to reading acquisition: Effects of early skills, learning environment and familial risk for dyslexia.* - Yksilöllisiä kehityspolkuja kohti lukemisen taitoa: Varhaisten taitojen, oppimisympäristön ja sukuriskin vaikutukset. 53 p. (135 p.) 2007.
- 326 KANKAINEN, TOMI, *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus.* - Voluntary associations, institutions and trust. 158 p. Summary 7 p. 2007.
- 327 PIRNES, ESA, *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna.* - Meaningful culture and cultural policy. A broad concept of culture as a basis for cultural policy. 294 p. Summary 2 p. 2008.
- 328 NIEMI, PETTERI, *Mieli, maailma ja referenssi. John McDowellin mielenfilosofian ja semantiikan kriittinen tarkastelu ja ontologinen täydennys.* - Mind, world and reference: A critical examination and ontological supplement of John McDowell's philosophy of mind and semantics. 283 p. Summary 4 p. 2008.
- 329 GRANBOM-HERRANEN, LIISA, *Sananlaskut kasvatuspuheessa - perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota? - Proverbs in pedagogical discourse - tradition, upbringing, indoctrination?* 324 p. Summary 8 p. 2008.
- 330 KYKYRI, VIRPI-LIISA, *Helping clients to help themselves. A discursive perspective to process consulting practices in multi-party settings.* - Autetaan asiakasta auttamaan itse itseään. Diskursiivinen näkökulma prosessikonsultoinnin käytäntöihin ryhmätilanteissa. 75 p. (153 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 331 KIURU, NOONA, *The role of adolescents' peer groups in the school context.* - Nuortentoveriryhmien rooli kouluympäristössä. 77 p. (192 p.) Tiivistelmä 3 p. 2008.
- 332 PARTANEN, TERHI, *Interaction and therapeutic interventions in treatment groups for intimately violent men.* 46 p. (104 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 333 RAITTILA, RAIJA, *Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen.* - Making a visit. Encounters between children and an urban environment. 179 p. Summary 3 p. 2008.
- 334 SUME, HELENA, *Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun.* - Turbulent life of the family. Way to school of a child with cochlear implant. 208 p. Summary 6 p. 2008.
- 335 KOTIRANTA, TUUJA, *Aktivoinnin paradoksit.* - The paradoxes of activation. 217 p. Summary 3 p. 2008.
- 336 RUOPPILA, ISTO, HUUHTANEN, PEKKA, SEITSAMO, JORMA AND ILMARINEN, JUHANI, *Age-related changes of the work ability construct and its relation to cognitive functioning in the older worker: A 16-year follow-up study.* 97 p. 2008.
- 337 TIKKANEN, PIRJO, *"Helpompaa ja hausempaa kuin luulin". Matematiikka suomalaisten ja unkarilaisten perusopetuksen neljäsluokkalaisten kokemana.* - "Easier and more fun that

- I thought". Mathematics experienced by fourth-graders in Finnish and Hungarian comprehensive schools. 309 p. Summary 3 p. 2008.
- 338 KAUPPINEN, ILKKA, Tiedon omistaminen on valtaa – Globalisoituvan patenttijärjestelmän poliittinen moraalilaitous ja globaali kapitalismi. – *Owning* knowledge is power. Political moral economy of the globalizing patent system and global capitalism. 269 p. Summary 5 p. 2008.
- 339 KUJALA, MARIA, Muukalaisena omassa maassa. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa? – A stranger in one's own land. How to grow in interaction conflicts? 174 p. Summary 7 p. 2008.
- 340 KOPONEN, TUIRE, Calculation and Language: Diagnostic and intervention studies. – Laskutaito ja kieli: Diagnostinen ja kuntoutustutkimus. 49 p. (120 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 341 HAUTALA, PÄIVI-MARIA, Lupa tulla näkyväksi. Kuvataideterapeuttinen toiminta kouluissa. – Permission to be seen. Art therapeutic activities in schools. 202 p. 2008.
- 342 SIPARI, SALLA, Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. – Habilitative everyday life to support the child. Construction of the collaboration of education and rehabilitation in experts discussions. 177 p. Summary 4 p. 2008.
- 343 LEHTONEN, PÄIVI HANNELE, Voimauttava video. Asiakslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. – Empowering video. A work orientation formed by client-focus, positivity and video image as a method for family work. 257 p. Summary 3 p. 2008.
- 344 RUOHOMÄKI, JYRKI, "Could Do Better". Academic Interventions in Northern Ireland Unionism. – "Could Do Better" Akateemiset interventiot Pohjois-Irlannin unionismiin. 238 p. Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 345 SALMI, PAULA, Nimeäminen ja lukemisvaikeus. Kehityksen ja kuntoutuksen näkökulma. – Naming and dyslexia: Developmental and training perspectives. 169 p. Summary 2 p. 2008.
- 346 RANTANEN, JOHANNA, Work-family interface and psychological well-being: A personality and longitudinal perspective. – Työn ja perheen vuorovaikutuksen yhteys psyykkiseen hyvinvointiin sekä persoonallisuuteen pitkittäistutkimuksen näkökulmasta 86 p. (146 p.) Yhteenveto 6 p. 2008.
- 347 PIIPPO, JUKKA, Trust, Autonomy and Safety at Integrated Network- and Family-oriented mode for co-operation. A Qualitative Study. 70 p. (100 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 348 HÄTINEN, MARJA, Treating job burnout in employee rehabilitation: Changes in symptoms, antecedents, and consequences. – Työuupumuksen hoito työikäisten kuntoutuksessa: muutokset työuupumuksen oireissa, ennakoijissa ja seurauksissa. 85 p. (152 p.) Tiivistelmä 4 p. 2008.
- 349 PRICE, GAVIN, Numerical magnitude representation in developmental dyscalculia: Behavioural and brain imaging studies. 139 p. 2008.
- 350 RAUTIAINEN, MATTI, Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulu-kulttuuriin yhteisöllisyydestä. – Who does school belong to? Subject teacher students' conceptions of community in school culture. 180 p. Summary 4 p. 2008.
- 351 UOTINEN, SANNA, Vanhempien ja lasten toimijuuteen konduktiivisessa kasvatuksessa. – Into the agency of a parent and a child in conductive education. 192 p. Summary 3 p. 2008.
- 352 AHONEN, HELENA, Rehtoreiden kertoma johtajuus ja johtajaidentiteetti. – Leadership and leader identity as narrated by headmasters. 193 p. 2008.
- 353 MOISIO, OLLI-PEKKA, Essays on radical educational philosophy. 151 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 354 LINDQVIST, RAIIJA, Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. – Encountering partner violence with rural social work. 256 p. 2009.
- 355 TAMMELIN, MIA, Working time and family time. Experiences of the work and family interface among dual-earning couples in Finland. – Työaika ja perheen aika: kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta Suomessa. 159 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 356 RINNE, PÄIVI, Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perustelut, tavoitteet ja toimintatavat Sosiaaliturva-lehden kirjoituksissa 1990-luvulla. – On the way to the change. 221 p. Summary 2 p. 2009.
- 357 VALTONEN, RIITTA, Kehityksen ja oppimisen ongelmien varhainen tunnistaminen Lene-arvioinnin avulla. Kehityksen ongelmien päällekkäisyys ja jatkuvuus 4–6-vuotiailla sekä ongelmien yhteys koulusuoriutumiseen. – Lene-assessment and early identification of developmental and learning problems. Co-occurrence and continuity of developmental problems from age 4 to age 6 and relation to school performance. 73 p. (107 p.) Summary 2 p. 2009.
- 358 SUHONEN, KATRI, Mitä hiljainen tieto on hengellisessä työssä? Kokemuksellinen näkökulma hiljaisen tiedon ilmenemiseen, siirrettävyyteen ja siirrettävyyden merkitykseen ikääntyneiden diakoniatyöntekijöiden ja pappien työssä. – What is tacit knowledge in spiritual work? An experiential approach to the manifestation, significance and distribution of tacit knowledge in the work of aged church deacons and ministers. 181 p. Summary 6 p. 2009.

- 359 JUMPPANEN, AAPO, United with the United States - George Bush's foreign policy towards Europe 1989-1993. 177 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 360 HUEMER, SINI, Training reading skills. Towards fluency. - Lukemistaitojen harjoittaminen. Tavoitteena sujuvuus. 85 p. (188 p.) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 361 ESKELINEN, TEPPO, Putting global poverty in context. A philosophical essay on power, justice and economy. 221 p. Yhteenveto 1 p. 2009.
- 362 TAIPALE, SAKARI, Transformative technologies, spatial changes: Essays on mobile phones and the internet. 97 p. (184 p.) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 363 KORKALAINEN, PAULA, Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristöissä. - From a feeling of insufficiency to a new sense of expertise. Developing professional knowledge and skills in the operational environments for special needs childhood education and care. 303 p. Summary 4 p. 2009.
- 364 SEPPÄLÄ-PÄNKÄLÄINEN, TARJA, Oppijoiden moninaisuuden kohtaaminen suomalaisessa lähikoulussa. Etnografia kouluyhteisön aikuisten yhdessä oppimisen haasteista ja mahdollisuuksista. - Confronting the Diversity of Learners in a Finnish Neighbourhood School. An Ethnographic Study of the Challenges and Opportunities of Adults Learning Together in a School community. 256 p. Summary 4 p. 2009.
- 365 SEVÓN, EIJA, Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. - Äidin vastuu ja muuttuvat perhesuhteet äitiyden alussa. 117 p. (200 p.) Yhteenveto 5 p. 2009.
- 366 HUTTUNEN-SCOTT, TIINA, Auditory duration discrimination in children with reading disorder, attention deficit or both. - Kuulonvarainen keston erottelu lapsilla, joilla on lukemisvaikeus, tarkkaavaisuuden ongelma tai molemmat. 68 p. (112 p.) Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 367 NEUVONEN-RAUHALA, MARJA-LIISA, Työelämälähtöisyyden määrittäminen ja käyttäminen ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilussa. - Defining and applying working-life orientation in the polytechnic postgraduate experiment. 163 p. Summary 7 p. 2009.
- 368 NYMAN, TARJA, Nuoren vieraan kielen opettajan pedagogisen ajattelun ja ammatillisen asiantuntijuuden kehittyminen. - The development of pedagogical thinking and professional expertise of newly qualified language teachers. 121 p. (201 p.) Summary 4 p. 2009.
- 369 PUUTIO, RISTO, Hidden agendas. Situational tasks, discursive strategies and institutional practices in process consultation. 83 p. (147 p.) Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 370 TOIVANEN, JUHANA, Animal consciousness. Peter Olivi on cognitive functions of the sensitive soul. 369 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 371 NOKIA, MIRIAM, The role of the hippocampal theta activity in classical eyeblink conditioning in rabbits. - Hippokampuksen theta-aktiivisuuden rooli klassisessa silmäniskuehdollistamisessa kaneilla. 41 p. (80 p.) Yhteenveto 2 p. 2009.
- 372 LÄHTEENMÄKI, VILI, Essays on early modern conceptions of consciousness: Descartes, Cudworth, and Locke. 160 p. 2009.
- 373 BJÖRK, KAJ, What explains development. Development strategy for low human development index countries. 212 p. Yhteenveto 1 p. 2009.
- 374 PUUPPONEN, ANTTI, Maaseutuuyrittäjyys, verkostot ja paikallisuus. Tapaustutkimus pienimuotoisen elintarviketuotannon kestävyyydestä Keski-Suomessa. - Rural entrepreneurship, networks and locality. A case study of the sustainability of small-scale food production in Central Finland. 100 p. (191 p.) Summary 3 p. 2009.
- 375 HALTTUNEN, LEENA, Päivähoitotyö ja johtajuus hajautetussa organisaatiossa. - Day care work and leadership in a distributed organization. 181 p. Summary 4 p. 2009.
- 376 KAIDESOJA, TUUKKA, Studies on ontological and methodological foundations of critical realism in the social sciences. 65 p. (187 p.) Yhteenveto 9 p. 2009.
- 377 SIPPOLA, MARKKU, A low road to investment and labour management? The labour process at Nordic subsidiaries in the Baltic States. 272 p. Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 378 SANTALA, OLLI-PEKKA, Expertise in using the Rorschach comprehensive system in personality assessment. 150 p. Tiivistelmä 1 p. 2009.
- 379 HARJUNEN, HANNELE, Women and fat: Approaches to the social study of fatness. - Naiset ja lihavuus: näkökulmia lihavuuden yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen 87 p. (419 p.) Tiivistelmä 4 p. 2009.
- 380 KETTUNEN, LIISA, Kyllä vai ei. Peruskoulun sukupuolikasvatuksen oppimateriaalin kehittämistyö ja arviointi. - Yes or no? The development and evaluation of teaching material for sex education in the Finnish comprehensive school. 266 p. Summary 3 p. 2010.
- 381 FROM, KRISTINE, "Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa". Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristöissään. - To be a child just as the others in the peer group. A substantive theory of activity-

- based participation of the child with special educational needs. 174 p. Summary 4 p. 2010.
- 382 MYKKÄNEN, JOHANNA, Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. - Becoming a father – types of narrative, emotions and agency. 166 p. Summary 5 p. 2010.
- 383 RAASUMAA, VESA, Perusopetuksen rehtori opettajien osaamisen johtajana. - Knowledge management functions of a principal in basic education. 349 p. Summary 5 p. 2010.
- 384 SISÄINEN, LAURI, Foucault's voices: Toward the political genealogy of the auditory-sonorous. - Foucault'n äänet. Kohti auditoris-sonoorista poliittista genealogiaa. 207 p. Tiivistelmä 2 p. 2010.
- 385 PULLI, TUULA, Totta ja unta. Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. - The Real and the Illusory. Drama as a means of community-based rehabilitation and experience for persons with severe learning and speech disabilities. 281 p. Summary 7 p. 2010.
- 386 SISKONEN, TIINA, Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen. - Specific language impairments and learning to read. 205 p. Summary 3 p. 2010.
- 387 LYYRA, PESSI, Higher-order theories of consciousness: An appraisal and application. - Korkeamman kertaluvun tietoisusteoria: arvio ja käyttöehdotus. 163 p. Yhteenveto 5 p. 2010.
- 388 KARJALAINEN, MERJA, Ammatillaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. - Professionals' conceptions of mentoring at work. 175 p. Summary 7 p. 2010.
- 389 GEMECHU, DEREJE TEREFE, The implementation of a multilingual education policy in Ethiopia: The case of Afaan Oromoo in primary schools of Oromia Regional State. 266 p. 2010.
- 390 KOIVULA, MERJA, Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. - Children's sense of community and collaborative learning in a day care centre. 189 p. Summary 3 p. 2010.
- 391 NIEMI, MINNA, Moraalijärjestystä tuottamassa. Tutkimus poliisityöstä lasten parissa. - Producing moral order. A Study on police work with children. 190 p. Summary 3 p. 2010.
- 392 ALEMAYEHU TEKLEMARIAM HAYE, Effects of intervention on psychosocial functioning of hearing and hard of hearing children in selected primary schools of Addis Ababa, Ethiopia. 195 p. Executive summary 4 p. 2010.
- 393 KASKIHARJU, EIJA, Koteja ja kodinomaisuutta. Tutkimus vanhenemisen paikoista valtiopäiväpuheissa 1950 - 2005. - Homes and homelikeness. A study on places for ageing in parliamentary speeches from 1950 to 2005. 244 p. Summary 5 p. 2010.
- 394 MAHLAKAARTO, SALME, Subjektiksi työssä - Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. - Becoming a subject at work - Constructing identity within a program of empowerment. 95 p. (198 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 395 TAPIO, TARJA, "Meilä on kaikilla samanlaiset tarinat". Tarinankerrontatutkimus tornionlaaksolaisuudesta vanhimpien aapulaisten arjessa ja tulevaisuudessa. - "We all have the same stories". A storytelling case study of Torne Valley -ness in the everyday life and future of elderly Aapua residents. 261 p. Summary 6 p. 2010.
- 396 RAUTAINEN, EIJA-LIISA, Co-construction and collaboration in couple therapy for depression. - Yhteistoiminnallisuus masennuksen pariterapiassa. 56 p. (122 p.) Yhteenveto 3 p. 2010.
- 397 AALTONEN, TERHI, "Taiteilija ei vanhene". Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. - "An artist doesn't get old". An interview-based study of painters' experiences of ageing in the world. 216 p. Summary 5 p. 2010.
- 398 SAVOLAINEN, KAISA, Education as a means to world peace: The case of the 1974 UNESCO recommendation. - Kasvatus maailmanrauhan välineenä: Tapaustutkimus UNESCON 1974 hyväksymästä suosituksesta. 262 p. Yhteenveto 12 p. 2010.
- 399 HEMMINKI, ARJA, Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä. Suomalainen eropuhe pohjalaisten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. - Narratives on divorce and ending of a relationship. 158 p. Summary 2 p. 2010.